

Harriet Beecher Stowe

Dėdės Tomo trobelė

Iš anglų kalbos vertė
Vanda Šiuoždinienė

Skaitmeninta iš knygos:
Harriet Beecher Stowe. Dėdės Tomo trobelė, Vilnius: Alma littera, 2011.

ISBN 978-5-430-05948-4

Kūrinys suskaitmenintas vykdant ES struktūrinių fondų remiamą projektą „Pagrindinio ugdymo pirmojo koncentro (5–8 kl.) mokinių esminių kompetencijų ugdymas“, 2012
<http://mkp.emokykla.lt/ebiblioteka/>

UGDYMO
PLĖTOTĖS
CENTRAS

Turinys

I skyrius	4
II skyrius	22
III skyrius	28
IV skyrius	38
V skyrius	53
VI skyrius	68
VII skyrius	83
VIII skyrius	106
IX skyrius	131
X skyrius	155
XI skyrius	171
XII skyrius	194
XIII skyrius	220
XIV skyrius	234
XV skyrius	249
XVI skyrius	270
XVII skyrius	289
XVIII skyrius	314
XIX skyrius	329
XX skyrius	343
XXI skyrius	367
XXII skyrius	375
XXIII skyrius	384

XXIV skyrius	397
XXV skyrius	406
XXVI skyrius	414
XXVII skyrius	429
XXVIII skyrius	438
XXIX skyrius	451
XXX skyrius	464
XXXI skyrius	480
XXXII skyrius	489
XXXIII skyrius	500
XXXIV skyrius	513
XXXV skyrius	529
XXXVI skyrius	540
XXXVII skyrius	550
XXXVIII skyrius	561
XXXIX skyrius	571
XL skyrius	587
XLI skyrius	595
XLII skyrius	604
XLIII skyrius	614
XLIV skyrius	622

KURIAME SKAITYTOJAS SUPAŽINDINAMAS SU „HUMANIŠKU“ ŽMOGUMI

Šaltą vasario mėnesio pavakarę P. mieste, Kentukio valstijoje, ištaigingai įrengtoje svetainėje, gurkšnodami vyną, sėdėjo du džentelmenai. Kambarėje tarnų nebuvo, ir džentelmenai, sustūmę kėdes, matyt, kažką labai rimtai svarstė.

Beje, tik paprastumo dėlei pasakėme – du džentelmenai. Atidžiau pažiūrėję, vieną pašnekovų vargiai būtume galėję priskirti prie džentelmenų. Jis buvo žemas, kresnas, šiurkščių ir grubių veido bruožų, o jo išdidi ir per daug savimi pasitikinčio žmogaus laikysena rodė jį esant storžievį, kuris gyvenime alkūnėmis skinasi kelią.

Jis buvo pernelyg išsipustęs: akis rėžė neskoninga įvairiaspalvė liemenė, mėlyna, ryškiai geltonais taškais išmarginta ir pūpsančiu mazgu surišta kakla juostė buvo, rodos, tyčia jam parinkta. Didelių, grubių jo rankų pirštai buvo apmaustyti žiedais, ant storos auksinės laikrodžio grandinėlės kabojo daug stambių įvairiaspalvių papuošalų, kuriais jis paten-

kintas vis žvangino pokalbio įkarštyje. Kalbėdamas jis visai nepaisė gramatikos taisyklių ir kiekviena proga įterpdavo keiksmožodžius, kurių, net ir norėdami pagyvinti bei paryškinti savo pasakojimą, mes nemanome galį čia pakartoti.

Jo pašnekovas ponas Šelbis atrodė esąs tikras džentelmenas, o namų vidaus įrengimas ir bendrą jų išvaizda rodė, kad jis yra pasituris, netgi turtingas. Kaip jau anksčiau minėjome, abu vyrai buvo pačiame rimto pokalbio įkarštyje.

- Štai kaip aš sutvarkyčiau šį reikalą, - pasakė ponas Šelbis.

- Ne, toks sandėris man nepriimtinas... jokiū būdu, pone Šelbi, - pasakė antrasis, pakėlęs taure vynu ir žiūrėdamas į ją prieš šviesą.

- Matai, Heili, Tomas nėra paprastas negras, jis tikrai vertas tų pinigų - sąžiningas, gabus, patikimas. Visą mano ūkį jis tvarko laikrodžio tikslumu.

- Jūs norite pasakyti sąžiningas, kiek apskritai negras gali būti sąžiningas, - tarė Heilis, įsipildamas konjako.

- Ne, aš kalbu rimtai: Tomas yra geras, patikimas, sumanus ir pamaldus žmogus... Aš jam viską patikiu: pinigus, namus, arklius, leidžiu laisvai važinėti

po visą kraštą, ir visada jis būna man ištikimas ir teisingas...

- Kai kurie, Šelbi, netiki, kad esama pamaldžių negrų, o aš tikiu, - pasakė Heilis, rankos mostu išreišdamas tvirtą įsitikinimą. - Šią vasarą toje negrų partijoje, kurią gabenau į Naująjį Orleaną, turėjau vieną negrą. Kad jūs būtumėte girdėjęs, kaip jis meldėsi! Ir buvo toks geras, toks ramus!.. Aš gerai už jį uždirbau, nes pigiai pirkau iš žmogaus, kuris buvo priverstas jį parduoti. Gavau šešis šimtus gryno pelno. Taip, negro religingumas - labai vertingas dalykas, žinoma, jeigu jis yra tikras, ne apsimestinis.

- Na, Tomas nuoširdžiai religingas, retai kur tokį rasi, - tarė ponas Šelbis. - Pereitą rudenį nusiunčiau jį vieną į Cincinatį mano reikalų sutvarkyti ir atvežti penkis šimtus dolerių. „Tomai, - pasakiau, - aš pasi-
kliaju tavimi kaip krikščioniu, žinau, kad manęs neapgausi.“ Ir Tomas sugrižo. Žinojau, kad sugriš. Atsirado nenaudėlių, kurie jam sakė: „Tomai, kodėl gi tu nepabėgai į Kanadą?“ - „Šeimininkas manimi pasitiki, aš negaliu jo apvilti“, - atsakė jis. Jie paskui viską papasakojo. Prisipažįstu, kad man gaila skirtis su juo. Paimkite Tomą už visą tą sumą, kurią esu jums skolingas, Heili, jei turite bent truputį sąžinės.

- Sąžinės aš turiu lygiai tiek, kiek privalo turėti biznieriūs, - nusišiepė vertelga. - Žinoma, aš visada pasiruošęs padaryti kai kurių nuolaidų savo draugams. Bet šiemet mums labai prastai sekėsi, labai prastai.

Pirklys susirūpinęs atsiduso ir dar įsipylė konjako.

- Na, gerai, Heili, tai kaip mes sulygsime? - po valandėlę trukusios nejaukios tylos paklausė ponas Šelbis.

- Ar neturite kokio berniuko ar mergytės, kurią galėtumėte duoti priedo?

- Hm! Atliekamo neturiu. Tiesą sakant, tik būtino reikalo verčiamas aš parduodu savo tarnus. Nemėgstu skirtis su savo žmonėmis.

Tuo metu atsivėrė durys, ir į kambarį įėjo mažas puspenktų metų kvarteronas¹. Jis buvo itin gražus ir patrauklus. Juodi, švelnūs lyg šilkas plaukai blizgančiomis garbanomis gaubė jo apskritą putlų veidelį, o iš po tankių ilgų blakstienų žvelgė didžiulės ugningos ir švelnios juodos akys, kuriomis jis smalsiai apžvelgė kambarį. Iš ryškiaspalvio raudonai ir

¹ *Kvarteronais* vadinami žmonės, turį ketvirtadalį negrų kraujo.

geltonai languoto audinio dailiai pasiūti drabužėliai dar labiau išryškino jo tamsią odą ir dailų sudėjimą; iš šiek tiek drovių, bet pasitikinčių jo judesių buvo matyti, kad jis šeimininko yra mylimas ir paikinas.

- Ei, juoduk Džimai! - sušuko ponas Šelbis ir švilptelėjęs metė jam vynuogių kekę. - Še, gaudyk!

Berniukas pašoko ir mikliai pagavo dovaną. Šeimininkas nusijuokė.

- Eik šen, juoduk Džimai! - pasakė jis.

Berniukas priėjo. Šeimininkas paglostė jo garbanotą galvelę ir patapšnojo per smakrą.

- Na, Džimai, parodyk džentelmeniui, kaip tu moki dainuoti ir šokti.

Berniukas skambiu tvirtu balseliu užtraukė laukinę, keistą negrų dainą, tuo pat metu ritmingai judėdamas visu kūnu į melodijos taktą.

- Puiku! - sušuko Heilis, mesdamas jam ketvirtį apelsino.

- O dabar, Džimai, parodyk, kaip vaikšto senasis dėdė Kadžas, kai jį kankina reumatas, - pasakė šeimininkas.

Tučtuojau lankstus vaiko kūnelis iškrypo, jis susirietė, susikūprino ir, paėmęs šeimininko lazda, skausmingai suraukęs savo vaikišką veidelį, ėmė

šlubčioti po kambarį ir spjaudyti į kairę ir į dešinę, pamėgdžiodamas senį.

Abu džentelmenai garsiai nusikvatojo.

- O dabar, Džimai, - tarė šeimininkas, - parodyk mums, kaip senasis Elderis Robinsas gieda psalmę.

Putlus berniuko veidukas ištiso, ir jis labai rimtai šiek tiek pro nosį užtraukė psalmę.

- Bravo! Bravo! Tai šaunus berniukas! - sušuko Heilis. - Jis tikra brangenybė! Žinote, ką aš jums pasakysiu, - pridūrė jis, staiga patapšnojęs ponui Šelbiui per petį, - pridėkite man šį vaikiūkštį, ir mudu sutarsime. Na, sakykite, argi nebus sąžiningai sulygta?

Tą akimirką tyliai atsidarė durys, ir į kambarį įžengė jauna dvidešimt penkerių metų kvarteronė.

Pažvelgus į ją ir į berniuką, iš karto buvo aišku, kad tai jo motina. Tokios pat gilios akys ilgomis blakstienomis, tokios pat juodų šilkinųjų plaukų garbanos. Rausvi jos skruostai dar labiau užkaito, vos tik ji pastebėjo akiplėšiškai į ją išmeigtą nepažįstamo vyro žvilgsnį, kuriame švietė neslepiamas susižavėjimas. Puikiai pasiūti ir priderinti drabužiai dar labiau išryškino dailų jos stotą. Įžvalgios, pratusios vertinti žmogišką prekę pirklio akys tuojau pastebėjo švelnias moters rankas ir dailias kojas.

- Ko norėjai, Eliza? - paklausė šeimininkas.

- Atleiskite, sere, aš ieškojau Hario, - nedrąsiai žiūrėdama į jį, atsakė moteris.

Berniukas pribėgo prie jos, rodydamas savo laikiną, kurį buvo įsupęs į skverną.

- Ką gi, pasiimk jį, - tarė ponas Šelbis.

Paėmusi vaiką ant rankų, ji skubiai išėjo.

- Po velnių! Tai bent prekė! - susižavėjęs suriko pirklys, atsigrėžęs į poną Šelbį. - Naujajame Orleane jūs gautumėte už ją krūvą pinigų. Esu matęs, kad už ne ką gražesnes moteris būdavo mokami tūkstančiai.

- Neketinu iš jos pralobti, - atšovė ponas Šelbis ir, norėdamas pakreipti pokalbį kita linkme, atkimšo naują butelį ir paklausė pašnekovą, ar jam patinkas vynas.

- Puikus, sere! Pirmos rūšies! - sušuko pirklys ir, familiariai patapšnojęs ponui Šelbiui per petį, pridūrė: - Na, o kaip dėl gražuolės? Sakykite kainą. Kiek norite už ją?

- Pone Heili, aš jos neparduodu, - atsakė Šelbis. - Mano žmona nesiskirs su ja net už tiek aukso, kiek pati sveria.

- Ė-ė! Moteris visada taip šneka, nes nežino aukso vertės. Esu tikras, kad pamačiusios, kiek lai-

krodžių, stručio plunksnų ir įvairių blizgučių galima nupirkti už tą auksą, jos tuojau pat sutiktų.

- Aš jums kartoju, Heili, kad apie tai neverta nė kalbėti. Pasakiau, kad neparduodu, ir baigta, - griežtai atsakė Šelbis.

- Na gerai, tai bent pridėkite man tą berniuką, - tarė pirklys. - Turite pripažinti, kad aš prašau iš jūsų labai nedaug.

- Ir kam gi jums tas berniukas? - paklausė Šelbis.

- Matote, aš turiu vieną draugą, kuris verčiasi tokiu amatu: jis nuperka gražius berniukus ir augina juos pardavimui. Tai rinktinė prekė - turtingieji už juos brangiai moka, nes jie būna jų tarnai. Turčiai mėgsta, kad gražūs jaunuoliai atidarintų jiems duris, lauktų jų, patarnautų. Prekyba tokiais jauniukais labai pelninga. O šis mažas velniūkštis toks juokingas... Ir muzikalus... Kaip tik toks, kokio reikia.

- Nenorėčiau jo parduoti, - susimąstęs tarė ponas Šelbis. - Matote, sere, aš humaniškas žmogus ir negaliu pakęsti, kai vaikai atskiriami nuo motinų.

- Iš tikrųjų?.. Bet juk tai visai natūralu. Aš tai puikiai suprantu. Kartais būna daug vargo su moterimis. Aš irgi negaliu pakęsti, kai jos ima staugti ir klykti... Bet taip viską sutvarkau, kad to išvengiu,

sere. O jeigu taip kelioms dienoms arba savaitei išsiųstumėte motiną kur nors toliau? Tada mes be jokio triukšmo sutvarkytume šį reikalą. Kai ji sugriš namo, viskas bus jau baigta. Jūsų žmona padovanos jai kokius auskarus, naują suknelę ar šiaip ką, ir patikėkite, ji tuoj nurims.

– Bijau, kad nieko iš to neišeis.

– Kodėl neišeis? Šitie sutvėrimai nepanašūs į baltuosius: jie greit susitaiko su savo dalia. Tik reikia viską tinkamai sutvarkyti. Sakoma, – kalbėjo Heilis, norėdamas pasirodyti itin atviras ir nuoširdus, – kad mes, prekiaudami tokiomis prekėmis, sušiurkštėjame, bet aš kitaip manau. Tiesą sakant, niekada negalėčiau pasielgti taip, kaip kiti pirkliai. Esu matęs, kaip, norėdami parduoti vaiką, jie plėšte išplėšia jį iš motinos rankų, o ta klykia it pamišusi... Visiškai netikęs būdas... Tik prekę gadina, ir moteris kurį laiką lieka visiškai nedarbingos. Orleane kartą mačiau labai gražią moterį... Toks elgesys ją tiesiog pražudė. Pirkėjas ėmė tik motiną, be vaiko, o jos būta karštos, kunkuliuojančio kraujo moters. Ji pašėlusiai spaudė vaiką savo glėbyje ir vis kažką kalbėjo, šaukė. Baisu buvo žiūrėti. Kai prisimenu, net dabar gyslose stingsta kraujas. O kai berniuką išvežė ir ją uždarė kambaryje, ji išprotėjo ir po savai-

tės mirė. Grynas nuostolis, sere, tūkstantis dolerių nuostolio! Ir tik dėl to, kad nežinojo, kaip reikia tvar-kyti tokius reikalus. Taip, sere, visada naudingiau būti humaniškam, pats tai patyriau.

Ši tema, matyt, labai rūpėjo Heiliui, ir kol ponas Šelbis susimąstęs lupo apelsiną, šis vėl ėmė apie tai kalbėti, tarsi negalėdamas atsispirti teisingumo jausmui, skatinančiam pridurti dar keletą žodžių.

- Žinoma, nedera pačiam savęs girti, bet aš taip kalbu todėl, kad tai gyna tiesa. Tie negrai, kuriuos parduodu, yra laikomi geriausiais - bent man taip sakoma. Aš nusprendžiau, kad mano negrai turi būti linksmi, apkūnūs, sveiki. Ir miršta jie pas mane rečiau negu pas kitus. Tatai priklauso tik nuo to, kad moku su jais elgtis... O mano elgesio pagrindas, sere - humaniškumas.

Ponas Šelbis nežinojo, ką atsakyti, ir tarė:

- Iš tikrųjų?

- Taip, aš turiu savo principus, sere. Iš manęs tyčiojasi, įkalbinėja atsisakyti jų. Tokių principų nedaug kas laikosi, dėl jų aš išsigijau nemaža priešų, bet visada buvau jiems ištikimas... Ir nemažai dėl to turėjau pelno... Taip, sere, galiu drąsiai sakyti, kad jie, kaip sakoma, pateisino viltis.

Ir pirklys nusijuokė iš savo sąmojo. Šis savo paties humaniškumo liaupsinimas buvo toks neįprastas, jog ir ponas Šelbis nusijuokė.

Pono Šelbio juokas Heilį padaršino, ir jis varė toliau:

- Keistas dalykas! Aš niekad to negalėjau įkalti žmonėms į galvą. Štai kad ir senas mano kompanionas Natčeze Tomas Lokeris; galvotas buvo vaikinas, bet su negrais elgėsi kaip žvėris. Šiaip jis buvo labai geros širdies, bet mušė juos iš principo; tokia mat buvo jo sistema, sere. Aš visad sakydavau jam: „Tomai, kam tu daužai savo negres per galvą? Kam tu jas muši, kai jos ima verkti? Juk tai juokinga - sakydavau - ir jokios naudos. Kas čia bloga, kad jos verkia? Tai natūralu - jei jos neverks, jų prigimtis prasiverš kitokiu būdu. Be to, suprask, Tomai - sakydavau aš - juk nuo to genda prekė. Jos pradeda sirgti, liūdėti, o kartais pasidaro tokios negražios - ypač jaunosios - jog reikia velniai žino kokių pastangų, kad atsigautų! Kodėl - sakydavau aš - tu negali su jomis geriau elgtis ir švelniau kalbėti? Truputį žmoniškumo, Tomai, ir tu daugiau laimėsi, negu bardamas jas ir daužydamas.“ Bet Tomas negalėjo nuo to atprasti ir taip sugadindavo man

prekę, kad aš turėjau skirtis su juo, nors jis buvo itin doras ir sąžiningas pirklys.

- Ir jūs manote, kad jūsų sistema geresnė už Tomo? - paklausė ponas Šelbis.

- Žinoma, sere, savaime aišku! Matote, aš visuomet, jeigu tik galiu, stengiuosi išvengti nemalonių. Tą dieną, kai parduodu vaikus, išsiunčiu moteris kur nors toliau: kai akys nemato, ir širdies neskauda, kaip sakoma! O kai jau viskas būna padaryta, kai nieko nebegalima pakeisti, jos norom nenorom su tuo apsipranta. Juk tai ne baltieji, kurie iš mažens žino, kad žmona turi gyventi su vyru, o vaikai su tėvais. Negras šitokių vilčių nepuoselėja, jeigu, žinoma, jį tinkamai auklėsi; vadinasi, jis ir persiskyrimą lengviau pakelia.

- Bijau, kad manieji bus išauklėti netinkamai, - pasakė ponas Šelbis.

- Galbūt. Jūs, kentukiečiai, gadinate savo negrus. Norite padaryti jiems gera, bet iš tikrųjų čia nėra nieko gera. Negras, matote, tam ir sutvertas, kad būtų mėtomas ir vėtomas po visą pasaulį ir parduodamas čia Tomui, čia Dikui, čia vėl dievažin kam. Teikti jiems visokių vilčių, per daug humaniškai juos auklėti anaipol nėra gerumas, todėl kad visi vargai, kuriuos jiems teks ateityje patirti, atrodys dar

sunkesni. Aš netgi pasakysiu, kad tose plantacijose, kur kiti negrai traukia dainas ir visa gerkle kvatoja, jūsų negrai geibtų. Žinoma, pone Šelbi, kiekvienam atrodo, kad jis išmano geriau už kitus. Bet aš manau, kad elgiuosi su negrais taip, kaip jie verti.

- Koks pavydėtinas pasitikėjimas! - tarė ponas Šelbis, su vos pastebimu pasibjaurėjimu gūžtelėjęs pečiais.

Valandėlę jie tylėdami gliaudė riešutus.

- Na, kaip jūs pagaliau apsisprendėte? - paklausė Heilis.

- Aš pagalvosiu ir pasitarsiu su žmona, - atsakė ponas Šelbis. - Tik, Heili, jeigu jau nenorite kelti triukšmo, kaip kad sakote, tai nekalbėkite apie šį reikalą, kad gandai nepasklistų. Jeigu mano žmonės išgirs, neįmanoma bus tyliai parduoti nė vieno negro. Aš juos pažįstu!

- O! Galite būti ramus! Jau aš tai neprasitarsiu. Bet turiu jums pasakyti, kad velniškai skubu ir norėčiau kuo greičiau išgirsti jūsų sprendimą, - tarė jis, keldamasis ir vilkdamasis apsiaustą.

- Gerai, užeikite šįvakar apie šeštą ar septintą valandą ir tada gausite atsakymą, - pasakė ponas Šelbis.

Pirklys nusilenkė ir išėjo iš kambario.

„O, kad aš galėčiau nutrenkti jį žemyn nuo laiptų, – tarė pats sau Šelbis, kai durys užsidarė. – Koks akiplėšiškas pasitikėjimas! Tačiau jis žino, kad esu jo rankose. Jeigu man kas anksčiau būtų pasakęs, kad parduosiu Tomą į Pietus vienam tų niekšų, aš būčiau atšovęs: „Argi vergas šuo, kad aš su juo taip elgčiausi?“ Dabar matau, kad teks tai padaryti, kitos išeities nėra! O Elizos berniukas? Turėsiu dėl jo pakovoti su žmona... Taip pat dėl Tomo. Tai vis tos skolos! Šis niekšas žino, kad esu jo valdžioje, ir išspaus iš manęs visa, ką tik galės.“

Turbūt švelniausios vergijos formos yra Kentukio valstijoje. Tie, kuriems teko lankytis Kentukio sodybose ir matyti, kaip maloniai čia apsieinama su vergais, ir kaip nuoširdžiai kai kurie jų tarnauja savo šeimininkams, galėtų patikėti poetine legenda apie patriarchalinę gyvenimo santvarką ir panašiomis pasakomis. Bet tuos santykius gaubia kraupus šešėlis – įstatymo šešėlis. Kol įstatymas šias žmogiškas, jausti gebančias būtybes su krūtinėje plakančia širdimi laikys tik daiktais, šeimininko nuosavybe, kol turto netekimas, kokia nors nelaimė, nepasisekimas arba gerojo šeimininko mirtis galės pasmerkti juos vargui ir nepakeliamam darbui, tol net ir švelniau-

siais santykiams pagrįstoje vergijoje nėra ko ieškoti kokių nors gerų, patrauklių bruožų.

Ponas Šelbis buvo neblogas žmogus, geraširdis ir malonus, atlaidus namiškiams ir tarnams. Jo negrai negalėjo skųstis sunkiu gyvenimu. Bet, deja, pastaruoju metu, ėmėsis stambių spekuliacijų, jis turėjo daug nuostolių, o jo vekseliai pateko į Heilio rankas. Ši trumpa informacija yra svarbi įvykusiam pasikalbėjimui suprasti.

Taip jau atsitiko, kad, priėjusi prie durų, Eliza išgirdo pasikalbėjimą, iš kurio suprato, jog pirklys pasiūlė ponui Šelbiui parduoti kažkokį negrą.

Ji norėjo pastovėti prie durų ir dar pasiklausti, bet buvo pašaukta ir turėjo skubėti pas šeimininkę.

Tačiau Elizai atrodė, kad pirklys kalbėjo apie jos berniuką. Nejaugi ji būtų apsirikusi? Jos širdis apmirė, ir ji nesąmoningai taip stipriai prispaudė berniuką prie krūtinės, jog šis nustebeš pažvelgė į ją.

- Eliza, brangioji, kas gi tau šiandien? - paklausė šeimininkė, kai Eliza, parvertusi ąsotį su vandeniu, pargriovusi siuvinėjimo rėmus, pagaliau padavė poniai ilgus naktinius marškinius vietoj šilkinės suknelės, kurią jai buvo liepta atnešti iš spintos.

Eliza krūptelėjo.

- O ponია! - sušuko Eliza, pakeldama į ją akis, paskui, apsipylusi ašaromis, susmuko ant kėdės ir ėmė kūkčioti.

- Eliza, vaikeli, kas gi atsitiko? - paklausė šeimininkė.

- O ponia, ponia! - atsakė Eliza. - Šeimininkas svetainėje kalbasi su vergų pirkliu! Aš girdėjau jų pokalbį.

- Na ir kas, kvailute?

- Ak, ponia! Kaip jūs manote, negi šeimininkas sutiktų parduoti mano Harių? - Vargšė moteris sukniubo kėdėje ir ėmė raudoti.

- Parduoti Harių? Tu pakvaišai! Juk žinai, kad šeimininkas niekad neturi jokių reikalų su Pietų krašto vergvaldžiais ir neketina parduoti nė vieno savo tarno, kol jie tinkamai elgiasi. Na, kodėl tu, kvailute, pagalvojai, kad kas nors įsigeis pirkti tavo Harių? Negi tu, žąsele, manai, kad visam pasauliui jis toks mielas, kaip tau? Na, nusiramink ir užsek man suknelę. O dabar supink kasas ir sudėk jas taip, kaip tave neseniai išmokiau... Ir niekada neik daugiau prie durų klausytis.

- Bet, šeimininke, jūs niekad neleisite, kad...

- Ne, ne, vaikeli! Kokia nesąmonė! Kam tu apie tai kalbi? Aš jau greičiau savo vaiką parduočiau. Iš

tikrųjų, Eliza, tu per daug didžiuojiesi savo mažyliu. Vos tik žmogus įeina pro duris, tu tuojau įsivaizduoji, kad jis atėjo tavo Hario pirkti.

Tokio įtikinamo šeimininkės tono nuraminta, Eliza vikriai ir guviai padėjo jai apsirengti, pati juokdamasi iš savo nuogaštavimų.

Ponia Šelbi buvo labai dorovinga. Iš prigimties geraširdė ir kilni, kaip ir visos Kentukio moterys, ji, be to, buvo kupina krikščioniško gailestingumo ir turėjo tvirtus moralės principus, kurių stengėsi gyvenime laikytis. Ponas Šelbis, būdamas abejingas religijos klausimams, vis dėlto gerbė ir vertino žmonos pažiūrų tvirtumą ir net truputį jos bijojo. Jis nevaržė jos užmojų, leido jai rūpintis tarnais, guosti juos, mokyti, nors pats niekada prie to neprišidėjo. Jis, matyt, galvojo, kad jo žmonos pamaldumo ir gerumo turėtų pakakti jiems abiem.

Po pasikalbėjimo su vergų pirkliu jį labiausiai slėgė mintis, kaip pranešti žmonai apie sudarytą sandėrį ir kaip atsilaikyti prieš jos karštus prieštaravimus ir primygtinius prašymus, kuriuos jam neabejotinai teks išgirsti.

Šelbio žmona nenumanė, kad vyras turi piniginių sunkumų, ir, žinodama, koks jis yra geras, iš tikrųjų

netikėjo Elizos būgštavimais. Ruošdamasi važiuoti į svečius, ji netrukus visiškai apie tai užmiršo.

II skyrius

MOTINA

Elizą iš pat mažens augino pati šeimininkė. Jinai ją mylėjo ir paikino.

Tie, kuriems teko keliauti po Pietų valstijas, tikriausiai pastebėjo, kokios nepaprastai grakščios yra kvarteronės ir mulatės², koks švelnus jų balsas ir elgsena. Šiuos įgimtus kvarteronių bruožus dažnai papildė nuostabus, kerintis grožis.

Savo šeimininkės globojama Eliza subrendo, nepatyrusi tų pagundų, kurios vergės grožį padaro pragaištingą. Ji ištekėjo už jauno, gražaus ir gabaus mulato Džordžo Hario, kuris buvo kaimyninio dvaro vergas.

Šeimininkas šį jaunuolį atidavė dirbti į maišų fabriką, kur, būdamas miklus ir išradingas, jis pasidarė nepamainomas darbininkas. Jis išrado mašiną kanapėms valyti, kuri, turint galvoje menką Hario išsilavinimą ir gyvenimo sąlygas, bylojo apie jo nepaprastus gabumus mechanikai.

² *Mulatė* – negrės ir baltojo duktė.

Jis buvo gražus, mandagus, fabrike visų darbininkų labai mylimas. Ir vis dėlto pagal įstatymą šis jaunas vyras buvo tik daiktas, o ne žmogus, tad su visomis savo nepaprastomis ypatybėmis priklausė grubiam, siaurapročiam tironui. Išgirdęs gandą apie Džordžo išradimą, šis džentelmenas atvažiavo į fabriką pasižiūrėti, ką sukūrė tasai protą turįs jo daiktas. Fabrikantas džiaugsmingai sutiko ir pasveikino jį, turintį tokį vertingą vergą.

Ponas Haris buvo vedžiojamas po fabriką, ir Džordžas parodė jam savo išradimą. Jis buvo toks susijaudinęs, kalbėjo taip sklandžiai, elgėsi taip laisvai, atrodė toks gražus, drąsus, jog šeimininkas nemaloniai pajuto jo pranašumą. Kokią teisę turi jo vergas važinėti po kraštą, išrasti mašinas ir stovėti aukštai iškėlęs galvą, tarsi lygus tarp džentelmenų! Jis greit uždraus jam visa tai. Pasiims jį atgal, privers kasti ir kaupti žemę – „ir pažiūrėsime, ar jis ir tada taip puikuosis“! Galima įsivaizduoti, kaip nustebo fabrikantas ir visi darbininkai, kai šeimininkas staiga pareikalavo Džordžo algos ir pareiškė ketinęs jį tuojau pat pasiimti namo.

– Bet, pone Hari, – ėmė prieštarauti fabrikantas, – ar šis jūsų pasiryžimas nėra per daug skubotas?

- O jeigu ir taip? Argi šis žmogus ne mano nuosavybė?

- Mes mielai padidintume jam algą, sere.

- Tas neturi reikšmės, sere. Man nėra būtino reikalo atiduoti savo darbininkų į fabrikus.

- Bet, sere, jis parodė didelių gabumų savo darbe.

- Galbūt, tačiau niekad neparodė tų gabumų, dirbdamas darbą, kurį aš jam duodu, ir turiu pasakyti...

- Bet tik pagalvokite, kokią mašiną jis išrado! - visai ne vietoje įsiterpė vienas darbininkas.

- Kaipgi! Mašiną, kuri išvaduoja vergus nuo darbo, taip? Kas gi daugiau tokią dalyką galėjo išrasti? Tik negras ir tegali tokią mašiną išrasti! Jie patys yra mašinos, visi ligi vieno! Ne, jis vyks drauge su manim.

Išgirdęs tokią sprendimą iš savo šeimininko, kurio užsispyrimą gerai žinojo, Džordžas stovėjo, lyg stabo ištiktas. Jis sunėrė rankas, stipriai suspaudė lūpas, bet jo krūtinėje it vulkane kunkuliavo nuoskauda, ir kraujas virė gyslose. Jis sunkiai kvėpavo, o juodos akys blykčiojo lyg žarijos. Vergo pyktis būtų prasi-veržęs beprotišku poelgiu, jei ne geraširdis fabrikantas, kuris, paėmęs jį už rankos, tyliai jam tarė:

- Neprieštarauk, Džordžai, nieko nepadarysi. Važiuk dabar su juo. O mes pabandysime tau padėti.

Tironas pastebėjo, kaip jie šnabždasi, ir nors negirdėjo žodžių, tačiau suprato, apie ką jie kalbėjosi, ir dar tvirčiau pasiryžo nepaleisti iš rankų aukos.

Džordžas buvo grąžintas namo ir paskirtas dirbti sunkiausių ūkio darbų. Jis valdėsi, ir niekas negirdėjo iš jo nė vieno nepagarbaus žodžio, bet jo žaibuojančios akys ir suraukta kakta aiškiai bylojo, kad žmogaus neįmanoma paversti daiktu.

Tuo laimingu metu, kai dar dirbo fabrike, Džordžas susipažino su Eliza ir vedė ją. Pasitikėdamas juo, fabrikantas leisdavo jam laisvai išeiti ir grįžti. Ponia Šelbi visa širdimi pritarė toms vedyboms ir, kaip kiekviena moteris, džiaugėsi, galėdama ištekinti savo gražiąją numylėtinę už tokio žmogaus, kuris visais atžvilgiais jai tiko. Jie buvo sutuokti didžiojoje ponios Šelbi svetainėje, pati ponia papuošė gražius jaunosios plaukus apelsinmedžio žiedais ir apgaubė vestuviniu šydu. Tas apdangalas vargu ar kada nors puošė gražesnę galvą. Šiose išskilmėse netrūko nei baltų pirštinaičių, nei pyrago

bei vyno. Svečiai gyrė jaunosios grožį ir jos šeiminkės gerumą bei dosnumą.

Dvejus metus Eliza dažnai matydavosi su savo vyru, ir niekas netrikdė jų laimės. Ji tik skaudžiai sielojosi, kai mirė du jos karštai mylimi vaikai. Ji taip labai krintosi, jog šeiminkė net švelniai pabardavo ją, su motinišku rūpestingumu stengdamasi jausmingą jos prigimtį priversti paklusti sveikai nuovokai ir Dievo valiai.

Tačiau, gimus mažajam Hariui, Eliza palengva nurimo. Ši maža gyvybė nuramino jos išsvargusią širdį, žaizdos užgijo, ir ji jautėsi visiškai laiminga ligi tol, kol jos vyras buvo plėšte išplėštas iš fabriko ir vėl atsidūrė geležinėje savo teisėto šeiminko valdžioje.

Fabrikantas, tesėdamas savo žodį, dviem savaitėms praslinkus po Džordžo išėjimo, apsilankė pas poną Harių, tikėdamasis, kad pastarojo įtūžis jau bus atlėgęs, ir įvairiais būdais mėgino palenkti jį, kad leistų Džordžui dirbti fabrike.

– Jūs be reikalo varginatės, – griežtai pasakė šis. – Aš pats žinau, kaip turiu tvarkyti savo reikalus, sere.

– Aš visai nenoriu kištis į jūsų reikalus, sere. Tik manau, kad jums būtų naudingiau leisti jam dirbti pas mus tomis sąlygomis, kurias mes jums siūlome.

- O, aš labai gerai jus suprantu! Mačiau, kaip jūs su juo susimirkčiojot ir šnabždėjotės tą dieną, kai aš paėmiau jį iš fabriko. Bet jūs manęs neapgausite! Mes gyvename laisvoje šalyje, sere! Šis žmogus yra mano, ir aš galiu elgtis su juo kaip tinkamas - štai kas!

Taip sudužo paskutinė Džordžo viltis. Prieš jo akis buvo sunkus darbas ir skurdus gyvenimas, kurį žiaurais tirono smulkios priekabės ir priespauda dar labiau apkartins.

III skyrius

VYRAS IR TĖVAS

Ponia Šelbi išvažiavo į svečius, o Eliza stovėjo verandoje, liūdnai žiūrėdama į tolstantį ekipažą. Tik staiga kažkieno ranka palietė jos petį. Ji atsigrįžo, ir jos gražios akys nušvito džiaugsmu.

- Tai tu, Džordžai? Kaip tu mane išgąsdinai! Aš labai džiaugiuosi, kad tu atėjai! Šeimininkė išvažiavo ligi vakaro. Eikime į mano kambariuką, tenai galėsime netrukdomi pasikalbėti.

Tai sakydama, ji nusivedė Džordžą į savo švarų, sutvarkytą kambarėlį greta verandos. Čia ji paprastai siūdavo, laukdama, kol šeimininkė ją pašauks.

- Kaip aš džiaugiuosi!.. Bet kodėl tu nesišypsai? Pažiūrėk į Hariį - kaip jis auga!..

Berniukas stovėjo, tvirtai įsikibęs į motinos sijoną, ir nedrąsiai pro garbanas žiūrėjo į tėvą.

- Argi jis ne gražus? - tarė Eliza, nužerdama jo ilgas garbanas ir bučiuodama jį.

- Verčiau jis visai nebūtų gimęs! - su kartėliu pasakė Džordžas. - Ir man pačiam būtų buvę geriau negimti!

Nustebusi ir išsigandusi Eliza atsisėdo, priglaudė galvą prie vyro peties ir pravirko.

- Nereikia, Eliza! Man skaudu, kad aš ir tave verčiu kentėti, vargše! - meiliai pasakė Džordžas. - O, kad tu niekad nebūtum manęs pažinusi! Gal tada būtum buvusi laiminga!

- Džordžai! Džordžai! Kaip tu gali taip kalbėti? Kas gi baisaus įvyko ar dar įvyks? Lig šiol mes, rodos, buvome tokie laimingi!

- Taip, brangioji, mes buvome laimingi, - pasakė Džordžas.

Pasisodinęs berniuką ant kelių, jis atidžiai pažvelgė į jo puikias tamsias akis ir perbraukė ranka per ilgas garbanas.

- Jis toks panašus į tave, Eliza! O tu esi gražiausia moteris iš visų, kokias kada nors esu matęs; ir geriausia iš visų. Bet vis dėlto būtų geriau buvę, jei mes vienas antro niekad nebūtume pažinę!

- O Džordžai, ką tu kalbi!

- Taip, Eliza, mūsų laukia vien vargas, tik vargas! Mano gyvenimas kartus kaip pelynas. Aš žūstu. Esu vargšas, nelaimingas, užkankintas vergas. Aš ir tave nutraukšiu į tą pačią bedugnę, štai ir viskas. Kam dar mėginti ko nors siekti, sužinoti ką nors, tapti

kuo nors? Kokia prasmė gyventi? Kaip aš norėčiau numirti!

- O brangusis Džordžai, nereikia taip kalbėti! Aš žinau, kaip tau skaudu, kad tu netekai darbo fabrike ir kad turi žiaurų šeiminką. Bet, maldauju tave, pakentėk. Gal kas nors...

- Pakentėk! - pertraukė jis. - Argi aš nekentėjau? Ar pasakiau bent vieną žodį, kai jis atvyko ir be jokios priežasties pasiėmė mane iš fabriko, kur visi man buvo tokie geri? Aš jam atiduodavau visą uždarbį iki paskutinio cento, ir niekas nepasakys, kad blogai dirbau.

- Taip, tai baisu, - pasakė Eliza. - Bet vis dėlto jis tavo šeiminkas, pats žinai.

- Mano šeiminkas! O kas jį padarė mano šeiminku? Kokią teisę jis turi į mane? Štai apie ką aš galvoju. Aš esu toks pat žmogus, kaip ir jis. Net geresnis už jį: aš geriau išmanau darbą negu jis; esu sumanesnis už jį; geriau skaitau ir rašau. Pats to išmoku, ne iš jo malonės. Priešingai, jis net man trukdė. Tad kokią teisę turi jis dabar paversti mane darbo arkliu, atitraukti nuo to, ką aš sugebu - bent jau geriau už jį patį - ir skirti mane tokiam darbui, kurį gali atlikti bet kuris arklys. Jis to siekia. Jis pats sakėsi parklupdysiąs mane, pažeminsiąs ir tyčiomis

verčia dirbti sunkiausią, juodžiausią ir nešvariausią darbą.

- O Džordžai, Džordžai! Tu gąsdini mane! Niekada nesu girdėjusi tavęs taip kalbant. Bijau, kad ko baisaus nepadarytum. Žinau, kad tau skaudu, bet prašau dėl manęs, dėl Hario - būk atsargus!

- Aš tvardžiausi, kentėjau, bet kasdien darėsi sunkiau ir sunkiau. Mano kūnas nebegali ilgiau pakelti tokių kankinimų. Šeimininkas kiekviena proga stengiasi mane įžeisti, kankinti. Aš galvojau - na gerai, dirbsiu, tylėsiu, o laisvalaikiu skaitysiu ir mokysiuos. Bet juo aš geriau dirbu, juo daugiau jis man krauna. Sako, kad nors aš ir tyliu, bet manyje slypi velnias, ir jis jį išvarysiąs. Bet prisiekiu, kad jis nesidžiaugs, kai vieną gražią dieną tas velnias ištrūks!

- O brangusis! Kas gi mums daryti? - liūdnai paklausė Eliza.

- Štai dar vakar, - kalbėjo Džordžas, - man bekraunant į vežimą akmenis, šalia stovėjo jaunas šeimininkas Tomas ir pliaukšėjo botagu prie pat arklio. Gyvulys ėmė baidytis. Aš mandagiai paprašiau jį liautis, bet jis vis tebepliaukšėjo. Dar kartą paprašiau, tada jis atsigrižo ir ėmė botagu čaižyti mane. Aš sugriebiau jį už rankos, o jis ėmė spiegti ir spardyti, nubėgo pas tėvą ir pasiskundė, kad aš

jį apkūlęs. Tasai atbėgo įsiutęs ir užriko parodysiąs man, kas esąs mano šeimininkas. Jis pririšo mane prie medžio, išpjovė keletą rykščių, padavė sūnui ir pasakė, kad šis galįs mane tol plakti, kol pavargsiąs. O tam to ir tereikėjo. Na, nieko! Ateis laikas, aš jam viską priminsiu!

Jaunuolio veidas apsiniaukė, akys taip grėsmingai sužaubavo, kad moteris net sudrebėjo.

- O aš, - liūdnai tarė Eliza, - visuomet maniau, kad privalau paklusti savo šeimininkams.

- Tu - kas kita; jie užaugino tave kaip savo vaiką, rengė, maitino, lepino, mokė tave - tai suteikia jiems teisių. Bet aš buvau tik spardomas, mušamas ir keikiamas, ir džiaugdavausi paliktas vienui vienas. Argi esu jam skolingas? Šimteriopai sumokėjau už savo išlaikymą. Aš to nepakėsiu, nepakėsiu! - sušuko Džordžas, gniauždamas kumščius.

Eliza drebėjo ir tylėjo. Ji niekad nebuvo mačiusi savo vyro taip įniršusio, ir jos trapus pareigos supratimas lyg nendrė linko nuo jo pykčio.

- Prisimeni vargšą mažąjį Karlą, šunytį, kurį man padovanojai? - paklausė Džordžas. - Tas šunytis buvo mano vienintelė paguoda. Naktį mes drauge miegodavome, o dieną jis sekiodavo visur iš paskos ir taip žiūrėdavo į mane, tarsi suprasdamas, ką aš

jaučiu. Vieną dieną, kai šėriau jį menkomis liekanomis, surinktomis prie virtuvės durų, priėjo šeimininkas ir pasakė, kad aš šunį maitinau jo sąskaita, kad jis negalys leisti kiekvienam negrui laikyti šunų, liepė prišti jam prie kaklo akmenį ir įmesti į kūdrą.

- O Džordžai, juk tu to nepadarei?!

- Aš nepadariau, bet jis padarė. Ir drauge su Tomu pribaiigė nelaimingą skęstantį šunį akmenimis. Vargšelis! Jis taip gailiai į mane žiūrėjo, tarsi stebėdamasis, kodėl aš jo negelbėjau. O paskui mane išpėrė už tai, kad aš pats jo nepaskandinau. Nesvarbu, tegul muša! Ateis diena, ir mano šeimininkas sužinos, kad mušimas manęs nepadarė nuolankaus. Aš dar atsiskaitysiu su juo, jeigu jis nenusiramins!

- Ką tu ketini daryti? O Džordžai, nedaryk nieko blogo; tu tik pasikliauk Dievu, stenkis elgtis teisingai, ir jis išvaduos tave nuo kančių.

- Aš nesu toks geras krikščionis, kaip tu, Eliza. Mano širdis pilna kartėlio. Aš negaliu pasikliauti Dievu. Kodėl jis leidžia tokius dalykus?

- O Džordžai, mes turime tikėti. Šeimininkė sako, kad mes net sunkiausią valandą turime tikėti, kad Dievas daro visa tai, mums gero norėdamas.

- Šitaip lengva šnekėti tiems, kurie sėdi ant minkštų sofų ir važinėja karietomis. Bet jeigu jie atsidurtų mano vietoje, būtų kiek sunkiau. Aš norėčiau būti geras, bet mano širdis verda pykčiu, negaliu su tuo sutikti. Ir tu negalėtum, būdama mano vietoje. Ir tu nesutiksi, jeigu pasakysiu tau visa, ką turiu pasakyti. Tu dar ne viską žinai.

- Kas gi dar galėtų būti?

- Pastaruoju metu šeimininkas nuolat kartoja, kad jis padaręs kvailystę, leisdamas man vesti žmoną iš pašalio, kad jis nekenčias pono Šelbio ir visų jo draugų, nes jie esą išdidėliai ir riečią nosį prieš jį. Jis sako, kad aš iš tavęs išmokęs puikautis, todėl jis neleisias man daugiau eiti pas tave, aš turėsiąs vesti kitą žmoną ir apsigyventi pas ją. Iš pradžių jis tik keikėsi ir grasino, bet vakar pasakė man, kad aš turįs vesti Miną ir apsigyventi jos lūšnelėje, o jeigu ne, tai jis mane parduosias į Pietus.

- Bet juk tu mane vedei, mus sutuokė kunigas, taip kaip ir baltuosius! - naiviai sušuko Eliza.

- Argi tu nežinai, kad vergas negali vesti? Šiame krašte yra toks įstatymas. Ir tu nebegalėsi būti mano žmona, jeigu šeimininkas panorės mus išskirti. Štai kodėl aš sakau, kad geriau būtų buvę, jei niekad nebūčiau tavęs sutikęs, štai kodėl būtų buvę geriau

man negimti. Ir mudviem būtų geriau, ir šiam vargšui berniukui! Gal ir jo laukia toks pat likimas.

- Juk mano šeimininkas toks geras!

- Taip, bet ką žmogus žinai? Jis gali numirti, ir tada berniukas bus parduotas nežinia kam. Kas iš to, kad jis gražus, protingas ir linksmas? Sakau tau, Eliza, kiekvieną laimės valandėlę, kurią tau suteikia sūnus, vėliau aplaistysi graudžiomis ašaromis. Tau nepavyks jo išsaugoti...

Šie žodžiai giliai įsmigo Elizai į širdį. Jai prieš akis šmėstelėjo vergų pirklys, ir ji išblyško tarsiu mirtino smūgio, jai pritrūko kvapo. Ji bailiai pažvelgė į verandą, kur nubėgo jos berniukas. Jam nusibodo nelinksmas tėvų pašnekesys, ir štai dabar jis tenai pergalingai jojo ant pono Šelbio lazdos. Eliza jau buvo bepasakojanti vyrui savo nuogąstavimus, bet susilaikė.

„Ne, ne! Jam ir taip sunku, vargšeliui! - pagalvojo ji. - Ne, aš nieko jam nesakysiu. Be to, gal tai tuščia baimė. Šeimininkė niekad os mūsų neapgaudinėja.“

- Taigi, Eliza, - liūdnai tarė jai vyras, - laikykis, mano brangioji, ir lik sveika, aš išvažiuoju.

- Išvažiuoji, Džordžai! Kur išvažiuoji?

- Į Kanadą, - atsakė jis išsitiesdamas. - Kai nuvyksiu tenai, išpirksiu tave. Tai vienintelė mūsų viltis.

Tavo šeimininkas geras žmogus, jis neatsisakys man tavęs perduoti. Aš išpirksiu tave ir berniuką. Būtinai išpirksiu, tepadeda man Dievas!

- Ak, kaip baisu! O jeigu tave pagaus?

- Manęs jie nepagaus, Eliza! Gyvas aš nepasiduosiu! Laisvė arba mirtis!

- Nejaugi tu nusižudysi?

- To nereikės: jie patys mane nužudys. Jiems niekad nepavyks manęs perduoti gyvo į Pietus!

- O Džordžai, būk atsargus, dėl manęs. Nepadaryk nieko blogo, neatimk gyvybės nei sau, nei kitam. Pagunda didelė, labai didelė. Bėk, tu turi bėgti, bet būk atsargus. Prašyk Dievo pagalbos!

- Paklausyk, Eliza! Štai ką aš sugalvojau. Šeimininkas siunčia mane su laišku pas kažkokį poną Saimsą, gyvenantį už mylios nuo čia. Aš žinau, jog jis tikisi, kad aš užeisiu pas tave pasipasakoti apie savo kančias. Jam netgi bus malonu, jei „Šelbių giminė“, kaip jis juos vadina, supyks ir pasmerks jo elgesį. Aš sugrišiu namo tylus ir romus, supranti, tarsi būčiau užmiršęs visas nuoskaudas ir susitaikęs su likimu. Aš jau pasiruošiau bėgti – yra žmonių, kurie man padės. Po savaitės kitos manęs pasiges. Lik sveika! – užbaigė Džordžas, imdamas Elizą už rankų ir žiūrėdamas jai į akis.

Valandėlę jie stovėjo tylėdami. Keli paskutinį sykį tarti žodžiai, graudžios ašaros... Vyras atsisveikino su žmona. Taip atsisveikina tie, kurių viltys susitikti tokios netvirtos, kaip voratinklis. Ir vyras su žmona išsiskyrė.

VAKARAS DĖDĖS TOMO TROBELĖJE

Dėdė Tomas gyveno mažoje rąstų trobelėje, stovinčioje prie pat šeimininko namų. Priešais buvo gražus sodelis, kuriame kiekvieną vasarą, rūpestingai prižiūrimos, sirpo braškės, avietės, augo įvairūs vaisiai ir daržovės. Didžiulės ryškiai raudonos begonijos ir įvairiaspalvės susipynusios susiraizgiusios vijoklinės rožės beveik visai dengė priekinę netašytų rąstų trobelės sieną. Vasarą kuklų kampelį čia susirasdavo ir auksaspalvės medetkos, petunijos bei našlaitėlės, kurios buvo tetos Chlojos džiaugsmas ir pasididžiavimas.

Įeikime į vidų.

Šeimininko namuose vakarienė jau pasibaigė, ir teta Chloja, vyriausioji virėja ir virtuvės prižiūrėtoja, palikusi padėjėjus tvarkyti ir plauti indų, pati parėjo į jaukų savo būstą „išvirti savo senukui valgio“. Taigi galite neabejoti, kad tai ji stovi prie viryklės, kažką čirškindama keptuvėje, ir susirūpinusiu veidu kartkartėmis vis nudengia prikaistuvį, iš kurio sklinda gundantys kvapai.

Jos apskritas, juodas veidas taip blizga, jog galima pamanyti, kad ir ji išsitepusi kiaušinio baltymu, kaip jos glaistyti arbatiniai džiuvesiai. Putlus veidas, gubiamas švaraus krakmolyto languoto kyko, šviečia iš pasitenkinimo. Tačiau, teisybę sakant, tas jos pasitenkinimas ne be pagrindo, nes teta Chloja – visų pripažinta geriausia visos apylinkės virėja.

Ir iš tikrųjų ji buvo virėja iš pašaukimo. Paukščių kieme ir viščiukai, ir kalakutai, ir ančiukai suvirpėdavo, ją pamatę, nes žinodavo, kad jiems atėjo galas. Kiekvienam bent kiek nuovokesniam paukščiui ji įvairydavo siaubą, nes iš tiesų tetulė tik ir tegalvodavo apie visokius įdarus, kepinius ir troškinius. Neįmanoma išskaičiuoti, kiek pyragų rūšių ji mokėjo kepti iš kukurūzų miltų, kiek pridarydavo visokių bandedlių, spurgų ir paplotėlių, dėl kurių būdavo daug galvosūkių mažiau prityrusioms virėjomis. Putlus jos kūnas tirtėdavo iš juoko ir pasitenkinimo, kai ji pasakodavo apie kokią savo draugę, kuri tuščiai stengėsi jai prilygti.

Pas šeimininkus atvažiavę svečiai ir iškilmingų pietų bei vakarienių ruošimas sužadindavo jai nepaprastą energiją. Ir niekas jos taip nedžiugindavo, kaip krūvos verandoje sukrautų lagaminų, nes jie buvo jai naujų rūpesčių ir naujos garbės pranašai.

Štai ir dabar teta Chloja žvilgčioja į prikaistuvį, tad mes netrukdykime jai ir grįžkime prie trobelės aprašymo.

Viename kampe stovėjo sniego baltumo užtiesalu gražiai užklota lova, prie jos patiestas gana didelis kilimas, ant kurio atsistojusi ji, be abejonės, jautėsi pats pranašiausias žmogus šiame pasaulyje. Ir kilimui, ir lovai, prie kurios jis buvo patiestas, ir visam šitam kampeliui buvo teikiama ypatinga pagarba ir kiek galint saugoma nuo plėšikiškų mažylių antpuolių. Šis kampelis buvo namų svetainė.

Kitame kampe buvo dar viena, bet daug paprastesnė lova; matyt, joje buvo miegama. Sieną virš židinio puošė ryškios litografijos biblinėmis temomis ir generolo Vašingtono portretas, taip savotiškai nutapytas, jog herojus tikriausiai išsižiotų, išvydęs tokį savo atvaizdą.

Kampe, ant medinio suolo, du berniukai garbanotais plaukais, juodomis žibančiomis akutėmis ir blizgančiais veideliais žiūrėjo, kaip maža mergytė bando žengti pirmuosius žingsnius. Ji, kaip visuomet būna, šiaip taip atsistodavo ant kojų, šiek tiek pasvyruodavo, stengdamasi išlaikyti pusiausvyrą, o paskui vėl žlegtelėdavo žemėn. Kiekvieną tokį nepa-

sisekimą palydėdavo susižavėjusių žiūrovų krykštavimas.

Priešais židinių stovėjo staltiese užtiestas aiškiai reumatu sergančiomis kojomis stalas, ant kurio buvo išdėlioti ryškiai išmarginti puodeliai ir lėkštės valgiui; visa tai ir dar kiti simptomai rodė artėjant vakarienės metą. Prie šito stalo sėdėjo dešinioji pono Šelbio ranka – dėdė Tomas, kuris yra svarbiausias šios istorijos veikėjas, tad turime jį išsamiai aprašyti mūsų skaitytojams. Jis buvo aukštas, tvirtas, plačiapetis vyras, oda blizganti, juodas afrikietišku bruožu veidas, rimtas, išmintingas, bet drauge malonus ir geraširdiškas. Visa jo laikysena buvo tauri, ori, bet podraug kukli bei paprasta.

Visas jo dėmesys šiuo metu buvo sukauptas į grifelinę lentelę, kurioje jis lėtai ir rūpestingai vedžiojo raidės, prižiūrimas jaunojo šeimininkų sūnaus Džordžo, gražaus trylikos metų berniuko, rodos, gerai suprantančio savo pareigų svarbą.

– Ne taip, dėde Tomai, ne taip! – gyvai sušuko jis, pamatęs, kad dėdė Tomas rūpestingai brėžia *d* raidės lazdelę iš priešingos pusės. – Matai, tu parašei *b*, o ne *d*.

– Še tau! Nejaugi? – tarė dėdė Tomas, nustebejęs ir pagarbiai žiūrėdamas, kaip jaunasis mokytojas,

norėdamos jį pamokyti, greitai ir gražiai rašo ištisą eilę *b* ir *d*. Paskui stambiais, storais pirštais paėmė grifelį ir ėmė kantriai rašyti toliau.

– Kaip lengvai tiems baltiesiems viskas sekasi! – tarė teta Chloja, pakėlusį šakutę su lašinių gabalėliu, kuriuo tepė keptuvę, ir su pasididžiavimu žiūrėdama į jaunąjį mokytoją.

– Tiesiog nuostabu, kaip puikiai jis rašo ir skaito! O kai tik vakaras – ateina mūsų mokyti! Kaip gražu!

– Bet, tetule Chloja, aš labai išalkau, – tarė Džordžas. – Argi pyragas dar neiškepė?

– Beveik iškepė, mielas, – atsakė teta Chloja ir, pakėlusį dangtį, žvilgtelėjo į prikaistuvį. – Antai kaip gražiai parudęs! Na, pyragų tai aš nesugadinu. Neseniai šeimininkė leido Selei iškepti pyragą. „Tegul pasimoko“, – pasakė ji. „Ak, šeimininke, – sakau, – skaudu žiūrėti, kaip gėrybės gadinamos! Pyragas iškilo tik iš vienos pusės, nei šis, nei tas, tiesiog gėda – visai kaip mano batas. Argi ji gali ką iškepti!“

Taip paniekinusi Selės sugebėjimus, teta Chloja atkėlė dangtį, ir visi pamatė gražiai iškepusį pyragą, kuris nepadarytų gėdos nė miesto konditeriui. Svarbiausias patiekalas buvo iškeptas, ir teta Chloja ėmė uoliai triūsti prie vakarienės stalo.

- Ei, Moze, Pitai, pasitraukite, išdykėliai! Palauk, Pole, mano brangioji! Tuoju mama ir savo vaikučiui duos šio to. O dabar, ponaiti Džordžai, dėkite į šalį knygas ir sėskitės šalia mano senio, aš tučtuojau atnešiu dešryčių ir prikrausiu jums pilnas lėkštes paplotėlių.

- Manęs namie laukia grįžtant vakarienės, - pasakė Džordžas, - bet aš žinau, kur skaniau, tetule Chloja.

- Žinai, žinai, brangusis! - tarė teta Chloja, kraudama jam lėkštėn paplotėlius. - Žinai, kad senoji tetulė visada paliks jums skaniausią kąsnelį! Kaipgi to nežinosi!

Tai sakydama, tetulė juokais bakstelėjo pirštu Džordžą ir skubiai grįžo prie savo viryklės.

- Dabar valgysime pyragą! - tarė Džordžas, kai viryklė liovėsi šnypštusi, ir iškėlė virš šio kulinarijos stebuklo didžiulį peilį.

- Tesaugo jus Dievas, ponaiti Džordžai! - sušuko teta Chloja, baimingai čiupdama jį už rankos. - Nejaugi norite jį pjauti tuo didžiuliu peiliu? Pyragas susmuks. Jis taip gražiai pakilo, o jūs norit jį sugadinti! Aš turiu seną mažytį peiliuką, kurį laikau išaštrintą tam tikslui. Matot, slysta kaip per

sviestą. O dabar valgykit, skanesnio pyrago jums niekad neteks ragauti.

- Tomas Linkenas sako, - tarė Džordžas pilna burna, - kad jų Džinė geresnė šeimininkė už tave.

- Daug jis išmano, tas Tomas Linkenas! - su panieka tarė teta Chloja. - Palyginkite jūs tuos Linkenus su mūsų šeimininkais! Žinoma, jie dori žmonės, bet šiaip tikri prasčiokai. Apie prašmatnumą jie nieko neišmano. Palyginkite poną Linkeną su ponu Šelbiu! Viešpatie mieliausias! O ponia Linken - argi ji moka taip didingai įeiti į kambarį, kaip mano šeimininkė? Taip išdidžiai ir oriai! Ak, nepasakokit man apie tuos Linkenus!

Ir teta Chloja iškėlė nosį kaip žmogus, kuris šį tą išmano.

- Bet vis dėlto aš pats girdėjau tave sakant, - pertraukė ją Džordžas, - kad Džinė neblogo virėja.

- Taip, sakiau, - atšovė teta Chloja, - ir galiu tai pakartoti. Džinė moka gerai pagaminti paprastus valgius, iškepti bandeles, užmaišyti duoną, išvirti bulves... Bet jos paplotėliai ne kažkokie, ne geresni ir ne blogesni už kitų virėjų. Tačiau jeigu reikia įmantriau... Ką ji apie tai išmano? Ji ir pyragus kepa, kas teisybė, tai teisybė, bet kokia tų pyragų pluta? Ar ji gali suminkyti gerą purią tešlą, kuri burnoje

tirptų? Aš buvau nuėjusi pas ją per panelės Merės vestuves. Džinė parodė man vestuvėms iškeptus pyragus. Mes su Džine geros draugės, ir aš nepasakiau jai nė vieno žodžio... Bet, ponaiti Džordžai! Aš visą savaitę iš gėdos negalėčiau sumerkti akių, iškepusi tokius pyragus. O ji nė į galvą neima.

- Manau, jog Džinei jie atrodė labai geri, - tarė Džordžas.

- O kaipgi! Kitaip nebūtų pasigyruši, vargšėlė! Jai nė į galvą neatėjo, kad jie niekam tikę! Tas ir yra, kad jos šeimininkai nieko nenutuokia, ir iš Džinės nėra ko norėti. Tai ne jos kaltė. Ak, ponaiti Džordžai, jūs negalite suprasti, kokioje šeimoje augate ir kokią išsilavinimą gaunate!

Teta Chloja atsiduso ir susijaudinusi pakėlė į viršų akis.

- Užtat aš puikiai suprantu, kokia laimė valgyti tokius pyragus ir pudingus, - tarė Džordžas. - Pasi klauskit Tomą Linkeną, kaip aš dėl to prieš jį nosį riečiu.

Teta Chloja šleptelėjo ant kėdės ir ėmė taip nuoširdžiai juoktis iš šio jaunojo šeimininko sąmojo, kad per jos blizgančius juodus skruostus net ašaros riedėjo. Besijuokdama ji baksnojo ir tapšnojo Džordžą per petį, priekaištaudama, kad, girdi, jis galįs ją

numarinti ir kad vieną gražią dieną tikriausiai numarinsias; o paskui vėl imdavo juoktis, dar smarkiau ir dar garsiau, kol pagaliau Džordžas rimtai ėmė manyti, kad jo sąmojis esąs itin pavojingas ir kad ateityje su juokais turis būti atsargesnis.

- Jūs iš tikrųjų Tomui taip pasakėte? Jau tie jaunuoliai! Ko tik jie nesugalvoja! Ir nosį prieš Tomą riečiat? O Viešpatie! Ak, ponaiti Džordžai, jūs ir numirėlį galėtumėt prajuokinti!

- Taip, - atsakė Džordžas. - Aš jam tiesiai pasakiau: „Tomai, tu turėtum paragauti tetos Chlojos pyragų. Tai bent pyragai!“

- Gaila, kad Tomas negalėjo jų paragauti, - pasakė teta Chloja, kurios gerą širdį, matyt, labai sujaudino toks liūdnas Tomo likimas. - Jūs turėtumėt kada pakviesti jį pietų, ponaiti Džordžai, - pridūrė ji. - Tai būtų labai gražu. Žinote, nereikia prieš nieką puikautis. Turėtumėte tai visada atsiminti, - labai rimtai pasakė teta Chloja.

- Gerai, aš ir pats ketinau Tomą pakviesti kurią nors dieną ateinančią savaitę, - pasakė Džordžas. - O jau tu, tetule Chloja, pasistenk jį nustebinti. Pavalgydink taip, kad jis ilgai mūsų vaišes atsimintų.

- Taip, taip, būtinai, - tarė nudžiugusi teta Chloja. - Pamatysite. Juk kokių tik pietų pas mus

nėra buvę! Ar galima užmiršti tą vištienos paštetą, kuri iškepiau, kai pas mus pietavo generolas Noksas. Aš vos nesusibariau su šeimininke dėl plutos. Nežinau, ką tos ponios kartais sau mano. Žmogų, kaip sakoma, slegia didžiulė atsakomybė, jis nori į gaminį įdėti visą savo sielą, o jos sukinėjasi aplinkui, visur kaišioja nosį ir kliudo. Šeimininkė stovėjo prie manęs ir nurodinėjo, ką kaip daryti. Pagaliau aš neištvėriau ir pasakiau: „Pažiūrėkite, ponija, į savo gražias baltas rankas su ilgais pirštais ir žiedais, kurie spindi lyg ramos ant mano baltų lelijų. Ir pažvelkite į mano didžiules juodas letenas. Ar jums neatrodo, kad Viešpats mane sutvėrė pyragams virtuvėje kepti, o jus – būti svetainėje?“ Taip tiesiai ir išdrožiau.

– O ką pasakė mama? – paklausė Džordžas.

– Ką pasakė? Nusišypsojo savo didelėmis gražiomis akimis ir sako: „Gerai, tetule Chloja, tegul bus, kaip jūs norit“, – ir nuėjo į svetainę. Ji turėjo man galvą suskaldyti už tokį storžieviškumą. Bet nieko nepadarysi, toks jau mano būdas: aš negaliu nieko dirbti, kai šeimininkė virtuvėje.

– O tie pietūs buvo puikūs, aš gerai prisimenu... Visi gyre, – tarė Džordžas.

- Matot! Argi aš nestovėjau prie valgomojo durų tą dieną? Argi nemačiau, kaip generolas tris kartus paprašė to pašteto? Ir pasakė: „Jūs turite nepaprastai puikią virėją, ponია Šelbi.“ Garbės žodis, aš vos nenumiriau. O generolas supranta, kur prasti valgiai, kur geri, - išdidžiai pridūrė teta Chloja. - Puikus žmogus tas generolas! Jo giminė yra viena garsiausių senojoje Virdžinijoje. Ir apie valgį jis išmano ne prasčiau už mane. Matote, ponaiti Džordžai, apie pyragą reikia nusituokti, o ne kiekvienas supranta, koks jis yra ir koks turėtų būti. Generolas supranta, - aš tuoju tai pastebėjau. O taip, jis supranta, kas yra geras pyragas!

Tuo metu Džordžas jau buvo tiek prisikimšęs, kad daugiau nebelindo nė vienas kąsnis (taip atsitinka net berniukams, nors, tiesa, labai retai), ir pagaliau pastebėjo dvi garbanotas galveles ir blizgančias akis, kurios iš priešingo kambario kampo godžiai varstė čia į, čia tetą Chloją.

- Moze, Pitai, gaudykit! - sušuko jis, atlaužęs po didelį gabalą pyrago ir mesdamas jiems. - Jūs irgi norit, tiesa? Tetule Chloja, iškepk ir jiems paplotėlių.

Džordžas ir Tomas pasitraukė į jaukų kampą prie židinio, o tuo metu teta Chloja, prikepusi krūvą paplotėlių, pasisodino ant kelių mažytę ir ėmė pakai-

tomis kimšti gabalėlius čia jai, čia sau į burną, čia Mozei su Pitu, kuriems buvo daug maloniau valgyti raičiojantis po stalu, kutenant vienam antrą ir tolydžio tampant mažylę už kojyčių.

- Ar neisit šalin! - šaukė motina, kartkartėmis švelniai paspirdama po stalu įsisiautėjusius berniukus. - Ar negalite būti mandagesni, kai baltieji ateina į svečius? Liaukitės, ar girdit, nes aš jums parodysiu, kur vėžiai žiemoja, kai ponaitis Džordžas išeis!

Sunku pasakyti, ką reiškė šis baisus grasinimas. Šiaip ar taip, dėl savo neaiškumo jis padarė jauniems nusidėjėliams labai menką įspūdį.

- O Viešpatie! - sušuko dėdė Tomas. - Dabar jie taip įsidūko, kad jų nebenuraminsi.

Berniukai, kurių rankos ir veidai buvo sirupuoti, išlindo iš pastalės ir agniai puolė bučiuoti mažylę.

- Atsitraukit! - šaukė motina, stumdama šalin jų garbanotas galvas. - Sulipsit į krūvą, paskui plėšte neatplėši vieno nuo kito. Drožkit prie šulinio ir nusiprauskit! - kalbėjo ji, šiuos žodžius palydėdama pliaukštelėjimu, kuris nuskambėjo garsiai, bet mažuosius tik dar labiau prajuokino. Visa krūva išvirto pro duris ir ėmė džiaugsmingai krykštauti.

- Ar jūs matėt kada nors tokius nepakenčiamus vaikus? - geraširdiškai paklausė teta Chloja ir, paėmusi tam skirtą seną rankšluostį, suvilgė jį vandeniui iš suskeldėjusio virdulio ir ėmė šluostyti mažytei sirupuotą veidą ir rankutes.

Nutrynusi mergaitei veidelį taip, kad net ėmė blizgėti, teta Chloja pasodino ją Tomui ant kelių, o pati pradėjo tvarkyti stalą. Mergytė su neapsakomu malonumu tąsė Tomą už nosies, draskė jam veidą, putliomis rankutėmis taršė garbanotus jo plaukus.

- Na, ar neišdykusi mergaitė? - tarė Tomas, laikydamas ją atokiau, kad galėtų matyti visą; pasikui atsistojęs pasisodino ją ant plačių savo pečių ir ėmė straksėti ir šokti po kambarį. Džordžas mojavo nosine, o Mozė ir Pitas, kurie jau buvo spėję grįžti, bėgiojo iš paskos, riaumodami kaip lokiai, kol tetai Chlojai „galva ėmė plyšti nuo triukšmo“. Bet tetos Chlojos niekas nepaisė. Jos pačios žodžiais tariant, tokie išdykavimai buvo kasdienis reiškinyt trobelėje, ir paprastai visi linksmindavosi tol, kol, netekę jėgų, krisdavo žemėn.

- Na, gal jau prisilinksminot, - pasakė teta Chloja, traukdama į kambario vidurį prastą ratukinę lovutę. - Moze, ir tu, Pitai, eikit miegoti.

Tuo metu šeimininko namuose vyko visai kitokia scena.

Tame pačiame valgomajame prie stalo, apkrauto popieriais ir rašymo reikmenimis, sėdėjo vergų pirklys ir ponas Šelbis.

Ponas Šelbis skaičiavo krūveles banknotų ir pardavinėjo jas Heiliui, kuris skaičiavo iš naujo.

- Teisingai, - tarė pirklys, - dabar lieka tik pasirašyti, štai čia.

Ponas Šelbis greitai prisitraukė arčiau pardavimo dokumentus ir pasirašė lyg žmogus, skubąs atlikti labai nemalonų reikalą, o paskui atstūmė juos nuo savęs drauge su pinigais.

Heilis, išsitraukęs iš gerokai padėvėto sakvojažo pergamentą, peržvelgė jį ir padavė ponui Šelbiui, o tas griebė jį, vos tvardydamas nekantrumą.

- Na, reikalas baigtas, - pasakė pirklys atsistodamas.

- Baigtas! - niūriai tarė ponas Šelbis ir, giliai atsідusęs, pakartoto: - Baigtas!

- Neatrodo, kad jūs būtumėt tuo patenkintas, - pasakė pirklys.

- Heili, - tarė ponas Šelbis, - tikiuosi, kad jūs neužmiršote davęs garbės žodį, jog neparduosite Tomo, pirma nesužinojęs, į kieno rankas jis pateks.

- O jūs pardavėte, sere, - tarė pirklys.

- Juk žinote, kad mane aplinkybės privertė, - išdidžiai atsakė Šelbis.

- Na, jos ir mane gali priversti, - atsakė pirklys. - Tačiau aš pasistengsiu jūsų Tomą įtaisyti į gerą vietą, o dėl mano elgesio su juo galite būti ramus. Jei aš dėkoju Dievui už ką, tai tik už tai, kad niekuomet su niekuo nebūnu žiaurus.

Prisimindamas Heilio humaniškus principus, ponas Šelbis anaip tol nebuvo tikras dėl jo pažadų, bet kadangi jokios kitos išeities negalėjo rasti, tai, netardamas nė žodžio, išleido pirklių pro duris ir, likęs vienas, užsirūkė cigarą.

KURIAME PARODOMA, KĄ JAUČIA GYVOJI PREKĖ, ATITEKUSI NAUJAM ŠEIMININKUI

Ponas ir ponia Šelbiai nuėjo į miegamąjį.

Jis sėdėjo atsilošęs dideliame krėsle ir skaitė tą dieną gautą korespondenciją, o ji stovėjo prieš veidrodį, šukuodamasi įmantriai Elizos sudėtus plaukus. Pamačiusi savo tarnaitės išblyškusį veidą ir įkričiusias akis, ji atleido ją tą vakarą anksčiau ir liepė eiti gulti. O dabar, pindamasi kasas, staiga prisiminė rytinį judviejų pasikalbėjimą ir, atsigręžusi į vyrą, atsainiu balsu paklausė:

- Tarp kitko, Artūrai, kas tasai neišauklėtas žmogus, kurį jūs atsivedėte šiandien pietauti?

- Heilis, - atsakė Šelbis, neatitraukdamas akių nuo laiško ir neramiai muistydamasis krėsle.

- Heilis? Kas gi jis ir ko jam čia reikia?

- Turėjau su juo reikalų, kai paskutinį kartą buvau Natčeze, - atsakė Šelbis.

- Ir dėl to jis drįsta ateiti čia pietauti ir jaučiasi pas mus kaip namie?

- Aš pats jį pakviečiau. Turėjau su juo šiokių tokių sąskaitų.

- Ar jis vergų pirklys? - vėl paklausė ponია Šelbi, pastebėjusi, kad jos vyras kažkaip nesmagiai jaučiasi.

- Ką jūs, mano brangioji? Iš kur jums kilo tokia mintis? - tarė Šelbis, žvelgdamas į ją.

- Iš niekur. Tik šiandien po pietų Eliza atėjo pas mane labai susirūpinusi, verkdamą ir pasakė, kad jūs kalbėjote su vergų pirkliu, ir kad jis patarė jums parduoti jos berniuką. Keistuolė!

- Ji taip sakė? - tarė ponas Šelbis ir valandėlę spoksojo į laišką, nepastebėdamas, kad laiko jį aukštyn kojomis.

„Vis vien paaiškės, tad juo greičiau, juo geriau“, - pagalvojo jis.

- Aš pasakiau Elizai, - kalbėjo ponია Šelbi, tebesišukuodama plaukus, - kad ji kvailutė ir kad visi jos nuogąstavimai - nesąmonė, kad jūs niekad neturite jokių reikalų su vergų pirkliais. Juk jums nė į galvą neateitų pardavinėti mūsų tarnus, juo labiau tokiam žmogui.

- Taip, Emile, - prabilo jos vyras, - iki šiol neatidavo. Bet mano reikalai tokie blogi, jog aš nieko negaliu padaryti. Turiu parduoti kurį nors vergą!

- Šitam žmogui? Negali būti! Pone Šelbi, jūs juokaujate!

- Deja, aš kalbu rimtai, - atsakė ponas Šelbis. - Aš sutikau parduoti Tomą.

- Ką! Mūsų Tomą? Tą gerą, atsidavusį žmogų, kuris nuo pat mažens buvo ištikimas jūsų tarnas! O pone Šelbi! Juk žadėjote jam laisvę - mes abu šimtus kartų kalbėjome jam apie tai! Dabar jau viskuo galiu patikėti. Dabar aš tikiu, kad jūs galėjote parduoti ir mažąjį Harių, vienintelį vargšės Elizos vaikelį! - pasakė ponia Šelbi liūdnu, pasipiktinimo kupinu balsu.

- Na, jeigu norite viską žinoti, tai aš ir tą padariau: sutikau parduoti abu - Tomą ir Harių. Ir nesu prantu, kodėl aš esu laikomas kažkokiu pabaisa. Juk pasielpgiau taip, kaip kiti elgiasi kas dieną.

- Bet kodėl išrinkote Tomą ir Harių? - paklausė ponia Šelbi. - Jeigu jums reikia parduoti kurį nors iš vergų, tai kodėl būtinai juos?

- Todėl, kad už juos aš gausiu daugiau negu už kitus, štai kodėl. Jeigu norite, galiu ir kitus parduoti. Pirklys man siūlė gerą kainą už Elizą, gal tai jums geriau patiktų?

- Niekšas! - piktai sušuko ponia Šelbi.

- Bijodamas jus įskaudinti, aš nė girdėti apie tai nenorėjau, tad būkite man bent kiek atlaidesnė.

- Mano brangusis, - tarė ponia Šelbi susitvardžiusi, - dovanokite man. Aš pasikarščiau. Viskas taip netikėta! Visai nebuvo tam pasiruošusi. Bet jūs leisite užtarti keliais žodžiais tuos vargšus. Tomas, nors ir juodas, yra kilniaširdis, ištikimas žmogus. Aš esu tikra, pone Šelbi, jis nedvejodamas atiduotų už jus savo gyvybę.

- Žinau. Bet kas iš to? Aš nieko negaliu padaryti.

- Argi ne geriau mums būtų aukotis? Aš sutinku pakelti savo dalį nepritekliaus. O pone Šelbi, aš stengiausi, iš visos širdies stengiausi, kaip ir dera krikščionei, atlikti savo pareigą ir padėti šioms paprastoms, pavergtoms vargšėms būtybėms. Tiek metų rūpinausi jais visais, prižiūrėjau, man buvo žinomi visi jų mažiausi vargai ir džiaugsmi. Ar aš galėsiu pažvelgti šiems žmonėms į akis, jei dėl menkos naudos mes parduodame tokį ištikimą, puikų, patikimą vergą, kaip Tomas, ir atplėšiamo jį nuo viso to, ką mokėme mylėti ir vertinti! Aš mokiau juos šeimyninių pareigų - tėvų ir vaikų, vyro ir žmonos. Kaip galiu viešai pripažinti, kad mes nebepaisome pačių švenčiausių pareigos, giminystės ryšių, vos tik kalba užėina apie pinigus. Aš aiškindavau Elizai

apie jos pareigas savo berniukui, apie tai, kaip ji turi jį auklėti; o ką dabar jai pasakysiu, jeigu jūs jį atplėšite nuo jos ir parduosite žmogui be principų, nemokšai, ir vien tik todėl, kad išsaugotumėt truputį pinigų? Ir kaip ji galės mumis tikėti, pamačiusi, kad ją apgavome ir pardavėme jos vaiką?

- Man labai gaila, kad jūs taip dedatės į širdį visa tai, Emile, iš tikrųjų labai gaila, - pasakė ponas Šelbis. - Aš taip pat gerbiu jūsų jausmus, nors ir ne visai jiems pritariu. Bet sakau jums rimtai - viskas veitui, nieko negaliu pakeisti. Aš nenoriu jums visko pasakoti, Emile, bet, trumpai tariant, kitos išeities nėra - reikia arba viską parduoti, arba juos du. Arba jie, arba viskas. Heilis turi mano įkaitų lakštus, ir jeigu jam nesumokėsiu tuojau pat, jis atims visą mūsų turtą. Aš taupiau, rinkau, skolinau, vos nėjau elgetauti, bet skolai padengti trūko kaip tik tos sumos, ir aš turėjau juos paaukoti. Heilis įsigeidė berniuko ir tik su tokia sąlyga sutiko sutvarkyti tą reikalą. Aš jo valdžioje ir negalėjau kitaip pasielgti. Jūs taip jaudinatės dėl jų pardavimo, bet ar būtų geriau, jeigu reikėtų visus parduoti?

Ponia Šelbi atrodė labai sukrėsta. Pagaliau, nusigręžusi į tualetinį staliuką, užsidengė rankomis veidą ir sudejavo.

- Dievo prakeikta vergovė! Žema, niekinga, nekenčiama vergovė! Prakeiktas šeimininkas, prakeiktas vergas! Aš buvau kvaila, manydama, kad galiu pataisyti šią baisią blogybę. Kokia nuodėmė laikyti vergus, esant tokiems įstatymams, kaip mūsų! Kai dar buvau maža, aš visuomet tai jaučiau, bet maniau, kad galėsiu kai ką pakeisti. Man atrodė, kad gerumas, švelnumas ir atidumas gali mūsų vergams pagražinti gyvenimą, padaryti jį geresnį už laisvę. Kokia aš buvau kvaila!

- O Emile, jūs pasidarėte tikra abolicionistė³!

- Abolicionistė! Jeigu abolicionistai žinotų viską, ką aš žinau apie vergovę, tada galėtų kalbėti! Ne, mums nėra ko iš jų mokytis. Juk aš niekad nemaniau, kad vergovė teisėtas dalykas, niekuomet nenorėjau turėti vergų.

- Vadinasi, šiuo atžvilgiu jūs skiriatės nuo daugelio protingų ir pamaldžių žmonių, - tarė ponas Šelbis. - Prisiminkite praėjusio sekmadienio pamokslą.

- Aš nenoriu klausyti tokių pamokslų. Mūsų bažnyčioje tokie pamokslai neturėtų būti sakomi. Kuni-

³ XIX a. antrojoje pusėje JAV buvo paplitęs judėjimas už vergovės panaikinimą. To judėjimo dalyviai buvo vadinami abolicionistais.

gai nepajėgia kovoti su šia blogybe, kaip ir mes, bet kam ją ginti! Niekada negalėjau to suvokti. Aš manau, kad ir jums tas pamokslas nepatiko.

- Taip, - pasakė ponas Šelbis. - Turiu pasakyti, kad kunigai kartais nueina toliau, negu drįstame mes, vargšai nusidėjėliai. Mes, pasauliečiai, turime kartais nematyti daugelio dalykų ir prie daug ko priprasti, į daug ką žiūrėti pro pirštus. Bet kai kunigai arba moterys peržengia kuklumo ar moralės ribas - tai jau negerai. Dabar, tikiuosi, mano brangioji, jūs įsitikinot, kad kitaip būti negalėjo ir kad aš padariau visa, ką leido aplinkybės.

- O taip, taip! - skubiai tarė ponia Šelbi, išsiblaškiusi vartydama rankoje savo auksinį laikrodį. - Aš neturiu vertingų brangenybių, - pridūrė ji susimąsčiusi, - bet gal šitas laikrodis tiks? Už jį buvo brangiai sumokėta. Aš viską paaukočiau, kad tik galėčiau išgelbėti bent Elizos vaiką.

- Man gaila, labai gaila, - tarė ponas Šelbis, - kad jus tai liūdina, bet dabar nėra kas daryti. Viskas baigta, Emile. Pardavimo dokumentai jau pasirašyti ir yra Heilio rankose. Ir jūs turite būti dėkinga, kad neatsitiko dar blogiau. Šis žmogus galėjo mus sužlugdyti, o dabar mes išsigelbėjome... Jeigu jūs

pažintumėt tą žmogų taip, kaip aš jį pažįstu, supras-
tumėt, kad mes buvome ant bedugnės krašto.

- Argi jis toks žiaurus?

- Ne, ne žiaurus... Bet kietasprandis, kurio gyve-
nimo tikslas - prekyba ir pelnas. Jis nejautrus,
nepermaldaujamas ir negailestingas kaip mirtis. Jis
parduotų savo tikrą motiną, jei gautų daug pinigų,
visai negeisdamas senutei nieko bloga.

- Ir šitas niekšas yra mūsų gerojo, ištikimojo
Tomo ir Elizos vaiko šeimininkas!

- Taip, brangioji, ir man labai sunku, man skaudu
apie tai pagalvoti. Heilis nori greičiau viską baigti ir
rytoj pat juos pasiimti. Aš liepsiu pabalnoti arklį ir
išjosiu anksti rytą, nes negaliu matyti Tomo. Ir jūs
taip pat geriau išvažiuotumėt kur nors ir pasiimtu-
mėt Elizą. Tegul ji nemato viso to.

- Ne, ne, - tarė ponja Šelbi, - aš nenoriu būti
šio žiauraus sandėrio bendrininke! Aš eisiu Tomo
aplankyti - tepadedu jam Dievas pakelti šią nelaimę!
Tegu jie bent pamato, kad jų šeimininkė užjaučia
juos ir liūdi drauge su jais. O apie Elizą aš nė paga-
lvoti nedrįstu. Teatleidžia mums Dievas! Už ką mus
užgriuvo ši skaudi nelaimė!

Ponas ir ponja Šelbiai nė neįtarė, kad jų pasikal-
bėjimą girdi dar vienas žmogus.

Šalia jų miegamojo buvo podėlis su durimis į koridorių. Kai ponias Šelbi leido Elizai išeiti, ji, karštligiško susijaudinimo apimta, prisiminė šitą podėlį, pasislėpė jame ir, prigludusi ausį prie durų plyšio, nepraleido nė vieno šito pokalbio žodžio.

Kai balsai nutilo, ji atsikėlė ir vogčiomis išsėlino.

Išbalusi, drebanti, rūsčiu veidu ir sučiauptomis lūpomis ji atrodė visai nepanaši į tą švelnią, nedrąsiai būtybę, kokia buvo iki šiol. Ji atsargiai perėjo koridorių, akimirką sustojo prie ponios Šelbi durų, paskui apsigrėžė ir įslinko į savo kambarį.

Tai buvo jaukus, švarus kambariukas tame pačiame aukšte, kaip ir šeimininkės kambariai. Štai mielas saulėtas langas, prie kurio ji dažnai sėdėdavo dainuodama ir siūdama. Štai knygų spintelė, kur lentynose eilėmis buvo sudėti įvairūs mažmožiai – Kalėdų švenčių dovanos; štai spintoje ir stalčiuose jos kuklūs drabužiai. Žodžiu, šis kampelis – tai jos namai, ir kokia buvo laiminga ji, gyvendama juose! Čia pat lovelėje miegojo jos berniukas. Ilgos jo garbanos draikėsi aplink ramų veidelį, rožinės lūputės buvo pravertos, mažos, putlios rankutės padėtos viršum antklodės, o šypsena it saulės spindulys buvo nušvietusi visą jo veidelį.

- Vargšas berniuk! Vargšas mažyti! - sušnabždėjo Eliza. - Jie tave pardavė! Bet tavo mama išgelbės tave!

Nė viena ašara nenukrito ant pagalvės. Tokiomis minutėmis širdis ašarų nelieja; ji plūsta kraujais ir tyli. Eliza paėmė popieriaus lapą, pieštuką ir skubiai parašė:

„O šeimininke, brangioji mano šeimininke, nelai-
kykite manęs nedėkinga, neminėkite manęs blo-
guoju! Aš girdėjau visa, ką jūs šįvakar su šeimininku
kalbėjote. Aš pasistengsiu išgelbėti savo berniuką -
nesmerkite manęs už tai! Telaimina jus Dievas ir
teatlygina už jūsų gerumą!“

Skubiai sulanksčiusi ir užrašiusi laišką, ji nuėjo
prie spintos, surinko sūnaus drabužius ir nosine tvir-
tai prisirišo tą ryšulėlį prie juosmens. Motinos širdis
tokia jautri, jog net šią baisią valandą ji neužmiršo
įsprausti į ryšulėlį keleto vaiko mėgstamų žaislų,
palikusi tik ryškiai nuspalvintą papūgą, kad galėtų
pralinksinti vaiką, kai jis pabus. Pažadinti mažąjį
miegalių buvo nelengva, bet jis pagaliau atsisėdo
ir ėmė žaisti su savo paukšteliu, kol motina rišosi
kepuraitę ir kaklajuostę.

- Kur eini, mama? - paklausė jis, kai ji priėjo prie
lovos, laikydama rankoje jo apsiaustėlį ir kepurę.

Motina pasilenkė ties juo ir taip rimtai pažiūrėjo jam į akutes, jog jis iš karto suprato, kad atsitiko kažkas nepaprasta.

- Tyliau, Hari, - tarė jina. - Garsiai kalbėti negalima, nes jie mus išgirs. Piktas žmogus norėjo atimti iš mamos mažąjį Hariį ir nusinešti į tamsią naktį, bet mama jam neleis to padaryti. Ji uždės savo mažam berniukui kepurėlę, apvilks palteliu ir pabėgs su juo, kad tas bjaurus žmogus negalėtų jo pagauti.

Tai sakydama, ji užrišo vaikui kepuraitę, užsegiojo visas sagas, paėmė jį ant rankų ir liepė tylėti. Paskui, atidariusi kambario duris, pro kurias galima buvo išeiti į verandą, ji tyliai išslinko į lauką.

Buvo šalta, žvaigždėta naktis, ir motina apgaubė vaiką skara; berniukas, jausdamas neaiškią baimę, apkabino jos kaklą ir nutilo.

Senasis Brunas, didžiulis niūfaundlendų veislės šuo, kuris miegojo prie verandos durų, išgirdęs jos žingsnius, atsistojo ir ėmė urgzti. Ji tyliai pašaukė jį vardu, ir senas jos mylimas vaikystės žaidimų draugas, vizgindamas uodega, tuoj pasiruošė ją sekti, nors savo šunišku protu, matyt, niekaip negalėjo suprasti, ką reiškia šis neatsargus pasivaikščiojimas naktį. Šunį turbūt kankino neaiškios abejonės, ar tik ji nebus ką bloga sumaniusi, nes jis dažnai susto-

davo, žiūrėdavo tai į ją, tai į namus ir pasvarstęs vėl kiūtindavo iš paskos. Po valandėlės jie jau buvo prie dėdės Tomo trobelės, ir Eliza tyliai pabarbeno į langą.

- Dieve mano, kas ten? - sušuko teta Chloja ir pašokusi greit atitraukė užuolaidą. - Nejaugi čia Eliza? Apsirenk, seni! Ir senasis Brunas atsivilko iš paskos. Kas gi jai atsitiko? Einu atidaryti.

Ji greitai atidarė duris, ir šviesa, krintanti nuo lajinės žvakės, kurią Tomas paskubomis uždegė, apšvietė iškankintą pabėgėlės veidą ir tamsias, paklaikusias akis.

- Dieve mano! Į tavo baisu žiūrėti, Lize! Tu sergi? Kas tau?

- Dėde Tomai, tetule Chloja, aš bėgu iš čia ir nešuosį savo vaiką. Šeimininkas pardavė jį!

- Pardavė?! - lyg aidas pakartojo abu, iš pasibaisėjimo pakeldami aukštyn rankas.

- Taip, pardavė jį! - tvirtai pasakė Eliza. - Šįvakar aš pasislėpiau podėlyje šalia šeimininkės durų ir girdėjau, kaip šeimininkas jai pasakė, kad pardavęs mano Hariį ir jus, dėde Tomai... Abu vergų pirkliui. Ir šeimininkas pasakė, kad rytą išjosiąs iš čia, o tasai žmogus turįs ateiti dieną jūsų pasiimti.

Jai kalbant, Tomas stovėjo iškėlęs rankas, plačiai išplėstomis akimis, tarsi sapnuodamas. Pagaliau, palengva suvokęs šių žodžių prasmę, jis bejėgiškai susmuko į seną kėdę ir nuleido galvą ant kelių.

- Gerasis Dieve, pasigailėk mūsų! - sušuko teta Chloja. - Nejaugi tai tiesa! Ką gi jis padarė, kad šeiminkas turėtų jį parduoti?

- Jis nieko nepadarė, čia visai kas kita, ir šeiminkas nenorėjo jų parduoti, o juo labiau šeiminkė: ji visuomet buvo gera... Aš girdėjau, kaip ji maldavo ir prašė už mus. Bet šeiminkas pasakė, kad jis kitaip negališ, kad esąs skolingas tam žmogui, ir šis laiką jį savo valdžioje... Ir jeigu jis anam neatsilyginsiąs, teksią parduoti dvarą, visus žmones ir išvažiuoti iš čia. Jis taip ir pasakė, aš girdėjau... arba jis turėsiąs parduoti Tomą ir Harių, arba visus... Tasai žmogus jį privertęs tai padaryti. Šeiminkas pasakė, kad jam esą labai gaila. O šeiminkė... Kad jūs būtumėt girdėję! Žinau, kad aš negerai elgiuosi, bet kitaip negaliu.

- Na, seni? - tarė teta Chloja. - O kodėl tu nebėgi? Lauksi, kol tave nuveš žemyn upe ten, kur negrai miršta nuo mušimų ir bado? Aš jau geriau mirčiau, negu važiuočiau į tokį pragarą. Dar yra laiko: bėk

su Lize, juk turi leidimą išeiti ir pareiti bet kuriuo laiku. Negaišk! Aš tuoj sudėsiu tavo daiktus.

Tomas iš lėto pakėlė galvą, liūdnai, bet ramiai apsižvalgė ir tarė:

- Ne, aš nebėgsiu. Tegul Eliza bėga, tai jos teisė! Aš jos neatkalbinėsiu. Jai negalima pasilikti, bet tu girdėjai, ką ji pasakė. Jeigu jau reikia parduoti arba mane, arba visus kitus žmones, tai tegu parduoda mane. Aš manau, kad galėsiu pakelti savo nelaimę, kaip ir visi, - pridūrė jis, bet jo plati, galinga krūtinė suvirpėjo lyg nuo raudos ar dejonės. - Šeimininkas visuomet rasdavo mane vietoje - ras ir dabar. Aš niekad jo neapgaudinėjau, niekad piktam nenaudojau savo leidimo ir niekuomet nepanaudosiu. Jei tenka paaukoti dvarą ir parduoti visus, tai geriau tegul parduoda mane vieną. Šeimininko nereikia kaltinti, Chloja, jis pasirūpins tavimi ir mūsų vargšais...

Tardamas šiuos žodžius, jis atsigrįžo į prastą ratukinę lovą, pilną mažų, garbanotų galvelių, ir neteko jėgų. Atsirėmė į kėdės atlošą ir didelėmis savo rankomis užsidengė veidą. Nuo jo gailios, kimios raudos drebėjo kėdė, o stambios ašaros riedėjo pro pirštus ir krito ant grindų.

- Šiandien mačiau savo vyrą, - tarė Eliza nuodurų. - Bet tada dar nieko nežinojau. Jam ten pasi-

darė nebeįmanoma kentėti, ir šiandien jis man pasakė ketinąs pabėgti. Pasistenkit, jei galėsit, jam pranešti apie mane. Pasakykite, kodėl išėjau. Ir pasakykit, kad aš pabandyčiau rasti kelią į Kanadą. O jeigu jo daugiau nebepamatysiu... Pašaukit Bruną, – pridūrė ji, – uždarykit duris ir neišleiskit jo! Vargšas gyvulėlis! Jam negalima manęs sekti!

Dar keli paskutiniai atsisveikinimo žodžiai, ašaros, ir, spausdama prie krūtinės nustebusį ir išsigandusį vaikelį, ji tyliai išslinko.

VI skyrius

VISKAS PAAIŠKĖJA

Ponas ir ponia Šelbiai po ilgai užtrukusio ginčo negreit užmigo ir rytą miegojo ilgiau negu paprastai.

- Stebiuosi, kur dingo Eliza, - tarė ponia Šelbi, jau kelintą kartą veltui skambindama varpeliu.

Ponas Šelbis stovėjo prieš veidrodį, galąsdamas skustuvą. Tuo metu atsidarė durys, ir įėjo tamsiaodis tarnas, nešdamas vandens skutimuisi.

- Endi, - tarė jam šeiminkė, - pasibelsk į Elizos duris ir pasakyk, kad aš jau tris kartus jai skambinau... Vargšėlė! - pridūrė ji atsidusdama.

Endis greitai sugrižo, išvertęs iš nustebimo akis.

- Dieve, šeimininke! Visi Lizės stalčiai atidaryti, visi daiktai išmėtyti, ir aš manau, kad ji bus pabėgusi!..

Ponas Šelbis ir jo žmona tučtuoju suprato, kas įvyko.

- Vadinasi, ji įtarė ir pabėgo! - sušuko ponas Šelbis.

- Ačiū Dievui, - pasakė ponias Šelbi. - Tikiuosi, kad ji pabėgo.

- Žmona, jūs paikai kalbate! Iš tikrųjų, man bus labai nemalonu, jeigu ji pabėgo. Heilis matė, jog aš nenorom pardaviau jos berniuką, ir pamany, kad padėjau jį paslėpti. Tai mano garbės reikalas.

Ir ponas Šelbis skubiai išėjo iš kambario.

Apie ketvirtį valandos namie nesiliovė lakstymas, šauksmas, durų varstymas, visur šmėsčiojo įvairiausių spalvų veidai. Vienintelis asmuo, galėjęs nušviesti visą šį reikalą, buvo vyriausioji virėja teta Chloja, bet ji tylėjo. Seniau linksmas jos veidas buvo niūrus kaip juodas debesis, ir ji tylėdama kepė pusryčiams pyragėlius, lyg nematydama ir negirdėdama aplink vykstančio sambrūzdžio.

Greitai tuzinas mažų išdykėlių lyg varnos sutūpė ant verandos turėklų. Kiekvienas nebetvėrė, norėdamas pirmasis pranešti vergų pirkliui apie jį ištikusią nelaimę.

- Jis tikrai pasius, garbės žodis! - tarė Endis.

- Tai ims keiktis! - pasakė mažasis juodukas Džėikas.

- O kaipgi! Keiktis jis moka! - tarė garbanota Mendė. - Vakar girdėjau, kai jie pietavo. Aš viską

girdėjau: įlindau į kamara, kur šeimininkė laiko didžiuosius ąsočius, ir girdėjau kiekvieną žodį.

Ir Mendė, kuri ne daugiau už kačiuką tesigilindavo į girdimų žodžių reikšmę, dabar nutaisė labai protingą veidelį ir išdidžiai perėjo per verandą, visai užmiršusi priminti, kad tuo metu, nors ir būdama kamaroj, ji susirietusi tarp ąsočių saldžiai miegojo.

Kai pagaliau pasirodė Heilis, apsiavęs auliniais batais ir pentinuotas, iš visų pusių pasigirdo nemaloniais naujienos. Mažieji išdykėliai, kiurksą ant verandos, neapsivylė, tikėdamiesi išgirsti jį keikiantis: jis keikėsi taip įnirtingai ir uoliai, jog tuo suteikė jiems nepaprastą malonumą. O kai jis užsimojo ant jų botagu, visa gauja, juokdamasi ir spiegdama, nusiritė ant apvytusios vejės prie verandos ir tabalavo, aukštyn iškėlė kojas, šūkaudami kiek tik jiems tilpo.

– Na, tik pakliūkit man į rankas, velniūkščiai... – sušvokštė Heilis pro dantis.

– Bet jie dar nepakliuvo, nepakliuvo! – suriko Endis, triumfuodamas ir beprotiškai vaipydamasis nelaimingajam pirkliui už nugaros, kai tasai jau buvo taip toli, jog negalėjo girdėti jo žodžių.

– Pone Šelbi, tai tiesiog velniai žino kas! – sušuko Heilis, puldamas į svetainę. – Atrodo, kad ta mergiotė pabėgo drauge su savo smurgliu.

- Pone Heili, čia pat yra mano žmona... - išpėjo ponas Šelbis.

- Atsiprašau, madam, - tarė Heilis ir linktelėjo, bet vis dar suraukęs antakius. - Tačiau aš kartoju tai, ką girdėjau. Ar tai tiesa, sere?

- Sere, - atsakė ponas Šelbis, - jeigu norite su manim kalbėti, turite elgtis kaip džentelmenas. Endi, paimk pono Heilio skrybėlę ir šmaikštį. Prašau sėsti, sere. Taip, aš labai apgailestauju, bet turiu pasakyti, kad ta jaunoji moteris, nugirdusi mūsų pasikalbėjimą ir sužinojusi iš ko nors apie šį reikalą, šianakt pasiėmė vaiką ir pabėgo.

- Prisipažįstu, kad aš tikėjauši sąžiningo sandėrio, - pareiškė Heilis.

- Kaip turiu suprasti šią jūsų pastabą, sere? - paklausė ponas Šelbis, staiga atsigręždamas į jį. - Tiems, kurie abejoja mano garbingumu, aš turiu tik vieną atsakymą.

Vergų pirklys pabūgo ir jau šiek tiek švelnesniu balsu pasakė, kad „labai sunku, kai pats elgiesi sąžiningai, o kiti tave mulkina“.

- Pone Heili, - tarė ponas Šelbis, - jeigu man nebūtų suprantamas jūsų apmaudas, aš nepakęščiau šio jūsų šiurkštaus, nemandagaus įsiveržimo į mano svetainę. Bet, šiaip ar taip, neleisiu savęs šmeižti

prisivėjęs prie šios negarbingos apgaulės. Be to, laikau savo pareiga jums padėti ir siūlau arklius, tarnus ir visa, ko reikia, kad galėtumėt atgauti savo nuosavybę. Trumpai tariant, Heili, – tarė jis, nuo oficialaus, šalto tono staiga pereidamas prie įprastinio meilaus, – bus geriausia, jeigu jūs apsiraminsit ir papusryčiausit su mumis, o paskui pažiūrėsime, ką daryti.

Ponia Šelbi atsikėlė ir pasakė, jog jos pareigos neleidžia jai pusryčiauti drauge su jais ši rytą. Paliepusi orios išvaizdos mulatei paduoti džentelmenams kavą, ji išėjo iš kambario.

– Jūsų kuklusis tarnas senutei nelabai patinka, – pasakė Heilis, nevykusiai stengdamasis būti familiarus.

– Aš nepratęs, kad kas taip kalbėtų apie mano žmoną.

– Prašau atleisti, žinoma, aš tik pajuokavau, – tarė Heilis, priverstinai juokdamasis.

– Ne kiekvienas juokas yra malonus, – atšovė Šelbis.

„Velniškai laisvai jis pasijuto, kai tik aš pasirašiau tuos dokumentus, – sumurmėjo Heilis pats sau. – Tiesiog nebegali jo pažinti nuo vakar dienos.“

Niekuomet dar nė vieno ministro pirmininko kritimas nebuvo sukėlęs tokio aukštųjų sluoksnių sambrūzdžio, kokį sukėlė žinia apie Tomo likimą tarp jo draugų. Visi tik apie tai ir kalbėjo. Ir namie, ir laukuose niekas nieko neveikė, tik svarstė visas galimas tokio pasielgimo pasekmes. O Elizos pabėgimas – negirdėtas ligi šiol įvykis Šelbio dvare – dar labiau didino visuotinį susijaudinimą.

Juodasis Semas, pramintas taip dėl to, kad buvo daug juodesnis už bet kurį kitą juodaodį apylinkėje, labai rimtai svarstė šį įvykį ir kūrė tokius savo asmeninės gerovės planus, jog jam būtų galėjęs pavydėti kiekvienas baltasis patriotas Vašingtone.

– Kam bėgti nuo savo laimės, – pamokomai tarė Semas, timptelėjęs kelnes, ir vikriai pakeitė ištrūkusią petnešų sagą ilga vinimi, patenkintas savo išradimu. – Taip, tik kvailys bėga nuo savo laimės, – pakartojo jis. – Štai dabar Tomo jau nebėra. Aišku, jo vietą turi užimti kitas negras. O kodėl gi tas negras negaliu būti aš? Tomas jodinėjo geru arkliu po visą apylinkę... išblizgintais auliniais batais... su leidimu kišenėje... kaip didelis ponas... Kodėl Tomas? Kodėl ne Semas? Štai ką aš norėčiau žinoti!

- Ei, Semai, Semai! Šeimininkas liepė tau pabalnoti Bilį ir Džerį! - sušuko Endis, nutraukdamas jo monologą.

- Na, kas gi ten atsitiko?

- Nejaugi nežinai, kad Lizė pabėgo su savo sūneliu.

- Papasakok savo senelei! - atšovė Semas su didžiausia panieka. - Semas tai žinojo anksčiau už tave. Semas ne toks jau mulkis.

- Na, šiaip ar taip, bet šeimininkas liepė kuo greičiau pabalnoti Bilį ir Džerį. Ir mudu turėsime joti kartu su ponu Heiliu Elizos ieškoti.

- Va čia tai man patinka! Nieko sau! - sušuko Semas. - Semui patikėjo tokį dalyką! Tai bent negras tasai Semas! Na, jau aš tai ją pagausiu. Šeimininkas dar pamatys, ką Semas gali!

- Bet, Semai, - tarė Endis. - Gerai pagalvok. Šeimininkė nenori, kad Elizą pagautų, ji tau nuraus kuodą už tai.

- Ką tu čia kalbi! - išvertė akis Semas. - Iš kur ištraukei?

- Pats girdėjau širyt ją taip sakant, kai nunešiau ponui vandens barzdai skusti. Šeimininkė nusiuntė mane pažiūrėti, kodėl Lizė neatėjo padėti jai apsirengti. Ir kai aš pasakiau, kad Eliza kažkur dingusi,

ji atsikėlė ir pasakė: „Ačiū Dievui!“ O šeimininkas vos iš proto neišsikraustė ir pasakė: „Žmona, jūs kvailai kalbate.“ Bet ji padarys taip, kaip norės. Todėl aš tau sakau, kad visada geriau būti šeiminkės pusėje.

Išgirdęs tai, juodasis Semas pasikasė susivėlusią makaulę, kuri nors ir nepasižymėjo didele išmintimi, tačiau turėjo visų šalių politikams būdingą nuojautą. Tad, rimtai susimąstęs, jis dar kartą truktelėjo kelnes aukštyn – matyt, taip jam būdavo lengviau ką nors nuspręsti.

– O aš buvau tikras, kad šeimininkė pasiryžo apieškoti visą pasaulį, kad tik surastų Lizę, – galiausiai pasakė Semas.

– Žinoma, ji tai padarytų, – tarė Endis. – Bet nejaugi nematai toliau savo nosies, negre tu negre? Juk šeimininkė nenori, kad Lizės berniukas tektų šitam ponui Heiliui.

– Štai kaip! – tarė Semas su ta nenusakoma intonacija, būdinga vien negrams.

– Ir žinai, ką aš tau pasakysiu? – pridūrė Endis. – Greičiau atvesk arklius, nes girdėjau, kaip šeimininkė teiravosi tavęs. Nėra čia ko taip ilgai liežuviu malti.

Semas tučtuojau rimtai sukruoto ir netrukus iškilmingai atšuo-liavo su Biliu ir Džeriu prie namo, nušoko žemėn, arkliams dar nesustojus, ir lyg vietas nurūko su jais prie stulpo, kur buvo pririštas baikštus jaunas Heilio arklys. Šis krūptelėjo, ėmė spardyti ir stipriai patraukė pavadžius.

- Oho! Išsigandai? - šūktelėjo Semas, ir juodą jo veidą nušvietė klastinga šypsena. - Aš tuojau tave nuraminsiu!

Šioje vietoje augo didžiulis ūksmingas bukmedis, ant žemės buvo pribirę daug dagių trikampių riešutėlių. Paėmęs vieną riešutą, Semas priėjo prie arklio, paglostė, patapšnojo, tarsi norėdamas jį nuraminti, paskui, dėdamasis taisąs balną, jis vikriai pakišo po juo aštrų riešutėlį. Dabar tereikia tik kam nors mygtelėti balną, ir jautrus gyvulys pasius, o ant jo nugaros neliks jokio įdrėskimo nei žaizdos.

- Taip! - pasakė Semas, išvertęs akis, ir patenkintas nusišiepė. - Dabar tvarka!

Tuo metu į balkoną išėjo ponias Šelbi. Ji pamojė jam ir tarė:

- Kurgi taip ilgai užtrukai, Semai? Aš nusiunčiau Endį įspėti tave, kad paskubėtum. Tu josi su ponu Heiliu, parodysi kelią ir padėsi jam. Patausok

arklius, Semai. Tu žinai, kad Džeris jau visa savaitė šlubčioja. Nevaryk jų per daug.

Pastaruosius žodžius ponias Šelbi ištarė tyliai ir pabrėždama.

- Galite mumis pasikliauti, - tarė Semas, reikšmingai vartydamas akis. - Jau aš patausosiu arklius.

- Žinai, Endi, - tarė Semas, grįžęs po medžiu. - Aš visai nenustebčiau, jeigu to džentelmeno arklys imtų spardyti, kai raitelis užsės ant jo. Tu gi žinai, Endi, kad arkliai spardosi. - Tai sakydamas, Semas reikšmingai bakstelėjo Endžiui į šoną.

- Aha! - tarė Endis, tučtuojau viską supratęs.

- Matai, Endi, šeiminkė nori laimėti laiko. Tai kiekvienam aišku. Aš jai truputį padėsiu.

Endis išsišiepė.

- Matai, Endi, galimas daiktas, kad pono Heilio arklys užsispirs, tada mums teks nušokti nuo arklių jam padėti. Ir jau mes jam padėsime, būk tikras!

Ir Semas, ir Endis, užrietę galvas, garsiai nusikvatojo, spragsėdami pirštais ir trepsėdami iš begalinio džiaugsmo.

Tuo metu verandoje pasirodė Heilis. Keli puodukai geros kavos sušvelnino jį, gražino jam gerą nuotaiką, ir jis išėjo, šypsodamasis ir kažką kalbėdamas. Semas ir Endis nusiskynė keletą palmių lapų, kurie

atstodavo jiems skrybėles, ir nubėgo prie arklių, pasirošę „padėti“ svetimam šeimininkui.

Semo palmių lapai styrojo išsiskėtę į šalis. Jis atrodė labai karingai, it koks laukinės Fidžio giminės vadas. Endžio skrybėlė buvo visai be kraštų. Vikriai suplojęs jos viršų, jis labai patenkintas apsidairė aplinkui, lyg norėdamas pasakyti: „O ką? Gal, sakysite, blogai?“

- Na, vyručiai, - tarė Heilis, - dabar mikliau! Mes negalime gaišti.

- Nė minutės, sere, - tarė Semas, paduodamas Heiliui pavadžius ir prilaikydamas kilpą, kol Endis atrišo kitus du arklius.

Vos tik Heilis palietė balną, karštakraujis gyvulys staiga pašoko ir bloškė savo šeimininką už kelių žingsnių į minkštą, sausą žolę.

Baisiausiai rėkdamas, Semas prišoko, norėjo pačiupti pavadžius, bet aštrūs jau minėti palmių lapai dūrė arkliui į akis, o tai anaip tol neramino sudirgusio gyvulio. Jis parbloškė Semą, kelis kartus prunkštelėjo, atsistojo piestu ir nušuoliavo žemyn į pievos pakraštį, o įkandin jo pasileido ir Bilis su Džeriu, kuriuos Endis, kaip buvo sutarta, paleido ir dar paragino riksmis. Kilo baisus sąmyšis. Semas ir Endis lakstė ir šaukė, šunys lojo, o Maiklas, Mozė,

Mendis, Fenė ir visi mažieji apylinkės gyventojai, mergaitės ir berniukai, tik bėgiojo iš vieno galo į kitą, plojo rankomis, klykavo ir rėkavo, dėdamiesi esą nepaprastai paslaugūs ir uolūs.

Baltas Heilio arklys, greitas ir karštakraujis, itin mielai dalyvavo šiame vaidinime. Jis lėkte nulėkė į erdvią pievą, kuri buvo beveik pusės mylios pločio ir tiek pat ilgio, iš visų pusių apsupta bekraščio miško. Arkliui, rodos, net patiko kuo arčiau prisileisti savo persekiotojus, bet vos tik kas ištiesdavo į jį ranką, strykčiodamas ir prunkšdamas jis greitai dumdavo miško link. Semas nė neketino pagauti arklio, nors atrodė, kad stengiasi iš paskutiniųjų. Nelyginant Ričardo Liūtaširdžio kardas, kuris visuomet blizgėdavo pačioje mūšio spūstyje, taip ir Semo palmės lapus galėjai matyti visur, kur nebuvo jokio pavojaus pagauti arklį. Jis bėgdavo ten kiek įkabindamas ir šaukdavo: „Čiupk jį! Laiky! Gaudyk jį!“ – šitaip sukeldamas dar didesnę sąmyšį.

Veltui Heilis lakstė pirmyn ir atgal, keikėsi, barėsi, trypė. Veltui ponas Šelbis, stovėdamas balkone, bandė vadovauti Endžiui ir Semui. O ponia Šelbi, žiūrėdama pro savo kambario langus, pakaitomis čia juokėsi, čia stebėjosi, nors širdies gilumoje neaiškiai spėjo šio sąmyšio priežastį.

Tik apie vidurdienį Semas triumfuodamas atjojo ant Džerio, vesdamas greta Heilio arklį. Eržilas buvo visas suplukęs, tačiau blizgančios jo akys ir išplėstos šnervės rodė, kad jo laisvės dvasia dar nėra pažabota.

- Pagavau! - iškilmingai sušuko Semas. - Jis nieko neprisileido, o aš pagavau.

- Tu! - sumurmėjo Heilis nelabai meiliai. - Jei ne tu, viso to nebūtų buvę.

- Dėl Dievo meilės! - pasakė Semas, neva didžiai nuliūdęs. - Aš bėgiojau, vijausi jūsų arklį taip, jog nuo manęs net dabar prakaitas čiurkšlėm srūva!

- Gerai, gerai! - atšovė Heilis. - Dėl tavo prakeikto neišmanymo aš sugaišau tris valandas! O dabar jokime, gana kvailysčių!

- Ką jūs, pone, - priekaištingai tarė Semas. - Man rodos, kad jūs norite mus visus numarinti: ir mus, ir arklius! Mes vos ant kojų stovime, o ir arkliai visiškai suplukę. Ne, pone, joti galėsime tik po pietų. Jūsų arklį, pone, reikia numaudyti. Pažiūrėkit, kaip jis apsitaškė, o ir Džeris šlubuoja. Šeimininkė neleis mūsų nepailsėjusių. O Lizę mes dar suskubsime pagauti. Lizė niekad nebuvo greitai.

Ponia Šelbi, kuri, stovėdama verandoje, patenkinta klausėsi šio pasikalbėjimo, nusprendė, jog

atėjo metas ir jai veikti. Ji priėjo prie Heilio ir, mandagiai apgailestaudama dėl to, kas įvyko, pakvietė jį pasilikti pietų, tikindama, kad pietūs tučtuoju būsią paduoti.

Apsvarstęs visas aplinkybes, Heilis, kad ir nelabai maloniai nusiteikęs, nuėjo į svetainę, o Semas, neapsakomai reikšmingai jam įkandin vartydamas akis, iškilmingai nuvedė arklius į arklidę.

- Ar tu jį matei, Endi? Matei? - paklausė Semas, pririšęs arklius prie stulpo ir užėjęs už daržinės. - O Dieve, tai buvo malonu žiūrėti, kaip jis šokinėjo, spardėsi ir keikė mus! „Keikis, keikis, senas kipše! - sakau aš sau. - Nori gauti savo arklį, tai palauk, kol tau jį pagausiu.“ Dievaži, Endi, aš jį gerokai privarginau!

Ir Semas su Endžiu, atsirėmę į daržinės sieną, juokėsi iš visos širdies.

- Tu būtum matęs, kaip jis siuto, kai aš atvedžiau arklį. Dievaži, įmanydamas būtų mane užmušęs. O aš stoviu sau prieš jį nuolankus kaip avinėlis!

- Taigi, taigi, mačiau, - atsakė Endis. - Tu senas šelmis, Semai, garbės žodis!

- O kaipgi! - rietė nosį Semas. - Ar tu matei šeiminkę, stovinčią viršuj prie lango? Aš mačiau, kaip ji juokėsi.

- Aš taip lanksčiau, jog nieko nemačiau, - atsakė Endis.

- Na, matai, - pasakė Semas, iš lėto eidamas valyti Heilio arklio. - Aš turiu vadinamąjį stebėjimo įprotį, Endi. Tai labai svarbus įprotis ir patariu tau įsigyti jį, kol esi jaunas. Matai, Endi, negrai skiriasi vienas nuo kito tik mokėjimu stebėti. Ar aš nesupratau šįryt, iš kur vėjas pučia? Argi neįspėjau, ko nori šeiminkė, nors ji man to nepasakė? Tai vis pastabumas, Endi! Štai ką reiškia turėti talentą. Kiekvienas žmogus turi vis kitokių gabumų, ir juos ugdant galima daug pasiekti!

- Jeigu šįryt nebūčiau padėjęs tavo pastabumui, tai manau, tu dabar taip neriestum nosies, - atsakė Endis.

- Endi, - vėl tarė Semas, - tu esi daug vilčių teikiantis jaunuolis, nėra jokios abejonės. Apie tave, Endi, aš esu geros nuomonės ir nesigėdinu kartais šio to iš tavęs pasimokyti. Mes nieko neprivalome niekinti, Endi, nes ir sumaniausieji gali kartais prašauti pro šalį. O dabar, Endi, eime į vidų. Esu tikras, kad šeiminkė šį sykį lieps skaniai mus pavalgydinti!

VII skyrius

MOTINOS KOVA

Neįmanoma įsivaizduoti labiau apleistos ir nelaimingesnės būtybės už Elizą tą naktį, kai ji išėjo iš dėdės Tomo trobelės.

Vyro kančios ir pavojai, taip pat pavojus, gresiantis vaikui, viskas susipynė jos sąmonėje drauge su kamuojančia nuojauta, kas ją gali ištikti palikus gimtuosius namus ir nebetekus mylimos ir gerbiamos savo globėjos. Be to, ji turėjo skirtis su visa aplinka, prie kurios taip buvo pripratusi – su sodyba, kurioje išaugo, su medžiais, kurių paunksmėje žaidė, su miškeliu, kur anais laimingais vakarais eidavo su vyru pasivaikščioti. Šią aišką, žvaigždėtą naktį visa jos praeitis kreipėsi į ją, tarsi priekaištaudama, tarsi klausdama, kaip ji galėjusi palikti tokius namus.

Bet motinos meilė buvo stipresnė už viską, ir baisus pavojus, kuris grėsė kas akimirka, tiesiog varė ją iš proto. Haris jau buvo tokio amžiaus berniukas, kad galėjo pats eiti, ir kitu metu ji būtų vedusi jį už rankutės, bet dabar vien mintis apie tai ją gąs-

dino, ir ji nenorėjo paleisti jo iš glėbio, konvulsiškai spaudė jį prie krūtinės ir greitai žengė pirmyn.

Sušalusi žemė gurgždėjo po kojomis, ir kas žingsnis ji vis krūpčiojo. Nuo kiekvieno virpančio šešėlio, nuo kiekvieno šiurenančio lapo jos širdis apmirdavo iš baimės. Eliza stebėjosi, iš kur ji turi tiek jėgos, nes berniukas jai atrodė lengvas kaip plunksna, o kiekvienas baimės priepuolis dar padidindavo šią antžmogišką jėgą.

O motinos! Jeigu tai būtų jūsų Haris arba jūsų Vilis, kurių rytoj iš jūsų turėtų išplėsti sužvėrėjęs vergų pirklys, jeigu jūs pačios būtumėt mačiusios tą žmogų, girdėjusios, kad dokumentai jau pasirašyti ir įteikti, ir jeigu iki ryto jums būtų belikę dvylika valandų išsigelbėti – juk ir jums pakaktų jėgų greitai bėgti? Kiek mylių galėtumėt nueiti per tas kelias trumpas valandas, spausdamos prie širdies mylimą kūdikį, kurio mieguista galvelė ilsisi ant jūsų peties, o švelnios rankutės su pasitikėjimu laiko apsikabinusios jums kaklą?

Berniukas miegojo. Iš pradžių keista kelionė naktį ir baimė neleido jam užmigti, bet motina draudė pratarti bent žodelį, tikindama, kad, jeigu jis tylėsias, ji tikrai jį išgelbėsianti, ir vaikas, apsikabinęs

jos kaklą, nutilo, o kai miegas ėmė lipdyti akis, jis paklausė:

- Mama, juk man negalima miegoti, tiesa?

- Miegok, mažyti, jeigu nori.

- Mama, o jeigu aš užmigsiu, tu neatiduosi manęs tam žmogui?

- Ne, ne! - pasakė motina blykšdama, o jos didelės juodos akys dar labiau sužibo.

- Ar tikrai neatiduos, mama?

- Tikrai, - atsakė motina tokiu svetimu balsu, kad net pati krūptelėjo.

Berniukas padėjo nuvargusią galvutę jai ant peties ir greitai užmigo. Šiltos rankutės, švelnus kvėpavimas, kurį jautė prie savo kaklo, tarytum gavinio ją, spartino žingsnį, kiekvienas ramiai miegančio vaiko prisilietimas nutekėdavo per ją lyg elektros srovė, teikianti jėgų.

Sodybos ribos, alėja, miškelis - viskas bėgo pro šalį kaip sapne. O ji vis ėjo, palikdama už nugaros vieną po kitos žinomas vietas, nebejausdama nuovargio, nesustodama, kol pagaliau raustanti diena užklupo ją toli nuo tėviškės, einančią vieškeliu.

Ji dažnai su šeimininke apsilankydavo čia, mažame kaimelyje netoli Ohajo⁴ upės, ir gerai žinojo kelią.

Tenai, anoje Ohajo upės pusėje, jos išsigelbėjimas.

Kai vieškelyje pasirodė raiti ir važiuoti, Eliza, kaip būdinga pavojuje atsidūrusiems ir susijaudinusiems žmonėms, greitai sumetė, kad jos skubi eisena ir netvarkinga išvaizda gali patraukti dėmesį ir sukelti įtarimą. Tad ji paleido berniuką žemėn, susitvarkė suknelę bei kepuraitę ir pradėjo eiti lėtesniu žingsniu. Mažame ryšulėlyje ji turėjo pyragaičių ir obuolių, tad jais ir spartino vaiko žingsnelius. Parisdavo obuolį keliu, o berniukas greitai bėgdavo paskui jį. Ši gudrybė jai padėjo gerokai pasistūmėti pirmyn.

Netrukus jie priėjo tankų mišką, kuriame čiurleno tyras upelis. Haris jau skundėsi esąs išalkęs

⁴ *Ohajo upė* – kairysis Misisipės intakas. Ji skiria Kentukio valstiją nuo Ilinojaus, Indianos ir Ohajo valstijų. Kentukis buvo vergvaldžių valstija, o Iliojus, Indiana ir Ohajas – laisvosios valstijos. Kentukio vergai svajodavo persikelti per Ohajo upę ir patekti į „laisvasias“ valstijas, bet „laisvųjų“ valstijų valdžia paprastai gaudydavo pabėgėlius ir grąžindavo savininkams. Tik pasiekęs Kanadą, pabėgėlis negras galėjo visiškai saugiai gyventi.

ir ištroškęs, tad Eliza perlipo su juo per užtvartą ir, atsisėdusi už didelio gerai juos slepiančio akmens, ėmė valgydinti jį iš ryšulėlio. Berniukas nustebo ir nuliūdo, kad motina nieko nevalgo. Apkabinęs jos kaklą, jis stengėsi įkišti jai į burną gabaliuką savo pyragaičio, bet Eliza negalėjo praryti nė kąsnio – gerklę sugniaužė spazmai.

– Ne, ne, brangusis Hari! Mama negali valgyti, kol tu nebūsi saugus! Mes turime eiti, eiti... prie upės!

Ir ji vėl išėjo į kelią, ir vėl prisivertė žengti ramiau, lygiu žingsniu pirmyn.

Ji jau buvo toli nuo tų vietų, kur ją visi gerai pažinojo. Jeigu jai ir pasitaikytų sutikti pažįstamą, tai ji guodėsi tuo, jog visi puikiai žino jos šeimininkės gerumą, ir niekas neįtars, kad ji pabėgo. Be to, ir ji pati, ir jos vaikas buvo tokios baltos odos, jog tik atidžiau įsižiūrėjus buvo galima pastebėti, kad jie yra negrų kilmės, ir tai jai labai padėjo išvengti įtarimo.

Tuo pasikliaudama, apie vidurdienį ji užėjo į švartutę fermą pailsėti ir nusipirkti sau ir vaikui ko nors pavalgyti. Pavojui nutolus, jos nežmoniškai įsitempę nervai atsileido, ir ji pajuto nuovargį bei alkį.

Fermerė, gera, maloni ir plepi moteris, džiaugėsi, sulaukusi progos su kuo nors pakalbėti. Daug

neklausinédama ji patikėjo Eliza, kad ši „einanti į mažą kaimyninę sodybą pas savo pažįstamus savaitėi į svečius“.

Ligi saulėlydžio dar buvo likusi gal valanda, kai Eliza įėjo į T. kaimą ant Ohajo upės kranto. Ji buvo pavargusi, skaudančiomis kojomis, bet vis dar kupina ryžto. Pirmiausia pažvelgė į upę – anoje pusėje jos laukė laisvė!

Jau pavasarėjo, upė buvo patvinusi ir šurmuliuojanti. Drumzlino vandens paviršiuje plūduriavo didžiulės lytys. Krantas Kentukio pusėje buvo toli išsišovęs į upę, taigi ji čia buvo daug siauresnė, ir didžiulės susigrūdusios ledų atplaišos sudarė laikiną užtvartą naujoms atplaukiančioms lytims. Tai buvo tarsi milžiniški judantys sieliai, nusitiesę per visą upę iki pat Kentukio kranto.

Eliza stovėjo ir valandėlę žiūrėjo į upę. Ji iš karto suprato keltu negalėsianti persiirti – joks keltas neįstengs nugalėti šitų kliūčių. Ir ji užėjo į mažą viešbutį ant kranto.

Viešbučio šeimininkė gamino vakarienę, stovėdama prie viryklės, kur kažkas šnypstė, čirškė, ir, tik išgirdusi švelnų ir gailų Elizos balsą, sukluso ir išsitiesė, laikydama rankoje šakutę.

– Ko jūs norėjote? – paklausė ji.

- Gal čia yra koks keltas ar valtis, kuria galima būtų persikelti į B.? - paklausė Eliza.

- O ne! - atsakė moteriškė. - Valtimi jau nebekečia.

Išgąstis ir nusivylimas Elizos veide nustebino moteriškę, ir ji paklausė:

- Jūs norite persikelti į kitą pusę? Gal kas susirgo? Jūs labai susijaudinusi.

- Mano berniukui gresia didelis pavojus, - atsakė Eliza. - Aš tik šiandakt tai sužinojau ir nuėjau ilgą kelią, tikėdamasi persikelti.

- Kokia nelaimė! - sušuko moteriškė, kuriai pabudo motiniškumo jausmas. - Aš jus nuoširdžiai užjaučiu. Solomonai! - šūktelėjo ji pro langą mažo priestato pusėn.

Tarpduryje pasirodė žmogus su odine prijuoste ir labai purvinomis rankomis.

- Sakyk, Soli, - tarė moteriškė, - ar tas žmogus šiandakt neketina plaukti į kitą pusę?

- Sakėsi pabandysiąs, jeigu išas sumažės, - atsakė Solomonas.

- Čia yra vienas žmogus, - pasakė ji Elizai, - kuris šįvakar ruošiasi keltis su prekėmis į kitą krantą, jeigu bus galima. Jis ateis čia vakarieniauti. Tad jūs

geriau atsisėskite ir palaukite. Koks mielas berniukas! – pridūrė moteriškė, duodama Hariui pyragaitį.

Bet berniukas pravirko iš nuovargio.

– Vargšelis! Jis nepratęs vaikščioti, o aš jį taip skubinau, – pasakė Eliza.

– Eikite į šitą kambarį ir paguldykite jį, – pasakė moteris, atidariusi duris į mažą miegamąjį, kur stovėjo patogi lova.

Eliza paguldė išvargusį berniuką ir laikė jo rankutes, kol jis giliai užmigo. Ji pati nė negalvojo apie poilsį. Tarsi ugnis ją degino nerami mintis apie persekiotojus, ir ji ilgesingomis akimis žiūrėjo į niūrią, neramią upę, kuri atitvėrė jai kelią į laisvę.

Čia mes kurį laiką ją paliksime ir pažiūrėsime, ką veikia jos persekiotojai.

* * *

Nors ponias Šelbi pažadėjo, kad pietūs būsią tuojau paduoti, tačiau greitai paaiškėjo, kad, kaip sakoma, vienas nepakariausi. Įsakymas paskubėti buvo duotas Heiliui girdint, ir mažiausiai pustuzinis jaunų pa-siuntinių perdavė jį tetai Chlojai, bet garbioji virėja tik piktai prunkštelėjo, krestelėjo galvą ir tęsė savo darbą nepaprastai lėtai ir kruopščiai.

Tarnams kažkodėl atrodė, kad šeimininkė labai supyks, jeigu jie neskubės, ir tiesiog nuostabu, kiek susidarė visokios gaišaties! Vienam nevykėliui pavyko apversti indą su padažu, kurį reikėjo gaminti iš naujo – rūpestingai, pagal daugybę recepto reikalavimų. Teta Chloja užsispyrusi palengva maišė jį ir raginama trumpai atkirsdavo, kad „ji neketinanti paduoti neišvirto padažo vien dėl to, kad kažkam reikią kažką gaudyti“. Vienas berniukas suklypo, nešdamas kibirą vandens, ir teko dar kartą eiti prie šulinio. Kitas vėl paliejo lydytą sviestą. Ir virtuvėje nuolat buvo girdėti kikenimai ir šnekos, kad „ponas Heilis labai širsta ir negali nustygti kėdėje; čia į langus dirščioja, čia į verandą bėga“.

– Taip jam ir reikia! – pasipiktinusi tarė teta Chloja. – Jeigu nepasitaisys, jo laukia liūdnas galas. Pažiūrėsim, ką jis užgiedos, kai ir jam teks atsakyti už visas nuodėmes.

– Be abejo, jis pakliūs į pragarą, – tarė mažasis Džeikas.

– Jis to nusipelnė, – niūriai pasakė teta Chloja. – Kiek širdžių per jį krauju plūsta! – pridūrė jinai, aukštai iškėlusį šakutę.

Tetą Chloją virtuvėje visi gerbė ir klausėsi jos išsižioję; kadangi pietūs jau buvo paduoti, visi virtuvės

tarnai laisvai galėjo su ja paplepėti ir klausytis jos samprotavimų.

- Be abejonės, tokie žmonės amžinai degs pragare. Tiesa? - pasakė Endis.

- Norėčiau matyti, kaip jie degs! - įterpė mažasis Džeikas.

- Vaikai! - staiga visus išgąsdino pasigirdęs balsas.

Tai buvo dėdė Tomas, kuris, įėjęs į virtuvę, stovėjo prie durų ir klausėsi jų kalbų.

- Vaikai! - tarė jis. - Patys nesuprantate, ką šneka. Amžinybė - baisus žodis, vaikai! Apie ją net pagalvoti kraupu! Nė vienam žmogui negalima linkėti amžinų kančių.

- Mes niekam kitam to nelinkime, tik vergų pirkliais, - pasakė Endis. - O jiems visi to linki, nes jie labai blogi.

- Prieš pačią gamtą jie eina! - pareiškė teta Chloja. - Argi ne jie atplėšia kūdikius nuo motinos krūtinės ir parduoda juos? Argi ne jie atima iš motinos ir didesnius vaikučius, kurie verkia, įsikibę į jos drabužius? Ar ne jie atskiria vyrą nuo žmonos, - pridūrė teta Chloja pravirkdama, - nors išsiskyrimas jiems baisesnis už mirtį? O kas jiems tos kančios - jie kuo ramiausiai sau geria, rūko, linksminasi.

Dieve, jei ir velnias jų negriebs, tai kam jis reikalingas!

Ir teta Chloja, languota prijuoste užsidengusi veidą, ėmė graudžiai verkti.

- Melskitės už savo priešus, štai ką mums Šventasis Raštas liepia, - pasakė Tomas.

- Melstis už juos! - sušuko teta Chloja. - Dieve, to jau per daug! Aš negaliu už juos melstis.

- Tu sakai, Chloja, jie eina prieš pačią gamtą? Taip, gamta didi, - pasakė Tomas, - bet Viešpaties malonė didesnė. Be to, tik pagalvok, kokia skurdi šito žmogaus siela, ir dėkok Dievui, kad jis tave sutvėrė kitokią. Aš geriau sutikčiau būti parduotas tūkstantį kartų, kad tik man nereikėtų turėti jo nuodėmių ant savo sąžinės!.. Aš labai džiaugiuosi, kad šeimininkas neišvažiavo šįryt, kaip buvo žadėjęs, - tarė Tomas. - Tai man būtų buvę skaudžiau, negu būti parduotam. Galbūt jam taip būtų lengviau, bet man būtų buvę labai skaudu, nes aš pažįstu jį nuo pat vaikystės. Bet dabar aš mačiau šeimininką ir galiu atsiduoti Dievo valiai. Šeimininkas nieko negalėjo padaryti, jis teisingai pasielgė, tik bijau, kad, man išvažiavus, čia nebus tvarkos. Juk šeimininkas nesugebės taip visko žiūrėti, kaip aš. Jauni žmonės

labai nerūpestingi, nors jiems netrūksta gerų norų. Štai dėl ko aš nerimauju.

Pasigirdo skambutis, ir Tomas buvo pašauktas į svetainę.

- Tomai, - meiliai tarė šeimininkas, - noriu, kad tu įsidėmėtum, jog aš turėsiu sumokėti šitam džen-telmenui tūkstantį dolerių, jeigu tavęs čia nebus, kai jam prireiks. Dabar jis turi kitų reikalų, ir tu šian-dien esi laisvas. Gali eiti, kur nori, drauguži.

- Dėkui, šeimininke, - pasakė Tomas.

- Atsimink tai, - tarė vergų pirklys, - ir nesugal-vok gudrauti. Aš žinau visas negrų suktybes. Žiūrėk, neįklampink šeimininko, nes išreikalausiu iš jo viską iki paskutinio cento, jeigu tu dingsi. Juo dėtas, nė vienu jūsų nepasitikėčiau - jūs slidūs it ungučiai!

- Šeimininke, - tarė Tomas išsitiesdamas, - buvau tik aštuonerių metų, kai senoji šeimininkė pavedė man jus, o jums tada buvo tik vieneri. „Tomai, štai tavo jaunasis šeimininkas. Saugok jį“, - pasakė ji. Ir dabar aš klausiu jus, šeimininke, ar apgaudinėjau kada nors, ar neklausiau jūsų?

Ponas Šelbis labai susijaudino, ir jo akyse subliz-gėjo ašaros.

- Dievas mato, kad sakai tiesą, mielas drauge, - pritarė jis. - Ir jei būčiau galėjęs ką padaryti, niekad nebūčiau tavęs pardavęs už jokus pinigus.

- Kai tik aš sutaupysiu reikiamą sumą, Tomai, mes tave išpirksime, - pasakė ponias Šelbi. - Sere, - kreipėsi ji į Heilį, - tiksliai sužinokite, kam jį parduosite, ir praneškite man.

- Būtinai pranešiu, - tarė pirklys. - Po metų galbūt atvešiu jį sveikutėlį jums atgal.

- Tada aš jį nupirksiu, ir jūs galėsite gerai uždirbti, - pridūrė ponias Šelbi.

- Žinoma, - pasakė pirklys. - Man vis tiek, kad tik uždirbčiau. Juk gyventi reikia. Manau, kad visi žmonės tik apie tai ir tegalvoja.

Pirklio akiplėšiškumas erzino ir giliai žeidė poną ir ponią Šelbius, bet jie abu suprato, kad reikia šiuos jausmus slėpti. Juo labiau aiškėjo pirklio beširdiškumas ir šiurkštumas, juo labiau ponias Šelbi baiminosi, pagalvojusi, kas laukia Elizos ir jos vaiko, jeigu jie pateks į šio žmogaus rankas, todėl dar uoliau griebėsi savo moteriškų gudrybių, kad ilgiau jį sulaikytų. Ji meiliai šypsojosi, neprieštaravo jam, laisvai čiauškęjo ir darė visa, ką galėjo, kad nepastebimai slinktų laikas.

Antrą valandą Semas ir Endis atvedė arklius, kurie po rytmetinio bėgiojimo buvo pažvalėję ir pagyvėję.

Semas, sočiai pavalgęs pietus, buvo pasiryžęs tučtuojau uoliai vyti pabėgėlę. Kai atėjo Heilis, jis skambiais žodžiais gyrėsi Endžiui, kad, iš visa ko sprendžiant, jų žygis turįs pasisekti.

- Manau, jūsų šeimininkas nelaiko šunų? - susirūpinęs paklausė Heilis, lipdamas ant arklio.

- Visą būrį! - džiaugsmingai pasakė Semas. - Štai Brunas - tikras žvėris! Ir, be to, beveik kiekvienas negras turi koki šuniuką...

- Tfiu! - nusispjovė Heilis ir, pažvelgęs į šunis, dar kažką pridūrė tokio, jog net Semas sumurmėjo:

- Už ką gi juos taip keikiat?

- Ar jūsų šeimininkas neturi šunų negrams susekti? Beje, nereikia nė klausti - aš ir pats žinau, kad jis jų neturi.

Semas gerai jį suprato, bet apsimetė neišmanėliu.

- Mūsų šunys geros uoslės. Esu tikras, kad jums tokių ir reikia, nors ligi šiol jie nebuvo tam pratinami. Jūs pamatysit, kad jie geri šunys, tik paleiskit juos.

Jis sušvilpė ir šūktelėjo:

- Brunai!

Didžiulis niūfaundlendas linksmi pribėgo prie jų.

- Eik po velnių! - nusikeikė Heilis, sėsdamas ant arklio. - Na, mikliau, lipkit!

Semas užsoko ant arklio, suspėjęs nepastebimai pakudenti Endį, kuris taip pat sėdo į balną ir prapliupo juoku, o pasipiktinęs Heilis sušėrė Endžiui šmaikščiu botagu.

- Stebiuosi tavimi, Endi, - tarė Semas nepaprastai rimtai. - Čia atsakingas darbas, Endi. Nėra ko juokauti. Taip ponui napatarnausi.

- Josime tiesiog prie upės! - griežtai pareiškė Heilis, kai jie prijojo dvaro ribas. - Aš tuos negrus pažįstu - jie visi mauna per upę.

- Žinoma, - pritarė Semas, - teisingai. Ponas Heilis kaip pirštu pataikė! Betgi prie upės veda du keliai: senasis ir kelias per lauką. Kurį ponas teiksis pasirinkti?

Išgirdęs šį naują geografinį faktą, Endis nusteбęs pažvelgė į Semą, bet tuoj susivokė ir uoliai jam pritarė.

- Tikriausiai, - tarė Semas, - Liza pasirinko senąjį kelią, kuris yra nuošalesnis.

Nors Heilis buvo senas vilkas ir iš prigimties įtarus, bet Semo nuomonė atrodė jam teisinga.

- Jeigu jūs abu nebūtumėt tokie bjaurūs melagiai... - susimąstęs pasakė jis po valandėlės.

Šie neryžtingi, mažlūs žodžiai prajuokino Endį, ir jis atsilošęs taip ėmė kvatoti, kad vos nenudribo nuo arklio. O Semo veidas tebebuvo liūdnas ir rimtas.

- Žinoma, - vėl tarė Semas. - Ponas gali elgtis kaip tinkamas. Jeigu ponas mano, kad geriau joti naujuoju keliu, mums vis tiek pat. Dabar ir man pačiam atrodo, kad geriau joti naujuoju keliu.

- Ji tikriausiai pasirinko nuošalų kelią, - balsu mąstė Heilis, nekreipdamas dėmesio į Semo pastabą.

- Sunku pasakyti! - tarė Semas. - Moterys keisti padarai. Jos niekad nedaro taip, kaip tikies. Dažniausiai priešingai. Tokios jau jos gimusios, viską daro atvirksčiai. Taigi, jeigu jūs manote, kad ji nuėjo vienu keliu, geriau eiti kitu, ir tada tikriausiai ją rasite. Aš esu tos nuomonės, kad Lizė pasirinko senąjį kelią, todėl manau, kad mums reikia joti naujuoju.

Šie gilūs samprotavimai apie moteris nepaskatino Heilio vykti naujuoju keliu. Jis griežtai pareiškė vyksiąs senuoju ir paklausė Semą, kada jie tą kelią prijosią.

- Greitai, - atsakė Semas, mirktelėjęs Endžiui, ir rimtai pridūrė: - Bet, viską apsvarsčius, man visiškai aišku, kad neverta joti senuoju keliu. Aš niekad nesu juo keliavęs. Jis toks nuošalus, jog mes galime paklysti. Vienas Dievas težino, kaip mes iš ten išsikapstysime.

- Ir vis dėlto, - pareiškė Heilis, - josime senuoju keliu.

- Štai ką aš dar prisiminiau: girdėjau, kad šis kelias prie upelio užtvertas. Ar ne taip, Endi?

Endis to nežinojo; jis tik buvo girdėjęs kalbant apie senąjį kelią, bet niekad ten nebuvo. Žodžiu, nieko tikro nežinojo. Heilis, pratęs atskirti tiesos kruopelytę nuo bet kokio prasimanymo, pamanė, kad Semas tyčia peikia senąjį kelią. Jis nusprendė, jog Semas nejučiomis prasitarė ir dabar, nenorėdamas išduoti Elizos, meluoja.

Kai pagaliau Semas parodė kelią, Heilis negaišdamas pasileido pirmyn, o Semas ir Endis - jam iš paskos.

Tasai kelias iš tikrųjų buvo senasis kelias prie upės, bet, nutiesus naująjį, jau seniai juo nebebuvo naudojama. Maždaug valandą tuo keliu galima buvo laisvai joti, o toliau jame pasitaikydavo ūkių pastatai ir tvoros. Semas tai puikiai žinojo. Tuo

keliu jau taip seniai niekas nekeliudavo, jog Endis iš tiesų nė girdėti apie jį nebuvo girdėjęs, todėl jojo taip, tarsi vien atlikdamas pareigą, ir vis murmėjo, kad „toks nelygus kelias pamuš Džeriui koją“.

– Na, aš kiaurai jus matau! – sušuko Heilis. – Jūs vis tiek nepriversite manęs išsukti iš šito kelio, kad ir kiek beunkštumėt! Geriau užsičiaupkit!

– Šeimininko valia pasirinkti kelią! – tarė Semas, nusiminęs ir nuolankus, ir taip reikšmingai mirktelėjo Endžiui, jog tas tik tik ir vėl nepratrūko.

Semas buvo kuo puikiausiai nusiteikęs; jis tikino turįs nepaprastai geras akis, kartais surikdavo matąs tolumoje „moterišką kepuraitę kalvos viršūnėje“ arba atsisukęs klausdavo Endžio: „Ar ne Lizė ten eina per lomą?“ Ir visada jojant pačiomis nelygiausiomis, akmenuotomis vietomis, kur paskubėti buvo neįmanoma, tad Heilis nuolatos turėjo jaudintis.

Valandą taip keliavęs, visas būrys nusileido nuo kalvelės ir greitai bei triukšmingai įjojo į didelės fermos kiemą. Nebuvo matyti nė gyvos dvasios – visi dirbo laukuose. Bet kadangi skersai kelią stovėjo klojimas, tai buvo aišku, kad jų kelionė turės čia pasibaigti.

- Ar aš jums nesakiau, pone? - pasakė Semas, dėdamasis nekaltai įžeistas. - Negi pašalinis žmogus gali geriau pažinti vietovę už mus, čia gimusius ir augusius?

- Niekše! - sušuko Heilis. - Tu viską žinojai!

- O argi aš jums nesakiau, kad žinau, bet jūs manim netikėjot! Aš ponui sakiau, kad kelias atkirs-tas, ir buvau tikras, kad juo neįmanoma joti. Endis gali paliudyti, kad iš tiesų taip sakiau!

Deja, tai buvo tikra tiesa. Nelaimingas pirklys, nors ir tūžo, bet buvo priverstas susivaldyti, ir visi trys pasuko atgal naujojo kelio link.

Dėl šios gaišaties Elizos berniukas jau beveik valandą buvo spėjęs numigti kaimo užeigoje. Kai čia atjojo raiteliai, Eliza stovėjo prie lango ir žiūrėjo visai į kitą pusę, bet įžvalgios Semo akys ją pastebėjo. Heilis ir Endis jojo atsilikę nuo jo per kelis jardus. Šią kritišką valandėlę Semas pasistengė, kad vėjas nupūstų jam skrybėlę, ir jis garsiai ir įspėjamai sušuko. Eliza krūptelėjo ir staiga pasitraukė atgal. Raiteliai prajojo pro langą prie lauko durų.

Šią akimirką Eliza išgyveno tūkstantį gyvenimų. Jos kambario durys buvo į upės pusę. Ji pagriebė vaiką, tekina nusileido laipteliais ir nubėgo prie upės. Pirklys ją pastebėjo, kai ji jau buvo prie pat

kranto. Nušokęs nuo arklio ir garsiai šūktelėjęs Semui ir Endžiui, jis pasileido jos vytis, kaip šuo elnio. Šią beprotišką akimirką Eliza bėgo, vos liedama kojomis žemę, ir po minutės jau atsidūrė prie pat vandens. Jos persekiotojai buvo čia pat. Ir staiga, kažkokios antgamtinės jėgos pastūmėta, siaubingai surikusi, ji šoko per kunkuliuojančią prie pat kranto srovę ant lyties. Tai buvo bepročio ir nevilties apimto žmogaus šuolis. Heilis, Semas ir Endis nejučia suriko ir pakėlė į viršų rankas.

Didžiulė žalsva lytis, ant kurios Eliza užšoko, ėmė braškėti ir trūkinėti. Bet ji nestovėjo ant jos. Klykdama it laukinė, vejama nevilties, Eliza šokinėjo nuo vienos lyties ant kitos. Ji slydo, klupo, vėl kėlėsi ir vėl bėgo pirmyn! Jos batai ištižo, kojines suplyšo, ant ledo liko kruvinos pėdos. Tačiau ji nieko nematė, nieko nejautė, kol tarsį pro miglas, lyg sapne, išvydo Ohajo krantą ir žmogų, kuris tiesė jai ranką.

- Nežinau, kas tu, bet esi šauni moteris! - sušuko žmogus.

Eliza iš balso ir veido pažino vyriškį, kuris turėjo fermą netoli nuo jos buvusių namų.

- O pone Saimsai! Gelbėkite, gelbėkite mane, paslėpkite mane! - sušuko Eliza.

- Kas gi atsitiko? - paklausė vyriškis. - Juk jūs gyvenate pas Šelbį?

- Mano vaiką... šį berniuką... jis pardavė! Ten jo šeimininkas, - tarė ji, rodydama į Kentukio krantą. - O pone Saimsai, juk ir jūs turite mažą berniuką!

- Turiu, - kiek smarkokai, bet, atsargiai traukdamas ją į statų krantą, atsakė žmogus. - Na, bet tu ir narsuolė. Man patinka drąsūs žmonės!

Kai jie užkopė į krantą, žmogus sustojo.

- Norėčiau tau padėti, - pasakė jis, - bet neturiu kur tavęs paslėpti. Bus geriausia, jeigu eisi tenai, - pridūrė jis, rodydamas didelį baltą namą, stovintį nuošaliai nuo didžiosios kaimo gatvės. - Eik. Jie malonūs žmonės. Ten tau negrės joks pavojus, jie padės, jie visiems tokiems padeda.

- Telaimina jus Dievas! - širdingai tarė Eliza.

- Na, ką tu! - pasakė žmogus. - Kokia čia mano paslauga?

- O sere, tikiuosi, jūs niekam nepasakysite?

- Na, ką tu čia kalbi! Kuo tu mane laikai? Žinoma, ne! - atsakė vyriškis. - Eik sau ramiai. Tu šauni, išmintinga moteris. Tu nusipelnei laisvės ir gausi ją, atmink mano žodį.

Moteris prispaudė vaiką prie krūtinės ir tvirtu, greitu žingsniu nuėjo pirmyn. Žmogus stovėjo ir žiūrėjo į ją.

- Šelbis pasakytų, kad geras kaimynas neturi taip elgtis, bet ką gi man daryti? Jeigu jis kada pagaus kurią nors mano negrę, tegul atsilygina tuo pačiu. Aš nemėgstu žiūrėti, kaip, sunkiai alsuodamas, iš paskutiniųjų, bėga šunimis užpjudytas žmogus. Be to, koks malonumas medžioti svetimus vergus?

Taip kalbėjo šis vargšas tamsuolis, Kentukio valstijos gyventojas, kuris gerai nesuprato savo šalies įstatymų ir todėl pasielgė taip, kaip jam liepė sąžinė; nebūtų to padaręs, jeigu būtų buvęs gudresnis ir užėmęs visuomenėje geresnę vietą.

Heilis stovėjo lyg stabo išstiktas ir žiūrėjo, kol Eliza dingo iš akių. Tada klausiamu žvilgsniu pažiūrėjo į Semą ir Endį.

- Čia tai bent! - tarė Semas.

- Turbūt šioje moteryje tūno septyni velniai! - tarė Heilis. - Ji šokinėja kaip laukinė katė!

- Tikiuosi, - kasydamasis galvą, pasakė Semas, - jog ponas atleis mums už tai, kad nesivijome jos tuo pačiu keliu. Nemanau, kad man būtų pakakę drąsos! - ir Semas sukikeno.

- Tu dar šaipysies! - sustaugė pirklys.

- Negaliu susivaldyti, pone! - tarė Semas, pagaliau parodydamas ilgai slėptą džiaugsmą. - Ji taip juokingai atrodė - bėga, šokinėja... ledas braška, tik - pliumpt! pliumpt! šlept! Viešpatie, kaip ji bėgo!

Ir Semas, ir Endis tiek juokėsi, jog net ašaros ėmė riedėti jiems per skruostus.

- Jūs tuoj man kitaip pasijuoksit! - sušuko pirklys, užsimodamas rimbu.

Abu pasilenkė, šaukdami nubėgo į krantą ir anksčiau už jį užsoko ant arklių.

- Viso gero, pone! - tarė Semas labai rimtai. - Šeimininkė turbūt labai susirūpinusi dėl Džerio. Ponui Heiliui mes daugiau nebereikalingi. Šeimininkė būtų nepatenkinta, jeigu jotume paskui Lizę tokiu netvirtu tiltu.

Ir, linksmai bakstelėjęs Endžiui į pašonę, jis nujojo kiek įkerta, o jo draugas pasileido iš paskos, ir tik vėjas atnešė Heiliui jų juoko aidą.

VIII skyrius

LAISVA!

Nevilties apimta Eliza perbėgo upę jau temstant ir dingo pilkoj vakaro migloj, lėtai kylančioj virš upės, o kunkuliuojanti srovė ir besigrūdiančios ledų krūvos galutinai atitvėrė ją nuo persekiotojų.

Nusivylęs Heilis lėtai sugrižo į smuklę, svarstydamas, ką toliau daryti. Moteris atidarė jam duris į mažą kambarėlį, kurio grindys buvo užtiestos skuduriniu kilimu. Čia stovėjo stalas, apdengtas juoda blizgančia klijuote, įvairiausios kėdės su aukštomis medinėmis atramomis; virš židinio, kuriame ruseno ugnis, buvo sustatytos kelios ryškiomis spalvomis nudažytos gipsinės figūrėlės. Šalia stovėjo ilgas, nepatogus, grubaus darbo suolas. Čia Heilis atsėdo pamąstyti apie žmogaus norų ir apskritai laimės nepastovumą.

- Ir kam man prireikė to berniūkščio? - tarė jis sau. - Dėl jo buvau išjuoktas lyg kvailiausias asilas.

Ir nebeiškentęs Heilis ėmė save keikti tokiais rinktiniais keiksmiais, jog iš mandagumo mes jų neminėsime, nors juose buvo nemaža tiesos.

Staiga jis krūptelėjo, išgirdęs skambų ir šaižų balsą. Matyt, prie viešbučio durų kažkas lipo nuo arklio. Heilis greitai priėjo prie lango.

- Po velnių! Štai kur laimė! Kaip iš dangaus! - sušuko jis. - Dievaži, juk tai Tomas Lokeris!

Heilis skubiai atidarė duris.

Kambario kertėje, prie bufeto, jau stovėjo juodbrūvis raumeningas šešių pėdų ūgio ir itin plačių pečių žmogus. Jis buvo apsivilkęs bizono odos švarku šeriais į viršų, ir dėl to rūstus jo veidas atrodė dar atšiauresnis. Buvo matyti, kad jis žiaurus ir piktas kaip žvėris. Jeigu mūsų skaitytojai galėtų įsivaizduoti buldogą, vaikštinėjantį su kepure ir švarku, jie turėtų aiškų vaizdą, kaip atrodė tasai žmogus. Jo palydovas visais atžvilgiais buvo tikra jo priešingybė: žemas ir smulkutis, vinklus lyg katinas. Skvarbios, žvitrios ir juodos jo akutės, rodės, vis tyko pelės.

Milžinas prisipylė pusę didžiulės stiklinės viskio ir vienu mauku išgėrė iki dugno, neprataręs nė žodžio. Mažasis žmogelis pasistiebė ant pirštų galų ir, pakraipęs galvą, lyg uostinėdamas butelius, laibu, virpančiu balseliu pagaliau paprašė mėtinės. Gavęs stiklinę, jis patenkintas žvilgtelėjo į ją, matyt, įsiti-

kinęs, kad nesuklydo pasirinkdamas, paskui mažais gurkšneliais iš lėto ėmė gurkšnoti.

- Na, kas galėjo pamanyti, kad man taip pasiseks?.. Sveikas, Lokeri! - tarė Heilis, ištiestom rankom eidamas prie bufeto.

- Po velnių! - pasigirdo mandagus atsakymas. - Kas tave čia atvijo, Heili?

Jo palydovas, vardu Merksas, tučtuojau liovėsi gurkšnojęs ir, ištiesęs kaklą, įsispitrėjo į nepažįstamąjį - kaip tikras katinas, stebintis judantį sausą lapą ar kokį kitą daiktą.

- Laimė, kad tave sutikau, Tomai! Aš pakliuvau į velniškai keblią padėtį, ir tu turi man padėti iš jos išbristi...

- Suprantama! Būtinai! - bambtelėjo mandagusis pažįstamas. - Jeigu tau kas sako, kad labai džiaugiasi tave sutikęs, vadinasi, tu jam reikalingas. Na, kas gi atsitiko?

- Ar jis tavo draugas? - paklausė Heilis, su nepasitikėjimu žiūrėdamas į Merksą. - O gal bendradarbis?

- Taip. Šen, Merksai! Štai tasai vyrukas, su kuriuo aš dirbau Natčeze.

- Labai malonu susipažinti, - tarė Merksas, tiesdamas ilgą, tarsi varno koja liesą ranką. - Ponas Heilis, jei neklystu?

- Taip, sere! - atsakė Heilis. - O dabar, džentelmenai, jeigu jau taip laimingai susitikome, leiskite jus pavaišinti. Ei, seni, - tarė jis vyrui, stovinčiam prie bufeto, - atnešk mums karšto vandens, cukraus, cigarų ir kuo daugiau gaivinančio skysčio. Tai paūšime!

Štai pagaliau žvakės uždegtos, židinyje suliepsnojo ugnis, ir trys mūsų gerbiamieji draugai susėdo prie stalo, apkrauto visomis jau minėtomis vaišėmis, žadinančiomis draugiškumą. Heilis pradėjo jaudinantį pasakojimą apie savo nepasisekimus. Lokeris nutilo ir niūriai, atidžiai klausėsi. Merksas, kuris uoliai triūsė, gamindamas punšą pagal savo skonį, kartais atitrūkdavo nuo darbo ir prikišdavo smailią nosį ir smakrą beveik prie pat Heilio veido, stengdamasis nepraleisti nė vieno žodžio. Atrodė, kad pabaiga jį nepaprastai pralinksmino, nes, perkreipęs siauras lūpas, jis visas kretėjo nuo tylaus juoko.

- Vadinasi, jus apmovė kaip didelį, ką? - pasakė jis. - Chi chi chi! Puikiai!

- Toji vaikų prekyba teikia be galo daug rūpesčių, - atsiduso Heilis.

- Jei galėtume išauginti tokias moteris, kurios nemylėtų savo vaikų, tai būtų, aš manau, didžiausias šių laikų mokslo laimėjimas, - pasakė Merksas, tyliai kikendamas iš savo sąmojo.

- Teisybė! - pritarė Heilis. - Aš niekuomet negalėdavau suprasti, ko tos moterys taip įsikibusios laikosi vaikų. Rodos, tie vaikai joms didelė našta, ir jos turėtų džiaugtis, galėdamos nuo jų išsivaduoti. Bet kur tau! Juo daugiau tie mažieji joms teikia rūpesčių ir juo jie liguistesni, juo labiau jos prie jų prisiriša.

- Taip, pone Heili, - tarė Merksas. - Malonėkit paduoti man karštą vandenį. Taip, sere, jūs pasakėte kaip tik tai, ką mes visi jaučiame. Tais laikais, kai aš dar verčiausi prekyba, kartą nusipirkau moterį, sveiką, gražią ir protingą. Ji turėjo vaiką, kuris buvo labai paliegęs. Kuprotas ar dar kažkoks. Aš jį padovanojau vienam žmogui, kuris tikėjosi šiek tiek uždirbti, pardavęs jį, nes jam šis nieko nekainavo. Nė nepagalvojau, kad toji moteris taip susikrims. Dieve mano, kad jūs būtumėt ją matę! Pažiūrėti tikra kančia tas vaikas - paliegęs, įnoringas, o ji taip jį mylėjo ir nė kiek neapsimetinėdama. Anaip-tol! Ji verkė, šaukė jį, slankiojo iš kampo į kampą, ieškojo, lyg būtų netekusi geriausio draugo. Tie-

siog juokinga, kai pagalvoji. Kas supaisys tas moterų keistenybes.

- Tas pats buvo ir man, - tarė Heilis. - Pernai vasarą prie Raudonosios upės nusipirkau negrę, kuri turėjo gana gražų vaiką. Jo akys blizgėjo taip, kaip ir jūsų, bet išžiūrėjęs pamačiau, kad jis visiškai aklas. Dievaži - visiškai aklas! Todėl, matote, ir pagalvojau, kad nebus nieko bloga, jeigu aš jį parduosiu, nesakęs jai nė žodžio. Sutariau iškeisti jį į statinę viskio. Bet, kai jį reikėjo atimti iš motinos, ji pavirto tigre. Mes dar tebestovėjome prieplaukoje, ir mano negrų būrys nebuvo surakintas grandinėmis. Ir ką gi ji padarė? Lyg katė užsoko ant medvilnės ryšulių krūvos, vienam jūrininkui iš rankų ištraukė peilį, ir patikėkite, tą pat akimirką visi išlakstė į visas šalis. Bet, pamačiusi, kad tas jai nepadės, ji apsigrėžė, puolė su vaiku stačia galva į upę ir nebeiškilo.

- Tai tau! - sumurmėjo Lokeris, klausęs šių pasakojimų su neslepiamu pasibjaurėjimu. - Jūs abu avinai! Mano negrės tokių pokštų nekrečia.

- Nejaugi! Kaipgi jūs susitvarkote? - susidomėjo Merksas.

- Kaip susitvarkau? Nagi štai kaip. Jeigu aš perku moterį su vaiku, kuri galima parduoti, aš prieinu prie jos, pakišu panosėn kumštį ir sakau: „Ar matai?

Jei ištarsi bent vieną žodį, sutalžysiu tau snukį! Kad negirdėčiau nė garso.“ Taip ir sakau joms: „Šis vaikas mano, o ne tavo, ir tu jį užmiršk. Aš parduosiu jį, pirmai progai pasitaikius, ir žiūrėk, kad man netriukšmautum, nes taip tave sudorosiu, jog gailėsies gimusi!“ Prisiekiu, jos mato, kad juokų nekrešiu. Ir tyli kaip žuvys. O jei kuri pradeda staugti, na, tada... – Ir ponas Lokeris taip smarkiai trenkė kumščiu į stalą, jog visi be žodžių suprato nebaigtą sakinį.

– Štai kas įtikina! – pasakė Merksas, bakstelėjęs Heiliui į pašonę, ir vėl sukikeno. – Argi Tomas ne vyras? Chi chi chi! Jis bet kokiam negrui proto į makaulę įkrės. Jeigu jūs ne velnias, Tomai, tai, dievaži, tikras jo brolis!

Tomas priėmė šį pagyrimą su deramu kuklumu.

– Eikime prie reikalo. Na tai kaip, pone Heili? Jūs norite, kad mes padėtume jums sugauti tą moterį?

– Moteris ne mano, ji priklauso Šelbiui. Tik berniukas mano. Buvau tikras kvailys, kad pirkau tą beždžioniuką.

– Tu visada buvai kvailys! – nukirto Tomas.

– Liaukitės, Lokeri, nebūkite storžievis, – įsikišo Merksas, laižydamas lūpas. – Argi nematote, kad ponas Heilis duoda mums pelningą darbą. Patylė-

kite truputį, tokie reikalai – mano specialybė. Kaip atrodo ta jūsų moteris, pone Heili? Kas ji? Kokia ji?

– Balta, graži... gerai išauklėta. Siūliau už ją Šelbiui aštuonis šimtus ar net tūkstantį dolerių, ir tai dar nemažai būčiau uždirbęs.

– Balta, graži... gerai išauklėta! – pakartojo Merksas, o jo žvitrios akys, smaili nosis ir burna pagyvėjo. – Žiūrėkite, Lokeri, nebloga pradžia! Atliksime šį reikalą savo rizika. Mes juos pagausim. Berniuką, žinoma, atiduosim ponui Heiliui, o motiną nuvešime į Orleaną, parduosime ir gerokai uždirbsime. Argi ne puiku?

Tomas, kuris iki šiol klausėsi plačiai išsižiojęs, staiga susičiaupė, lyg šuo, pagriebęs gabalą mėsos, ir dabar atrodė virškinęs šį planą.

– Matote, – tarė Merksas Heiliui, maišydamas savo punšą, – matote, visu upės pakraščiu mes turime gerus teisėjus, kurie puikiai mums talkina. Tomas moka tik muštis. O į teismą prisiekti einu aš, išsipustęs ir blizgančiais batais – viskas švytėte švyti. Matytumėt – didžiudamasis kalbėjo toliau Merksas – kaip aš viską tvarkau. Vieną dieną aš – ponas Tvikemas iš Naujojo Orleano; kitą dieną – plantatorius, atvykęs iš savo plantacijų prie Perlu upės, kur dirba septyni šimtai mano negrų; trečią

dieną esu tolimas pono Henrio Klėjaus ar kokio kito garbingo Kentukio džentelmeno giminaitis. Patys žinote, įvairių talentų būna. Štai Tomas yra neprilygstamas, kai reikia muštis arba vaidytis, bet meluoti jis nesugeba, ne tam gimęs. Bet, Dieve, jei mūsų šalyje yra dar bent vienas žmogus, puikiau už mane mokąs prisiekti bet kam ir bet kuo, nutaisęs šventeivišką veidą, tai aš norėčiau jį pamatyti! Esu tikras, mano brangieji, kad aš it gyvatė visur prišliaužčiau, net jeigu teisėjai būtų ir sumanesni, negu jie dabar yra. Kartais aš beveik noriu, kad jie būtų priekabesni, būtų daug maloniau... linksmiau... juos apgaudinėti.

Sulig šiais žodžiais Tomas Lokeris, kuris, kaip mes jau matėme, buvo lėtos galvosenos ir judesių, staiga nutraukė Merksą, sunkiu kumščiu suduodamas į stalą taip smarkiai, jog net visi indai suskambėjo.

- Mes taip ir padarysim! - sušuko jis.

- Dėl Dievo, Tomai, kam gi daužyti stiklines! - pasakė Merksas. - Pataupyk savo kumštį, kai jis bus reikalingas.

- Atleiskite, džentelmenai, o aš ar gausiu savo dalį pelno? - paklausė Heilis.

- Argi negana to, kad tau sučiupsime berniuką? - pasakė Lokeris. - Ko tu dar nori?

- Bet, - ginčijosi Heilis, - jei aš pasiūliau jums pelningą darbelį, tai irgi šis tas. Aš, sakykime, norėčiau gauti dešimt procentų. Išlaidas apmokate jūs.

- Ką?! - sušuko Lokeris, riebiai nusikeikdamas ir trenkdamas į stalą didžiuliu kumščiu. - Argi aš tavęs nepažįstu, Denai Heili! Nemanyk, kad tau pavyks mane apmauti! Negi manai, kad mudu su Merksu gaudysime negrus tik tam, kad įsiteiktume tokiam džentelmenui, kaip tu, o patys nieko negautume? Ne, to tai jau nebus! Moterį mes pasiimam, ir tu tylėsi, o jei ne, tai mes ir berniuką pasiimsime. Kas mums sutrukdys? Juk tu mums parodei grobį. Dabar jis ir mūsų, ir tavo. Jeigu tu arba Šelbis panorėsite mus vyti, tai mes tau parodysim, kur pipirai auga.

- Na, gerai. Tebūnie taip! - išsigandęs pareiškė Heilis. - Tik jau suraskite man berniuką... Tu, Tomai, visados buvai sąžiningas, tesėdavai man duotą žodį.

- Tu tai žinai, - kalbėjo Tomas. - Aš niekad nemo-kėjau taip verkšlenti, kaip tu, bet, imdamasis kokio reikalo, net paties velnio neapgausiu. Jeigu pasakiau, kad padarysiu, vadinasi, padarysiu, tu tai žinai, Denai Heili.

- Taip, taip, Tomai, - pritarė Heilis. - Jei tik tu man pažadėsi po savaitės gražinti berniuką toje vietoje, kurioje tu panorėsi, aš nieko daugiau iš tavęs nebereikalausiu.

- Bet užtat aš šio to reikalausiu, - pareiškė Tomas. - Tu žinai, kad, dirbdamas drauge su tavimi Natčeze, aš daug išmokau, Heili. Pagavęs ungurį, aš jo nepaleisiu! Tau teks patuštinti piniginę; tučtuojau dėk ant stalo penkiasdešimt dolerių grynais, arba tu tiek ir tematysi berniūkštį! Aš tave pažįstu!

- Betgi, sutvarkę šį reikalą, galėsite pelnyti tūkstantį, o gal net tūkstantį šešis šimtus. Na, Tomai, būk protingas!

- Ar nereikės mums plūktis ištisas penkias savaites, kol viską sutvarkysime? Na, sakykime, kad mes metame viską į šalį ir einame vaikyti po krūmokšnius to tavo vaikėzo ir galų gale tos moters nesurandame? Juk ar moterį pagauti, ar velnią, lygiai tas pat! Kas tada? Ar tu sumokėsi mums bent vieną centą? Sumokėsi? Norėčiau pamatyti, kaip tu sumokėsi! Ne, ne! Dėk šen savo penkiasdešimtinę. Jei mums pasiseks, ir biznis bus pelningas, aš tau gražinsiu šiuos pinigus. Jei ne - bus mums už triūsą. Ar ne taip, Merksai?

- Žinoma, žinoma! - taikiai pritarė Merksas. - Juk čia tik užstatas. Chi chi chi! Mes, matote, teisininkai. Dėl visko turime ramiai, taikiai sutarti. Kam pyktis? Tomas atveš jums berniuką ten, kur pasakysit. Ar ne taip, Tomai?

- Jeigu surasiu, atvešiu jį į Cincinatį ir paliksiu uoste pas senę Belčer, - atsakė Lokeris.

Merksas ištraukė iš kišenės taukuotą užrašų knygelę, išėmė iš jos ilgą lapą, atsisėdo ir, išmeigęs į jį skvarbias juodas akis, ėmė bambėti:

- Barnsas, Šelbio apygarda, negras Džimas - trys šimtai dolerių už gyvą ar mirusį... Edvardsai - Dikas ir Liusė, vyras ir žmona - šeši šimtai dolerių... negrė Polė su dviem vaikais - šeši šimtai dolerių už ją arba už jos galvą... Žiūriu, ką mes turime atlikti ir ar galime imtis jūsų reikalo... Lokeri, - tarė jis, valandėlę pagalvojęs, - pavesime šiuos negrus Adamsui ir Springeriui. Jie čia jau seniai įrašyti mano sąrašė.

- Jie per brangiai nulups, - tarė Tomas.

- Aš viską sutvarkysiu. Jie dar nepatyrę ir neturėtų brangiai imti, - pareiškė Merksas, skaitydamas toliau. - Visi trys atvejai lengvi, nes negrus reikia tik nušauti arba prisiekti, kad jie nušauti. Todėl neturėtų už tai brangiai imti. O su kitais galima palaukti, - pridūrė jis, sulankstydamas lapą. - Dabar

apie reikalą. Pone Heili, jūs matėt, kaip toji moteris išlipo į aną upės krantą?

- Taip aiškiai, kaip kad jus dabar matau.

- Ir matėt tą vyriškį, kuris jai padėjo išlipti? - paklausė Lokeris.

- Žinoma, mačiau.

- Greičiausiai, - tarė Merksas, - ją kas nors paslėpė. Bet kur? Štai klausimas. Ką jūs apie tai manote, Tomai?

- Mes būtinai turime šįvakar persiirti per upę, - atsakė Tomas.

- Bet čia niekur nėra valtys, - atkirto Merksas. - Išas labai tirštas, Tomai. Pavojinga!

- Nieko nenoriu žinoti! Reikia perplaukti, štai ir viskas! - ryžtingai tarė Tomas.

- Dieve mano! - sušuko sunerimęs Merksas. - Ką gi daryti... - pridūrė jis, eidamas prie lango. - Tamsu, nors į akį durk... Tomai...

- Trumpai tariant, tu, Merksai, bijai. Bet aš niekuo negaliu padėti. Tau teks plaukti. O gal tu nori

čia keletą dienų pasėdėti ir palaukti, kol ta moteris pasieks Sandaskį?⁵

- O ne, bijoti aš nė trupučio nebijau, - pasakė Merksas, - tik...

- Kas tik?.. - paklausė Tomas.

- Iš kur gausime valtį? Matai, kad čia nėra.

- Aš girdėjau, kaip šeiminkė sakė, kad šianakt čia atplauksianti kažkokia valtis, ir vienas vyras ketinąs keltis per upę. Trūks plyš turime patekti į tą valtį, - tarė Tomas.

- O jūsų šunys geri? - paklausė Heilis.

- Puikiausi! - sušuko Merksas. - Bet kas iš to? Juk neturite jokio jos daikto, kurį galima būtų jiems duoti pauostyti.

- Kaipgi, turiu! - sušuko Heilis triumfuodamas. - Štai jos skraistė, kurią ji skubėdama paliko čia ant lovos. Skraistė ir kepuraitė.

- Tai tikra laimė! - pasakė Lokeris. - Duok šen!

- Bet šunys gali sukandžioti moterį, jeigu netikėtai ją užpuls, - susigriebė Heilis.

⁵ *Sandaskis* - miestelis Ohajo valstijoje, pietiniame Erio ežero krante. Šiaurinis šio ežero krantas priklauso Kanadai.

- Tiesa! Apie tai reikia pagalvoti! - pasakė Merksas. - Čia netoli, Mobaile, mūsų šunys neseniai sudraskė vieną negraį į gabalus. Nespėjome jų nuvaryti.

- Na, matote, o juk tai tokia prekė, kuri brangi dėl grožio. Jos gadinti negalima! - tarė Heilis.

- Teisybė, teisybė, - pritarė Merksas. - Be to, jeigu ji jau pateko į kieno nors namus, tai sunku bus ką padaryti. Iš šunų maža naudos tose valstijose, į kurias negrai bėga. Ten negalima susekti jų pėdsakų. Šunys tinka tik plantacijose, kur pabėgėliui negrui niekas nepadeda.

- Na, - tarė Lokeris, kuris buvo nuėjęs prie bufeto pasikalbėti su šeimininku, - man sakė, kad žmogus su valtim tuojau bus čia. Taigi, Merksai...

Merksas gailiomis akimis apžvelgė jaukią patalpą, kurią reikėjo palikti, bet vis dėlto klusniai pakilo nuo stalo. Persimetęs keliais žodžiais dėl tolesnių pasirošimų, Heilis nenoriai įteikė Tomui penkiasdešimt dolerių, ir trys orūs džentelmenai išsiskyrė.

Jeigu kas iš mūsų gerbiamųjų skaitytojų nepatenkintas, kad supažindiname jus su tokios draugijos atstovais, tai prašome kuo greičiau tokių prietarų atsikratyti. Pabėgusių negraų gaudymas tapo teisėta ir viena iš garbingiausių profesijų Amerikoje. Jeigu

visas milžiniškas plotas nuo Misisipės ligi Ramiojo vandenyno taps turgaviete, kurioje prekiaujama žmonių kūnais ir sielomis, o gyvoji prekė ir toliau bus linkusi keltis į naujas vietas, tai vergų pirkliai ir bėglių medžiotojai dar gali atsidurti mūsų aristokratijos gretose.

Kol smuklėje vyko ši scena, Semas ir Endis, abu nepaprastai patenkinti, jojo namo.

Semas buvo puikiai nusiteikęs ir visą kelią klykavo kaip laukinis, visaip vartaliodamasis ir mojuodamas rankomis. Čia jis apsigrėždavo atbulas, veidu į arklio uodegą, čia spiegdamas versdavosi per galvą ir vėl žmoniškai atsisėdęs, surimtėjęs išdidžiai imdavo barti Endį už tai, kam tas juokiasi ir krečia pokštus, bet tučtuojau, plodamas rankomis per šonus, taip pagaudavo kvatotis, jog net giria aplinkui skambėjo. Šios išdaigos netrukdė jiems šuoliais varyti arklius, ir dar prieš vienuoliktą valandą ant kieto žvyro šalia verandos pasigirdo arklių kanopų bildesys. Prie turėklų pribėgo ponias Šelbi.

- Ar tai tu, Semai? Na kaip?

- Ponas Heilis ilsisi smuklėje, jis baisiai išvargęs, ponias.

- O Eliza, Semai?

- Lizė, žinoma, perėjo Jordaną⁶. Dabar ji, taip sakant, Kanaano žemėje.

- Ką? Ką tu sakai, Semai? - sušuko ponia Šelbi, netekdama kvapo ir žado, savaip supratusi šiuos žodžius.

- Dievas saugo savo numylėtinius. Lizė persikėlė per upę į Ohajo pusę, ponia. Ir taip greitai, jog atrodo, kad pats Viešpats savo ugnies vežime dviem žirgais pervežė ją per upę.

Šeiminkės akivaizdžiai Semas tapdavo labai pamaldus ir paįvairindavo savo kalbą pavyzdžiais iš Šventraščio.

- Eik šen, Semai, - tarė ponas Šelbis, kuris irgi išėjo į verandą, - ir viską papasakok savo šeiminkai. Eime, Emilija, - tarė jis, apkabindamas ją. - Jums šalta, ir jūs visa drebate, kam gi taip jaudintis?

- Kam taip jaudintis? Argi aš ne moteris, ne motina? Ar mes abu neatsakome prieš Dievą už tą vargšę moterį? Atleisk mums šią nuodėmę, Dieve!

- Kokią nuodėmę, Emilija? Mes pasielgėm taip, kaip mums liepė sąžinė.

⁶ Tuo metu apie mirusius buvo sakoma, kad jie „perėjo Jordaną“ ir atsidūrė pažadėtoje Kanaano žemėje. Ponia Šelbi pamanė, kad Eliza nebegyva.

- Vis dėlto aš jaučiuosi kalta, ir jokie proto argumentai čia nepadedą.

- Šen, Endi! Ei, negre, greičiau! - šaukė Semas, stovėdamas prie verandos. - Nuvesk arklius į tvartą. Ar girdi? Mane šeimininkas šaukia.

Ir su palmės lapais rankoje jis bemat įžengė į svetainę.

- Dabar, Semai, papasakok mums smulkiai, kaip ten buvo, - tarė ponas Šelbis. - Kur Eliza? Ar žinai?

- Šeimininke, savo akimis mačiau, kaip ji, šokinėdama nuo lyties ant lyties, perėjo upę. Tai buvo tikras stebuklas! Ir mačiau, kaip kažkoks vyras padėjo jai išlipti į Ohajo krantą, o po to ji dingo migloje.

- Semai, man atrodo, kad šis stebuklas neįtikimas! Argi galima pereiti upę plaukiančiomis ledo lytimis? - tarė ponas Šelbis.

- Ar galima? Aišku, be Dievo pagalbos to niekas negalėtų padaryti! - pasakojo Semas. - Buvo taip. Ponas Heilis, aš ir Endis prijojome smuklę paupy. Aš jojau priekyje - taip troškau pagauti Elizą. Prijojau prie smuklės, žiūriu - ji stovi prie lango, aiškių aiškiausiai matyti, o tie du jau baigia mane prisi-vyti. Tuo metu mano skrybėlė kaip tyčia nukrito, ir aš pakėliau tokį triukšmą, jog ir numirėliai būtų

galėję prisikelti. Žinoma, Eliza išgirdo ir atsitraukė nuo lango, o ponas Heilis jau tuo metu priėjo prie pat durų. Ji išbėgo į lauką ir – tiesiai prie upės. Ponas Heilis pamatė ją, suriko – ir mes visi puolėme vytis. O ji jau prie pat upės. Prie kranto stipri srovė, dešimties pėdų pločio vandens tarpas, o už jo lyg didžiulė sala grūdasi viena ant kitos besisupančios lytys. Mes beveik pasivijome Lizę, ir aš maniau, kad jis ją sučiups. O ji kad suspiegs, kad šoks ant ledo, ir – pirmyn. Ledas traška, braška, o ji šokinėja it ožka! Viešpatie, niekad nebūčiau pamanęs, kad moteris gali taip padaryti.

Ponia Šelbi išbalusi ir susijaudinusi, tylėdama klausėsi Semo pasakojimo.

– Ačiū Dievui, Eliza gyva! – lengviau atsidususi, pasakė ji. – Bet ką ji, vargšėlė, toliau darys?

– Viešpats ja pasirūpins, – tarė Semas, pamaldžiai pakėlęs į dangų akis. – Visi mes – kaip šeiminkė mus mokydavo – esame tik įrankiai Dievo rankose. Jeigu ne aš, Elizą būtų sugavę mažiausiai dešimt kartų. Argi ne aš leidau širyt arkliams pabėgti ir vaikiausi juos ligi pietų? Ar ne aš nuvedžiau šivakar poną Heilį penkias mylias į šalį nuo kelio, nes kitaip jis būtų pasivijęs Lizę taip lengvai kaip šuo meškėną? Tai vis Dievo valia.

- Tai tokia Dievo valia, dėl kurios tau gali tekti gailėtis, Semai! Aš nepakęsiu, kad mano namuose būtų taip elgiamasi su džentelmenais! - pasakė ponas Šelbis taip griežtai, kaip tik sugebėjo.

Negra, kaip ir vaiką, sunku apgauti apsimestiniu pykčiu - jie instinktyviai jaučia tiesą, kad ir kažkaip bandytume apsimesti, tad ir Semas visai nenusiminė dėl šio priekaišto, nors jo veidas tuoju pat apsiaukė, surimtėjo, ir jis stovėjo su atgailaujančia mina, sielvartingai sučiaupęs lūpas.

- Šeimininkas sako tiesą, tikrą tiesą: aš bjauriai pasielgiau, ką čia kalbėti. Žinoma, šeimininkas ir šeimininkė negali leisti tokios savivalės. Aš suprantu. Bet tokiam vargšui negrui, kaip aš, taip ir knieti padaryti ką nors bjauraus, iškrėsti kokią piktą pokštą tokiam žmogui, kaip ponas Heilis. Nesakykite, kad jis džentelmenas. Kiekvienas žmogus, išauklėtas taip kaip aš, šį tą išmano apie džentelmenus.

- Gerai, Semai, - tarė ponia Šelbi. - Kadangi tu prisipažįsti esąs kaltas, tad gali eiti pas tetulę Chloją ir paprašyti šalto kumpio, likusio nuo pietų. Judu su Endžiu turbūt labai išalkote.

- Šeimininkė per daug gera mums, - pasakė Semas, skubiai nusilenkė ir išėjo pro duris.

Reikia pripažinti, kad Semas, kaip jau buvo ir anksčiau minėta, turėjo įgimtų gabumų, kurie neabejotinai būtų padėję jam iškilti, jeigu jis būtų buvęs politikas; taigi jis puikiai sugebėjo bet kurias aplinkybes išnaudoti savo asmeninei gerovei ir geram vardui pelnyti. Taip buvo ir šį sykį. Pasirodęs esąs pamaldus bei nusižeminęs ir tuo nuraminęs šeimininkus, jis šauniai užsimaukšlino ant šono palmės lapų skrybėlę ir nuėjo į tetos Chlojos valdas, ketindamas virtuvėje visus kaip reikiant nustebinti.

„Na, ir išdrošiu aš tiems negrams kalbą! – sakė Semas pats sau. – Aš jiems kad papasakosiu, tai jie klausys išsižioję.“

Tiesą sakant, didžiausias malonumas Semui buvo lydėti šeimininką į įvairius politinius susirinkimus; ten, pasislėpęs už pinučių tvoros arba įsilipęs į medį, jis gėrėdavosi oratorių kalbomis, o paskui, grįžęs į juodaodžių brolių tarpą, stebindavo ir žavėdavo juos skambiažodžiais pamokslais bei juokindavo, pamėgdžiodamas oratorius – kalbėdamas įmantriai ir iškilmingai. Ir neretai pasitaikydavo, kad prie juodaodžių klausytojų nemažai prisidėdavo ir baltųjų, kurių juokas ir mirkčiojimas labai džiugindavo Semą. Žodžiu, Semas tikrai manė, kad jo pašauki-

mas yra gražbylystė, ir niekuomet nepraleisdavo progos papostringauti.

Semas ir teta Chloja nuo seno jautė vienas kitam priešišumą, arba, kitaip sakant, jų santykiai buvo šaltoki; bet kadangi Semui dabar, prieš sakant kalbą, reikėjo pasistiprinti, tai jis nusprendė šį sykį pasirodyti taikingas. Nors žinojo gerai, kad „šeimininkės įsakymas“, be abejonės, bus tiksliai įvykdytas, vis dėlto tikėjosi kur kas daugiau laimėti, jeigu tai bus daroma noriai. Todėl pas tetą Chloją jis atėjo droviai romus ir nuolankus, kaip žmogus, kuris turėjo daug iškentėti, gindamas savo persekiojamus draugus. Jis pareiškė esąs šeimininkės atsiūstas pas tetulę Chloją, kad ši pastiprintų jo kūną, tuo pripažindamas tetulės Chlojos aukščiausią valdžią jai pavestos virtuvės valdose.

Gudrybė pavyko. Dar nė vienas doras ir geros valios pilietis priešrinkiminėje kampanijoje nebuvo taip mikliai apgautas visaip meilikaujančio gudraus politikieriaus, kaip tetulė Chloja Semo. Ir jeigu Semas net būtų buvęs sūnus palaidūnas, grįžtas į tėvų namus, jis nebūtų susilaukęs didesnio motiniško nuoširdumo. Netrukus jis jau sėdėjo laimingas ir orus prie stalo prie didžiulio metalinio dubens, pilno visokių gardžių likučių, susikaupusių per pas-

tarąsias kelias dienas. Sultingi kumpio luiteliai, aukšiniai kukurūzinių papločių kampukai, įvairiausios atlaužėlės, viščiukų sparneliai, skilviai ir kojelės – visa tai sudarė labai gražų šiupinį. Semas, nusišmaukęs ant šono palmių skrybėlę, sėdėjo prie stalo kaip karalius, kuriam priklauso visa, ką jis mato. Jis maloningai paduodavo dešinėje sėdinčiam Endžiui vieną kitą kąsnelį.

Virtuvė buvo pilna Semo draugų, kurie atskubėjo čia iš savo trobelių pasiklausyti, kaip baigėsi dienos įvykiai. Išmušė Semo garbės valanda! Šios dienos istorija vėl buvo papasakota ir dėl išpūdingumo gerokai pagražinta. Pasakojimą lydėjo skambus juokas: kvatojosi visi, net ir vaikai, kurie šliaužiojo grindimis arba kribždėjo kertėse. Visi kvatojosi, bet Semas laikėsi labai rimtai, tik kartkartėmis išversdavo akis ir baisiai juokingai mirktelėdavo klausytojams, nepertraukdamas iškilmingos savo kalbos.

– Taigi matote, bičiuliai, – kalbėjo Semas, energingai mojuodamas kalakuto šlaunim, – matote, kaip tenka gudrauti žmogui, norinčiam jus visus apginti. Nes tas žmogus, kuriam pavyko apginti vieną iš jūsų, gali ir visus kitus išgelbėti; čia tas pats principas. Ir bet koks pirklys, kuris čia atvyks uostinėti, savo kelyje sutiks mane. Jam teks pirmiausia su manim

pasišnekučiuoti. Ateikite pas mane, broliai mano, ir aš neleisiu jūsų skriausti... Aš ginsiu jūsų teises, ginsiu iki paskutinio atodūso!

- Bet, Semai, juk tu dar šįryt man sakei, kad padėsi ponui Heiliui pagauti Lizę. Man rodos, tu pats sau prieštarauji, - pasakė Endis.

- Aš patariu tau, Endi, - atšovė Semas nepaprastai išdidžiai, - nekalbėti apie tokius dalykus, kurių neišmanai. Tokie vaikėzai, kaip tu, Endi, nėra blogi, bet ar gali reikalauti, kad jie suvoktų didžiųjų idėjų esmę.

Endis lyg nusikaltęs nutilo; ypač jį pribloškė žodžiai „suvoktų esmę“, kurie čia esantiems jo bendraamžiams taip pat padarė didžiulį įspūdį. O Semas varė toliau:

- Prabilo mano sąžinė, Endi. Kai norėjau vyti Lizę, aš iš tikrųjų maniau, kad šeimininkas nori ją pagauti. O kai sužinojau, kad ponias - kaip tik priešingai, to nenori, tada mano sąžinė prabilo dar garsiau, nes visuomet yra naudingiau klausyti šeimininkės. Kaip matote, aš klausau sąžinės balso ir kartu laikausi savo principų. Taip, principų! - sušuko Semas, entuziastingai iškeldamas viščiuko kaklą. - Aš norėčiau žinoti, kokia nauda iš principų, jeigu jų

nesilaikai? Štai, Endi, gali imti šitą kaulą, jis dar ne visai apgraužtas.

Visi klausėsi Semo net išsižioję, todėl jis privalėjo tęsti savo kalbą.

- Na, - tarė teta Chloja, - įsigyk dar vieną principą - laiku eiti miegoti ir nelaikyti žmonių ligi ryto! Na, mažyliai, jeigu nenorit gauti pylos, sprukit iš čia.

- Negrai! - pridūrė Semas, didingai mojuodamas savo palmių lapais. - Aš laiminu jus! Eikite miegoti ir būkite paklusnūs.

Po šio iškilmingo palaiminimo susirinkusieji išsiskirstė.

**KURIAME IŠRYŠKĖJA, KAD
SENATORIUS IRGI ŽMOGUS**

Židinio liepsna jaukioje svetainėje linksmai apšvietė kilimus bei kilimėlius, mirgėjo ant spindinčio arbatinuko ir puodelių. Senatorius Berdas avėsi batus, ketindamas įsistoti į naujas gražias šlepetes, kurias jam pasiuvo žmona, kol jis buvo išvykęs į senato sesiją. Ponia Berd, žaviausia iš visų moterų, prižiūrėjo, kaip tarnaitė dengia stalą, vis tramdydama vaikus, kurie jau nuo pat pasaulio pradžios neduoda motinoms ramybės savo siautėjimais ir išdykavimais.

- Tomai, palik ramybėje durų rankeną! Mere! Mere! Netampyk katės už uodegos!.. Vargšė katytė! Džimai, nelipk ant stalo! Ne, ne!.. Neįsivaizduoji, mano brangusis, kaip mes džiaugiamės, kad tu jau namie! Mes visai tavęs nelaukėm šįvakar! - sušuko ji, pagaliau radusi laiko pasikalbėti su vyru.

- Taip, taip! Manau sau - imsiu ir nors vienai naktelei parvažiuosiu į namus, pailsėsiu kaip reikiant. Mirtinai nuvargau, ir labai galvą skauda!

Ponia Berd pažvelgė į kamparo buteliuką, stovintį praviroje spintoje, matyt, norėdama jį atnešti, bet vyras ją sustabdė:

- Ne, ne, Mere, vaistų nereikia! Puodelį geros, karštos arbatos ir truputį jaukumo - štai ir viskas, ko man reikia. Nelengvas įstatymų leidėjų gyvenimas.

Ir senatorius nusišypsojo - jam patiko manyti, kad jis aukojasi tėvynės labui.

- Sakyk man, - tarė žmona, kai šurmulys prie stalo šiek tiek aptilo, - kas ten vyksta jūsų senate?

Tai buvo neįprastas dalykas, kad mažoji, švelnioji Ponia Berd kvaršintų sau galvą senate svarstomais klausimais; ji visai protingai laikėsi tos nuomonės, kad jai užtenka savų rūpesčių. Todėl ponas Berdas pažvelgė į ją nustebę ir atsakė:

- Nieko ypatinga.

- O ar teisybė, kad jūs priėmėt įstatymą, draudžiantį gyventojams priglauti po stogu ir pavalgydinti vargšus pabėgėlius negrus? Girdėjau kalbant apie tokį įstatymą, bet aš nemanau, kad jūs jį patvirtinot!

- Kas tau, Mere, tu staiga pradėjai domėtis politika?

- Niekai! Aš neduočiau nė sudilusio skatiko už jūsų politiką, bet manau, kad toks įstatymas būtų

per daug žiaurus ir neteisingas. Nejaugi tokį įstatymą galima patvirtinti?

- Taip, mano brangioji, toks įstatymas patvirtintas, įstatymas, draudžias padėti tiems vergams, kurie bėga iš Kentukio⁷. Pastaruoju metu abolicionistai taip įsidrąsino, jog Kentukyje rimtai tuo susirūpinta, o mes, kaip geri krikščionys, turime ką nors daryti, kad mūsų valstijoje būtų ramu.

- Tai nejaugi mums draudžiama suteikti tiems vargšams pastogę nors nakčiai, pavalgydinti juos, duoti jiems kokį seną drabužį ir leisti ramiai eiti toliau?

- Aišku, draudžiama, mano brangioji! Juk tai ir būtų pagalba, paramos teikimas pabėgėliams.

Ponia Berd buvo nedrąsi, drovi, nedidelio ūgio moteris, mėlynų akių, švelnios it persikas veido spalvos, o jau malonesnio ir meilesnio balso pasaulyje niekas neturėjo. Jos skruostai nuolatos parausdavo. Ji buvo tokia nedrąsi, jog, išgirdusi vidutinio didumo

⁷ Autorius turi omeny garsųjį „Įstatymą dėl pabėgusių vergų“, kurį Amerikos senatas patvirtino 1850 m. Šis įstatymas vertė laisvųjų valstijų valdžią gražinti pabėgusius negrus vergvaldžiams ir griežtai baudavo visus asmenis, kurie slėpdavo pabėgėlius.

kalakuto šuldubuldavimą, puldavo galvotrūkčiais bėgti, o ramus sarginis šuo, vos parodęs dantis, visiškai ją nuginkluodavo. Vyras ir vaikai buvo jai visas pasaulis, o šį pasaulį ji valdė daugiau maldavimais ir įtikinėjimais negu įsakymais ar įrodinėjimais. Ją galėjo supykinti tik vienas dalykas – žiaurumas; bet koks žiaurumas sukeldavo jai apmaudą, kuris buvo toks svetimas švelniam jos būdai.

Ji buvo nuolaidžiausia iš visų motinų, bet vis dėlto jos sūnūs su gilia pagarba visada prisimindavo, kaip ji vieną kartą juos negailestingai nubaudė už tai, kad jie drauge su keliais išdykusiais kaimynų berniokais apmėtė akmenimis bejėgį kačiuką.

Išgirdusi vyro žodžius, ponja Berd smarkiai paraudo ir dėl to tapo dar gražesnė. Paskui staiga pakilo ir, priėjusi prie vyro, ryžtingu balsu paklausė:

- Aš norėčiau žinoti, Džonai, ar tu irgi manai, kad tas įstatymas teisingas?

- O tu manęs ar nenušausi, jeigu aš pasakysiu, kad taip?

- Niekad nebūčiau taip pagalvojusi, Džonai! Juk tu nebalsavai už jį?

- Žinoma, balsavau, mano žavusis politike!

- Gėdykis, Džonai! Vargšai žmonės – be pastogės, be globos! Tai gėdingas, žiaurus, baisus įstatymas, ir

aš, pirmai progai pasitaikius, jį pažeisiu. Ir tikiuosi, kad tokia proga pasitaikys! Kokių laikų sulaukėme: moteris negali priglausti ir pavalgydinti badaujančio vargšo tik dėl to, kad jis yra vergas ir visą savo gyvenimą buvo engiamas ir įžeidinėjamas. Vargšai nelaimingieji!

- Bet, Mere, išklausk manęs. Tavo jausmai visiškai suprantami, mano brangioji, ir aš tave myliu už tai. Bet juk mūsų jausmai turi paklusti protui. Suprask, sentimentams čia ne vieta. Kalbama apie svarbius visuomenės reikalus. Dėl visuomenės ramybės mes turime užmiršti savo asmeninius jausmus.

- Nesąmonė, Džonai! Tu gali gražbyliauti visą naktį, bet nieko neįrodysi. Atsakyk man tiesiai, Džonai: ar tu pavarytum nuo savo durų slenksčio vargšą, drebantį, alkaną negražą tik todėl, kad jis pabėgo? Sakyk, ar pavarytum?

Ponia Berd, naudodamasi keblia prieš padėtimi, tęsė puolimą toliau:

- Norėčiau pamatyti, kaip tu tai padarytum, Džonai. Pavyzdžiui, kaip išvartytum moterį, lauke siaučiant baisiai pūgai... O gal suimtum ją ir uždarytum į kalėjimą? Tau tai labai tiktų!

- Žinoma, man tai būtų labai sunki pareiga... - pradėjo ponas Berdas taikiu balsu.

- Pareiga! Džonai, prašau tavęs, nevertok šito žodžio. Tu žinai, kad tai nėra pareiga, tai negali būti pareiga! Jeigu žmonės nenori, kad vergai nuo jų bėgtų, tegul geriau su jais elgiasi - štai mano taisyklė. Jeigu aš kada nors turėčiau vergų (tikiuosi, niekuomet to nebus!), tai duočiau jiems laisvę; tegul jie nuo manęs bėga ir nuo tavęs taip pat, Džonai. Aš tau sakau, laimingi žmonės nebėga. O jei šitie vargšai pabėga, jie pakankamai patiria ir šalčio, ir bado, ir baimės, tai kam dar tada prieš juos visus siundyti. Ne, tokio įstatymo aš neklausysiu!

Šią kritišką valandėlę atsidarė durys, ir senasis Kadžas, juodasis jų tarnas, įkišęs galvą, paprašė šeimininkę ateiti į virtuvę. Mūsų senatorius, pajutęs palengvėjimą, pasižiūrėjo į savo išeinančią žmoną, o jo veide švietė ir pasitenkinimas, ir apmaudas; atsėdęs į krėslą, jis ėmė skaityti laikraščius.

Po valandėlės prie durų jis išgirdo susijaudinusių žonos balsą:

- Džonai, Džonai. Ateik šen.

Jis padėjo laikraštį, nuėjo į virtuvę ir krūptelėjęs sustojo. Tai, ką jis pamatė, apstulbino jį. Jauna, daili moteris suplyšusiais bei apledėjusiais drabužiais gulėjo be sąmonės ant dviejų kėdžių. Ji buvo be bato, kojine suplyšusi, o iš sužeistos kojos sruveno

kraujas. Veido bruožai rodė, kad ji priklauso niekinamajai rasei, ir vis dėlto negalėjai likti abejingas liūdnam ir jaudinančiam jos grožiui. Netekęs žado, dusdamas senatorius žiūrėjo į šį sustingusį ir tarsi negyvą veidą. Jo žmona ir jų vienintelė juodaodė tarnaitė, senoji teta Dina, uoliai triūsė, gaivindamos moterį, o senasis Kadžas, pasisodinęs ant kelių berniuką, stengėsi nuauti jam batelius ir nutraukti kojines, norėdamas sušildyti mažytes sušalusias kojeles.

– Argi ji ne gražuolė? – užjausdama tarė senoji Dina. – Matyt, nuo šilumos apalpo. Ji dar gana tvirtai laikėsi, kai įėjo ir paklausė, ar negalėtų valandėlę čia pasišildyti. Buvau besiteiraujanti, iš kur atėjo, o ji krito žemėn ir apalpo... Pažiūrėjus į rankas atrodo, kad ji nėra dirbusi sunkaus darbo.

– Vargšėlė! – pasakė ponija Berd su pagaila, kai moteris iš lėto pramerkė savo didžiules, tamsias akis ir pažvelgė į ją, nieko nematydama. Staiga jos veide pasirodė siaubas, ir ji pašoko šaukdama:

– Hari! Kur jis! Jį paėmė?

Išgirdęs šiuos žodžius, berniukas nušoko Kadžui nuo kelių ir pribėgęs apkabino ją.

– Jis čia, jis čia! – sušuko ji ir, baisios nevilties apimta, atsisuko į poniją Berd: – O ponija, apginkite mus! Neleiskite jiems jo paimti!

- Niekas jūsu čia nelies, vargšele, - nuramino ją ponia Berd. - Nebijokit, čia jūs esat saugi!

- Telaimina jus Dievas! - tarė moteris. Užsiden-gusi rankomis veidą ji pratrūko raudoti. Berniukas, matydamas ją verkiant, pabandė užlipti jai ant kelių.

Švelni, moteriškai meili ponia Berd netrukus nuramino nelaimingąją. Greitosiomis jai buvo paklota ant suolo palei židinį, ir po kiek laiko ji kietai užmigo, apsikabinusi vaiką, kuris, matyt, ne mažiau buvo už ją pavargęs ir taip pat saldžiai miegojo. Švelniausi mėginimai paimti nuo jos berniuką nuėjo niekais, net ir miegodama ji baimingai spaudė jį glėbyje lyg nuogaštaudama, kad kas jo nepagrobtų.

Ponas ir ponia Berdai sugrižo į svetainę, ir, nors tai atrodė keista, nė vienas nebandė atnaujinti pokalbio. Ponia Berd mezgė, o ponas Berdas dėjosi skaitąs laikraštį.

- Įdomu, kas ji? - pagaliau tarė ponas Berdas, padėjęs laikraštį į šalį.

- Sužinosime, kai truputį pailsės ir pabus, - atsakė ponia Berd.

- Žmonele... - vėl kreipėsi į ją ponas Berdas.

- Ką, brangusis?

- Ar jai netiktų kuri nors tavo suknelė, pailginus ir paplatinus? Ji, rodos, stambesnė už tave.

Ponios Berd veide sušvito vos pastebima šypsena.

- Pažiūrėsime, - atsakė ji.

Vėl valandėlė tylos ir vėl ponas Berdas ją nutraukė:

- Brangioji...

- Na, kas gi dar?

- Tą seną multininį apsiaustą, kuriuo mane užkloji, kai einu snūstelėti po pietų, atiduok jai...

Jis jai pravers.

Tuo metu į kambarį įėjo Dina ir pasakė, kad moteris pabudusi ir norinti pamatyti šeimininkę.

Ponas ir ponia Berdai nuėjo į virtuvę, o paskui juos nusekė du vyresnieji berniukai. Mažieji tuo metu jau ramiai miegojo.

Moteris sėdėjo ant suolo prie židinio, išmeigusi į jį liūdnas akis, o jos veidas buvo ramus. Pirmykščio nesuvaldomo susijaudinimo nebeliko nė žymės.

- Jūs norėjote mane pamatyti? - švelniai paklausė ponia Berd. - Tikiuosi, dabar geriau jaučiatės, vargšele.

Gilus, sunkus atodūsis buvo vienintelis atsakymas. Ji pakėlė savo tamsias akis į ponią Berd, ir jose buvo tokia neviltis ir maldavimas, jog šioji susigraudino.

- Nieko nebijokite. Mes visi čia jūsų draugai! Pasakykite mums, iš kur jūs atėjote ir ko jums reikia, - tarė ji.

- Aš atėjau iš Kentukio, - atsakė moteris.

- Kada? - paklausė ponias Berdas.

- Šįvakar.

- Kaipgi jūs atėjote?

- Per ledą.

- Per ledą! - sušuko visi susirinkusieji.

- Taip, - lėtai atsakė moteris. - Dievas man padėjo, ir aš perėjau upę ledu, nes jie vijosi mane... buvo jau visai arti... kitos išeities man nebeliko!

- O ponias! - sušuko Kadžas. - Juk ledas pajudėjo, didžiulės lytys plaukia upe, supasi, vanduo kunkuliuoja!

- Aš tai žinojau! Žinojau, - lyg pamišusi sušuko moteris, - ir vis dėlto perėjau! Nemaniau, kad galėsiu pereiti, nesitikėjau pasiekti kitą krantą, bet man nebuvo kito būdo išsigelbėti! Jeigu nebūčiau perėjusi, man būtų likę tik mirti, - pasakė moteris, piktai žaibuodama akimis.

- Jūs buvote vergė? - paklausė ponias Berdas.

- Taip, sere, priklausiau šeiminkui, kuris gyvena Kentuckyje.

- Ar jis buvo jums blogas?

- Ne, sere. Šeimininkas buvo geras.
- Vadinasi, šeimininkė buvo negera?
- Ne, sere, ne! Mano šeimininkė irgi buvo man visuomet gera.

- Tai kas gi jus paskatino palikti gerus namus, pabėgti ir patirti tiek pavojų?

Moteris pažiūrėjo į ponią Berd įdėmiu, tiriamu žvilgsniu ir pastebėjo, kad toji dėvi gedulo drabužiais.

- Ponia, - staiga tarė ji, - jūs suprantate, ką reiškia netekti kūdikio?

Klausimas buvo netikėtas, ir jis palietė neužgijusią žaizdą, nes dar tik prieš mėnesį mylimas Berdų vaikutis buvo paguldytas į kapą.

Ponas Berdas nusigrėžė ir nuėjo prie lango, o ponia Berd apsiptylė ašaromis. Susitvardžiusi ji pasakė:

- Kodėl jūs mane to klausiate? Taip, aš netekau berniuko.

- Tada jūs suprasite mane. Aš netekau dviejų - vieno po kito. Palikau juos palaidotus ten, iš kur atėjau. Man liko tik šis. Aš nė vienos nakties nemiegojau be jo. Jis man buvo viskas, mano paguoda ir pasididžiavimas. Ir štai jie norėjo jį atimti iš manęs, parduoti... parduoti į Pietus, ponia, nuvežti ten vie-

nui vieną – vaiką, kuris savo gyvenime nebuvo atsi-
skyręs nuo motinos! Ar galima tai pakelti, ponია? Ar
galima iškentėti tokį skausmą? Ir kai aš sužinojau,
kad dokumentai jau pasirašyti, o jis parduotas, naktį
paėmiau jį ir išėjau, o jie mane vijosi – vyras, kuris
jį nupirko, ir keli šeiminingo žmonės, ir jie buvo jau
visai nebetoli, girdėjau jų balsus! Tada šokau tiesiog
ant lyties. Kaip aš perėjau, nežinau. Tik atsimenu,
kad kažkoks žmogus padavė man ranką ir padėjo
išlipti į krantą.

Moteris nekukčiojo, neverkė. Jos ašaros jau seniai
išseko. Užtat visi, kurie klausėsi pasakojimo, kie-
kvienas savaip ją nuoširdžiai užjautė.

Du mažieji berniukai, bergždžiai pasirausę kiše-
nėse nosinių, kurių, kaip motinos žino, niekuomet
ten nebūna, susigraudinę paslėpė veidus motinos
drabužių klostėse ir kukčiojo, šluostydami akis
ir nosis, kiek tik norėjo. Ponia Berd užsidengė veidą
nosine, o juodais senosios Dinos skruostais ašaros
srūte sruvo. Senasis Kadžas smarkiai trynė akis
kumščiu ir nežmoniškai vaipėsi. Mūsų senatorius
buvo valdžios žmogus ir, žinoma, negalėjo verkti
kaip kiti mirtingieji, todėl jis atsuko visiems nugarą
ir, žiūrėdamas pro langą, čia rūpestingai šluostėsi

veidą, čia akinių stiklus ir kartais taip šnypštėsi nosi, jog atidus stebėtojas būtų galėjęs šį tą įtarti.

- Kodėl gi jūs sakėt, kad turėjote gerą šeiminką? - sušuko jis staiga, ryžtingai nurijęs gerklėje susitvenkusias ašaras ir atsigrėžęs į moterį.

- Nes jis tikrai buvo geras šeiminkas. Aš visados tai sakysiu. Ir šeiminkė buvo gera. Bet jie nieko negalėjo padaryti. Jie turėjo skolų, šeiminkas kažkokiu būdu pasidarė priklausomas nuo vieno žmogaus ir buvo priverstas vykdyti jo valią. Aš klausiausi už durų ir girdėjau, kaip šeiminkas pasakojo apie tai savo žmonai, ir kaip ji prašė bei maldavo neatimti iš manęs kūdikio, o jis pasakė jai nieko negalįs padaryti, nes dokumentai jau esą pasirašyti. Tuomet paėmiau vaiką ir pabėgau iš namų. Aš žinojau, kad neištversiu, jeigu jį parduos. Haris - vienintelis mano turtas.

- Ar jūs vyro neturite?

- Turiu, bet jis priklauso kitam žmogui. Jo šeiminkas labai piktas, net pasimatyti su manim neleidžia. Jis vis labiau ir labiau neapkenčia mūsų ir grasina parduosiąs mano vyrą į Pietus. Aš turbūt niekada jo daugiau nebepamatysiu.

Paviršutiniškesnis stebėtojas būtų pamanęs, kad ji visai abejingai išsiskyrė su vyru, nes taip ramiai

apie tai pasakojo. Bet didelės tamsios jos akys bylojo visai ką kita – jose slypėjo didžiulis nerimas.

– Ir kur jūs ketinate eiti, vargšele? – paklausė ponja Berd.

– Eičiau į Kanadą, jei tik žinočiau, kur ji yra. Ar labai toli toji Kanada? – paklausė moteris, su pasitikėjimu žvelgdama į poniją Berd.

– Vargšė moteriškė! – nejučiomis ištarė ponja Berd.

– Turbūt labai toli? – rimtai paklausė moteris.

– Daug toliau, negu jūs manote, nelaimingas vaikelis, – atsakė ponja Berd. – Bet mes pasistengsime jums padėti. Dina, paklok jai savo kambarį, arčiau prie virtuvės, o aš ryt rytą pagalvosiu, kuo galima būtų jai padėti. Kol kas nieko nebijokite, mano brangioji!

Ponja Berd ir jos vyras sugrįžo atgal į svetainę. Ji atsisėdo į savo mažą supamąjį krėslą prie židinio ir susimąščiusi ėmė suptis. Ponas Berdas plačiais žingsniais vaikščiojo po kambarį, murmeldamas sau:

– Hm! Hm! Nemalonus, painus reikalas!

Pagaliau, priėjęs prie žmonos, jis tarė:

– Žinai ką, žmonele: jai reikia šiąnakt išeiti iš čia. Jos persekiotojai seks pėdsakais ir rytoj anksti rytą jau bus pas mus. Jeigu būtų viena, galėtume ją

paslėpti, kol jie išeis; bet, esu tikras, vaiko nepri-versi tyliai sėdėti, kai jis išgirs arklius ir žmones. Jis išsidos, iškiš galvą pro langą arba duris. Nieko sau būtų istorija, jeigu juos rastų mano namuose kaip tik dabar! Ne, jie būtinai turės šiąnakt išeiti!

- Šiąnakt! Argi tai įmanoma? Kur?

- Aš žinau kur, - susimąstęs atsakė senatorius, audamasis batus. Užtempęs vieną iki pusės blaudos, jis apsikabino kelį ir ėmė kažką rimtai svarstyti.

- Pasiutusiai nemalonus, bjaurus reikalas, - tarė pagaliau, imdamas batą už kilpų ir vėl audamasis.

Užsimovęs vieną batą, senatorius paėmė antrąjį ir įdėmiai įsižiūrėjo į kilimo raštą.

- Ir vis dėlto reikia padėti, po šimts pypkių!

Susirūpinęs jis užsitraukė antrąjį batą ir priėjo prie lango.

Ponia Berd buvo protinga moteris. Ji niekad gyvenime nebuvo pasakiusi: „Ar aš tau nesakiau!“, tad ir šį kartą, nors puikiai suprato, apie ką jos vyras galvoja, buvo išmintinga ir nieko neklausinėjo; ji ramiai sėdėjo savo krėsele ir laukė, kada jos viešpats teiksis jai viską papasakoti.

- Matai, - pradėjo jis, - vienas mano senas klientas Van Trompas suteikė laisvę visiems savo vergams, o pats išsikėlė iš Kentukio. Jis nusipirko

sklypą už septynių mylių nuo čia aukštupy. Sodyba miško gilumoje, kur niekas be reikalo nevaikšto. Tai tokia vieta, kurią sunku iš karto surasti. Tenai ši moteris bus visiškai saugi. Blogiausia, kad, be manęs, niekas jos negalės nuvežti.

- Kodėl? Juk Kadžas puikiausias vežėjas.

- Taip, bet per upę reikia keltis net dusyk, o antrasis persikėlimas labai pavojingas, nebent jei kas žino kelią taip gerai, kaip aš. Esu jojęs per tą brastą šimtus sykių ir tiksliai žinau, kur reikia pasukti. Žodžiu, nieko gudriau čia nesugalvosi. Tegul Kadžas tyliai pakinko arklius, ir apie vidurnaktį aš ją išgabensiu. Paskui, kad niekas neįtartų, Kadžas nuveš mane iki artimiausio viešbučio, iš kur galima patekti į naktinį diližaną, apie trečią valandą važiuojantį į Kolumbusą, ir visiems atrodys, kad aš kaip tik tuo tikslu ir važiauvau savo karieta. O iš ryto jau būsiu posėdyje, nors, tiesą sakant, nekaip po viso šito ten jausiuos. Na, bet nieko nepadarysi.

- Tavo širdis geresnė už galvą, Džonai, - pasakė žmona, padėdama savo mažytę, baltą ranką ant jo rankos. - Ar aš būčiau galėjusi tave mylėti, jeigu nebūčiau pažinusi tavęs geriau, negu tu pats save pažįsti?

Jos akyse blizgėjo ašaros. Mažoji moteris šią valandėlę buvo tokia graži, jog senatorius pagalvojo iš tikrųjų esąs labai protingas, jeigu juo žavisi tokia nuostabi būtybė. Nieko kito jam nebeliko, tik eiti pasižiūrėti, ar jau kinkomi arkliai. Tačiau priedurų jis valandėlę stabtelėjo ir sugrižęs, tarsi dvejodamas, tarė:

- Mere, nežinau, ką tu į tai pasakysi... bet tenai, tame stalčiuje, yra daug... mūsų mažojo... Henrio daiktų...

Tai pasakęs, jis greit apsigrėžė ir išėjo pro duris.

Jo žmona įėjo į mažą miegamąjį greta savo kambario, pastatė žvakę ant nedidelio staliuko, paskui, išėmusi iš slaptos vietos raktą, įkišo į stalčiaus spynelę ir susimąstė. Abu sūnus, kurie kaip visada atsekė paskui ją, tylėdami žiūrėjo į motiną.

Ponia Berd lėtai atidarė stalčių. Jame buvo įvairių palaidinukių, krūvos prijuostėlių ir kojinaičių, netgi maži nudėvėti bateliai su aprintais galais kyšojo iš popieriaus. Čia buvo ir žaislų: arkliukas, vežimėlis, vilkelis, sviedinukas - daiktai, kurie žeidžia širdį prisiminimais ir spaudžia ašaras! Ji atsisėdo ant grindų prie stalčiaus ir, rankomis užsidengusi veidą, verkė tol, kol ašaros pro pirštus pabiro į stalčių. Paskui staiga pakėlė galvą ir, nervingai skubėdama, ėmė

rinkti ne per daug sudėvėtus patvaresnius daiktus ir dėti į ryšulį.

Paskui ponias Berd atidarė spintą, išėmė keletą paprastų dar gerų suknelių, atsisėdo prie darbo stalo ir, apsirūpinusi žirkliemis, adata ir antpirščiu, ėmė, vyro patarimu, ramiai jas ilginti, taisyti. Ji darė vos ilgai. Kai senas sieninis laikrodis išmušė dvylika, prie durų pasigirdo tylus ratų dardesys.

- Mere, - tarė įėjęs vyras, laikydamas rankose paltą, - pažadink ją. Laikas važiuoti.

Ponias Berd skubiai sudėjo visus atrinktus daiktus į mažą lagaminą ir, užrakinusi jį, paprašė vyrą nunešti į ekipažą, o pati nuėjo žadinti moters. Netrukus su vaiku ant rankų, su savo geradarės paltu, kepuraitė ir kaklajuoste tarpduryje pasirodė Eliza. Ponas Berdas skubiai nuvedė ją į ekipažą, o ponias Berd palydėjo. Eliza pasilenkė iš ekipažo ir padavė ranką, lygiai tokią pat švelnią ir gražią, kaip ir toji, kuri buvo jai paduota. Ji išmeigė savo dideles, tamsias akis į ponias Berd ir tartum norėjo kažką pasakyti. Lūpos sujudėjo, bet jokio garso neištarė. Ji susmuko ant sėdynės ir užsidengė rankomis veidą. Durelės užsidarė, ir ekipažas nuvažiavo.

Pastaruoju metu daug lijo, ir trąši Ohajo žemė, kaip visiems žinoma, iškart pavirto neišbrendamu purvu.

Čia, palaimintose Vakarų srityse, kur purvo gylis neišmatuojamas, keliai yra grindžiami apskritais netašytais rąstais, suguldytais vienas šalia kito ir užverstais žemėmis, velėna ir viskuo, kas tik pasitaiko po ranka, o gyventojai džiūgaudami vadina tai keliu ir kantriai bando juo važiuoti. Ilgainiui vanduo nuplauna tas žemes, velėną ir išklibina rąstus, visaip juos išvartydamas, išgrauždamas tarp jų gilius griovius, pilnus juodo, skysto purvo.

Tokiu štai keliu, kratomas ir blaškomas, važiavo senatorius, mąstydamas apie tai, kas įvyko ir kas dar laukia. Ekipažas šiaip taip riedėjo pirmyn: bum! bum! bum! Žlegt – tiesiai į purvą! Senatorius, moteris ir vaikas staiga nubloškiami prie šoninių ekipažo langų. Vežimas giliai įklimpsta, ir girdėti, kaip lauke Kadžas ragina arklius. Po daugelio nesėkmingų pastangų ištraukti vežimą iš purvo, kaip tik tuo metu, kai senatorius jau nebetenka kantrybės, ekipažas staiga pašoka ir atsistoja lygiai, bet abu priešakiniai ratai vėl įsmunka į kitą duburį. Senatorius, moteris ir vaikas nubloškiami ant priešakinės pasostės. Senatoriaus skrybėlė be jokių ceremonijų

užsmunka jam ant akių bei nosies, ir jis jaučiasi lyg žvakė po užvožtu gesikliu; vaikas verkia; Kadžas karštais įtikinamais žodžiais kreipiasi į arklius, kurie, nepaliaujamų botago kirčių raginami, spardosi, plūkiasi, trūkčioja. Ekipažas dar kartą pašoka, užpakaliniai ratai bilsteli – senatorius, moteris ir vaikas lekia į užpakalinę pasostę. Senatorius alkūne užkliudo jos kepuraitę, o ji abiem kojom užmina jo nukritusią skrybėlę. Po valandėlės „liūnas“ pervąžiuojamas, ir arkliai pūtuodami sustoja. Senatorius suranda skrybėlę, moteris pasitaiso kepuraitę, nuramina vaiką ir kantrai pasiruošia sutikti naujas kliūtis.

Kuri laiką girdėti vien nepaliaujami „bum, bum“, kurie kartkartėmis nutrūksta, kai vežimas atsi-trenkia į ką, įklimpsta ar pasvyra į šoną. Keleiviai net ima guostis, jog jie vis dėlto ne taip jau blogai važiuoja. Pagaliau baisus smūgis – visi pašoka ant kojų ir vėl staigiai sukrinta ant pasostės, ekipažas sustoja; valandėlę lauke girdėti brazdant, ir – prie durelių pasirodo Kadžas:

– Atleiskite, sere, bet čia baisiai bjaurus kelias. Tiesiog nežinau, kaip mes išbrisiu. Turbūt teks kartis po ratais kišti.

Nusiminęs senatorius lipa iš ekipažo, atsargiai ieško kietesnės vietos atsistoti. Koją smenga lyg į bedugnę. Jis bando ją ištraukti, netenka pusiausvyros ir klumpa į purvą. Kadžias jį ištraukia atrodanti labai apgailėtina.

Kai ekipažas išklampojo iš pelkių ir visas aptaškytas purvais sustojo prie didelės fermos vartų, buvo jau vėlyva naktis.

Gyventojus pažadinti pasirodė ne taip lengva. Pagaliau priėjo garbusis savininkas ir atidarė duris. Tai buvo aukštas, stambus, daugiau kaip šešių pėdų ūgio vyras, raudonos flanelės medžiokliniais marškiniais. Susivėlę, tankūs rudi plaukai ir daugelį dienų neskusta barzda šiam garbingam žmogui teikė ne itin malonią išvaizdą. Keletą minučių jis stovėjo, laikydamas rankoje žvakę, ir, išvertęs akis, spoksojo į mūsų keleivius. Jis nieko negalėjo suprasti ir todėl atrodė labai juokingas. Mūsų senatoriui ilgai teko aiškinti, kokių reikalų atvyko. O kol jis tai darė, supažindinsime skaitytoją su šiuo žmogumi.

Senasis Džonas Van Trompas kitados buvo stambus dvarininkas ir vergų savininkas Kentukio valstijoje. Prigimties apdovanotas ne tik milžinišku ūgiu ir jėga, bet ir kilnia širdimi, jis nepakentė vergvaldystės, vienodai gėdingos tiek engiamiesiems, tiek

ir engėjams. Pagaliau vieną dieną geroji Džono širdis nebeištvėrė: jis persikėlė per upę į Ohajo valstiją, nusipirko didelį sklypą geros derlingos žemės, suteikė laisvę visiems savo vergams – vyrams, moterims ir vaikams – susodino juos į vežimus ir išgabeno į naują vietą. Po to kilnysis Džonas nuplaukė upe aukštyrą, susirado nuošalią jaukią fermą ir ramiai joje apsigyveno, džiaugdamasis gryna sąžine.

– Gal jūs galėtumėt priglauti vargšę moterį su vaikiu, kuriuos persekioja vergų gaudytojai? – tiesiai paklausė senatorius.

– Manau, kad galėčiau, – tvirtai atsakė dorasis Džonas.

– Aš taip ir žinojau, – pasakė senatorius.

– Jei kas nors čia ateitų jos ieškoti, – tarė gerasis žmogus, išsitiesdamas visu savo galingu kūnu, – aš jį tinkamai sutiksiu! Turiu septynetą sūnų, kiekvienas iš jų šešių pėdų ūgio, ir jie man gėdos nepadarys... Pasveikinkit mūsų vardu tuos drąsuolius ir pasakykite, kad bet kada galime juos priimti, – pasakė Džonas ir, perbraukęs pirštais savo tankius plaukus, garsiai nusikvatojo.

Išvargusi, iškankinta, vos gyva Eliza priėjo prie durų, laikydama ant rankų kietai miegantį vaiką. Gauruočius pakėlė žvakę prie pat jos veido ir, švel-

niai kažką bumbtelėjęs, atidarė duris į mažą miegamąjį, esantį greta erdvios virtuvės. Pakvietęs ją įeiti, jis paėmė dar vieną žvakę, uždegė ją ir pastatė ant stalo.

- Nieko nebijok, širdele, tegul ateina, kas tik nori. Aš pasiruošęs kiekvieną kaip reikiant sutikti! - pasakė jis, rodydamas kelis puikius virš židinio kabančius šautuvus. - Visi aplinkui žino, kad tam, kuris bandys savivaliauti mano namuose, geruoju nesibaigs! O dabar miegok ramiai, lyg motina lopšy tave liūliuotų, - pridūrė jis, uždarydamas duris.

- Nepaprasta gražuolė, - tarė jis senatoriui. - Bet gražuolėms kaip tik dažniausiai ir tenka bėgti, jeigu jos yra doros. Tai aš gerai žinau!

Senatorius keliais žodžiais papasakojo Elizos istoriją.

- Oi! Oi! Sakykit! - su užuojauta sušuko gerasis žmogus. - Matai kaip! Vargšė! Ją medžioja lyg kokią briedį, medžioja vien dėl to, kad ji elgiasi taip, kaip kiekviena motina. Dievaži, kai aš ką nors panašaus girdžiu, man norisi nusikeikti, - pyko dorasis Džonas, šluostydamasis akis didele, strazdanota, geltona ranka. - Štai ką aš jums pasakysiu: daugelį metų nelankiau bažnyčios todėl, kad kunigai tikin-davo, jog Biblija pateisina vergiją. Negalėjau aš su

jais ginčytis: juk jie moka ir hebrajiškai, ir graikiškai... – kalbėjo Džonas, stengdamasis atkimšti butelį kažkokio šnypščiančio gėrimo. – Pasilikite čia, ligi išauš, – nuoširdžiai pasiūlė jis. – Aš pašauksiu senę, ji tuojau paklos jums lovą.

– Dėkui, mielas drauge, – pasakė senatorius. – Turiu tuoj pat išvykti, kad suspėčiau į naktinį diližaną, einantį Kolumbusan.

– Na, jeigu turite važiuoti, aš truputį jus palydėsiu ir parodysiu kryžkelę, nuo kurios galėsite keliauti geresniu keliu. Tasai, kuriuo atvažiavote, labai bjaurus.

Džonas apsirengė ir, nešdamas rankoje žibintą, greitai išvedė senatoriaus ekipažą į kelią kitapus fermos, kuris ėjo išilgai lomos.

Atsisveikindamas senatorius įspraudė jam į ranką dešimt dolerių.

– Čia jai, – tarė jis trumpai.

– Gerai, – taip pat santūriai atsakė Džonas.

Jie paspaudė vienas antram ranką ir išsiskyrė.

X skyrius

PREKĖ IŠVEŽAMA

Į dėdės Tomo trobelės langą pažvelgė pilkas, lie-tingas vasario mėnesio rytas. Jis apšvietė nuliūdu-
sius veidus, kuriuose atsispindėjo gili širdgėla.

Priešais židinių stovėjo mažas stalelis laidymui. Keleri šiurkštūs, bet švarūs ką tik sulaidyti marš-
kiniai kabojo ant kėdės atramos, o dar vienerius teta Chloja buvo patiesusi prieš save ant stalo. Ji itin rūpestingai lygino kiekvieną siūlę ir raukšlelę, kartkartėmis pakeldama ranką prie veido ir šluos-
tydamasi skruostais riedančias ašaras.

Šalia jos, pasidėjęs ant kelių Šventraštį ir parė-
męs rankomis galvą, sėdėjo Tomas. Abu tylėjo. Buvo dar anksti, ir visi vaikai miegojo prastoje suneria-
moje lovoje.

Tomas, kuris, deja, kaip ir daugumas jo rasės nelaimingųjų, buvo visa širdimi prisirišęs prie savo šeimos, atsikėlė ir tyliai nuėjo pažvelgti į vaikus.

- Paskutinį kartą! - tarė jis.

Teta Chloja nieko neatsakė ir vis tebevedžiojo lai-
dynę per šiurkščius marškinius, nors šie jau seniai

buvo gerai sulaidyti. Tik staiga, beviltišku mostu pastačiusi laidynę į šalį, ji atsisėdo prie stalo ir ėmė garsiai raudoti.

- Sakoma, kad mes turime paklusti Dievo valiai! Bet kaip galima? Kad aš bent žinočiau, kur tave nuveš ir kaip su tavim elgsis! Šeimininkė sako pasistengsianti po metų dvejų tave išpirkti. Bet, Dieve mano, dar niekas iš ten nėra sugrižęs! Negrai ten užkankinami! Girdėjau, kaip ten su jais elgiamasi tose plantacijose!

- Dievas visur yra, Chloja. Jis manęs ir ten neapleis.

- Bet kartais jis leidžia įvykti baisiems dalykams, - tarė teta Chloja. - Manai, kad mane galima tuo paguosti.

- Aš Dievo valioje, - tarė Tomas, - aš turiu dėkoti Dievui, kad pardavė ne tave ar vaikus, o mane! Čia jūsų niekas nenuskriaus. Jei kas ir atsitiks, tai tik man vienam. Ir Dievas man padės... Žinau, kad padės.

Tomas kalbėjo su širdgėla, ašaros smaugė jam gerklę, bet balsas skambėjo tvirtai ir įtikinamai.

- Tai neteisinga! Šeimininkas neprivalėjo tavęs parduoti, neturėjo leisti, kad tave paimtų už skolas! Savo darbu tu pelnei jam dvigubai daugiau, negu

jis dabar už tave gavo! Jau prieš kelerius metus jis turėjo suteikti tau laisvę. Galbūt dabar jam per daug sunku, bet aš jaučiu, kad jie blogai pasielgė. Niekas neprivers manęs kitaip galvoti! Parduoti tokią ištikimą žmogų, kaip tu! Jo reikalais tu rūpinaisi daugiau negu savaisiais. Rodei jam daugiau širdies negu žmonai ir vaikams. Parduoti ištikimą, mylintį draugą, kad išbristum iš skolų – nejaugi Dievas nenubaus už tai?..

- Chloja, jeigu myli mane, nekalbėk taip! Gal mes paskutinį kartą drauge. Pasakysiu tau, kad nenoriu girdėti nė vieno žodžio prieš šeiminką. Argi ne aš jį dar kūdikį priėmiau ant savo rankų? Tad nenuostabu, kad visą laiką apie jį galvoju, o iš jo nėra ko tikėtis, kad jis daug galvotų apie vargšą Tomą. Šeiminkai pratę, kad jiems viskas būtų padaryta, jiems niekas nerūpi. Bet palygink jį su kitais šeiminkais – ar aš gyvenčiau pas kitus taip, kaip čia gyvenu? Ar su manim elgtųsi kas taip, kaip čia elgiamasi? Jis niekuomet nebūtų taip padaręs, jeigu būtų anksčiau žinojęs, kaip jam viskas susiklostys. Aš tvirtai tuo tikiu.

- Šiaip ar taip, bet čia kažkas negerai, – pasakė teta Chloja, pagauta įgimtos teisingumo nuojautos. – Nežinau, kas, bet aišku, kad kažkas negerai.

- Nukreipk savo mintis į Dievą, Chloja. Be jo valios nė plaukas nuo galvos nenukris...

- Tai nelabai mane paguodžia. Bet kas iš tų kalbų! Tuoju iškeps pyragas, ir aš pavaišinsiu tave sočiais pusryčiais. Kas žino, kada vėl galėsi taip skaniai pavalgyti!

Norint suprasti į Pietų plantacijas parduodamų negrų skausmą, reikia neužmiršti, kad itin būdinga šiems žmonėms ypatybė – švelnūs jausmai. Jie labai prisiriša prie tos vietos, kurioje gyvena. Jie nėra drąsūs, nėra sumanūs, bet myli savo šeimos židiniį ir yra nepaprastai prieraišūs. Pridėkite prie šių jausmų dar nežinomybės baimę ir tai, kad visi negrai iš pat mažens yra gąsdinami būsią parduoti ir išsiųsti į Pietus, o tai yra jiems baisiausia bausmė. Šito gąsdinimo jie bijo labiau už plakimą rykštėmis, už bet kokį kankinimą.

Vienas misionierius, gyvenęs tarp pabėgėlių negrų Kanadoje, pasakojo mums, kad daugelis jų prisipažino pabėgę nuo palyginti gerų šeiminių, nebijodami patirti su tuo susijusių pavojų, kad tik jų neparduotų į Pietus. Siaubingai bijodami tokio likimo, kuris nuolat grėsė jiems, jų žmonoms ir vaikams, šie negrai, iš prigimties ramūs, kantrūs ir nedrąsūs, su didvyrišku narsumu, kentėdami badą

ir kančias, šaltį ir skausmą, eina pasitikti dar didesnių kančių ir žiaurios bausmės, kurią tenka patirti pagautiesiems.

Kuklūs pusryčiai jau garavo ant stalo, nes ponias Šelbi tą rytą atleido Chloją nuo darbo šeimininkų namuose. Nelaimingoji sukaupė visas savo jėgas, ruošdama šias atsisveikinimo vaišes: papjovė geriausią savo vištą, iškepė vyrui jo mėgstamą kukurūzinių pyragą ir pastatė ant lentynos virš židinio keletą nematytų ąsočių, kurie pasirodydavo tik ypatingais atvejais.

- Dieve, Pitai, kokie šiandien pas mus puikūs pusryčiai! - iškilmingai sušuko Mozė, pagriebęs gabalą vištienos.

Teta Chloja kirto jam per ausį.

- Kas gi tai matė! Vargšas tėvas paskutinį kartą namie valgo pusryčius, o jie puola prie valgio kaip žvėrys!

- O Chloja! - švelniai pasakė Tomas.

- Negaliu susilaikyti, - teisinosi teta Chloja, prijuostėje slėpdama veidą. - Neturiu jėgų, nebežinau, ką darau...

Berniukai stovėjo tylėdami ir žiūrėjo pakaitomis čia į tėvą, čia į motiną, o mažoji, įsikibusi į jos drabužius, ėmė kažko įkyriai reikalaudama šaukti.

- Na, pakaks! - tarė teta Chloja, šluostydamosi akis ir imdama mažąją ant rankų. - Daugiau neverksiu. Valgykime. Štai mano geriausia višta. Valgykit, vargšeliai! Kliuvo jums šiandien nuo mamos!

Berniukų nereikėjo dar kartą raginti, jie lenktyniaudami puolė prie valgių ir gerai padarė, nes kitaip didžioji vaišių dalis būtų nuėjusi niekais.

- O dabar, - tarė teta Chloja, po pusryčių tvarkydama stalą, - reikia surinkti tavo drabužius. Jis tikriausiai visko iš tavęs pareikalaus. Žinau, kokie jie. Juk tai paskutiniai niekšai! Štai, žiūrėk, šitame gale tavo flaneliniai marškiniai, jei susirgtum reumatu. Saugok juos, nes niekas naujų tau nepasiūs. Čia štai seni marškiniai, o čia nauji. Naktį primezgiau kojinems galus ir į vidų įdėjau kamuoliuką vilnonių siūlų adymui. Bet, Dieve! Kas gi tau jas adys? - Ir teta Chloja, nepajėgdama susivaldyti, panarinusi galvą ant skrynelės, vėl ėmė kukčioti. - Baisu pagalvoti! Ar tu sirgsi, ar būsi sveikas - niekas tavimi nepasirūpins! O iš manęs dar nuolankumo reikalauja!

Berniukai, suvalgę visa, kas buvo ant stalo, ėmė galvoti apie tai, kas čia dedasi. Matydami motiną verkiančią, o tėvą nuliūdusį, ir jie pradėjo verkšlenti, trinti akutes. Dėdė Tomas paėmė mažąją dukrelę

ant kelių ir leido jai džiaugtis, kiek tik ji norėjo – draskyti jam veidą ir rauti plaukus. Mažytė garsiai kvatojo iš džiaugsmo, kurio priežastys buvo žinomos tik jai vienai.

– Džiaukis, džiaukis, vargšele! – kalbėjo teta Chloja. – Ir tu pati to susilauksi! Ateis laikas, parduos ir tavo vyrą, o gal ir tave pačią. O mūsų sūnūs – užaugs ir taip pat susilauks tokio likimo: negrams geriausia nieko neturėti.

Tuo metu vienas berniukas sušuko:

– Šeimininkė ateina!

– Ką jai čia veikti, ji vis tiek nieko negalės mums padėti, – tarė teta Chloja.

Ponia Šelbi įėjo. Teta Chloja suirzusi ir nepatenkinta padavė jai kėdę. Ponia Šelbi, rodės, nepastebėjo nei kėdės, nei to, kaip ji buvo paduota. Ji buvo išblyškusi ir susijaudinusi.

– Tomai, – tarė ji, – aš atėjau... – Ir staiga stabtelėjo, pažvelgė į tylinčią šeimą, atsisėdo ant kėdės ir, užsidengusi nosine veidą, ėmė raudoti.

– Viešpatie, ponია, nereikia, nereikia! – apsipylė ašaromis teta Chloja, o paskui ją ir visi kiti.

– Mano gerasis drauge, – tarė ponია Šelbi. – Aš nieko negaliu tau duoti. Jeigu duosiu pinigų, juos iš tavęs atims. Bet aš tau iškilmingai pažadu, kad

neišleisiu tavęs iš akių ir išpirksiu, kai tik turėsiu pinigų, o ligi to laiko atsiduok Viešpaties malonei!

Tuo metu berniukai suriko, kad ateina ponas Heilis. Paspirtos durys atsidarė, ir ant slenksčio pasirodė Heilis. Praleidęs naktį ant arklio ir vis dėlto nepagavęs aukos, jis buvo labai paniuręs.

– Eime! – šūktelėjo jis Tomui. – Jau pasiruošei, negre? Jūsų tarnas, ponias, – pasakė jis, pamatęs poniją Šelbi, ir nukėlė skrybėlę.

Teta Chloja užvožė ir virve perrišo skrynelę. Tai darydama, ji taip piktai pažvelgė į pirkli, jog atrodė, kad ašaros jos akyse staiga virto žiežirbomis.

Tomas klusniai atsistojo ir, užsikėlęs ant pečių sunkią skrynią, nusekė paskui naująjį šeimininką. Jo žmona paėmė ant rankų mažytę ir išėjo palydėti Tomo; berniukai tebeverkdami kiūtino iš paskos.

Ponia Šelbi priėjo prie pirklio, sulaukė jį ir valandėlę rimtai apie kažką kalbėjo. Tuo laiku visa šeima nuėjo prie vežimo, kuris stovėjo prie durų. Minia senų ir jaunų negrų apsupo vežimą, norėdami atsisveikinti su savo draugu. Tomą visi mylėjo ir gerbė kaip vyriausią tarną bei apylinkės krikščionių pamokslininką, ir jo nelaimė prislėgė visus, ypač moteris.

- O Chloja, tau, matyt, lengviau su juo skirtis negu mums, - pro ašaras tarė moteris, žiūrėdama į tetą Chloją, kuri rūsti ir sustingusi stovėjo prie vežimo.

- Mano ašaros jau išseko, - pasakė ji, niūriai žvelgdama į pirklių. - Nenoriu šitam niekšui rodyti savo ašarų. Neverksiu.

- Lipk! - tarė Heilis Tomui, pats braudamasis pro minią vergų, kurie iš padilbų žvilgčiojo į jį.

Tomas įlipo, o Heilis, ištraukęs iš pasostės sunkias grandines, surakino jam kojas.

Minioje pasigirdo tramdomo pasipiktinimo murmėjimas, o ponia Šelbi, stovėdama verandoje, pasakė:

- Pone Heili, patikėkit, ta atsargumo priemonė visiškai nereikalinga.

- Nežinau, ponia. Bet aš čia jau turėjau penkis šimtus dolerių nuostolio ir daugiau negaliu rizikuoti.

- Ko gi šeiminkė dar gali iš jo tikėtis? - pasipiktinusi tarė teta Chloja, o berniukai, kurie tik dabar, matyt, suprato, koks likimas laukia jų tėvo, įsikibę į jos drabužius, ėmė balsu verkti ir aimanuoti.

- Gaila, kad ponaitis Džordžas išvažiavęs, - pasakė Tomas.

Džordžas su draugu buvo išvykęs į kaimynystėje esantį dvarą. Kadangi jis išvyko anksti rytą, kol dar Tomo nelaimė nebuvo plačiau žinoma, tad nieko apie ją nė neįtarė.

– Perduokit ponaičiui Džordžui mano linkėjimus, – pridūrė jis širdingai.

Heilis sukirto arkliams botagu, ir Tomas, iki paskutinės minutės įsmeigęs liūdną žvilgsnį į gimtąją sodžių, netrukus dingo iš akių.

Pono Šelbio tuo metu nebuvo namie. Jis pardavė Tomą reikalo spiriamas, kad galėtų išsivaduoti iš to žmogaus, kurio labai bijojo. Suderėjęs parduoti Tomą, iš pradžių jis pajuto palengvėjimą, bet žmonos priekaištai pažadino širdyje snūduriavusį gailestį, o vyriškas Tomo nuolankumas dar labiau padidino jo nepasitenkinimą savimi. Veltui kalbėjo sau, kad turėjęs teisę tai padaryti, kad visi taip elgiasi, o daugumas žmonių net be jokio būtino reikalo tai daro – jis negalėjo atsikratyti nemalonaus jausmo. Nenorėdamas matyti tos slogios scenos, kuria turėjo baigtis visa ši drama, jis išvyko ne itin svarbiu reikalu, tikėdamasis, kad ligi sugriš, viskas jau bus baigta.

Tomas ir Heilis dardėjo dulkėtu keliu pro gimtąsias vietas, kol pravažiavo dvaro ribas ir atsidūrė prie užkardos. Pavažiavus dar mylią, Heilis staiga

sustojo prie kalvės durų, paėmė antrankius ir, įėjęs į vidų, liepė kalviui juos pertaisyti.

- Jie truputį per maži jam, - tarė Heilis, rodydamas į grandines ir į Tomą.

- Viešpatie! Juk tai Tomas! Nejaugi Šelbis jį pardavė? - sušuko kalvis.

- Taip, pardavė, - atsakė Heilis.

- Negali būti! Iš tikrųjų, kas galėtų patikėti? - sušuko kalvis. - Jam nereikia grandinių. Jis sąžiningas, puikus žmogus...

- Taip, taip, žinau, - atšovė Heilis. - Bet kaip tik šitie jūsų sąžiningieji ir stengiasi pabėgti. Tik kvailiai, kuriems vis tiek kur eiti, ir girtuokliai, kurie nieko nepaiso, tik tokie nebėga. O gerieji nekenčia vergijos kaip maro, ir tenka juos rakinti. Turės kojas - tuoj pabėgs, neabejoju.

- Blogiausia, - tarė kalvis, imdamas įrankius, - kad upės žemupyje esančios plantacijos kelia siaubą Kentukio negrams. Jie ten nepaprastai greit miršta, ar ne tiesa?

- Taip, jie ten miršta kaip musės: klimatas netinka; bet kaip tik dėl to, kad jie taip greitai miršta, jų paklausa didelė, ir prekyba klesti.

- Vis dėlto labai gaila, kad toks geras, ramus, pui-
kus žmogus kaip Tomas turės patiesti savo kaulus
tose cukraus plantacijose.

- Na, jis nepražus! Aš pažadėjau Šelbiui gerai
jį įtaisyti. Parūpinsiu jam tarno vietą kokioje nors
geroje, garbingoje šeimoje, ir, jeigu tik pakels tą kli-
matą ir pajėgs atsispirti drugiui, jis gyvens geriau,
negu negras gali norėti.

- O žmona ir vaikai, turbūt liko čia?

- Taip, bet ten jis susiras sau kitą žmoną. Dieve,
juk moterų visur pakanka! - atsakė Heilis.

Kol jie kalbėjosi, Tomas liūdnas sėdėjo vežime
prie kalvės. Staiga už nugaros jis išgirdo greitai
šuoliuojančio arklio kanopų bildesį ir nespėjo dar
atsipeikėti iš nustebimo, kai į vežimą išoko jauna-
sis ponaitis Džordžas ir susijaudinęs puolė jam ant
kaklo.

- Aš pasakiau jiems, kad tai žema! Jie gali sakyti,
ką nori! Tai bjauru, begėdiška! Jeigu aš būčiau suau-
gęs, jie nedrįstų to padaryti, nedrįstų! - šaukė Džor-
džas, tramdydamas ašaras.

- O ponaiti Džordžai, kaip aš džiaugiuosi! - tarė
Tomas. - Man buvo taip skaudu išvažiuoti, neatsi-
sveikinus su jumis! Aš nė išreikšti negaliu, koks esu
laimingas!

Tai sakydamas, Tomas pajudino kojas, ir Džordžas pamatė jo grandines.

- Kokia gėda! - sušuko jis, iškeldamas rankas. - Aš primušiu tą niekšą!.. Primušiu!

- Nereikia, ponaiti Džordžai, ir nekalbėkit taip garsiai. Man tai nieko nepadės, o jis tik dar labiau supyks.

- Gerai, dėl tavęs aš jo neliesiu. Bet argi tai ne gėda? Jie nepakvietė manęs, ničnieko man nepasakė, ir jeigu ne Tomas Linkenas, aš būčiau nieko nežinojęs. Na ir daviau jiems garo!

- Kažin ar jūs teisingai elgėtės, ponaiti Džordžai.

- Aš negalėjau susilaikyti! Kokia niekšybė! Klausyk, dėde Tomai, - tarė jis paslaptinai, nusigrėždamas nugara į kalvę, - aš atnešiau tau savo dolerį!

- O! Ką jūs, ponaiti Džordžai! Argi aš galiu priimti tokią dovaną! Jokiu būdu! - pasakė Tomas susijaudinęs.

- Ne, turi jį paimti! - primygtinai prašė Džordžas. - Pažiūrėk! Aš pasakiau tetai Chlojai, kad noriu jį tau atiduoti, ir ji patarė man išgrėžti jame skylutę ir perverti virvelę, kad galėtum jį nešioti pasikabinęs ant kaklo. Kitaip tas niekšas dar gali iš tavęs jį atimti. Žinai, Tomai, aš turbūt jį vis tiek prikulsiu. Tada man bus lengviau!

- Ne, nereikia, ponaiti Džordžai. Man tai nieko nepadės.

- Na gerai, dėl tavęs susilaikysiu, - pasakė Džordžas, mikliai rišdamas dolerį Tomui ant kaklo, - o dabar užsisek gerai švarką ir saugok šį dolerį. Kiekvieną kartą, kai į jį pažvelgsi, prisimink, kad aš atvažiuosiu tavęs išpirkti ir parsivešiu atgal. Mes su teta Chloja kalbėjome apie tai. Aš pasakiau jai, kad ji nesirūpintų. Aš viską sutvarkysiu. Tol neduosiu tėvui ramybės, kol jis tave išpirks.

- O ponaiti Džordžai, jūs neprivalote taip kalbėti apie savo tėvą.

Kalvės tarpdury pasirodė Heilis. Jis laikė rankose grandines.

- Klausykite, pone, - oriu balsu tarė jam Džordžas. - Aš pasakysiu tėvui ir motinai, kaip jūs elgiautės su dėde Tomu!

- Na ir sakykit sau sveikas! - atsakė pirklys.

- Ir ne gėda jums visą gyvenimą pardavinėti žmones ir rakinti juos grandinėmis kaip gyvulius! Jumis dėtas, aš jausčiausi niekšas!

- Kol jūs, „kilnieji“, juos pirksite, tol aš pardavinėsiu, - atsakė Heilis. - Pirkimas yra ne mažiau niekšingas už pardavimą.

- Užaugęs aš žmonių nepirksiu ir neparduosiu, - atsiliepė Džordžas. - Šiandien man gėda, kad esu kentukietis. Iki šiol aš visada tuo didžiuodavausi.

Ir Džordžas, pasitempęs balne, apsižvalgė, tarsi norėdamas įsitikinti, kokį įspūdį jo žodžiai padarė visai valstijai.

- Na, lik sveikas, dėde Tomai! Neprarask vilties, būk tvirtas!

- Sudie, ponaiti Džordžai, - atsakė Tomas, žiūrėdamas į jį su meile ir pasigėrėjimu. - Ak, Kentukio valstijoje nedaug tokių žmonių, kaip jūs! - sušuko jis iš visos širdies, kai gerojo berniuko veidas dingo iš jo akių.

Džordžas nujojo, o Tomas sekė jį akimis, kol nutilo arklio kanopų bildesys - paskutinis gimtųjų namų atgarsis. Bet jo širdį šildė brangus doleris, jaunuolio rankomis parištas ant krūtinės. Tomas pakišo po švarku ranką ir prispaudė dolerį prie širdies.

- O dabar štai ką aš tau pasakysiu, Tomai, - tarė Heilis, priėjęs prie vežimo ir sviesdamas antrankius. - Su tavim aš elgsiuos gerai, kaip visuomet su savo negrais elgiuosi, bet įsidėmėk visam laikui - jeigu tu būsi man geras, ir aš tau būsiu geras. Aš niekad neskriaudžiu savo negrų. Darau jiems visa, ką galiu. Atsisėsk sau patogiai ir nesitaikstyk

manęs apgauti, nes man gerai žinomos visos negrų išdaigos, ir tu nieko iš to nelaimėsi. Jei negras būna ramus, nebando bėgti, jam gerai pas mane. O jeigu ne – tai jau jo kaltė, ne mano.

Tomas patikino Heilį, kad jis visai neketinąs bėgti.

Iš tiesų Heilis tuščiai gražbyliavo – kaip gali pabėgti žmogus, kurio kojos surakintos sunkiomis geležinėmis grandinėmis? Bet ponas Heilis buvo įpratęs užmegzti santykius su savo preke panašiais pamokymais. Jis manydavo, kad tuo būdu jam pasiseksią sužadinti savo prekės gerą nuotaiką ir išvengti nemalonių įvykių.

Čia mes kol kas išsiskirsime su Tomu, kad galėtume pasekti kitų mūsų pasakojimo veikėjų likimą.

XI skyrius

NUOSAVYBĖ PRADEDA NETINKAMAI GALVOTI

Buvo jau vėlu, dulkė smulkus lietus. Prie mažo provincijos viešbučio durų N. miestelyje, Kentukio valstijoje, sustojo kažkoks keleivis. Salėje jis rado gana įvairią draugiją, prisiglaudusią čia nuo blogo oro. Aukšti, stambūs, prakaulūs kentukiečiai medžiotojų striukėmis, savo įpratimu laisvai atsidrėbę, sėdėjo kėdėse. Jų šautuvai buvo sustatyti vienoje kertėje, o šovinynai, kuprinės, medžiokliniai šunys ir negriukai šauliai užėmė visus kitus kampus ir užkaborius.

Abipus židinio, atsilošę su kėdėmis, didingai užkėlę purvinių batų kulnis ant židinio atbrailos, sėdėjo du ilgakojai skrybėlėti džentelmenai. Mes turime pasakyti skaitytojui, kad tai mėgstamiausia poza visų nuolatinių vakarietišku smuklių lankytojų, nes tokia padėtis palankiausia jų galvosėnai ir jų mintims suteikia aukštą polėkį.

Smuklės šeimininkas, stovįs už bufeto, kaip ir dauguma jo tautiečių, buvo stambus, geraširdis,

apkūnus žmogus su didžiule plaukų kupeta ant galvos ir aukšta plačiakrašte skrybėle.

Tiesą pasakius, kiekvienas kambaryje dėvėjo šią charakteringą vyriškumo emblemą – ar ji būtų fetrinė, ar pinta iš palmių lapų, ar taukuota kastorinė, ar puiki, moderni prancūziška skrybėlė – visos jos buvo dėvimos be galo oriai. Iš tikrųjų atrodė, kad kiekvienas pasirinko tokią skrybėlę, kuri geriausiai atitinka jo charakterį. Vieni buvo pakreipę jas ant šono – tai vis linksmi, žvalūs, humorą mėgstą žmonės. Kiti užsimaukšlinę tiesiog ant nosies – tai atkaklūs vyrai, kurie dėvi skrybėles todėl, kad jie nori jas dėvėti taip, kaip jiems patinka. Buvo ir tokių, kurie nusmaukdavo skrybėles ant viršugalvio – tai atsargūs, toliaregiai, kurie mėgsta platų akiratį. O nerūpestingieji, kuriems buvo vis tiek, kaip jų skrybėlė uždėta, sukinėjo jas į visas puses.

Plačiomis kelnėmis ir pernelyg jau siaurais drobiniais marškiniais dėvintys negrai greitai siuvo šen ir ten be jokio tikslo, nors atrodė, kad jie pasiruošę apversti aukštyn kojomis visą pasaulį, kad tik galėtų įtikti šeiminkui ir jo svečiams. Prie šito paveikslo dar pridėkite didžiulį platų židini, jame linksmi pleškančią ugnį, plačiai atdarus langus bei duris, stipraus gaivinančio vėjo plaikstomas kartūnines

užuolaidas, ir jūs galėsite įsivaizduoti Kentukio smuklės grožybes.

Į tokią nerūpestingą draugiją pateko ir mūsų pakeleivis. Tai buvo žemas, kresnas, rūpestingai apsirengęs, apskrito malonaus veido, gana skubrių judesių žmogelis. Jis labai saugojo savo lagaminą ir skėtį, pats įnešė juos į kambarį, griežtai atsisakęs visų paslaugų, kurias jam siūlė apspitę tarnai. Baimingai apsidairęs ir priėjęs arčiau ugnies, jis atsisėdo ir nedrąsiai pažvelgė į džentelmeną, kurio kulnys puošė židinio atbrailą ir kuris spjaudė į kairę ir į dešinę taip energingai, jog galėjo išgąsdinti kiekvieną bent kiek silpnesnių nervų ir geresnių manierų žmogų.

- Kaip gyvojate, gerbiamasis? - paklausė minėtasis ilgakojis, pagarbiai sveikindamas atvykėlį tabako sulčių spjūviu.

- Neblogai, - atsakė šis, kiek privengdamas šios bauginančios pagarbos.

- Kas naujo? - paklausė ilgakojis, imdamas iš kišenės presuoto tabako pakelį ir didelį medžio-klinį peilį.

- Rodos, lyg ir nieko, - atsakė žmogelis.

- Kramtote? - Ir jis draugiškai pasiūlė senajam džentelmeniui tabako.

- Ne, dėkui... man kenkia, - atsakė žmogelis, traukdamasis atgal.

- Kenkia? - vėl paklausė tasai, kimšdamasis tabako į burną ir ketindamas təkstelėti visuomenės labui dar vieną tabako sulčių porciją.

Senasis džentelmenas kiekvieną kartą krūptelėdavo, kai ilgakojis kaimynas šaudavo jo link. Šis tai pastebėjo ir neišįžeidęs nukreipė savo artileriją į kitą kertę. Atakuodamas židini, jis parodė tokius karinius sugebėjimus, kurių jam būtų pakakę visam miestui užimti.

- O kas gi ten? - paklausė senasis džentelmenas, pastebėjęs žmonių būrį prie didelio skelbimo.

- Pranešimas apie bėglį negra, - trumpai atsakė vienas iš būrio.

Ponas Vilsonas - tokia buvo senojo džentelmeno pavardė - atsistojo, pastūmė toliau lagaminą su skėčiu, pamažu išsiėmė akinius ir užsidėjo juos; atlikęs šiuos pasiruošimus, jis perskaitė štai ką:

Pabėgo žemiau pasirašiusio asmens mulatas Džordžas. Jo ūgis šešios pėdos, oda šviesi, plaukai tamsūs, susigarbiniavę. Jis išsilavinęs, sklandžiai kalba, moka skaityti ir rašyti. Tikriausiai norės apsimesti esąs baltasis. Ant

nugaros ir ant pečių gilūs randai. Dešinėje rankoje išdeginta raidė „H“. 400 dolerių tam, kas pristatys jį gyvą, ir tiek pat už patikimą įrodymą, kad jis nukautas.

Senasis džentelmenas pusbalsiu perskaitė šį skelbimą nuo pradžios ligi galo, tarsi norėdamas jį išsiminti. Ilgakojis bombarduotojas, apšaudęs židinį, atsikėlė, išsitiesė visu savo milžinišku ūgiu, priėjo prie skelbimo ir neskubėdamas išspjovė ant jo visas kiek turėjo tabako sultis.

- Štai ką aš manau apie tai, - trumpai tarė jis ir vėl atsisėdo.

- Už ką gi jūs taip? - paklausė šeimininkas.

- Aš lygiai taip spjaučiau į veidą tam, kas šį skelbimą parašė, - šaltai pasakė jis, vėl atsipjaudamas tabako. - Žmogus, turįs tokį vergą ir nemokąs su juo tinkamai elgtis, yra vertas, kad tasai nuo jo pabėgtų. Tokie skelbimai - gėda Kentukio valstijai. Štai kokia mano nuomonė, jei kam įdomu žinoti!

- Ką gi, jūsų teisybė, - pasakė šeimininkas, kažką žymėdamasis sąskaitų knygoje.

- Aš turiu būrį negrų, sere, - kalbėjo ilgakojis, vėl pradėdamas atakuoti židinį. - Ir visados jiems sakau: „Vyručiai, - sakau, - bėkit! Na, greitai! Aš

niekad jūsų nesivysiu.“ Bet jie nuo manęs nebėga. Štai kokiū būdu aš juos sulaikau. Tik pasakykit jiems, kad jie laisvi, kad gali bėgti, kada panorės, ir jie nebėgs. Dar daugiau: aš jiems visiems turiu paruošęs laisvės dokumentus, jeigu kartais mirčiau, ir jie tai žino. Ir sakau tamstai, kad niekas visoje apylinkėje neturi tiek pelno iš negrų, kiek aš. Antai mano vyrukai buvo nuvažiavę į Cincinatį kumeliukų parduoti, bet sugrižo laiku ir atvežė man visus pinigų – penkis šimtus dolerių. Tai savaime suprantama. Elkitės su jais kaip su šunimis, tai jie ir dirbs kaip šunys ir patys elgsis šuniškai. O elkitės su jais kaip su žmonėmis, ir jie dirbs jums kaip žmonės.

Ir dorasis gyvulių augintojas įsikarščiaavęs patvirtino šį savo teiginį itin taikliu spjūviu į žnyplės.

– Mano nuomone, jūs visiškai teisingai samprotaujate, bičiuli, – tarė ponas Vilsonas. – Čia aprašytasis vergas tikrai puikus vyras. Jis dirbo pas mane šešerius metus – turiu maišų fabriką – ir buvo mano geriausias padėjėjas, sere. Be to, jis labai sumanus: išrado mašiną kanapėms valyti – tai labai pelningas išradimas. Jau ir kiti fabrikai juo naudojami. Jo šeimininkas pasiėmė sau šio išradimo patentą.

– Neabejoju, – pasakė gyvulių augintojas, – kad jis naudojami juo ir kala sau pinigą, o paskui geležimi

degina vaikinui dešinę ranką. Jeigu man pasitaikytų proga, tai aš jį patį taip paženklinčiau, kad jis ilgai mane minėtų!

- Su tais mokytais, gabiais negrais visuomet daug vargo ir rūpesčių, - atsiliepė kitame kambario gale sėdėjęs nemalonios išvaizdos žmogus. - Todėl juos muša ir ženklina tokiu būdu. Jei gerai elgtusi, niekas to nedarytų.

- Jūs siūlote geresnį būdą - paversti juos gyvuliais, - šaltai tarė gyvulių augintojas.

- Iš gabių negrų šeiminkai neturi jokios naudos, - kalbėjo anas, nejausdamas paniekos pašneko žodžiuose, sandariai užsidaręs savo šiurkštumo, nesupratimo bei atbukimo kiaute. - Kokia nauda iš jų gabumų, jeigu negalite gauti iš jų pelno. Tuos gabumus jie panaudoja tik tam, kad jus apgautų. Turėjau keletą tokių vyrų ir tuojau pat pardaviau juos į Pietus. Žinojau, kad anksčiau ar vėliau jie nuo manęs pabėgs.

Staiga pokalbis nutrūko, nes prie viešbučio privažiavo nedidelis, vienu arkliu pakinkytas dvivietis kabrioletas. Kabrioletas buvo labai dailus, tarnas negras laikė vadžias, o greta sėdėjo puikiai apsirengęs džentelmenas.

Visi esantieji žiūrėjo į naują svečią su tokiu susidomėjimu, su koku paprastai visi dykinėtojai, lietiną dieną leidžiantys smuklėje, spokso į kiekvieną naujai atvykstantį.

Jis buvo labai aukštas, juodbruvis, panašus į ispaną.

Gražios, išraiškingos juodos akys, trumpai kirpti, juodi garbanoti ir blizgantys plaukai, taisyklinga erelio nosis, tiesios, plonos lūpos ir grakšti laikysena visiems susirinkusiems padarė gilų įspūdį, lyg būtų atvykęs koks aukštos kilmės žmogus. Jis nesivaržydamas perėjo kambarį, galvos linktelėjimu parodė tarnui, kur pastatyti lagaminą, nusilenkė visiems, laikydamas rankoje skrybėlę ir, lėtai priėjęs prie stalo, pasakė savo pavardę: Henris Batleris iš Oklando Šelbio apylinkėje. Paskui neskubėdamas priėjo prie skelbimo ir perskaitė jį.

- Džimai, - tarė jis savo tarnui, - man rodos, kad prie Berneno mes sutikome panašų vaikną.

- Taip, šeimininke, - atsakė Džimas, - tik aš gerai neprisimenu jo rankos.

- Taigi į ranką ir aš nepažiūrėjau, - pasakė nepažįstamasis ir abejingai nusižiovavo. Paskui, priėjęs prie šeimininko, jis pareikalavo atskiro kambario, nes jam skubiai reikia kažką parašyti.

Šeimininkas vergiškai puolė jam patarnauti, ir septyni žmonės – seni ir jauni negrai, moterys ir vyrai – stumdydamiesi, skubėdami, mindžiodami vieni kitiems kojas, ėmė ruošti kambarį. Tuo metu nepažįstamasis atsisėdo ant kėdės vidury kambario ir ramiausiai šnekėjosi su artimiausiu kaimynu.

Nuo to laiko, kai nepažįstamasis įėjo, ponas Vilsonas su baime kažkaip smalsiai jį vis stebėjo. Jam atrodė, kad jis jį pažįsta, kad buvo kažkur sutikęs, tik niekaip negalėjo prisiminti kur. Kas kartą, kai šis žmogus imdavo kalbėti, keisdavo pozą ar šypsodavosi, jis norėdavo pašokti ir įdėmiai į jį pažvelgti, bet vis sulaikydavo ramus, šaltas tamsių, blizgančių jo akių žvilgsnis. Pagaliau jis kažką prisiminė ir, nustebeš bei išsigandęs, išmeigė žvilgsnį į nepažįstamąjį. Tasai atsistojo ir priėjo prie jo.

– Ponas Vilsonas, jei neapsirinku, – tarė jis, lyg tik dabar būtų jį pažinęs, ir padavė jam ranką. – Atleiskit, kad anksčiau jūsų nepastebėjau. Aš matau, kad ir jūs mane prisimenat – esu ponas Batleris iš Oklando Šelbio apylinkėje.

– Taip... taip... taip... sere, – lemeno ponas Vilsonas lyg sapnuodamas.

Tuo metu įėjo negriukas ir pranešė, kad pono kambarys jau paruoštas.

- Džimai, pasirūpink lagaminais, - atsainiai tarė nepažįstamasis ir, kreipdamasis į poną Vilsoną, pridūrė: - Norėčiau su jumis vienu reikalu truputį pasikalbėti, gal malonėsite užeiti į mano kambarį?

Ponas Vilsonas tarsi per miegus nusekė paskui jį. Jie nuėjo į didelį kambarį antrame aukšte, kur židinyje jau spragsėjo ką tik užkurta ugnelė, o tarnai lakstė šen ir ten, baigdami ruošą.

Kai tarnai išėjo, nepažįstamasis neskubėdamas užrakino duris, įsidėjo raktą į kišenę, atsigrėžė ir, sudėjęs ant krūtinės rankas, atidžiai pažiūrėjo ponui Vilsonui tiesiai į akis.

- Džordžas! - sušuko ponas Vilsonas.

- Taip, Džordžas, - pasakė vyriškis.

- Niekad nebūčiau pagalvojęs!

- Man rodos, kad aš neblogai persirengiau, - šypsodamasis tarė šis. - Riešuto žievės antpilas suteikė mano geltonai odai aristokratišką tamsų atspalvį, o plaukus nusidažiau juodai. Kaip matote, esu visai nepanašus į tą, kuris aprašytas skelbime.

- O Džordžai, tu pradėjai pavojingą žaidimą! Būk atsargus! Aš tau nepatarčiau...

- Aš pats už viską atsakau! - atšovė Džordžas, vis dar išdidžiai šypsodamasis.

Tarp kitko, turime pasakyti, kad Džordžo tėvas buvo baltasis, o jo motina viena tų nelaimingų negrių, kurios dėl ypatingo grožio tampa savo šeiminko aistros aukomis ir motinomis vaikų, kurie niekad nepažįsta savo tėvo. Iš vienos kilmingos Kentukio šeimos jis paveldėjo puikaus sudėjimo europiečio išvaizdą ir ūmų, nesutramdomą būdą. Iš motinos gavo tik nežymų geltoną odos atspalvį ir nuostabias tamsias akis. Truputį pasidažęs veidą ir plaukus, jis virto tikru ispanu. Kadangi judesių grakštumas ir džentelmeniškasis elgesys jam buvo įgimti, tad jis nesunkiai suvaidino tą drąsų vaidmenį, kurį pasirinko – vaidmenį džentelmeno, keliaujančio drauge su savo tarnu.

Ponas Vilsonas, geraširdis, bet labai atsargus senas džentelmenas, neryžtingai vaikščiojo pirmyn atgal po kambarį. Jis norėjo padėti Džordžui, bet buvo pareigingas ir gerbė įstatymus. Vaikščiodamas kalbėjo:

- Na, gerai, Džordžai. Sakysim, tu pabėgai... palikai savo teisėtą šeiminką, Džordžai... Aš tuo nesistebiu. Bet man liūdna, Džordžai... Taip, aš manau, kad privalau tai pasakyti tau, Džordžai... tai mano pareiga.

- Kodėl gi jums liūdna, sere? - ramiai paklausė Džordžas.

- Matai, man nemalonu, kad tu eini prieš savo tėvynės įstatymus.

- Savo tėvynės! - su kartėliu šūktelejo Džordžas. - Išskyrus kapą, aš neturiu kitos tėvynės ir norėčiau kuo greičiau į ją atsigulti!

- Na ką tu, Džordžai! Nereikia taip kalbėti! Tavo šeimininkas žiaurus, Džordžai, tai tiesa... jis... na, jis elgiasi netinkamai... aš jo neginu. Bet...

- Argi tai bloga, kad noriu būti laisvas? - paklausė Džordžas.

- Tai visai natūralu, Džordžai, - atsakė geraširdis žmogus, garsiai šnypšdamasis nosį. - Taip, tai visai natūralu, bet mano pareiga nežadinti tau tokių jausmų! Taip, mano vaike, man tavęs labai gaila... Tai labai nemaloni istorija, labai nemaloni... Bet mes visi turime nusilenkti Dievo valiai, Džordžai!.. Ar ne tiesa?

Džordžas stovėjo iškėlęs galvą, sukryžiuavęs rankas ant plačios krūtinės, ir gaili šypsena iškreipė jo lūpas.

- Norėčiau žinoti, pone Vilsonai, jeigu ateitų indėnai, paimtų jus į nelaisvę, atskirtų nuo žmonos, vaikų ir priverstų visą gyvenimą dirbti jiems žemę,

ar jūs ir tada manytumėt, kad jūsų pareiga nusi-
lenkti? Aš manau, kad pirmas sutiktas arkllys jums
atrodytų Dievo valios apraiška, ar ne taip?

Džentelmenas klausėsi jo, išsproginęs akis. Nors
ir nebūdamas didelis išminčius, šį kartą jis pranoko
net logiškiausius ginčininkus, kuriems ne pro šalį
būtų žinoti, kad jeigu žmogus neturi ko pasakyti,
tai geriausia tylėti. Rūpestingai glostydamas savo
skėtį ir lygindamas jo klostes, jis lyg niekur nieko
tęsė pamokymus:

- Tu žinai, Džordžai, kad aš visada buvau tavo
draugas, ir jei ką nors sakydavau, tai tik tavo labui.
Man rodos, kad tu sumanei pavojingą dalyką. Kažin
ar tau pavyks. Jei tave pagaus, tau bus dar blogiau
negu anksčiau. Būsi iškoneveiktas, mirtinai primuš-
tas ir išsiųstas į Pietus.

- Pone Vilsonai, - tarė Džordžas, - visa tai aš
žinau. Tikrai labai rizikuoju, bet... - Jis atsisegė
švarką ir parodė du pistoletus ir peilį. - Štai! - tarė
jis. - Esu pasiruošęs juos sutikti. Į Pietus manęs
neparduos. Ne! Jeigu jau taip susiklostys, aš sugebė-
siu išsikovoti sau šešias pėdas laisvos žemės - pirmą
ir paskutinį kartą tapsiu žemės savininku Kentukio
valstijoje.

- Na, Džordžai, tavo mintys tiesiog baisios! Jos mane gąsdina, Džordžai. Man skaudu. Negi tu ketini pažeisti savo tėvynės įstatymus!

- Ir vėl mano tėvynė! Pone Vilsonai, jūs tikrai turite tėvynę; o kokią tėvynę turiu aš arba kuris nors kitas vargšas, toks, kaip aš, pagimdytas motinos vergės? Kokie įstatymai mus saugo? Ne mes juos sugalvojome, mūsų sutikimo čia niekas neklausė, ir mums nėra ko jų paisyti. Jie tik engia ir žemina mus.

Pono Vilsono protas buvo šiek tiek panašus į medvilnės ryšulį – minkštą, lengvą, susivėlusį, bet lengvai išpašomą. Jis visa širdimi gailėjosi Džordžo ir net neaiškiai suprato jo jausmus, bet laikė savo pareiga primygtinai įtikinėti jį ir parodyti jam tiesos kelią.

- Negerai, Džordžai! Būdamas nuoširdus tavo draugas, turiu tau pasakyti, kad be reikalo laikaisi tokių pažiūrų. Jos kenksmingos, Džordžai, labai kenksmingos tokioje būklėje esantiems žmonėms, labai kenksmingos...

Ir ponas Vilsonas, atsisėdęs prie stalo, susijaudinęs ėmė kramtyti skėčio rankeną.

- Klausykit, pone Vilsonai, – pasakė Džordžas, eidamas artyn ir ryžtingai sėsdamasis priešais jį. – Pažiūrėkite į mane. Štai aš sėdžiu prieš jus, ir saky-

kite, argi aš ne toks pat žmogus, kaip ir jūs? Pažiūrėkite į mano veidą, pažiūrėkite į mano rankas, į mano kūną – ir jaunuolis išdidžiai išsitiesė. – Argi nesu toks pat žmogus, kaip visi? Štai, pone Vilsonai, paklauskite, ką aš jums papasakosiu. Mano tėvas buvo vienas iš kilmingiausių Kentukio žmonių. Jis net nepasirūpino, kad, jam mirus, aš nebūčiau perduotas kartu su šunimis ir arkliais skoloms padengti. Aš mačiau, kaip į varžytynių salę atvedė mano motiną ir jos septynis vaikus. Jie buvo perduoti jai matant, vienas po kito, įvairiems šeiminkams. Aš buvau jauniausias. Ji atsiklaupė ant kelių prieš šeiminką ir maldavo pirkti ir ją kartu su manim, kad ji galėtų likti bent su vienu vaiku, o jis paspyrė ją savo didžiuliu batu. Aš tai mačiau, aš girdėjau, kaip ji klykė ir raudėjo, kai jis rišo mane prie arklio, norėdamas nusivesti į savo sodybą.

– O paskui?

– Ilgus metus aš kaip šuo augau be tėvo, be motinos, be sesers, neturėjau nė vienos artimos širdies, kuri manimi pasirūpintų. Buvau vien mušamas ir baramas, kenčiau badą. Aš, sere, būdavau toks alkanas, jog džiaugdavausi, galėdamas apgraužti kaulą, numestą šunims. Ir vis dėlto, atsigulęs naktį, aš ne iš bado nemiegodavau ir verkdavau. Ne, sere. Ver-

kiau savo motinos, savo seserų, verkiau todėl, kad neturėjau nė vieno draugo pasaulyje. Aš nežinojau, kas tai yra ramybė, jaukumas. Niekad negirdėjau nė vieno meilaus žodžio iki to laiko, kol atėjau dirbti į jūsų fabriką. Jūs man buvote geras, pone Vilsonai. Jūs skatinote mane gerai dirbti, mokytis, skaityti, rašyti, tapti kultūringu žmogumi. Ir Dievas mato, kaip esu jums už tai dėkingas. Paskui, sere, aš sutikau savo būsimą žmoną. Jūs ją matėte, žinote, kokia ji gražuolė. Patyręs, kad ji mane myli, aš ją vedžiau ir buvau toks laimingas, jog vos galėjau patikėti, kad gyvenu. O sere, jos siela tokia pat graži, kaip ir kūnas. Ir ką gi? Atvyksta mano šeimininkas, staiga atplėšia mane nuo darbo, nuo draugų, nuo viso to, kas man miela, ir meta mane į purvą! O kodėl? Todėl, sako jis, kad aš užmiršau, kas esąs. Jis priveršias mane prisiminti, kad esu tik negras! Pagaliau jis perskiria mane su žmona ir sako, kad aš turįs ją palikti ir gyventi su kita moterimi. Ir jūsų įstatymai duoda jam teisę visa tai daryti! Pone Vilsonai, pagalvokite! Čia ne vien tik žiaurumas... čia viskas glūdi jūsų įstatymuose, kurie leidžia taip žiauriai elgtis, suteikia teisę visiems kentukiečiams taip daryti, ir nė vienas nedrįsta pasakyti jiems „ne“. Ir šį savivaliavimą jūs vadinate mano tėvynės įstatymais? Sere,

aš neturiu tėvynės, lygiai kaip neturiu tėvo. Bet aš turėsiu tėvynę! Iš jūsų tėvynės aš nieko nenoriu, kad tik galėčiau ramiai iš jos iškeliauti. O kai pasieksiu Kanadą, kur įstatymai mane pripažins ir gins, ji taps mano tėvyne, ir aš laikysiuos jos įstatymų. Bet jei kas nors mėgins mane čia sustabdyti, tepasisaugo, nes aš jau peržengiau nevilties slenkstį. Aš kovosiu už savo laisvę iki paskutinio atodūσιο!

Džordžas kalbėjo, čia atsisėdamas prie stalo, čia vėl vaikščiodamas po kambarį, kalbėjo nuo ašarų spindinčiomis akimis, staigiais judesiais palydėdamas savo žodžius. Tai sujaudino geraširdį senį. Jis išsitraukė didelę geltono šilko nosinę ir ėmė uoliai šluostytis veidą.

- Tebūnie jie visi prakeikti! - staiga sušuko jis. - Argi aš nesakydavau visuomet, kad jie niekšai! Keliauk, Džordžai, keliauk! Bet būk atsargus, mano vaike! Nežudyk nieko, Džordžai, nebent kritiškiausiu momentu... Jei kitaip nebus galima... O kur tavo žmona, Džordžai? - Jis atsistojo ir susijaudinęs ėmė vaikščioti po kambarį.

- Pabėgo, sere, pabėgo! Su vaiku ant rankų, nežinia kur. Turbūt į Šiaurę. Vienas Dievas težino, kada mes susitiksime ir iš viso ar susitiksime šiame pasaulyje.

- Negali būti! Ji paliko tokius gerus šeimininkus?

- Gerieji šeimininkai prasiskolina, ir mūsų tėvynės įstatymai leidžia jiems atplėšti vaiką nuo motinos krūtinės ir parduoti, kad šeimininkas galėtų apmokėti skolas, - su kartėliu pasakė Džordžas.

- Taip taip, - kalbėjo dorasis senukas, rausdamasis kišenėse. - Galbūt tai ir prieštarauja mano įsitikinimams, bet velniop tuos įsitikinimus! - pridūrė jis staiga. - Štai, Džordžai! - Ir, ištraukęs pluoštą banknotų, padavė Džordžui.

- Ne, mano gerasis sere! - sušuko Džordžas. - Jūs ir taip man daug padarėte. O tai gali jums prida-ryti nemalonumą. Pinigų turiu pakankamai. Tikiuosi nukeliauti ten, kur man reikia.

- Turi paimti, Džordžai. Pinigai visada praverčia. Tu negali jų per daug turėti, jeigu sąžiningu būdu juos įsigijai. Paimk, paimk, sūneli!

- Paimsiu su ta sąlyga, sere, kad ateityje galėsiu gražinti, - pasakė Džordžas, imdamas pinigų.

- O dabar sakyk, Džordžai, ar dar ilgai ketini taip keliauti? Tikiuosi, kad neilgai ir netoli. Tai neblogai sugalvota, bet per daug jau drąsu. O šis juodaodis vaikinai, kas jis?

- Patikimas vyrukas, kuris jau prieš metus pabėgo į Kanadą. Nuvykęs tenai, jis išgirdo, kad šeiminin-

kas keršydamos nuplakė jo vargšę seną motiną. Ir štai jis sugrižo, norėdamas jai padėti ir, jeigu pasiseks, išsivežti ją.

- Ir ką gi, ji jau su juo?

- Dar ne. Jis slankiojo apie sodybą, bet dar nepasitaikė geros progos. Kol kas jis nuveš mane ligi Ohajo - ten turi draugų, kurie jam padėjo, ir kuriems jis pavės mane, o paskui grįš motinos pasiimti.

- Pavojinga, labai pavojinga, - tarė senukas.

Džordžas išsitiesė ir išdidžiai nusijuokė.

Senasis džentelmenas, atviraširdiškai gėrėdamasis, apžvelgė jį nuo galvos ligi kojų.

- Džordžai, kas tau pasidarė? Tavo laikysena, kalba ir judesiai visai nebe tie!

- Todėl, kad aš laisvas žmogus! - išdidžiai atsakė Džordžas. - Taip, sere, daugiau nė vieno žmogaus nepavadinsiu savo šeimininku. Aš laisvas!

- Saugokis! Tave dar gali sugauti!

- Kapuose visi žmonės laisvi ir lygūs, pone Vilsonai, - tarė Džordžas.

- Negaliu atsistebėti tavo drąsa! - kalbėjo ponas Vilsonas. - Ateiti čia, į artimiausią smuklę!..

- Pone Vilsonai, mano poelgis toks drąsus, smuklė taip arti, jog niekam nė į galvą neateis ką nors įtarti. Manęs ieškos daug toliau, juk ir jūs iš pra-

džių manęs nepažinote. Džimo šeimininkas gyvena ne čia, ir šitame krašte jo niekas nepažįsta. Be to, jau niekas jo nebeieško, o manęs pagal skelbimą, manau, niekas nesulaikys.

- O ženklas ant rankos?

Džordžas nusimovė pirštinę ir parodė naujai išdeginą randą.

- Tai paskutinė pono Hario dovana, - su panieka pasakė jis. - Prieš dvi savaites jis sugalvojo mane paženklini, nes jam atrodė, kad kurią nors dieną pabėgsiu. Įdomu, tiesa? - pridūrė jis, vėl užsimaudamas pirštinę.

- Man net kraujas stingsta, pagalvojus apie tavo padėtį ir apie tą pavojų, kuris tau gresia! - tarė ponas Vilsonas.

- Pone Vilsonai, ir man kraujas stingo daugelį metų, bet dabar jis jau užvirė, - atsakė Džordžas. - Mano brangusis sere, - kalbėjo toliau, valandėlę patylėjęs. - Aš pastebėjau, kad jūs mane pažinote, ir nusprendžiau jums viską papasakoti, kad jūsų nusteбės žvilgsnis manęs neišduotų. Rytoj auštant jau išvažiuoju, o ateinančią naktį tikiuosi ramiai miegoti Ohajo valstijoje. Aš keliausiu tik dieną, sustosiu geriausiuose viešbučiuose, pietausiu prie vieno stalo su vietiniais dvarininkais. O dabar likite sveiki,

sere! Jeigu išgirsite, kad mane sugavo, žinokite, jog manęs jau nebėra tarp gyvuju!

Džordžas atrodė tvirtas kaip uola ir padavė ranką, tarsį būtų koks princas. Gerasis senukas paspaudė ją iš visos širdies ir, baimingai apsidairęs, pasiėmė lietpaltį ir išėjo iš kambario.

Džordžas nejudėdamas stovėjo ir susimąstęs žiūrėjo į duris, kurias uždarė senasis žmogus. Staiga jam dingtelėjo kažkokia nauja mintis. Jis greitai žengė prie durų, atidarė jas ir pasakė:

– Pone Vilsonai, dar vieną žodį!

Senasis džentelmenas sugrižo, o Džordžas, kaip ir anksčiau, užrakino duris ir valandėlę stovėjo, neryžtingai žiūrėdamas į grindis. Pagaliau jis pakėlė galvą ir tarė:

– Pone Vilsonai, aš noriu jus paprašyti vienos paslaugos.

– Kokios, Džordžai?

– Jūs teisybę sakėte, kad pradėjau pavojingą žaidimą. Jeigu aš mirsiu, niekas pasaulyje manęs nesi-gailės. Mane užmuš ir pakas kaip šunį, o kitą dieną visi užmirš, išskyrus nelaimingą mano žmoną! Vargšėlė! Ji viena manęs verks ir gedės. Kad taip jūs neatsisakytumėt, pone Vilsonai, nusiūsti jai šį mažą segtuką, kurį ji padovanojo man Kalėdoms, varg-

šelė!.. Perduokite jai segtuką ir pasakykite, kad aš ją mylėjau iki paskutinės minutės... Jūs tai padarysite? Padarysite?.. – primygtinai klausė jis.

– Žinoma, vargšas mano drauge! – su ašaromis akyse virpančiu balsu pasakė senasis džentelmenas, imdamas segtuką.

– Pasakykite jai, – prašė Džordžas, – kad jeigu tik galės, tegul kuo greičiau vyksta į Kanadą. Tai paskutinis mano noras. Nors ir labai ji myli savo gimtuosius namus, nors labai gera jos šeimininkė, tegul ji ten negrižta, nes vergystė visad baigiasi nelaime. Pasakykite, kad ji užaugintų sūnų laisvu žmogumi, ir tuomet jam nereikės tiek kentėti, kiek man. Pasakykite jai visa tai, pone Vilsonai. Jūs išpildysite mano prašymą?

– Taip, Džordžai, aš jai viską pasakysiu. Bet tikiu, kad tu nemirsi. Nenusimink... esi drąsus vyras! Pasikliauk Dievu, Džordžai. Aš visa širdimi linkiu tau sėkmės, aš...

– O ar tas Dievas, kuriuo aš turiu pasikliauti, yra? – su karčiu apmaudu suriko Džordžas, pertraukdamas senąjį džentelmeną. – Gyvenime man jau tiek yra tekę patirti, jog Dievu nebetikiu. Jūs, baltieji, nežinote, ką mes kenčiame. Dievas yra jums, o mums?..

- O ne, ne... nereikia taip kalbėti, mano berniuk! - tarė beveik kukčiodamas senukas. - Negalima taip galvoti! Dievas padės tau, viskas bus gerai, tikėk manimi!

- Dėkoju, mano drauge. Aš neužmiršiu jūsų pamokymų.

YPATINGAS ĮVYKIS TEISĖTOJE PREKYBOJE

Ponas Heilis ir Tomas iš lėto važiavo pirmyn, kiekvienas paskendęs savo mintyse. Abu jie sėdėjo vienas greta kito, ant tos pačios pasostės, turėjo tokias pačias akis, ausis, rankas ir kitus jutimo organus, o jiems prieš akis slinko tie patys vaizdai bei daiktai, bet kokios skirtingos buvo jų mintys!

Ponas Heilis, pavyzdžiui, galvojo apie Tomo ūgį, jėgą, kūno tvirtumą, skaičiavo, už kiek galės jį parduoti, jeigu pavyks išsaugoti, kad jis nesuliesėtų, kol nuveš į turgų. Galvojo apie tai, kaip surinks pardavimui gerą negrų būrį. Jis svarstė, kiek gaus turguje už tuos jam dar nepažįstamus vyrus, moteris ir vaikus, kurie sudarys tą jo būrį, ir apie kitus panašius savo amato reikalus. Paskui ėmė galvoti apie save, apie tai, koks jis geras ir humaniškas: kiti pirkliai surakina savo negrams rankas ir kojas, o jis sukaustė Tomui tik kojas – rankos telieka laisvos, kol negras gerai elgiasi. Ir Heilis atsiduso, pagalvojęs, kokie žmonės yra nedėkingi – štai Tomas tikriausiai neįvertina jo gerumo. Tie negrai, su kuriais jis gerai

elgėsi, niekad to nevertino. Tiesiog nuostabu, kaip jis lig šiol dar nepasikeitė, liko toks pat geraširdis!

O Tomas tuo metu mintimis kartojo pamėgtas ištraukas iš Šventraščio, ir tai buvo jo paguoda ir nusiramimas.

Pagaliau ponas Heilis išsitraukė iš kišenės laikraščius ir susidomėjęs ėmė skaityti skelbimus. Kadangi dideliu raštingumu jis nepasižymėjo, tad visuomet skaitydavo pusbalsiu, tarsi norėdamas ausimis patikrinti tai, ką matė jo akys. Ir dabar jis iš lėto perskaitė šį skirsnį:

Varžytynės!.. Negrai!.. Pagal teismo nuosprendį antradienį, vasario 20 d., Vašingtono mieste, Kentukio valstijoje, prie teismo rūmų bus parduodami šie negrai: Agara - 60 metų; Džonas - 30 metų; Benas - 21 metų; Saulius - 25 metų; Albertas - 14 metų.

Varžytynės vykdomos kreditorių ir pono Džeso Blečfordo, eskvairo, įpėdinių pretenzijoms patenkinti.

*Testamento vykdytojai:
Samuelis Morisas,
Tomas Flintas.*

- Man reikia juos pamatyti, - neturėdamas su kuo pasikalbėti, pasakė jis Tomui. - Mat noriu sudaryti pirmos rūšies negrų būrį, kuris vyks kartu su tavim, Tomai. Geroje draugijoje tau bus maloniau. Pirmiausia nuvyksime tiesiai į Vašingtoną, o ten aš tave uždarysiu į kalėjimą, kol sutvarkysiu visus savo reikalus.

Šią „malonią“ žinią Tomas išklausė visai romiai, tik pagalvojo, ar daug šių pasmerktųjų turi žmonas ir vaikus ir, skirdamiesi su savo šeima, patiria tokį pat skausmą, kaip ir jis. Reikia pripažinti, jog naivus bei nelauktas Heilio pranešimas apie kalėjimą, aišku, vargšui Tomui nepadarė malonaus įspūdžio, nes jis visuomet didžiudavosi savo sąžiningumu bei laisvu gyvenimo būdu. Taip, turime pripažinti, Tomas didžiavosi savo sąžiningumu, nes jis, vargšas, neturėjo daugiau kuo didžiutis.

Diena praslinko, ir vakare Heilis su Tomu patogiai įsitaisė Vašingtone: vienas - viešbutyje, o antras - kalėjime.

Rytojaus dieną, vienuoliktą valandą, prie teismo laiptų susirinko gana marga žmonių minia. Laukdami varžytynių pradžios, vieni rūkė, kramtė tabaką, spjaudė, kiti keikėsi, kalbėjosi - kiekvienas pagal

savo skonį ir palinkimus. Parduoti skirti vyrai ir moterys sėdėjo skyrium ir tylomis šnekučiavosi.

Moteris, skelbime pavadinta Agara, savo veidu ir visa išvaizda atrodė esanti grynakraujė afrikietė. Ji buvo maždaug šešiasdešimties metų, bet nepakeliamas darbas ir ligos ją pasendino, todėl atrodė dar senesnė. Ji buvo beveik akla ir suluošinta reumato. Šalia jos stovėjo vienintelis dar jai likęs sūnus Albertas, žvalus keturiolikos metų berniukas. Ji turėjo ir daugiau vaikų, bet visi jie buvo parduoti į Pietus. Iš gausios šeimos liko tik vienas Albertas. Motina stovėjo, virpančiomis rankomis įsikibusi į jį, ir baimingai žvelgė į kiekvieną žmogų, kuris priedavo jų apžiūrėti.

- Nebijok, teta Agara, - tarė seniausias negras. - Aš kalbėjau su ponu Tomasu, ir jis mano, kad jam pavyks jus abu parduoti drauge.

- Jie negali sakyti, kad aš visai niekam tikusi, - sulemeno ji, iškeldama savo virpančias rankas. - Aš dar galiu virti, tvarkyti, mazgoti. Mane verta nupirkti, daug nereikės mokėti. Pasakyk jiems tai, pasakyk jiems, - primygtinai prašė ji.

Heilis prasiyrė pro minią, priėjo prie seno negro, pražiodė jį, apžiūrėjo, pačiupinėjo dantis, liepė jam atsistoti, pasilenkti, atlikti įvairius pratimus raume-

nims išbandyti. Paskui priėjo prie kito ir lygiai taip pat jį apžiūrėjo. Pagaliau prisiartino prie berniuko, pačiupinėjo jo rankas, ištiesė jas, apžiūrėjo pirštus, liepė šoktelėti aukštyn, tikrindamas jo miklumą.

- Be manęs jis neparduodamas! - karštai ir įnirtingai sušuko senė. - Mudu parduodami kartu. Aš dar labai stipri, šeimininke! Galiu daug dirbti, labai daug, šeimininke.

- Plantacijose? - paklausė Heilis, su panieka pažiūrėjęs į ją. - Kaipgi! Matyt, kad gali!

Patenkintas apžiūra, jis pasitraukė ir ėmė laukti, susikišęs rankas į kišenes, su cigaru dantyse, nusmaukęs kepurę ant šono.

- Ką jūs apie juos manote? - paklausė vyras, kuris matė, kaip Heilis apžiūrinėjo negrus.

- Manau paimti jaunesnius ir berniuką, - atsakė Heilis nusispjaudamas.

- Berniuką jie nori parduoti drauge su sene, - pasakė žmogus.

- Nepavyks! Kam gi reikalinga ta senų griaučių kabykla? Ji neverta nė to, ką suvalgys.

- Tai jūs nepirksite jos? - pasiteiravo tasai.

- Būčiau kvailas, jeigu pirkčiau. Ji pusaklė, reumato susukta ir kvaila kaip bato aulas.

- Kai kas perka tuos senius ir sako, kad iš jų daugiau naudos, negu atrodo, - pasakė žmogus susimąstęs.

- Ne, - atsakė Heilis. - Aš jos nė veltui neimčiau, dievaži!

- Taip, o vis dėlto gaila ją nuo sūnaus atskirti. Ji taip prie jo prisirišusi. Manau, kad jie pigiai ją parduos.

- Tegul ją perka tas, kas gali švaistytis pinigais. Berniūkštį nupirksiu plantacijoms. O su ja nenoriu tąsytis, net jeigu man ją ir veltui atiduotų, - pasakė Heilis.

- Ji gali proto netekti! - pareiškė vyras.

- Aš manau! - šaltai atšovė pirklys.

Staiga visi suklego, pokalbis nutrūko. Žemas, skubrus žmogelis oriai skynėsi alkūnėmis kelią pro minią. Senoji moteris sulaikė kvapą ir instinktyviai įsikibo į sūnų.

- Glauskis prie motinos, Albertai, glauskis, ir jie parduos mus drauge, - kalbėjo ji.

- Bijau, mama, kad taip nebus!

- Jie turi mus parduoti drauge, mano vaikelį. Aš mirsiu, jeigu jie mus išskirs, - karštai kalbėjo senė.

Aukcionierius griausmingu balsu paprašė minią pasitraukti atgal ir paskelbė varžytynių pradžią.

Žmonės pasitraukė, ir varžytynės prasidėjo. Netrukus visi negrai, vyrai ir moterys, išvardyti sąrašė, buvo parduoti, ir aukštomis kainomis, o tai rodė, kad jų paklausa turguje didelė. Du negrai teko Heiliui.

- Eik šen, jaunuoli, - tarė aukcionierius, paliesdamas Albertą plaktuku. - Prieik ir parodyk, kaip moki šokinėti.

- Pastatykit mus kartu, pastatykit kartu... maldauju, šeimininke, - prašė senoji moteris, stipriai įsikibusi į berniuką.

- Pasitrauk! - šiurkščiai sušuko aukcionierius, atstumdamas jos rankas. - Tu būsi paskutinė. O dabar, juoduk, pašokinėk!

Tai sakydamas, jis pastūmė jį prie pakylės, o už nugaros pasigirdo skaudi dejonė. Berniukas stabtelėjo ir atsigrįžo, bet stovėti jam buvo nevalia, ir, nusibraukęs nuo didelių, blizgančių akių ašaras, jis užšoko ant pakylės.

Gražiai sudėtas jo kūnas, miklūs sąnariai ir protingas veidas sukėlė tikras varžybas. Apie pusė tuzino pirkėjų vienu metu ėmė siūlyti savo kainas. Susirūpinęs, išsigandęs jis dairėsi į visas puses, klausydamas pirkėjų šūkavimų. Pagaliau plaktukas trinktelėjo. Berniuką nupirko Heilis. Nustumtas nuo pakylės ir atiduotas naujam šeimininkui, jis valan-

dėlei stabtelėjo ir atsigrįžo, o jo vargšė motina, drėbėdama visu kūnu, ištiesė į jį rankas.

- Nupirkite ir mane, šeimininke. Dėl Dievo meilės, nupirkite ir mane. Aš mirsiu, jei nenupirksite!

- Tu neilgai gyvensi ir nupirkta! - pasakė Heilis. - Pasitrauk! - Ir jis nusigręžė.

Derybos dėl vargšės moters greit pasibaigė. Su Heiliu kalbėjęs vyras, kuris, kaip atrodė, dar turėjo šiek tiek gailėsčio, nupirko ją labai pigiai, ir žiūrovai pradėjo skirstytis.

Nelaimingos šių varžytynių aukos, ilgus metus gyvenusios vienuose namuose, susibūrė prie vargšės motinos. Jos skausmas buvo toks didelis, jog gaila buvo į ją žiūrėti.

- Nejaugi jie negalėjo man palikti bent vieno? Šeimininkas sakė, kad man jį paliks, - be paliovos kartojo ji, gailiai raudodama.

- Pasikliauk Dievu, teta Agara, - liūdnai pasakė jai senasis negras.

- O ką jis man padės? - kalbėjo ji kukčiodama.

- Mama, mama, neraudok! - ramino ją sūnus. - Sako, kad tu patekai geram šeimininkui.

- Man vis tiek! Man vis tiek! O Albertai! O mano vaikeliai! Tu paskutinis mano kūdiki! Dieve, kaip aš iškentėsiu.

- Veskit ją iš čia, - šaltai pasakė Heilis. - Vis tiek ašaros nieko nepadės!

Senieji negrai vargais negalais atplėšė ją nuo sūnaus ir guosdami nuvedė prie naujojo šeimininko vežimo.

- Na, eikit šen! - pasakė Heilis, varydamas draugėn tris savo nupirktuosius vergus. Jis ištraukė ryšulį antrankių, surakino jiems rankas ir, pervėręs per žiedus ilgą grandinę, nuvarė negrus į kalėjimą.

Po kelių dienų Heilis su savo nuosavybe laimingai įsėdo į garlaivį, plaukiantį Ohajo upe. Tie negrai buvo tik branduolys to būrio, kurį Heilis ir jo patikėtiniai ketino sudaryti.

„Gražuolė upė“ - geriausias ir dailiausias laivas, kuris kada nors yra plaukiojęs šiuose vandenyse ir pavadintas šios upės garbei, linksmai pūškavo pasroviui. Virš jo švietė mėlynas dangus, o aukštai ant stiebo plevėsavo laisvosios Amerikos juostos ir žvaigždės⁸. Džiaugdamiesi gražiu oru, denyje vaikštinėjo išsipuošusios ponios ir ponai. Visi buvo linksmi ir patenkinti. Visi, išskyrus Heilio negrus, kurie drauge su kitomis prekėmis buvo patalpinti

⁸ Jungtinių Amerikos Valstijų vėliava - juostos ir žvaigždės.

apatiniame denyje. Matyt, nevertindami tų patogumą, kurie jiems buvo suteikti, jie sėdėjo glaudžiu rateliu ir tyliai šnekučiavosi.

- Na, vyručiai, - staiga prie jų priėjęs, tarė Heilis, - tikiuosi, kad esate patenkinti ir linksmi. Nėra ko nusiminti! Žvaliau! Būsime man geri, ir aš jums būsiu geras.

Negrai atsakė jam įprastiniu sakiniu: „Taip, šeimninke“, kurią jau ištikus šimtmečius kartoja nelaimingųjų afrikiečių lūpos. Bet, reikia pripažinti, kad jie nelabai linksmi atrodė. Nors ir keista, bet visi jie mylėjo savo žmonas, motinas, seseris ir vaikus, su kuriais neseniai išsiskyrė ir kurių jau niekad nebepamatys. Ir nors jų kankintojai reikalavo, kad jie būtų linksmi, vis dėlto jiems negreit pavyko pralinksmėti.

- Aš turiu žmoną, - kalbėjo vienas negras, skelbime pažymėtas „Džonas - 30 metų“. Jis padėjo savo surakintas rankas Tomui ant kelių. - Ji, vargšėlė, nieko apie mane nežino.

- O kur ji gyvena? - paklausė Tomas.

- Netoli nuo čia, pas vienos smuklės savininką, - atsakė Džonas. - Dar nors vieną kartą šiame pasaulyje norėčiau ją pamatyti! - pridūrė jis.

Vargšas Džonas! Šis troškimas buvo toks žmogiškas, ir ašaros, kurios, jam kalbant, kaip ir bal-

tiesiems, riedėjo per skruostus, buvo taip pat žmogiškos. Tomas giliai atsiduso ir kiek galėdamas skaudama širdimi mėgino jį paguosti.

O viršuje, kajutėse, sėdėjo tėvai ir motinos, vyrai ir žmonos. Linksmi išpuošti jų vaikai žaidė čia pat, lyg maži drugeliai – ir visiems buvo ramu ir patogiu.

– O mama, – tarė berniukas, ką tik atbėgęs iš apačios, – garlaiviu plaukia vergų pirklys ir veža keturis ar penkis vergus!

– Vargšai! – pasakė motina, lyg užjausdama, lyg piktindamasi.

– Apie ką jūs kalbate? – paklausė kita dama.

– Apačioj yra keli nelaimingi vergai, – atsakė motina.

– Ir visi surakinti grandinėmis, – tarė berniukas.

– Kokia gėda mūsų kraštui, kad mums tenka matyti tokius reginius! – sušuko trečioji dama.

– Na, mano manymu, daug ką galima pasakyti ir už vergiją, ir prieš, – įsiterpė elegantiška ponija, kuri sėdėjo prie savo kajutės durų ir siuvo, o jos maža mergytė ir berniukas žaidė šalimais. – Aš esu gyvenusi Pietuose ir turiu pasakyti, kad negrams daug geriau vergijoje negu laisvėje.

– Tam tikru atžvilgiu jiems geriau, aš sutinku, – pasakė dama, kuriai buvo skirta ši pastaba. – Mano

nuomone, vergijoje baisiausias dalykas yra tai, kad paniekinami žmogaus jausmai ir prisirišimas. Na, pavyzdžiui, kad ir šeimų išskyrimas...

- Taip, žinoma, tai baisu, - pasakė elegantiškoji dama, atidžiai apžiūrinėdama ką tik baigtos siūti suknytės papuošimus. - Bet, rodos, tokių dalykų retai kada pasitaiko.

- O ne, labai dažnai! - karštai sušuko pirmoji dama. - Aš daugelį metų gyvenau Kentukyje ir Vir-džinijoje ir prisižiūrėjau tokių atsitikimų, jog širdis plyšdavo. Įsivaizduokite, ponija, kad iš jūsų vaikus atima ir parduoda!

- Apie negrų jausmus mes negalime spręsti pagal savuosius, - pasakė toji, skirstydama ant kelių vilnonius siūlus.

- Jūs iš tikrųjų nieko nežinote apie negrus, jeigu taip kalbate, - švelniai pareiškė pirmoji dama. - Aš gimiau bei užaugau tarp jų ir žinau, kad jie jaučia taip, kaip ir mes, jeigu tik nėra dar jautresni...

- Tikrai? - tarė dama žiovaudama. Ji pažvelgė pro kajutės langelį ir vėl pakartojo: - Ir vis dėlto aš manau, kad jiems vergijoje geriau negu laisvėje.

- Be abejo, jau pats Viešpats Dievas taip norėjo, kad afrikiečiai būtų vergai, - pasakė vienas orus džentelmenas juodais kunigo drabužiais, sėdįs prie

kajutės durų. – „Tebūnie prakeiktas Kanaanas ir tebūnie jis tarnų tarnas“ sakoma Šventraštyje.

– Sakykite, gerbiamasis, argi to teksto tokia prasmė? – paklausė šalia stovįs aukštas liesas vyras.

– Be abejo. Apvaizda dėl nežinomų priežasčių panoro prieš amžių amžius pasmerkti tą rasę vergauti. Ir mes neprivalome prieštarauti Dievo valiai.

– Na, tai ir tvarka! Prekiausime negrais, jeigu tai Dievo valia. Ar ne taip? – pasakė jis Heiliui, kuris stovėjo netoliese, susikišęs rankas į kišenes, ir atidžiai klausėsi pasikalbėjimo.

– Taip, – kalbėjo aukštasis vyras, – mes visi turime paklusti Apvaizdos įstatymams. Negrai turi būti paroduodami, keičiami ir engiami. Jie tam yra sutverti. Tokia pažvalga turėtų mus padrąsinti, ar ne, gerbiamasis?

– Aš niekad apie tai negalvoju, – atsakė Heilis, – ir nieko negaliu apie tai pasakyti. Aš nemokytas žmogus. Ėmiau verstis vergų prekyba, norėdamas užsidirbti sau duoną. O jeigu nusidėjau, tai man dar pakaks laiko atgailai atlikti.

– O kol kas jūsų sąžinė rami, ar ne tiesa? – tarė aukštasis vyras. – Matai, ką reiškia gerai žinoti Bibliją. Jeigu jūs būtumėt anksčiau ją taip išnagrinėjęs, kaip šis garbingas vyras, būtumėt seniai tai

žinojęs ir išvengęs daugelio nemalonumų. Jums tik reikėtų pasakyti: „Tebūnie prakeiktas...“ kaip ten jis vadinamas... ir viskas būtų gerai.

Ir ilgšis, kuris buvo ne kas kitas, kaip gyvulių augintojas, su kuriuo mes jau susipažinome Kentukio smuklėje, atsisėdo ir ėmė rūkyti, o jo ilgame, liesame veide šmėstelėjo keista šypsena.

Heilis išsitraukė savo užrašų knygelę ir ėmė skaičiuoti būsimąjį pelną. Daugelis džentelmenų, ne vien Heilis, tokiu būdu ramina savo sąžinę.

Vyrai kalbėjosi, dykinėjo, skaitė ir rūkė. Moterys siuvo, vaikai žaidė, garlaisis plaukė tolyn.

Kartą garlaisis valandėlei sustojo mažoje vieno miestelio prieplaukoje, Kentukio valstijoje. Heilis išlipo ir nuėjo tvarkyti kažkokių savo reikalų.

Tomas, kuriam grandinė netrukdė palengva slinkti, atėjo prie borto ir sustojo, abejingai žiūrėdamas į miestelį. Staiga jis pamatė Heilį, skubiai žingsniuojantį garlaimio link. Drauge su juoėjo kažkokia negrė su mažu vaiku ant rankų. Ji buvo gana gerai apsirengusi, o paskui ją sekė negras, nešdamas mažą lagaminą. Linksmi šnekėdamasi su juo, moteris laiptukais užkopė į garlaimį. Suskambėjo varpas, sušnyptė garai, mašina sukaukė, ėmė pūskuoti, ir garlaisis nuplaukė pavandeniui. Moteris

nuėjo pro dėžes ir ryšulius apatiniam denyje ir atsėdusi ėmė čiauškėti su savo kūdikiu.

Heilis porą kartų perėjo per garlaivį, o paskui, nusileidęs žemyn, atsisėdo šalia negrės ir ėmė nerūpestingai jai pusbalsiu kažką kalbėti.

Tomas greitai pastebėjo, kad moteris suraukė antakius, o paskui ėmė greitai ir įnirtingai su juo ginčytis.

- Aš tuo netikiu, netikiu, - išgirdo Tomas. - Jūs tik mulkinate mane.

- Jeigu netiki, pažiūrėk čia! - pasakė Heilis, ištraukdamas kažkokį raštą. - Štai pardavimo dokumentas, o čia tavo šeimnininko parašas. Ir galiu tau pasakyti, kad už tave jam sumokėjau stambią sumą!

- Niekaip netikiu, kad šeimnininkas būtų taip mane apgavęs. Tai netiesa! - kalbėjo moteriškė, vis labiau jaudindamasi.

- Gali paklausti bet kurį skaityti mokantį žmogų... Štai, prašau... - kreipėsi jis į praeivį. - Gal jūs malonėtumėt perskaityti, kas čia parašyta? Ši moteris manim netiki.

- Tai pardavimo dokumentas, pasirašytas Džono Fosdiko, - tarė žmogus. - Pagal jį moteris, vardu Liusė, ir jos vaikas atitenka jums. Tai visiškai aišku.

Gaili moters rauda patraukė visų dėmesį, aplink ją susibūrė minia žmonių, ir pirklys trumpai paaiškino jiems tų ašarų priežastį.

- Jis pasakė man, kad aš važiuosiu į Luisvilį ir būsiu virėja toje pačioje smuklėje, kur tarnauja mano vyras!.. Štai ką man pasakė šeimininkas! Tai jo paties žodžiai, ir aš negaliu patikėti, kad jis būtų man melavęs! - pasakojo moteriškė.

- Bet jis jus pardavė, vargšele, čia nėra jokios abejonės, - tarė malonios išvaizdos žmogus, perskaitęs dokumentą.

- Tada neverta apie tai daugiau nė kalbėti, - pasakė moteris, staiga nurimusi. Stipriau apkabinusi vaiką, ji atsisėdo ant dėžės, paskui nusigręžė ir ėmė abejingai žiūrėti į upę.

- Vis dėlto nusiramino, - pasakė pirklys. - Moteris, matyt, su charakteriu!

Garlaisis plaukė tolyn, o moteris ramiai sėdėjo ir žiūrėjo į upę. Švelnus vasaris vėjelis lyg guosdamas glostė jai veidą - švelnus vėjelis, kuriam nerūpi, ar kakta, kurią jis vėsina, apsiniakusi, ar giedra. Ji žiūrėjo į saulės spindulius, tviskančius vandens paviršiuje auksiniais raibuliais, girdėjo aplink skambančius linksmus, patenkintus ir laimingus balsus. Bet jai buvo taip sunku, lyg didžiulis akmuo būtų

slėgęs jos širdį. Kūdikis atsistojo jai ant kelių, savo mažutėmis rankelėmis glostė veidus, šokinėjo, čiauš-kėjo, vapėjo – tarsi norėdamas ją išblaškyti. Staiga ji stipriai prispaudė jį prie savęs, ir ašaros lėtai, viena po kitos, ėmė kristi ant nustebusio veidelio. Bet paskui palengva lyg apsiraminę ir vėl sutelkė savo dėmesį į berniuką. Vaikas – dešimties mėnesių berniukas – pagal amžių buvo nepaprastai gyvas, stambus ir tvirtas. Jis nė valandėlės nenustygo vietoje, sukinėjosi, šokinėjo, ir motina nuolat turėjo žiūrėti, kad jis nepargriūtų.

– Tai puikus berniukas! – sušuko kažkoks žmogus ir sustojo prie jo, susibrukęs rankas į kišenes. – Kokio jis amžiaus?

– Jam vienuoliktas mėnuo, – atsakė motina.

Žmogus švilptelėjo berniukui ir padavė saldainį, kurį tas pagriebė ir, kaip kad visi vaikai, tuojau įsi-kišo į burną.

– Šaunus berniukas! – pagyrė žmogus. – Viską supranta! – Ir, dar kartą švilptelėjęs, nuėjo sau.

Kitame garlaivio gale jis priėjo prie Heilio, kuris rūkė, atsisėdęs ant dėžių krūvos.

Nepažįstamasis brūkštelėjo degtuką ir, degdamas cigarą, tarė:

– Nieko sau negrę įsigijote, gerbiamasis.

- Taip, atrodo, iš tiesų nebloga, - atsakė Heilis, pūstelėjęs dūmus iš burnos.
- Vežate į Pietus? - paklausė žmogus.
- Heilis rūkydamas linktelėjo galvą.
- Į plantacijas? - vėl pasiteiravo žmogus.
- Taip, - atsakė Heilis. - Turiu vienos plantacijos užsakymą ir manau ją ten nugabenti. Man sakė, kad ji gera virėja. Galės ten virti arba medvilnę rinkti. Jos pirštai tinka tam darbui, aš apžiūrėjau. Tam ar kitam darbui ją nesunku bus parduoti.
- Ir Heilis vėl patraukė dūmo.
- Vaiko į plantacijas nenorės imti, - pasakė žmogus.
- Aš jį parduosiu, pirmai progai pasitaikius, - pareiškė Heilis, užsidegdamas naują cigarą.
- Manau, kad nebrangiai jį parduosite? - paklausė nepažįstamasis, patogiai įsitaisęs ant dėžių krūvos.
- Kol kas dar nieko nežinau, - atsakė Heilis. - Vaikas puikus - sveikas, stiprus, riebus, kūnelis kietas kaip akmuo!
- Teisybė, bet kiek su juo vargo, kiek išlaidų, kol jį užauginsi!
- Niekai! - pareiškė Heilis. - Jie auga nepastebimai! Su jais ne daugiau vargo, kaip su šuniukais. Po mėnesio šitas vaikiūkštis jau bėgios.

- Turiu gerą vietą jam užauginti ir nupirkčiau jį, jeigu nebrangiai atiduotumėt. Mūsų virėja pereitą savaitę neteko kūdikio – jis prigėrė geldoje, kol ji kabino baltinius. Va ji ir galėtų šį berniuką auginti.

Heilis ir nepažįstamasis rūkė tylėdami, nė vienas nenorėjo pirmas paliesti svarbiausio jų pokalbio klausimo.

Pagaliau žmogus prabilo:

- Turbūt nenorėsite už jį daugiau kaip dešimt dolerių? Juk vis vien jums reikia juo kaip nors atskratyti.

Heilis papurtė galvą ir reikšmingai nusispjovė.

- Nieko nebus, – atsakė jis ir rūkė toliau.

- O kiek jūs norite?

- Žinote, aš ir pats galiu jį pasiimti arba atiduoti kam nors auginti. Jis puikus, sveikas vaikas, ir po šešių mėnesių gausiu už jį šimtą dolerių, o po metų dvejų – du šimtus, jei atiduosiu į geras rankas. Todėl dabar negaliu parduoti pigiau kaip už penkiasdešimt dolerių.

- Na ką jūs, gerbiamasis! Juk tai tiesiog juokinga! – sušuko žmogus.

- Ne pigiau! – atsakė Heilis, ryžtingai papurtęs galvą.

- Duosiu už jį trisdešimt, bet nė cento daugiau.

- Štai ką aš jums pasakysiu, - tvirtai tarė Heilis, vėl nusispjaudamas, - skirtumą padalykim pusiau, ir atiduosiu jį už keturiasdešimt penkis. Tai viskas, ką galiu padaryti.

- Gerai, sutinku, - truputį pagalvojęs, tarė vyras.

- Taigi, sutarta! - pasakė Heilis. - Kur jūs išlipat?

- Luisvilyje, - atsakė vyras.

- Luisvilyje? - pakartojo Heilis. - Labai gerai. Ten būsime temstant. Vaikas miegos... jūs nusinešit jį tyliai, ir nebus jokio riksmo... Mėgstu viską daryti patylom, nepakenčiu triukšmo ir sąmyšio.

Keletas banknotų iš pirkėjo piniginės perėjo į pardavėjo piniginę, ir Heilis vėl užsirūkė.

Buvo puikus, tylus vakaras, kai garlaivis sustojo Luisvilio prieplaukoje. Moteris sėdėjo, laikydama ant rankų vaiką, kuris kietai miegojo. Išgirdusi miesto pavadinimą, ji greitai padėjo vaiką į guolį tarp dviejų dėžių, rūpestingai patiesusi savo apsiaustą. Paskui nubėgo prie laivo krašto, tikėdamasi prieplaukoje tarp viešbučio tarnų pamatyti savo vyrą. Ji prasispraudė prie pat turėklų ir persisvėrusi ėmė atidžiai žiūrėti į kiekvieno pakrantėje esančio žmogaus veidą. Užpakalyje susigrūdusių keleivių minia skyrė ją nuo vaiko.

- Dabar laikas! - tarė Heilis, imdamas miegantį vaiką ir duodamas jį nepažįstamajam. - Nepažadinkit jo, nes jis pravirks, ir bus daug vargo su ta moterimi.

Žmogus atsargiai paėmė ryšulį ir greit dingo minioje, skubančioje į krantą.

Kai girgždėdamas, kaukdamas ir pukšėdamas garlais atsiskyrė nuo kranto ir iš lėto ėmė plaukti tolyn, moteriškė sugrįžo į savo vietą. Ten sėdėjo pirklys, o vaiko nebebuvo.

- Kur?.. Kur jis? - suriko ji, pagauta siaubo.

- Liuse, - tarė pirklys, - tavo vaiko nėra. Anksčiau ar vėliau, vis tiek tai turėjai sužinoti. Matai, tu negali jo vežtis į Pietus, o čia man pasitaikė proga, ir aš pardaviau berniuką labai dorai šeimai, kuri išaugins jį geriau negu tu.

Kupinas skausmo ir begalinio siaubo žvilgsnis, kuriuo ji pažiūrėjo į Heilį, būtų galėjęs sujaudinti kiekvieną, tik ne jį, prie to pripratusį. Tokį žvilgsnį jis buvo matęs šimtus kartų. Pirklys žiūrėdavo į skausmo iškreiptus juodus veidus, alpstančius žmones, į gražomas rankas ir galvodavo, kad jo amatu versdamasis šito neišvengsi. Ir dabar jam tik buvo svarbu, ar ji ims spiegti ir sukels laive sąmyšį. Mat,

kaip ir kiti prekiautojai žmonėmis, jis negalėjo pakęsti triukšmo.

Bet moteriškė nešaukė. Smūgis buvo per daug taiklus, per daug stiprus, kad ji galėtų šaukti ar verkti.

Priblokšta ji atsisėdo. Jos rankos bejėgiškai nukaro, akys žiūrėjo tiesiai prieš save, bet ji nieko nematė. Lyg per sapną girdėjo triukšmą, žmonių balsus ir mašinos kauksmą. Vargšė sužeista jos širdis negalėjo net dejone išlieti savo begalinės kančios. Iš pažiūros ji atrodė visiškai rami.

Pirklys, naudos sumetimais, stengėsi būti jai žmoniškas, bandė ją guosti.

- Žinau, kad iš pradžių labai sunku, Liuse, - kalbėjo jis, - bet tokia protinga moteris, kaip tu, ilgai nesisielos. Pati matai, kad taip turi būti, ir nieko čia nepadarysi.

- O šeimininke, nereikia... nereikia kalbėti! - alsiu balsu sušuko ji.

- Tu puiki moteris, Liuse, - pakartojo jis. - Aš tau tik gera trokštu ir parūpinsiu Pietuose puikią vietą. Greit susirasi kitą vyrą. Tokia gražuolė kaip tu...

- Nekalbėkit taip su manim dabar, šeimininke! - sušuko moteris, ir jos balse suskambėjo toks gilus skausmas, jog net pirklys pajuto, kad šis atvejis

kažkoks ypatingas, kad čia jo išbandytasis meto-
das netinka.

Jis pasitraukė, o moteris nusigręžė ir apsiaustu apsigaubė galvą. Pirklys kurį laiką vaikščiojo po gar-
laivį, kartkartėmis sustodamas ir žiūrėdamas į ją.

„Labai sielojasi, – kalbėjo pats sau. – Bet nešėlsta,
ir tai gerai. Tegul pasielvartauja. Palengva nurims.“

Tomas stebėjo visą šį sandėrį nuo pirmos iki
paskutinės minutės, ir jam buvo aišku, kuo tai baig-
sis. Jo širdis apsipylė krauju, žiūrint į tą kankinę,
kuri gulėjo ant dėžių lyg sutrypta piktžolė – jau-
čianti, gyva ir vis dėlto pagal Amerikos įstatymus
prilygstanti tiems ryšuliams ir dėžėms, ant kurių
gulėjo.

Tomas atsisėdo arčiau ir mėgino ją guosti, bet ji
tik dejavo.

Atėjo naktis, vėsi, rami ir didinga, šviečianti bega-
line daugybe žvaigždžių. Bet tolimas dangus buvo
nebylus, iš jo negalėjai tikėtis nei pagalbos, nei
užuojautos. Linksmi balsai vienas po kito nuščiuvo.
Visi miegojo, ir buvo aiškiai girdėti vandens čiurle-
nimas laivo gale. Tomas gulėjo ant dėžės ir klausėsi
nelaimingos moters slopios raudos ir aimanų.

- O, kas man daryti? O Dieve! O gerasis Dieve, padėk man! - kartojo ji, kol pagaliau ir tas šnabždesys nutilo.

Vidurnaktį Tomas pabudo nuo staigaus krestelėjimo. Kažkoks juodas šešėlis greitai šmestelėjo pro jį, skubėdamas prie laivo krašto; jis išgirdo, kaip kažkas pliumptelėjo į vandenį. Ir niekas daugiau, be jo, nepakirdo. Jis pakėlė galvą. Vieta, kur sėdėjo moteriškė, buvo tuščia. Jis atsikėlė, apsidairė, bet jos nematė. Nelaiminga, iškankinta širdis pagaliau rado ramybę. O upė lyg niekur nieko linksmai sau čiurleno ir vilnijo.

Pirklys pabudo anksti ir, gerai nusiteikęs, nuėjo pažiūrėti savo gyvųjų prekių. Dabar atėjo jo eilė sunerimti.

- Kurgi, po velnių, toji moteris? - paklausė jis Tomą.

Tomas, iš patyrimo žinojęs, kad tokiais atvejais geriau tylėti, nusprendė nepasakoti, ką buvo matęs arba ką spėjo, ir atsakė nieko nežinąs.

- Ji jokių būdu negalėjo naktį išlipti kurioje nors prieplaukoje, nes kiekvieną kartą, kai garlaisvis sustodavo, aš atsikeldavau ir budėdavau. Tokiuose reikaluose aš niekuo nepasitikiu.

Jis taip kalbėjo, kreipdamasis į Tomą, nes tikėjo, kad šis jį užjaučia. Bet Tomas tylėjo.

Pirklys apžiūrėjo visą garlaivį nuo vieno galo iki kito. Ieškojo tarp statinių, dėžių, prekių ryšulių, aplink mašinas, prie dūmtraukių, bet viskas veltui.

- Klausyk, Tomai, sakyk atvirai, - tarė jis, ilgai ir nesėkmingai ieškojęs. - Juk tu ką nors žinai. Neišsisukinėk, esu tikras, kad žinai. Aš mačiau ją čia gulint apie dešimtą valandą, paskui apie dvyliktą, tarp pirmos ir antros. Apie ketvirtą valandą jos jau nebuvo. Tu visą laiką čia miegojai. Taip, tu kažką žinai, nesigink.

- Štai ką aš žinau, šeimininke, - tarė Tomas. - Paryčiui pajutau, tarytum kažkas šmėkstelėjo pro mane, ir aš pabudau. Paskui garsiai kliunktelėjo vanduo, žiūriu - moters jau nebėra! Štai ir viskas, ką aš žinau.

Pirklys neišsigando, nenustebo, nes, kaip mes jau anksčiau sakėme, jis buvo pratęs prie tokių dalykų. Nė mirtis neprivertė jo sudrebėti. Beprekiaujant vergais, jam ne kartą buvo tekę su ja susidurti, ir jiedu buvo artimi pažįstami. Jam ji atrodė kaip žiaurus priešas, kuris neteisėtai įsikiša į jo piniginius reikalus. Tad jis ir dabar tik nusikeikė ir balsu pasiguodė,

kad jam velniškai nesiseka, ir jeigu taip toliau būsią, tai jis iš šios kelionės nieko neuždirbsiąs.

Bet jis nieko negalėjo padaryti, nes moteris pabėgo į tokią valstiją, kuri niekad negražina pabėgėlių, net tokiai galingai valstybei reikalaujant. Todėl susierzinęs pirklys atsisėdo su užrašų knygele rankoje ir „nuostolių“ skiltyje pažymėjo be žinios dingusią kūną ir sielą.

XIII skyrius

KVAKERIŲ⁹ NAUSĖDIJA

Prieš mūsų akis – didelė, erdvi, gražiai išdažyta virtuvė. Lygios geltonos grindys išblizgintos, nematyti nė vienos dulkelės. Puiki, juodai dažyta viryklė, eilės švytinčių varinių indų, sukeliančių mintis apie skanius valgius, medinės žaliai lakuotos senos ir tvirtos kėdės; mažas supamasis krėslas, o jame – pagalvėlė, pasiūta iš meniškai suderintų įvairiaspalvių vilnonių atraizų. Šalia – didesnis senas krėslas, kurio plačios atramos ir minkštos plunksnų pagalvėlės taip ir kvietė pailsėti.

Šitame krėsle sūpuojasi, akis įsmeigusi į ploną siuvinį, jau mūsų pažįstama Eliza. Taip, tai ji, sulygusi ir labiau išblyškusi negu tada, kai dar buvo savo namuose Kentukyje. Tylus liūdesys slypi jos ilgų blakstienų šešėlyje ir gražių lūpų linijoje. Aiškiai matyti, kad skausmas ne tik užgrūdino švelnią jaunos moters širdį, bet ir subrandino ją. Kai kart-

⁹ *Kvakeriai* – religinė bendruomenė, skelbianti tobulinimosi ir artimo meilės idėjas.

kartėmis ji pažvelgia į savo mažąjį Hari, kuris lyg tropikų drugelis linksmai laksto po virtuvę, jos didelėse tamsiose akyse galima pastebėti tvirtą ryžtą ir jėgą, o seniau, laimingesnėmis dienomis, to niekada nebuvo matyti.

Šalia jos sėdi moteris, pasidėjusi ant kelių alavinį dubenį, ir rūpestingai rūšiuoja džiovintus persikus. Iš pažiūros jai galėtų būti penkiasdešimt metų. Bet jos veidas vienas iš tų, kurie, metams slenkant, vis gražėja: apskritas, rausvas, sveikatingas, apėjęs švelniais pūkeliais, lyg prinokęs persikas. Jos plaukai, kur ne kur jau amžiaus pasidabruoti, nuo plačios, ramios kaktos lygiai sušukuoti aukštyn. Didelės rudos akys šviečia kilnumu ir gerumu. Tik pažvelkite į jas ir pajusite, kokia gera, tauri širdis plaka šitos moters krūtinėje. Kiek daug žodžių ir dainų skirta jaunų mergaičių grožiui, bet kodėl gi nieks nepastebi senatvės žavesio? Jeigu ką patrauktų ši tema, mes nusiūsimė jį pas mūsų gerąją bičiulę Rachilę Holidėj, sėdinčią dabar savo mažame krėsle, kuris girgžda ir braška galbūt dėl to, kad peršalo jaunystėje, o gal dėl nervinio sutrikimo. Lėtai supdamasis pirmyn ir atgal, jis čirpė taip, jog tų garsų neįmanoma būtų buvę pakęsti, jeigu tai būtų koks kitas krėslas. Bet senasis Simeonas Holidėjus dažnai

sakydavo, kad šie garsai jam yra tikra muzika, ir visi vaikai pripažindavo, kad jų motinos krėslas girdėjimas jiems yra mieliausias pasaulyje. Kodėl? Todėl, kad daugiau kaip dvidešimt metų iš to krėslas sklido tik meilės žodžiai, švelnūs pamokymai ir motiniškas meilumas.

- Vadinasi, tu vis dar ketini eiti į Kanadą, Eliza? - paklausė ji, ramiai apžiūrinėdama persikus.

- Taip, ponija, - tvirtai atsakė Eliza. - Turiu eiti toliau. Negaliu čia pasilikti.

- O ką gi ten veiksi? Turi ir apie tai pagalvoti, mano dukrele.

Kaip natūraliai skambėjo šis kreipimasis Rachilės Holidėjų lūpose! Gal todėl, kad jai pačiai labiausiai tiko žodis „motina“.

Elizos rankos suvirpėjo, ir kelios ašaros nukrito ant dailaus siuvinio. Bet ji tvirtai atsakė:

- Aš dirbsiu viską, kas tik pasitaikys. Tikiuosi, kad galėsiu gauti kokį nors darbą.

- Bet žinai, kad gali čia gyventi, kiek tik tau patinka, - pasakė Rachilė.

- Dėkoju jums! - sušuko Eliza. - Tačiau - ji parodė į Hari - negaliu naktimis miegoti. Negaliu nurimti. Pereitą naktį sapnavau, kad tasai žmogus įėjo į kiemą.

- Vargšas vaikeli! - pasakė Rachilė. - Nereikia taip jaudintis. Dar nė vienas pabėgėlis nebuvo pagautas mūsų gyvenvietėje. Esu tikra, kad ir tavęs nepagaus!

Durys atsidarė, ir tarpduryje pasirodė mažutė, apskrita moteris. Jos veidas buvo rausvas ir vaiskus, kaip prinokęs obuolys. Kaip ir Rachilė, ji buvo kukliai apsirengusi: pilka suknelė, ant aukštos, gražios krūtinės kryžmiškai perrišta balta batisto skarele.

- Ruta Stedmen! - tarė Rachilė, džiaugsmingai ją sutikdama ir širdingai spausdama abi jos rankas. - Kaip tu gyvuoji, Ruta?

- Puikiai, - atsakė Ruta, nusiimdama mažą, tamsų gobtuvą ir nosine šluostydama nuo jo dulkes.

Po gobtuvu buvo kvakeriškas kykas, kuris ant jos mažos, apskritos galvelės, rodos, negalėjo nustygti, nors nedidelės putlios rankutės nuolat jį taisė. Iš po jo išlindo kelios neklusnios garbanėlės, ir, norėdama jas sutvarkyti, Ruta priėjo prie mažo veidrodžio. Pasitaisiusi plaukus, ji nusigrįžo nuo veidrodžio ir, matyt, liko savimi labai patenkinta, nes ir kiekvienas, pažvelgęs į šią dvidešimt penkerių metų sveiką, geraširdę, linksmai čiauškančią būtybę, irgi būtų buvęs patenkintas.

- Ruta, štai mūsų draugė Eliza Haris, o čia tasai mažas berniukas, apie kurį aš tau pasakojau.

- Džiaugiuosi, tave matydama, Eliza, labai džiaugiuosi! - pasakė Ruta, spausdama jai ranką, lyg Eliza būtų buvusi jos sena, ilgai laukta draugė. - O čia tavo brangusis berniukas? Aš atnešiau jam pyragaitį, - pridūrė ji ir padavė berniukui širdelės pavidalo sausainį. Haris pasižiūrėjo į ją pro garbanas ir nedrąsiai paėmė pyragaitį.

- O kur tavo mažylis, Ruta? - paklausė Rachilė.

- O, jis tuojau bus čia! Vos tik įėjau, tavo Merė pasičiupo jį ir nubėgo su juo į daržinę parodyti vaikams.

Tuo metu atsidarė durys, ir į kambarį įėjo Merė, graži, rausvaskruostė mergaitė tokiomis pat didelėmis rudomis, kaip motinos, akimis, nešdama ant rankų vaiką.

- O! - sušuko Rachilė, prieidama ir imdama didelį, baltą rubuilį. - Koks gražus ir kaip jis užaugo!

- Žinoma, užaugo, - kalbėjo mažą agni Ruta.

Paėmusi vaiką, ji nurengė jį: nuėmė mažą mėlyno šilko gobtuvą ir daugybę viršutinių drabužėlių. Pasukui, aptampiusi jo palaidinuką, sutvarkiusi klosteles, ji karštai pabučiavo vaikelį ir pasodino ant žemės. Kūdikis, matyt, buvo pripratęs prie tokio elgesio, jis

įsikišo į burnytę nykštį ir susimąstė apie savo reikalus. O motina atsisėdo į kėslą ir, išsiėmusi ilgą kojinę iš baltų bei mėlynų vilnonių siūlų, mikliai pradėjo megzti.

– Mere, būtų gerai, kad atneštum vandens arbatai, – švelniai pasakė motina.

Paėmusi katiliuką, Merė nuėjo prie šulinio. Sugrįžusi pastatė jį ant ugnies, kur jis greit pradėjo linksmai ūžti bei garuoti, suteikdamas virtuvei jaukumo bei svetingumo. Rachilė dar kažką švelniai pasakė, ir tos pačios rankos pastatė ant ugnies prikaistuvį su persikais.

Rachilė pasidėjo baltą kaip sniegas lentą ir, pasirišusi prijuostę, ėmė ramiai gaminti sausainius, o Merei pasakė:

– Mere, būtų gerai, kad paprašytum Džoną greičiau nupešti vištą.

Ir Merė tučtuojau dingo.

Į virtuvę įėjo Simeonas Holidėjus – aukštas, tiesus, raumeningas vyras tamsiu švarku ir kelnėmis, su skrybėle plačiais kraštais.

– Kaip gyveni, Ruta? – paklausė jis meiliai, didžiule plačia savo plaštaka spausdamas jos mažytę, putlią rankutę. – Kaip laikosi Džonas?

- O, Džonas sveikas, kaip ir visi mūsiškiai! - guviai atsakė Ruta.

- Kas naujo, tėvai? - paklausė Rachilė, kišdama į krosnį sausainius.

- Piteris Stebinsas sakė man, kad jie šiąnakt bus čia su savo draugais, - pabrėždamas paskutinį žodį, tarė Simeonas, plaudamasis rankas prie švarutėlio praustuvo mažame prieangyje.

- Štai kaip! - šūktelėjo Rachilė ir susimąsčiusi pažvelgė į Elizą.

- Tu sakei, kad esi pavarde Haris? - vėl įėjęs, paklausė Simeonas Elizą.

Rachilė skubiai pažvelgė į vyrą, kai Eliza virpančiu balsu atsakė: „Taip“. Išsigandusi Eliza pamanė, kad galbūt apie ją iškabintas skelbimas.

- Motin! - šūktelėjo Simeonas, kviesdamas Rachilę į prieangį.

- Ko nori, tėvai? - paklausė ji, eidama ir šluostydamosi miltuotas rankas.

- Jos vyras yra mūsų gyvenvietėj ir šiąnakt ateis čia, - pasakė Simeonas.

- Nejaugi tai tiesa, tėvai? - sušuko Rachilė, ir jos veidas nušvito džiaugsmu.

- Tikra tiesa. Piteris buvo vakar nuvažiavęs į sutartą vietą ir rado ten seną moterį su dviem

vyras. Vienas pasisakė esąs Džordžas Haris. Spręsdamas iš jo pasakojimo, esu tikras, kad tai jis. Gražus ir drąsus vyras. Ar jai dabar pasakyti? – paklausė Simeonas.

– Pasitarkime su Ruta, – pasiūlė Rachilė. – Ruta, eikš šen!

Ruta padėjo mezginį ir tuoj atėjo pas juos į priėmimą.

– Ruta, kaip tu manai? – pradėjo Rachilė. – Tėvas sako, kad Elizos vyras atvyko su paskutiniu būriu ir šianakt bus čia!

Išgirdusi šiuos žodžius, mažoji kvakerė neapsakomai nudžiugo. Ji ėmė taip šokinėti, ploti rankomis, jog net dvi neklusnios garbanos vėl išlindo iš po jos kvakeriško kyko ir užkrito ant baltos skarelės.

– Tyliau, brangioji, – švelniai įspėjo Rachilė. – Tyliau, Ruta! Kaip manai, ar tučtuojau ir pasakyti jai?

– Aišku! Tučtuojau! Tik pamanykit, jei tai būtų mano Džonas, kaip aš džiaugčiausi! Pasakykite jai tuojau, pasakykite, – ir ji padėjo ranką Rachilei ant peties, lyg norėdama ją įtikinti. – Nusiveskite ją į miegamąjį, o aš tuo metu iškepsiu viščiuką.

Rachilė grįžo į virtuvę, kur Eliza siuvo, ir, atidariusi mažojo miegamojo duris, švelniai pasakė:

- Eime su manim, dukrele. Noriu tau pasakyti naujieną.

Kraujas siūbtelėjo į išblyškusį Elizos veidą. Ji atsikėlė, virpėdama iš išgąščio, ir pažvelgė į berniuką.

- Ne, ne, - pasakė mažoji Ruta, prieidama prie jos ir imdama ją už rankų. - Nebijok! Tai geros naujienos, Eliza, eik!

Ir, švelniai pastūmėjusi ją, uždarė duris. Paskum atsigrėžusi paėmė ant rankų Harių ir ėmė jį bučiuoti.

- Tu greit pamatysi savo tėtusį, mažyti! Ar prisimeni jį? Tavo tėvelis greit atvažiuos, - kartojo, o berniukas nustebeš žiūrėjo į ją.

Tuo metu už durų vyko kita scena. Rachilė Holidėj prisitraukė Elizą prie savęs ir tarė:

- Dukrele mano, Dievas tavęs pasigailėjo: tavo vyras išsivadavo iš vergijos pančių.

Kraujas staiga siūbtelėjo Elizai į skruostus, širdis ėmė smarkiai plakti, paskui ji išblyško ir, pajutusi silpnumą, turėjo atsisėsti ant kėdės.

- Tvirtybės, vaikeli, - kalbėjo Rachilė, uždėjusi jai ant galvos ranką. - Jis tarp draugų, ir jie šiandakt atveš jį čionai.

- Šiandakt! - pakartojo Eliza. - Šiandakt!

Žodžiai neteko jai prasmės. Galvoje mintys susijaukė. Valandėlę viskas paskendo migloje.

Atsipeikėjusi ji pamatė, kad guli lovoje, užklota antklode, o mažoji Ruta kamparu trina jai rankas. Ji atmerkė akis, jausdama malonų nuovargį visame kūne, kaip žmogus, kuris, ilgai nešęs sunkią naštą, pagaliau ją nusimeta ir ilsisi. Nervų įtempimas, neatlyžęs nuo to meto, kai ji pabėgo, dabar atslūgo, ir ją apėmė keistas poilsio, ramybės ir saugumo jausmas. Gulėdama atmerktomis didelėmis tamsiomis akimis, ji lyg sapne sekė ją supančius žmones. Matė į kitą kambarį atdaras duris; matė vakarienei paruoštą stalą, apdengtą baltutėle staltiese; girdėjo migdantį kunkuliuojančio virdulio murmėjimą; matė Rutą, vaikščiojančią ten ir atgal, nešiojančią lėkštes su pyragu ir lėkšteles su uogiene; ji vis sustodavo ir įsprausdavo Hariui į rankelę pyragaitį; paglostydavo jam galvelę arba sukldavo ilgas jo garbanas aplink savo sniego baltumo pirštus. Ji matė stambią, motinišką Rachilės figūrą, kai toji vis priešdavo prie jos lovos ir su meile išlygindavo antklodę arba pataisydavo pagalvę, apkamšydavo ją, o iš jos didelių tyrų rudų akių tarsi sklido saulės spinduliai. Ji matė, kaip įėjo Rutos vyras, matė, kaip ji pribėgo prie jo ir ėmė kažką šnabždėti, kartkartėmis savo mažu piršteliu rodydama į kambarį, kuriame gulėjo Eliza. Ji matė, kaip, paėmusi savo kūdikį, Ruta atsisėdo gerti arba-

tos; ji matė juos visus prie stalo, matė ir mažąjį Hari, sėdintį aukštoje kėdėje po Rachilės sparnu. Buvo girdėti tylūs šnabždesiai, švelnus šaukštelių skambesys, muzikalūs puodukų bei lėkštelių tonai, ir visa tai susiliejo žavingame sapne. Ir Eliza užmigo taip, kaip dar nemiegojo nuo tos baisios valandos, kai, paėmusi savo vaiką, šaltą žvaigždėtą naktį pabėgo iš namų.

Ji sapnavo nuostabią šalį – ramybės ir poilsio šalį. Žali krantai, puikios salos, gražus spindintis vanduo ir namai tarp žalumynų. Ir draugiški balsai sakė jai, kad tai jos namai, ir ji matė žaidžiantį savo berniuką – laisvą, laimingą vaikelį! Ji girdėjo savo vyro žingsnius, jautė, kad jis artėja prie jos. Jo rankos ją apkabino, jo ašaros krito ant jos veido, ir ji pabudo!

Tai nebuvo sapnas.

Dienos šviesa seniai buvo užgesusi. Jos vaikas ramiai miegojo šalia; ant lentynos blausiai degė žvakė, o galvūgaly, įsikniaubęs į pagalvę, verkė jos vyras.

Kvakerių namuose išaušo laimingas rytas. Motina atsikėlė anksti ir, apsupta darbščių mergaičių ir berniukų, kurie klusniai vykdė jos meilūs įsakymus: „Tu geriau...“ arba: „Gerai būtų, jeigu tu...“, ruošė

pusryčius. Mat pusryčiai puikiuose Indianos slėniuose yra gausūs, ir jiems paruošti reikia daugelio rankų. Todėl, kol Džonas nubėgo prie šulinio vandens, kol Simeonas jaunesnysis sijojo miltus kukurūziniam pyragams, o Merė malė kavą, Rachilė lėtai ir ramiai sukiojosi, taisė tešlą sausainiams, pešė viščiukus ir skleidė aplink save saulės šilumą. Jeigu kokiam nors trynimui ar sukimui grėsė pavojus nuo per didelio jaunujų padėjėjų uolumo, ji meiliai sakydavo: „Lėčiau, lėčiau“ arba: „Aš nenorėčiau...“ ir to pakakdavo, kad vėl viskas plauktų reikiama vaga.

Kol vyko šie pasiruošimai, Simeonas vyresnysis stovėjo vienmarškinis priešais mažą veidrodį, kabantį kertėje, ir skutosi. Didelėje virtuvėje viskas buvo daroma labai draugiškai, labai ramiai, labai sutartinai! Atrodė, kad kiekvienam buvo malonu dirbti savo darbą; čia viešpatavo toks pasitikėjimas ir draugiškumas, jog net peiliai ir šakutės meiliai skambėjo, dedami ant stalo, o viščiukai, kumpis taip linksmi čirškėjo keptuvėje, tarsi būtų džiaugęsi kepami.

Kai Eliza, Džordžas ir mažasis Haris išėjo iš savo kambario, visi juos sutiko taip širdingai ir maloniai, jog visa tai jiems atrodė lyg sapnas.

Pagaliau visi susėdo pusryčiauti, o Merė, stovėdama prie viryklės, kepė pyragaičius ir, kai jie parausdavo, nešė į stalą.

Dar niekad Rachilė neatrodė tokia nepaprastai laiminga, kaip dabar, sėdėdama gale stalo. Net jos mostuose, kai ji paduodavo lėkštę su pyragu arba pildavo kavą, buvo tiek motiniškumo bei rūpestingumo, jog atrodė, kad į tą paduodamą valgį ar gėrimą ji įdeda savo širdį.

Pirmą kartą gyvenime Džordžas kaip lygus su lygiais sėdėjo prie vieno stalo su baltaisiais žmonėmis. Iš pradžių jis varžėsi, nesmagiai jautėsi. Bet netrukus tas jausmas išsisklaidė lyg migla nuo tikro, kaip švelnūs rytmečio spinduliai, šeimininkų nuoširdumo.

- Tėve, o kas bus, jeigu tave vėl pačiups? - paklausė Simeonas jaunesnysis, tepdamas sviestu pyragą.

- Sumokėsiu baudą, - ramiai atsakė Simeonas vyresnysis.

- O kas, jeigu jie tave įkalins?

- Argi judu su motina nemokėsite tvarkytis fermoje? - paklausė Simeonas šypsodamasis.

- Motina bet kur susitvarkys, - atsakė berniukas.

- Tikiuosi, mano gerasis sere, kad dėl mūsų neturėsite nemalonumų? - nuogaustaudamas paklausė Džordžas.

- Nebijok, Džordžai! Dėl to mes ir gyvename pasaulyje. Jeigu, darydami gera, bijotume nemalonumų, nebūtume verti žmogaus vardo.

- Bet dėl manęs! - pasakė Džordžas. - Aš negaliu su tuo sutikti!

- Nebijok, mano drauge Džordžai. Mes darome tai ne dėl tavęs, - atsakė Simeonas. - Dieną tu ramiai miegosi čia, o naktį, dešimtą valandą, Finėjas Flečeris nuveš tave iki tolesnės gyvenvietės - tave ir visus tavo palydovus. Persekiojami arti, jie netruks tave pasivyti, todėl delsti negalima.

- Jeigu taip, tai kam gi mums laukti vakaro? - paklausė Džordžas.

- Dieną tau čia niekas negresia, nes apylinkės gyventojai visi yra draugai ir budi. O naktį keliauti saugiau.

XIV skyrius

EVANGELINA

Įstrižų besileidžiančios saulės spindulių atšvaitai žaidė plačios it jūra upės paviršiuje, auksu nudažydami virpančias nendres ir aukštus, juodus kiparius, apsivijusius tamsiomis gedulingomis samanų girliandomis.

Sunkiai pakrautas garlaisis plaukė pavandeniui. Deniai buvo verste užversti medvilnės ryšuliais, suvežtais iš įvairių plantacijų, ir iš tolo garlaisis atrodė lyg keturkampė pilka masė, pamažu slenkanti į artimiausią prekybos centrą. Mums ilgai tenka klaidžioti užkrautais deniais, ieškant mūsų ramiojo draugo Tomo. Pagaliau randame jį sėdintį viršutiniame denyje, kertėje tarp medvilnės ryšulių.

Iš dalies pasikliaudamas pono Šelbio atestacija, iš dalies pats pastebėjęs švelnų, nuolankų Tomo būdą, netgi toks žmogus, kaip Heilis, ėmė juo pasitikėti.

Iš pradžių jis ištisas dienas jį stebėdavo ir naktį neleisdavo jam miegoti be grandinių. Bet matydamas, koks Tomas klusnus ir romus, jis darėsi nebe

toks griežtas ir netrukus, pasitikėdamas jo garbės žodžiu, leido jam laisvai vaikščioti po visą garlaivį.

Visad ramus ir paslaugus, visad sunkią minutę pasiruošęs padėti darbininkams, jis greitai nusipelnė jų palankumą ir po daugelį valandų dirbdavo su jais taip nuoširdžiai, kaip kad Kentukyje, fermoje.

O matydamas, kad jau nebėra kas veikti, jis užlipdavo į kertelę tarp medvilnės ryšulių viršutiniame denyje ir įnikdavo skaityti savo Bibliją. Čia mes ir matome jį dabar.

Koki šimtą ar daugiau mylių iki Naujojo Orleano Misisipės lygis yra aukštesnis už ją supančius krančius, ir upė varo savo galingus vandenius tarp dviejų stiprių dvidešimties pėdų aukščio pylimų. Garlaivio keleiviai, stovėdami ant denio, lyg iš plaukiojančios pilies bokšto mato kraštą per daugelį mylių aplinkui. Tad prieš Tomo akis tiesėsi viena plantacija po kitos, ir jis galėjo aiškiai įsivaizduoti tą gyvenimą, kuris jo laukė.

Jis matė, kaip toluomoje dirba vergai: matė jų lūšnelės, sustatytas plantacijose eilėmis atokiai nuo prabangių ponų namų ir puikių parkų. Ir, tiems paveikslams slenkant pro akis, jo vargšė naivi širdis veržėsi atgal į Kentukio fermą, apsuptą senų, ūksmingų bukmedžių, prie šeimininko namų, prie jo

didelių vėsių kambarių ir netoliese stovinčios mažos trobelės, paskendusios begonijose ir rožėse. Jis tarsi matė veidus savo draugų, su kuriais vaikystėje kartu augo, matė savo darbščią žmoną, ruošiančią vakarienę. Girdėjo linksmai žaidžiančius berniukus ir čiauškančią mažytę, sėdinčią ant jo kelių...

Paskui staiga viskas dingdavo, ir jis vėl matydavo tik nendrynus, kiparus, slenkančias plantacijas, vėl išgirdavo mašinų gaudesį ir kaukimą, ir viskas aiškiai jam kalbėjo, kad tas jo gyvenimo laikotarpis žuvo amžinai.

Panašiu atveju jūs parašytumėte savo žmonai laišką, nusiųstumėte žinią vaikams, bet Tomas nemokėjo rašyti, paštas jam neegzistavo, ir nei žodžiu, nei menka žinute jis negalėjo apmalšinti skaudaus namų ilgesio.

Tad argi nuostabu, kad jis laistė ašaromis Biblijos puslapius, gulėdamas ant medvilnės krūvos ir kantriai vedžiodamas pirštu žodžius! Raides jis pažino jau suaugęs, greitai skaityti nemokėjo ir vargo, palengva eidamas nuo vienos eilutės prie kitos.

Kitados Bibliją paprastai balsu skaitydavo pono Šelbio vaikai, ypač Džordžas. Jiems skaitant, Tomas pasižymėdavo knygoje tas vietas, kurios jam labiausiai patikdavo. Biblija buvo išmarginta nuo pradžios

iki galo, todėl jis dabar galėjo lengvai surasti pamėgtąsias ištraukas, kurių kiekviena priminė namus, šeimą, praeities džiaugsmus, o pati knyga atrodė esanti viskas, kas jam beliko šiame gyvenime.

Tarp keleivių garlaivyje buvo vienas jaunas, turtingas džentelmenas, pavarde Sen Kleras. Jis gyveno Naujajame Orleane. Su juo drauge vyko ir dukrytė, penkerių šešerių metų mergaitė, kurią globojo viena ledi, matyt, kokia jų giminaitė.

Tomas dažnai prabėgomis žvilgčiojo į šitą mažą mergytę, nes ji buvo viena tų gyvų, nuolat judančių būtybių, kurias taip sunku išlaikyti vietoje kaip saulės spindulį arba vasaros vėjelį, o kas bent vieną kartą ją pamatydavo, tas jau ir žiūrėdavo į ją.

Tai buvo nepaprastai graži mergytė, tačiau ne tokia rausvaskruostė ir nerangi, kaip kad paprastai būna vaikai. Ji buvo įkūnytas grakštumas. Jos veidas stebino ne tiek grožiu, kiek ypatinga svajingo rimtumo išraiška, kuri versdavo į ją žiūrintįjį susimąstyti; net pačius niūriausius, didžiausius pedantus nejučia patraukdavo ši išraiška. Ilgi auksinio atspalvio kaštoniniai plaukai lyg debesėlis gaubė dailią galvutę, gilus, rimtas jos mėlynų akių žvilgsnis, šviečias ilgų blakstienų šešėlyje – visa tai skyrė ją iš

kitų vaikų ir kiekvieną skatino atsigręžti ir žiūrėti iš paskos, kai ji lengvai prabėgdavo pro šalį.

Jos tėvas ir globėja tik ir sekiojo paskui ją, o ji vis pasprukdavo nuo jų, kaip vasaros debesėlis. Kadangi jos niekas niekad os nebardavo, kad ir ką ji darytų, tad ji nepavargdama sau bėgiojo po visą garlaivį. Kaip lengvutis šešėlis praskrisdavo baltu drabužėliu, vis tokiu pat švairiu ir tyru. Ir nebuvo nė vieno kampelio garlaivyje, nė vienos kertelės aukštai ir žemai, kurių nebūtų palietusios lengvos šios fėjos kojytės, kur nebūtų pasirodžiusi auksinė jos galvelė su tamsiai mėlynomis akutėmis lyg nuostabi svajonė.

Kūrikas, pakėlęs akis nuo sunkaus darbo, pastebėdavo kartais jos išplėstas akutes, žvelgiančias į kaukiančios krosnies gelmes. Ji išgąstingai su gailėsčiu žiūrėdavo į jį, tarsi bijodama, kad jam gresia baisus pavojus. Kartais vairininkas sulaikydavo savo ratą ir šypsodavosi, pamatęs tą lyg iš paveikslo išnirusią galvutę, žvelgiančią pro jo apskritą kajutės langelį ir tučtuojau vėl pradingstančią. Tūkstančius kartų per dieną šiurkštūs balsai laimindavo ją, ir rūstūs veidai nusigiedrindavo, jai praeinant pro šalį. O kai ji be baimės pribėgdavo prie pavojingų vietų, suodinos rankos nejučiomis išsitiesdavo jos apsaugoti.

Tomas buvo jautrios ir švelnios prigimties, būdingos jo rasei, kuri nuolat ilgisi paprastumo, vaikiškumo. Jis stebėjo tą mažą būtybę su kasdien vis didėjančiu smalsumu.

Nuliūdusi dažnai ji eidavo pro tą vietą, kur sėdėjo Heilio vergų būrys – grandinėmis sukaustyti vyrai ir moterys. Ji atslinkdavo prie jų ir rimtai, su nerimu ir prislėgta žiūrėdavo į juos. Kartais savo plonomis rankelėmis ji pakeldavo jų grandines ir, liūdnai atsidususi, bėgdavo šalin. Netrukus ji vėl atsirasdavo tarp jų su pilnomis saujomis saldainių, riešutų, apelsinų ir, džiaugsmingai išdalijusi juos vergams, vėl nubėgdavo.

Tomas ilgai stebėjo mažąją ledi, nedrįsdamas užmegzti su ja pažinties. Žinojo daug paprastų būdų, kuriais galima prisivilioti vaikus, ir nusprendė sumaniai jais pasinaudoti. Jis mokėjo išpjauti mažytes pinctinėles iš vyšnių kauliukų, iš riešutų kevalų padaryti keistus juokingus veidus, iš šėivamedžio šerdies – šokliukus, o jau tokių švilpynių, kaip jo, joks meistras nebūtų mokėjęs padirbti. Jo kišenės buvo pilnos įvairiausių patrauklių mažmožių, kurie anksčiau buvo skirti šeimnininko vaikams ir kuriuos jis dabar labai išmintingai palengva panaudojo pažinčiai ir draugystei su mergyte užmegzti.

Mergaitė atrodė labai nedrąši, nors visi tie daikčiukai ją labai domino – nelengva buvo ją prisijaukinti. Iš pradžių ji kaip kanarėlė atsitūpdavo ant kokios nors dėžės arba ryšulio netoli Tomo, knerbiančio minėtuosius mažmožius, ir droviai imdavo iš jo tuos daiktelius, kuriuos jis jai siūlydavo. Bet pagaliau jie susidraugavo.

– Kuo vardu mažoji panelė? – pagaliau paklausė Tomas.

– Evangelina Sen Kler, – atsakė mergaitė. – Bet tėvelis ir visi kiti vadina mane Eva. O kuo tu vardu?

– Mane vadina Tomu. Tenai, Kentukio mieste, maži vaikai mane vadindavo dėde Tomu.

– Tai ir aš tave vadinsiu dėde Tomu, nes, žinai, tu man patinki, – pasakė Eva. – O kur tu, dėde Tomai, keliauji?

– Nežinau, panele Eva.

– Nežinai? – nustebė Eva.

– Nežinau. Mane parduos kam nors. Nežinau, kas nupirks.

– Mano tėvelis gali tave nupirkti, – gyvai pasakė Eva. – O jeigu jis nupirks, tau bus gera. Aš šiandien pat paprašysiu jį, kad tave nupirktų.

– Dėkui jums, mažoji ledi, – pasakė Tomas.

Garlaivis sustojo nedidelėje prieplaukoje paimti malkų, ir Eva, išgirdusi tėvo balsą, vikriai pašoko ir nubėgo. Tomas atsikėlė ir nuėjo pasisiūlyti krovikams į talką ir netrukus jis jau darbavosi su jais.

Eva su tėvu stovėjo prie turėklų ir žiūrėjo, kaip garlaivis plaukia nuo kranto. Ratas apsisuko du ar tris kartus vandenyje, ir staiga mergaitė, netekusi pusiausvyros nuo netikėto truktelėjimo, iškrito per bortą. Tėvas, nesuvokdamas ką daręs, norėjo šokti paskui ją, bet už jo stovintieji sulaikė jį, tučtuojau pastebėję, kad jo vaikui bus suteikta daug patikimesnė pagalba.

Tą akimirką, kai ji nukrito į vandenį, Tomas stovėjo apatiniame denyje. Jis matė, kaip ji paniro, ir tučtuojau šoko jos gelbėti. Tomas turėjo plačią krūtinę, tvirtas rankas, ir jam nesunku buvo keletą sekundžių išsilaikyti vandenyje, kol mergaitė iškilo į paviršių. Jis nutvėrė ją už rankos ir priplaukė prie garlaivio. Šimtai rankų išsitiesė jos paimti. Dar valandėlė, ir tėvas jau nešė ją, šlapią ir be sąmonės, į moterų kajutę, kur, kaip kad paprastai tokiais atvejais, subruzdavo visos geranoriškos bei geraširdės damos tarsi tik tam, kad kiltų netvarka, ir kad mergaitė kuo ilgiau neatsigautų.

Kitą dieną garlaivis artėjo prie Naujojo Orleano.

Buvo karšta ir tvanku. Garlaivyje viešpatavo įprastinė laukimo bei pasiruošimo nuotaika. Kaju-tėse keleiviai rinko savo daiktus, dėliojo juos, ruoš-damiesi lipti į krantą. Tarnai ir kambarinės stropiai valė, šveitė, stengėsi išblizginti gražuolį garlaivį, įplaukiantį į didelį miestą.

Apatiniame denyje, susidėjęs ant krūtinės rankas, sėdėjo mūsų bičiulis Tomas, kartkartėmis baimingai pažvelgdamas į grupę žmonių kitame garlaivio gale.

Ten stovėjo gražioji Evangelina. Ji atrodė truputį labiau išblyškusi negu vakar, bet daugiau nebuvo jokių vakarykščio nuotykių žymių. Grakštus, ele-gantiškas jaunas vyras stovėjo šalia jos, nerūpestin-gai pasirėmęs alkūne ant medvilnės ryšulio. Prieš jį gulėjo išskleista didelė piniginė. Tik pažvelgus, buvo aišku, kad tas džentelmenas – Evos tėvas. Ta pati taurios formos galva, tos pačios didelės mėlynos akys, tie patys auksinio atspalvio plaukai, bet veido išraiška buvo visai skirtinga. Didelių, šviesiai mėlynų akių žvilgsnis ne miglotas, svajingas, kaip Evos, bet aiškus, drąsus, linksmas ir gyvas. Gražiai apibrėž-tos lūpos šypsojosi išdidžiai ir su panieka, o prana-šumo pajauta buvo pastebima visuose grakščiuose bei laisvuose jo dailios figūros judesiuose. Smagus,

nerūpestingas, lyg pašaipiai, lyg ir su panieka jis klausėsi, ką kalbėjo Heilis, kuris kaip įmanydamas gyrė prekę, dėl kurios vyko derybos.

- Žodžiu, visų krikščioniškųjų dorybių rinkinys su juodos odos aptaisais! - pasakė Evos tėvas, kai Heilis baigė kalbėti. - Na, o dabar, bičiuli, pasakyk, kiek tu nori iš manęs išplėsti, kaip sako kentukiečiai. Trumpai tariant, kiek norite už jį? Už kokią sumą norite mane apgauti? Greičiau spręskite!

- Ką gi, - atsakė Heilis, - jei paprašysiu tūkstančio trijų šimtų dolerių už tą negra, tai niekieko neuždirbsiu. Garbės žodis, nè skatiko!

- Vargšelis! - pasakė jaunasis džentelmenas, išmeigęs į jį savo aštrias, pašaipias, mėlynas akis. - Vadinasi, jūs parduodate jį už tą kainą vien iš pagarbos man?

- Žinoma! Ir jaunoji ledi, rodos, taip pat susižavėjusi Tomu!

- O! Dėl to jūs turbūt ir esate toks geraširdis, drauguži? O dabar, jeigu jau jūs toks geradarys, pasakykite, kiek galite nuleisti, kad įtiktumėt jaunajai ledi, kuriai jis taip patinka?

- Na, jūs tik pats pagalvokite, - tarė pirklys. - Pažiūrėkite į jo rankas, į kojas, į plačią krūtinę; jis stiprus kaip arklys. Pažiūrėkite į jo galvą: jo aukšta

kakta rodo, kad jis gabus, išmintingas negras. Aš jau tuo įsitikinau. Tokio sudėjimo bei ūgio negras yra vertas tų pinigų vien tik dėl kūno, net jeigu jis ir kvailas būtų, o juk jis puikus, išmintingas negras, ir tai dar labiau padidina jo vertę. Šis vyras tvarkė visus savo šeimininko ūkio reikalus. Jis nepapras-tai sumanus.

- Tas kaip tik blogai, labai blogai! Jis per daug žino! - pasakė jaunasis džentelmenas vis su ta pačia paniekos šypsena. - Tai visai netinka. Tie jūsų protingi negrai visuomet pabėga, vagia arklius, kelia triukšmą. Man atrodo, kad jūs turite nuleisti keletą šimtų, turint omeny jo protingumą.

- Galėčiau ir nuleisti, jeigu jis nebūtų toks doras. Bet aš jums parodysiu jo šeimininko ir kitų žmonių atsiliepimus, ten sakoma, kad tai tikrai pamaldus, kuklus, nuolankus žmogus, kokių reta. Toje apylin-kėje jį vadino pamokslininku.

- Vadinasi, jis galės atlikti šeimos dvasininko pareigas! - šaltai atsakė jaunasis džentelmenas. - Puiki mintis. Juo labiau, kad religingumo mūsų namuose ne per daugiausia...

- Jūs vis juokaujate!

- Kodėl jūs taip manote? Na, parodykit dokumentus.

Pirklys gal jau seniai būtų netekęs kantrybės, bet iš linksmai kibirkščiuojančių didelių mėlynų vyro akių jis suprato, kad reikalas jau išspręstas; tad jis išsitraukė piniginę, pasidėjo ją ant medvilnės ryšulių ir ėmė atsidėjęs raustis joje, o pirkejas stovėjo greta ir, nerūpestingai bei pašaipiai šypsodamasis, jį stebėjo.

- Tėveli, nupirk jį! Nesvarbu, kiek jis kainuoja! - tyliai šnabždėjo Eva, užlipusi ant ryšulių ir apkabiniusi tėvo kaklą. - Tu turi pakankamai pinigų, aš žinau. Jis labai labai man reikalingas.

- Kam gi jis tau, katyte? Tu nori, kad jis būtų tavo barškutis ar medinis arkliukas?

- Aš noriu, kad jis būtų laimingas.

- Originali priežastis, iš tikrųjų.

Tuo metu pirklys padavė jam pono Šelbio pasirašytą liudijimą, kurį vyras paėmė pirštų galais ir atsainiai peržiūrėjo.

- Išsilavinusio žmogaus rašysena, nė vienos gramatinės klaidos. Na, bet tas religingumas vis dėlto kelia man abejonių, - tarė jis, ir ta pati paniekos kibirkštėlė vėl sublizgėjo jo akyse. - Pamaldūs žmonės - aš kalbu apie baltuosius - vos nesugriovė mūsų krašto. Jau tokie pamaldūs tie mūsų politikai, tie būsimųjų rinkimų kandidatai ir mūsų bažnyčios bei

valstybės šulai, jog žmogus net nežinai, kuris didesnis sukčius. O kiek jūs įkainosite savo prekės reli-gingumą?

- Jūs vis dar teikiatės juokauti! - tarė pirklys. - Bet jūsų žodžiuose vis dėlto yra dalis teisybės. Pamaldus negras jokių būdu nepasielgs nesąžiningai. Ir jo senasis šeimininkas laiške taip rašo apie Tomą.

- Štai, skaičiuok pinigus, drauguži, - pasakė jaunasis džentelmenas, duodamas pirkliui pluoštą banknotų.

- Teisingai! - tarė Heilis, ir jo veidas nušvito iš džiaugsmo.

Jis ištraukė seną rašalinę, surašė pardavimo dokumentą ir po valandėlės padavė jį jaunajam vyrui.

- Įdomu, - pasakė Sen Kleras, akimis permetęs dokumentą, - kiek įkainotų mane? Kiek duotų už mano galvos formą, už aukštą kaktą, už rankas, kojas, taip pat už išsilavinimą, žinias, gabumus, sąžiningumą ir pamaldumą? Ir vis dėlto manau, kad suma būtų labai maža. Na, eime, Eva! - pasakė jis ir, paėmęs mergaitę už rankos, nuėjo į kitą garlaidžio galą. Pirštų galais kilstelėjęs Tomo smakrą, jis linksmi pasakė:

- Pažvelk į mane ir pasakyk, kaip tau patinka tavo naujasis šeimininkas.

Tomas pakėlė galvą. Kaip kitaip, jeigu ne su džiaugsmu buvo galima žiūrėti į šitą linksmą, jauną, gražų veidą. Tomo akys pasruvo ašaromis, ir jis nuoširdžiai pasakė:

- Telaimina jus Dievas, šeimininke!

- Tikiuosi, kad jis palaimins. Kuo tu vardu?..

Tomas? Ar moki valdyti arklius, Tomai?

- Iš pat mažens esu pripratęs prie arklių, - atsakė Tomas. - Ponas Šelbis jų daug turėjo.

- Gerai, aš manau tave paskirti vežėju, bet tik su ta sąlyga, kad pasigersi ne dažniau kaip kartą per savaitę, išskyrus ypatingus atvejus.

Tomas nustebo, pasijuto įžeistas ir pasakė:

- Aš išvis negirtauju, šeimininke.

- Jau girdėjau tą pasaką, Tomai! Na, pamatysim. Bet jei tu negirtauji, tai bus didelė laimė. Neimk į galvą, - geraširdiškai pridūrė jis, matydamas, kad Tomas vis dar stovi nuliūdęs. - Aš neabejoju, kad tu pasiryžęs gerai elgtis.

- Taip, šeimininke, - pasakė Tomas.

- Ir tau bus gera pas mus, - tarė Eva. - Tėvelis visiems labai geras, nors ir mėgsta iš visų pasijuokti.

- Tėvelis labai tau dėkingas už tokią rekomendaciją, - juokdamasis pasakė Sen Kleras ir, pasisukęs ant kulnų, nuėjo.

APIE NAUJĄJĄ TOMO ŠEIMININKĄ IR ĮVAIRIUS KITUS DALYKUS

Kadangi mūsų kuklaus herojaus gyvenimas susijo su ankstesniame skyriuje minėtais žmonėmis, tai būtina pasakyti keletą žodžių apie juos.

Ogiustenas Sen Kleras buvo turtingo Luizianos¹⁰ plantatoriaus sūnus. Jo tėvas ir dėdė paliko savo tėvynę Kanadą, vienas įsikūrė puikioje fermoje Vermonte¹¹, o antrajam teko turtinga plantacija Luizianoje. Ogiusteno motina buvo prancūzė hugenotė¹², kurios senoliai emigravo į Luizianą pirmomis jos įsikūrimo dienomis.

¹⁰ *Luiziana* – Pietų valstija, esanti Misisipės žemupyje prie Meksikos įlankos. Svarbiausias Luizianos miestas – Naujasis Orleanas. Iki 1802 metų Luiziana, kaip ir visos kitos Pietų valstijos, priklausė Prancūzijai, ir šio romano laikais joje dar buvo kalbama prancūziškai.

¹¹ *Vermontas* – viena iš Šiaurės rytų valstijų.

¹² Liudviko XIII persekiojami, hugenotai (prancūzai protestantai) emigravo į Luizianą ir į kitas Amerikos valstijas.

Sen Klero motina buvo nepaprastai taurios sielos ir kilnaus būdo, todėl sūnus pavadino dukterį jos vardu, tikėdamasis, kad toji bus panaši į senelę. Žmona nepatenkinta stebėjo, kaip Sen Kleras vis labiau prisiriša prie vaiko. Jai atrodė, kad visa tai, ką jis skyrė vaikui, buvo atimama iš jos. Evos gimimas atsiliepė jos sveikatai. Gyvenimas be jokio darbo – tiek fizinio, tiek protinio – nuobodulys bei nepasitenkinimas ir po gimdymo silpnėjanti sveikata per kelerius metus jauną gražuolę pavertė pageltusia, suvytusia, liguista moterimi, kuri visą laiką galvojo apie daugybę įsivaizduojamų ligų ir manė esanti labiausiai kenčianti ir apleista būtybė pasaulyje.

Įvairiems jos nusiskundimams nebuvo galo. Bet dažniausiai ji skųsdavosi migrena; dėl to kartais po tris dienas per savaitę neišeidavo iš kambario. Ir kadangi ūkyje šeimininkavo, žinoma, tarnai, Sen Kleras pajuto, kad namuose pasidarė labai nejauku.

Vienintelė jo dukrelė buvo nepaprastai gležna, ir jis bijojo, kad motinos nerūpestingumas ir priežiūros stoka gali pakenkti vaiko sveikatai ir net gyvybei. Vykdamas į Vermontą, jis drauge pasiėmė dukrelę, o ten paprašė pusseserę panelę Ofeliją Sen Kler važiuoti gyventi pas jį, į Pietus. Ir štai dabar

jie grįžta namo šituo garlaiviu, kur mes su jais ir supažindinome skaitytojus.

Ir kol tolumoje išnirs prieš akis Naujojo Orleano bažnyčių bokštai ir smaigaliai, dar yra laiko susipažinti ir su panele Ofelija.

Kas kada nors yra keliavęs Naujosios Anglijos¹³ valstijomis, tas prisimena ūksmingus sodžius, didelius fermų namus su švariai iššluotu, žolele apaugusiu kiemu, kuriam pavėsi teikia tankūs, didžiuliai klevai, prisimena tvarką ir tylą, amžiną, netrikdomą ramybę, kuri, rodos, dvelkia iš visų šitų vietų. Nei vienas miestas nekyšo išlūžęs tvoroje, nei vienos šiukšlelės kieme, o po langais auga alyvos. O kokie ten erdvūs, švarūs kambariai, kuriuose tartum niekad nieko nedaroma, ir visi daiktai stovi niekad neliečiami, savo vietose. Atrodo, kad gyvenimas čia plaukia kampe stovinčio seno laikrodžio tikslumu. Namuose nėra tarnų, bet ledi, užsidėjusi sniego baltumo kyką, akinius, sėdi kiekvieną dieną po pietų drauge su savo dukterimis ir siuvinėja, lyg

¹³ *Naujoji Anglija* – Jungtinių Amerikos Valstijų šiaurės rytų dalis. Ją sudaro šios valstijos: Masačusetsas, Meinas, Naujasis Hampšyras, Konektikutas, Rod Ailandas ir Vermontas, kuriame gimė panelė Ofelija.

jos neturėtų jokio kito darbo. Ruoša namuose atliekama anksti rytą, ir jeigu jūs užeisit bet kuriuo laiku dieną, visi darbai jau bus atlikti. Senos virtuvės grindys švarutėlės – nė vienos dėmelės; kėdės, stalai ir įvairūs virtuvės reikmenys taip sutvarkyti, lyg niekas jų niekad nevartotų; nors tris keturis kartus per dieną čia valgoma, skalbiama bei lyginama ir tylo mis kažkoku paslaptingu būdu gaminami kalnai sviesto bei sūrio.

Tokioje fermoje, tokiam name ir tokioje šeimoje panelė Ofelija ramiai gyveno keturiasdešimt penkerius metus, kol pusbrolis pakvietė ją paviešėti į savo namus Pietuose. Gausioje šeimoje ji buvo vyriausioji, bet tėvas ir motina vis dar tebelaikė ją „vaiku“, ir pasiūlymas važiuoti į Orleaną visai šeimai pasirodė labai svarbus apsvarstytinas įvykis. Senas žilaplaukis tėvas išsiėmė iš spintos Morzės atlasą, tiksliai ištyrė Naujojo Orleano geografinį ilgį ir plotį ir perskaitė Flinto knygą „Kelionė Pietų ir Vakarų kraštuose“.

Geroji motina baimingai klausinėjo, ar tiesa, kad „Orleanas esąs baisi vietovė“ ir kad „į Orleaną važiuoti lygiai taip pat pavojinga, kaip į Sandvičio salas arba ten, kur gyvena stabmeldžiai“.

Netrukus ir daktaras, ir dvasininkas, ir visi kiti panelės Pibodi skrybėlių parduotuvėje sužinojo, kad svainis Sen Kleras kviečia panelę Ofeliją į Orleaną. Visa apylinkė tik ir kalbėjo apie šį svarbų įvykį.

Kai pagaliau visi sužinojo, kad panelė Ofelija sutiko važiuoti, draugai ir pažįstami iškilmingai ėmė kviesti ją arbatos ir visapusiškai svarstė jos planus ir ketinimus.

Sklido kalbos, kad eskvairas Sinkleris, kaip čia paprastai vadindavo Sen Klerą, davė panelei Ofelijai penkiasdešimt dolerių ir liepė nusipirkti keletą geriausių suknelių; sklido kalbos, kad dvi šilkinės suknelės ir skrybėlaitė buvo atsiųstos jai iš Bostono. Visi buvo tos nuomonės, kad niekas šituose kraštuose dar nematęs tokio puikaus skėčio, kokį ji parsisiųsdino iš Niujorko. Buvo pasakojama, kad ji turinti šilkinę suknelę, kuri galinti stovėti ant grindų. Sklido gandai apie nosinę – peltakiais siuvinėtą; kai kas net tvirtino, jog panelė Ofelija turinti nosinę, iš visų pusių mezginiuotą, ir netgi kampuose mezginiai esą įsiūti vidun. Bet pastarasis tvirtinimas iki šiol taip ir liko nepatikrintas.

Ir štai, apsivilkusi puikia rudos drobės kelionine suknele, panelė Ofelija stovi prieš jus aukšta, kampuota, tiesi. Ji gan aštrių veido bruožų, lūpos

sučiauptos kaip žmogaus, kuris pratęs apie kiekvieną dalyką turėti savo nuomonę. Jos išvalgios, juodos akys visą laiką ieško, tyrinėja, klaidžioja aplink, tarsi stebėdamos, ko reikėtų pasisaugoti.

Visi jos judesiai staigūs, griežti ir energingi; daug kalbėti ji nemėgsta, bet jos žodžiai svarūs, apgalvoti.

Ji buvo tvarkos, nuoseklumo ir tikslumo įsikūnijimas. Punktuoli kaip laikrodys, nenukrypstanti į šalį kaip garvežys. Ir į kiekvieną, kuris buvo kitoks, ji žiūrėdavo su panieka ir pasišlykštėjimu.

Sunkiausia nuodėmė, didžiausia blogybė panelei Ofelijai – „išgverimas“, ir tai buvo jos mėgstamiausias žodis. Jeigu ji pabrėždama ištardavo žodį „išgverimas“, tai reikšdavo neapsakomą panieką. Tą žodį ji taikydavo žmonėms, kurie nieko neveikdavo ir gerai nežinodavo, ką darys, arba svyruodavo, negalėdami apsispręsti, kaip baigti pradėtą darbą. Tokius žmones ji labai niekindavo ir savo panieką reikšdavo dažniau lediniu griežtu žvilgsniu negu žodžiais, lyg jai būtų buvę šlykštu apie tai kalbėti.

Ji buvo aiškus, tiesaus ir veiklaus proto. Gerai žinojo istoriją, buvo skaičiusi senuosius anglų klasikus ir blaiviai sprendavo apie tuos dalykus, kurie buvo jos pasaulėžiūros akiratyje. Jos religinės pažiūros buvo aiškios, griežtos ir tikslios. Ji nenukrypdavo

nuo savo apibrėžtų pažiūrų ir šeimininkaudama, ir bendraudama su draugais. O visų svarbiausias jos gyvenimo principas buvo sąžiningumas.

Panelė Ofelija buvo nepaprastai pareiginga. Kartą apsisprendusi, kokios yra jos pareigos, ji nenukryp-dama eidavo tuo keliu, ir nei vanduo, nei ugnis negalėjo jai sutrukdyti. Ji būtų šokusi į šulinį, puolusi prieš patrankos vamzdį, jeigu būtų buvusi tikra, kad tai jos pareiga. Pareiga jai atrodė tokia dorybė, tokia visa aprėpianti, susidedanti iš tiek daug smulkmenų, o ji pati buvo tokia neatlaidi žmogaus silpnybėms, jog, nepaisant didvyriškų pastangų, ji niekad negalėdavo to idealo pasiekti ir amžinai jautėsi nepatenkinta.

Bet kaipgi Ofelija galėjo sutikti važiuoti su Ogiustenu Sen Kleru, linksmu, nesivaržančiu, nepraktišku, skeptišku žmogumi, žodžiu, su tokiu, kurio įžūlus laisvamaniškumas neigė jos brangiausias įpročius bei įsitikinimus?

Tiesą pasakius, panelė Ofelija jį mylėjo. Kai jis buvo dar mažas berniukas, ji tvarkydavo jo drabužius, šukuodavo jam plaukus, auklėjo jį. Nors pažiūrėti ji buvo griežta, tačiau ir jos širdyje ruseno švelnūs jausmai, ir Ogiustenas, kaip paprastai, visiškai pavergė jos širdį. Ir todėl jam dabar nesunku buvo

įtikinti ją, kad jos pareiga – važiuoti į Orleaną ir globoti Evą, išgelbėti ją nuo gresiančio pavojaus subankrutuoti, kadangi jo žmona nuolat serga. Mintis, jog yra namai, kuriais niekas nesirūpina, giliai įstrigo jai į širdį. Be to, ji pamilo žavingą mergytę, o jos tėvui visada jautė silpnybę ir, širdies gilumoje laikydama ją „stabmeldžiu“, jo pokštus vis dėlto laikė sąmojingais ir – visų nuostabai – pakentė jo trūkumus.

Daugiau žinių apie panelę Ofeliją skaitytojas ras, artimiausiu su ja susipažinęs.

Dabar ji sėdi savo kajutėje tarp daugybės didelių ir mažų lagaminų, krepšių, kuriuos rūpestingai uždarinėja, raišioja, krauna ir segioja.

– Eva, ar prisimeni, kiek turi daiktų? Turbūt neprisimeni – vaikai niekuomet nieko neprisimena. Štai kelionės krepšelis, štai maža melsva dėžutė, kurioje yra tavo geriausioji skrybėlaitė – tai du, guminis krepšelis – trys, mano siuvimo dėžutė – keturi, mano dėžutė skrybėlaitei – penki, dėžutė su apykaklėmis – šeši ir odinis lagaminas – septyni. O kur tu padėjai savo skėtį? Duok man jį, aš suvyniosiu į popierių ir surišiu drauge su savo skėčiais. Na štai!

– Bet, tetute, juk mes važiuojame namo, tai kam gi rišti?

- Viskas turi būti sutvarkyta, vaikeli. Reikia daiktus saugoti, jeigu nori, kad jie ilgai tvirtų. Eva, o pirštelį ar padėjai į vietą?

- Iš tiesų, tetute, nežinau.

- Na, gerai. Aš patikrinsiu, kas yra tavo dėžutėje: vaškas, dvi ritės, žirkklės, adatos, pirštelis. Puiku, jis čia! Aš tiesiog negaliu įsivaizduoti, kaip jūs be manęs važinėdavote dviese su tėveliu! Manau, kad viską išbarstydavote.

- Taip, tetute, aš pamesdavau labai daug daiktų. Kai mes sustodavome kur nors, tėvelis nupirkdavo naujus.

- Dieve mano, koks įpratimas!

- Labai patogus, tetute, - pareiškė Eva.

- Juk tai baisus išgverimas!

- Tetute, ką gi jūs dabar darysite? - paklausė Eva. - Tas lagaminas toks pilnas, jog negalima jo uždaryti.

- Jis turi užsidaryti! - pasakė teta lyg koks generalas ir užšoko ant lagamino dangčio.

Bet vis dar liko mažas tarpas.

- Lipk ir tu, Eva, - ryžtingai pasakė panelė Ofelija. - Šitą lagaminą būtinai reikia uždaryti - kitos išeities nėra!

Ir lagaminas, turbūt išsigandęs tokio ryžtingumo, pasidavė. Užraktas pokštelėjo, panelė Ofelija pasuko raktą ir džiūgaudama įsidėjo į kišenę.

- Na, dabar mes pasiruošusios. Kurgi tėvelis? Man atrodo, kad jau laikas nešti daiktus. Nueik, Eva, pažiūrėk, kur tėvelis.

- Štai tenai, kitame gale, vyrų kajutėje. Jis valgo apelsiną.

- Gal jis nežino, kad mes jau tuoj atplauksime? - pasakė teta. - Tu geriau nubėk ir pasakyk jam.

- Tėvelis niekad neskuba, - pasakė Eva. - Juk prielauka dar toli. Prieikite prie borto, tetute. Žiūrėkit! Štai anoje gatvėje matyti mūsų namas!

Tuo metu garlaivis, lenkdamas kitus laivus, plaukė į krantą, sunkiai pūškuodamas, tarsį kokia didžiulė pavargusi pabaisa. Eva linksmi rodė tetai bokštus, kupolus, savo gimtojo miesto gatves.

- Taip, taip, brangioji, labai gražu! - sakė panelė Ofelija. - Bet Dieve mano! Garlaivis jau sustojo! Kurgi tavo tėvelis?

Dabar prasidėjo įprastinis sambrūzdis. Nešėjai lakstė ten ir atgal, vyrai tempė lagaminus, kelionės krepšius, dėžes, moterys susirūpinusios šaukė savo vaikus, visi grūdosi prie tiltelio į krantą.

Panelė Ofelija ryžtingai atsisėdo ant neseniai nugalėto lagamino, kariškai išrikiavo visus savo daiktus viena eile ir nusprendė ginti juos iš paskutiniųjų.

- Galima paimti jūsų lagaminą, mem?.. Leiskite paimti jūsų daiktus!.. Leiskite pasirūpinti jūsų bagažu, ponija!.. Gal galima išnešti šituos daiktus, ponija?.. - nuolat skambėjo iš visų pusių. O ji sėdėjo niūri ir ryžtinga, tiesi lyg didžiulė adata ir atrode tokia griežta, jog atbaidydavo net nešikus. Kartkartėmis ji vis stebėdamasi klausdavo Evą:

- Ką sau mano tavo tėvas? Negi būtų iškritęs iš laivo? Kas nors, matyt, atsitiko!

Ir tuo metu, kai ji rimtai ėmė nerimauti, Sen Kle-ras priėjo savo įprastine nerūpestinga eisena ir, duodamas Evai ketvirtadalį apelsino, tarė:

- Na, pussesere Vermont, tikiuosi, jūs jau pasiruošusi?

- Aš jau beveik valandą laukiu pasiruošusi, - atsakė panelė Ofelija. - Jau rimtai buvau susirūpinusi.

- Štai patikimas žmogus, kuris nuneš lagaminus, - pasakė jis. - Ekipažas jau laukia, susigrūdimas sumažėjo, ir galima bus lipti visai nebūgštaujant, kad tave kas apstumdys ar suspaus. Štai paimk

šitos daiktus, – pasakė jis už nugaros stovinčiam nešikui.

– Aš eisiu pažiūrėti, kaip jis juos sukraus, – tarė panelė Ofelija.

– Ką jūs, pussesere, kuriems galams? – tarė Sen Kleras.

– Na, šiaip ar taip, aš pati paimsiu šitą... šitą ir dar šitą... – pasakė panelė Ofelija, atsirinkusi tris dėžutes ir mažą kelionės krepšį.

– Mano brangioji, meskite savo vermontiškus įpročius. Jūs pagaliau turite apsiprasti su kai kuriais mūsų papročiais čia, Pietuose, ir nelipti iš garlavio su visais savo krovniais. Žmonės pamanyt, kad esate kambarinė. Atiduokite viską šitam vyrukui. Jis nuneš daiktus taip, lyg tai būtų kiaušiniai.

Panelė Ofelija beviltiškai pažvelgė į savo pusbrolių, atėmusių iš jos visus turtus, ir nurimo tik ekipažę, pamačiusi, kad viskas yra čia pat.

– Kur Tomas? – paklausė Eva.

– Jis sėdi ant pasostės, katyte. Aš ketinu jį padovanoti mamai. Tegul jis būna atpildas už tą girtuoklį, kuris apvertė ekipažą.

– O, Tomas bus puikus vežėjas, aš žinau! – pasakė Eva. – Jis niekad negirtaus!

Ekipažas sustojo prie senoviško namo – savotiško, pusiau ispaniško, pusiau prancūziško stiliaus, kurio pavyzdžių galima rasti kai kuriuose Naujojo Orleano kvartaluose. Pastatas buvo mauriško tipo: keturkampis, apsuptas kiemo, į kurį įvažiuojama pro vartus su arka viršuje. Vidinis kiemas buvo nepaprastai gražus. Iš keturių pusių jį supo plačios galerijos. Mauriškos jų arkos, grakščios kolonos, fantastiški ornamentai miglotai priminė tuos laikus, kada Ispanijoje viešpatavo arabai. Viduryje kiemo tryško fontanas, ir jo niekad nenutrūkstanti srovelė kilo aukštyn, kur, pavirtusi sidabro dulkelėmis, krito į marmurinę baseiną, apšodintą kvapiomis žibuoklėmis. Tyrame, krištoliniame vandenyje, spindėdamos it gyvi briliantai, spurdėjo auksinės ir sidabrinės žuvelės. Aplink fontaną – takelis pasivaikščiojimams, išklotas vingriais žvirgždo raštais; abipus takelio žaliavo veja, lygi it žalias aksomas. Visa tai supo plati įvažiuojamoji alėja. Du dideli apelsinmedžiai, svaiginą savo žiedų kvapu, teikė malonų pavėsį. Vejelėje, ratu išrikiuotos, stovėjo arabeskomis papuoštos marmurinės vazos, kuriose augo reti žydintys tropikų augalai. Didžiuliai granato medžiai blizgančiais lapais ir ugniniais žiedais, tamsialapiai arabiški jazminai, kurių žiedai panašūs į sidabrinės žvaigždes, snapu-

čiai, puikūs rožių krūmai, kurių šakelės linko nuo sunkių žiedų, auksiniai jazminai, citrinomis kvepiančios verbenos – viskas žydėjo ir skleidė savo kvapus. Tarp šio nepatvaraus grožio, žydinčių ir kvepiančių savo kaimynų, lyg žilaplaukiai burtininkai, keistais storais lapais kerojo seni paslaptingi alavijai.

Kiemą supančiose galerijose kabėjo ryškiai raudonos užuolaidos, kurios buvo nuleistos ir saugojo nuo saulės spindulių. Apskritai vaizdas buvo prabangus ir romantiškas.

Ekipažui įvažiavus į kiemą, Eva iš džiaugsmo tiesiog nebegalėjo nustygti ir buvo panaši į paukštelį, pasiruošusį išskristi iš narvelio.

– O, argi jie ne gražūs, mano mieli, brangūs namai? – pasakė ji Ofelijai. – Argi jie ne gražūs?

– Taip, puikūs, – atsakė panelė Ofelija, lipdama iš ekipažo. – Nors man jie atrodo gana seni ir stambeldiški.

Tomas nulipo nuo pasostės ir susižavėjęs ramiai dairėsi aplink.

Sen Kleras, kuris buvo poetiškos sielos, nusišypsojo, išgirdęs Ofelijos pastabas, ir, atsigręžęs į Tomą, kurio juodas veidas švietė iš susižavėjimo, pasakė:

– Tomai, drauguži, atrodo, kad tau čia patinka?

- Taip, šeimininke, pas jus viskas kaip reikia! - atsakė Tomas.

Pasikalbėjimas truko tik trumpą valandėlę. Tuo metu buvo iškelti lagaminai, sumokėta nešikui, ir minia įvairiausio amžiaus bei ūgio vyrų, moterų ir vaikų išbėgo pasitikti šeimininko. Jų priešakyje ėjo puošniai apsirengęs jaunas mulatas, matyt, svarbus asmuo. Jo drabužiai buvo paskutinės mados, o rankoje jis laikė prikvepintą batistinę nosinę ir grakščiai ja mojavo.

- Atgal! Visi atgal! Jūs man darote gėdą! - įsakmiai sušuko jis. - Šeimininkas ką tik sugrižo, o jūs jau trikdote jo ramybę!

Visi, rodos, buvo sugėdinti tokios įmantrios kalbos, pasitraukė ir susispietė atokiau, tik du stambūs nešikai priėjo artyn ir ėmė gabenti daiktus.

Kai, atleidęs vežėją, Sen Kleras atsigrįžo, nieko jau nebebuvo, ir šalia jo stovėjo tik Adolfas atlasiniu švarku, baltomis kelnėmis, su auksine grandinėle ant krūtinės ir grakščiai bei mandagiai sveikinosi.

- O, Adolfai, tai tu? - tarė šeimininkas, spausdamas jam ranką. - Kaip laikaisi, drauguži?

Adolfas pradėjo sakyti per dvi savaites rūpestingai paruoštą kalbą.

- Gerai, gerai, - pasakė Sen Kleras, eidamas pro šalį ir kaip paprastai nerūpestingai juokaudamas. - Labai gerai paruošta kalba, Adolfai. Pasirūpink lagaminais, o aš po valandėlės sugrišiu su žmonėmis pasikalbėti.

Taip taręs jis nulydėjo panelę Ofeliją į didžiulę svetainę, kurios durys vedė į verandą.

Tuo metu Eva kaip mažas paukštelis nustraksėjo per svetainę tiesiai į mažą buduarą, kurio durys taip pat išėjo į verandą.

Nuo sofos kilstelėjo aukšta tamsių akių moteris.

- Mama! - džiaugsmingai sušuko Eva, puldama jai ant kaklo ir apsikabindama.

- Užteks, vaikeli, atsargiai! Man pradės skaudėti galvą, - pasakė motina, apatiškai ją pabučiavusi.

Sen Kleras įėjo, apkabino žmoną ir supažindino ją su savo pussesere.

Mari pakėlė savo dideles akis, abejingai ir kartu smalsiai pažvelgė į Ofeliją ir mandagiai ją pasveikino. Prie durų jau spietėsi tarnų minia, o jų priešakyje, visa drebėdama iš džiaugsmo ir nekantrumo, stovėjo vidutinio amžiaus garbi mulatė.

- O, štai ir mano auklė! - sušuko Eva, bėgdama per kambarį.

Ji krito jai į glėbį ir karštai ėmė ją bučiuoti.

Ši moteris nesakė, kad nuo to jai skaudėsianti galva, bet priešingai – aistringai glaudė ją prie savęs, juokėsi ir verkė. Išsilaisvinusi iš jos glėbio, Eva ėmė skraidyti nuo vieno prie kito, paduodama visiems ranką ir bučiuodamasi.

- Na! - tarė panelė Ofelija. - Pasirodo, čia, Pietuose, vaikai gali daryti tokius dalykus, apie kuriuos aš nė nepagalvočiau.

- Kas jus taip nustebino? - paklausė Sen Kleras.

- Stengiuosi būti visiems maloni, nieko neižėisti, bet bučiuotis...

- Su negrais nesiryžtumėt?

- Žinoma, ne! Kaip Eva gali?

Sen Kleras juokdamasis išėjo į priėškambarį.

- Ei, Meme, Džimi, Pole, Saki, ar džiaugiatės, matydami šeiminką? - kalbėjo jis, paduodamas jiems ranką. - Saugokit mažuosius! - pridūrė jis, užkliudęs juodaodį vaikiuką, šliaužiojantį ant grindų. - Jei užminsiu kurį, tegul jis man pasako!

Visi linksmi juokėsi, o Sen Kleras dalijo jiems smulkius pinigus.

- Na, o dabar eikite, būkite geručiai, - pasakė jis.

Ir visi susirinkusieji – juodi ir balti – išėjo pro duris į didelę verandą, kur paskui juos nusekė Eva, nešdama didžiulį krepšį, pilną obuolių, riešutų,

saldainių, kaspinų, juostelių bei žaislų, kuriuos ji surinko kelionėje.

Atsigręžęs Sen Kleras pamatė Tomą, kuris sumišęs mindžikavo vietoje, o Adolfas, nerūpestingai atsirėmęs į turėklus, žiūrėjo į Tomą pro mažus teatro žiūronus su tokia mina, kurios jam galėtų pavydėti bet kuris dabita.

- Ak tu, šunyti! - sušuko šeimininkas ir išmušė jam iš rankų žiūronus. - Kaip tu sutinki savo draugus? Man atrodo, Adolfai, - pridūrė jis, rodydamas pirštu į elegantišką raštuotą atlasinę liemenę, kurią dėvėjo Adolfas, - man atrodo, kad tai mano liemenė.

- O šeimininke, ši liemenė visa sulaistyta vynu! Juk toks džentelmenas, kaip jūs, negali dėvėti tokios liemenės. Aš pamaniau, kad galiu ją pasiimti. Ji tinka tik tokiam vargšui negrui, kaip aš.

Ir, palingavęs galva, Adolfas gracingai persibraukė ranka iškvėpintus plaukus.

- Ak šit kaip, šit kaip! - nerūpestingai tarė Sen Kleras. - Na, gerai, aš supažindinsiu Tomą su šeimininke, o paskui nuvesi jį į virtuvę. Ir atsimink, nedrįsk prieš jį riesti nosies, nes jis vertas dviejų tokių šunyčių, kaip tu.

- Šeimininkas visad mėgsta juokauti! - pasakė Adolfas šypsodamasis. - Kaip malonu matyti šeimininką tokį linksmą.

- Eikš, Tomai, - pasakė Sen Kleras, pamojęs jam.

Tomas įėjo į kambarį. Jis nustebęs žiūrėjo į aksominčius kilimus, neapsakomai spindinčius veidrožius, paveikslus, statulas ir užuolaidas - į prabangą, kurios niekada anksčiau neišsivaizdavo - ir jam apsvaigo galva. Jis bijojo net žingsnį žengti.

- Štai, Mari, - tarė Sen Kleras savo žmonai, - pagaliau aš išpildžiau jūsų norą ir parvežiau jums vežėją. Jis juodas ir ramus kaip katafalkas ir vežios jus lėtai kaip per laidotuves. Atmerkite akis ir pažiūrėkite į jį. Ir nesakykite, kad išvykęs aš niekad apie jus negalvoju.

Mari atmerkė akis ir pažvelgė į Tomą.

- Žinau, kad jis girtuoklis, - tarė ji.

- Ne, mane patikino, kad tai pamaldus ir blaivus negras.

- Tikėkimės, kad taip, - pasakė ledi, - bet aš nelaukiu iš jo nieko gera.

- Dolfai, - pasakė Sen Kleras, - nuvesk Tomą žemyn ir nesipuikuok, - pridūrė jis, - atsimink, ką aš tau sakiau.

Adolfas gracingai žengė pirmas, o Tomas nerangiai nuėjo iš paskos.

- Tikras begemotas! - pasakė Mari. - Čia toks triukšmas, jog aš jaučiuosi leisgyvė.

- Jūs sergate migrena? - paklausė panelė Ofelija, staiga atsikėlusi iš gilaus didelio krėslo, kur ji ramiai sėdėjo, apžiūrinėdama baldus ir galvodama, kiek jie galėtų kainuoti.

- Taip, aš esu tikra kankinė dėl tos migrenos, - atsakė ledi.

- Kadagių uogos - labai geri vaistai nuo migrenos, - pasakė panelė Ofelija. - Bent jau diakono Abrahamo Perio žmona Augustina sakydavo, o ji mokėjo slaugyti ligonius!

- Kai tik mūsų sode prie ežero prisirps pirmosios kadagių uogos, aš liepsiu jas tam reikalui surinkti, - tarė Sen Kleras ir truktelėjo skambučio virvutę. - O dabar, pussesere, aš manau, jūs norėsite nueiti į savo kambarį ir po kelionės pailsėti. Dolfai, - tarė jis įėjusiam tarnui, - pasakyk, kad ateitų auklė.

Tuoju įėjo toji pati garbi mulatė, kurią taip džiaugsmingai pabučiavo Eva. Ji buvo tvarkingai apsirengusi, su aukštu raudonos ir geltonos spalvos Evos padovanotu turbanu, kuriuo mergaitė pati papuošė jai galvą.

- Aukle, - tarė Sen Kleras, - pavedu tavo globai šią ledi. Ji pavargo ir nori pailsėti. Nuvesk ją į jos kambarį ir pasirūpink, kad jai būtų patogiu.

Ir panelė Ofelija nuėjo paskui auklę.

TOMO ŠEIMININKĖ IR JOS PAŽIŪROS

- Dabar, Mari, - tarė Sen Kleras, - prasideda jūsų auksinės dienos. Mūsų praktiška, veikli pusėsėserė iš Naujosios Anglijos nuims nuo jūsų pečių visą naštą, ir jūs turėsite laiko atsigauti, pajaunėti ir pagražėti. Raktų perdavimo ceremoniją geriausiai atlikti tuojau pat.

Ši pastaba buvo padaryta per pusryčius, kelioms dienoms praslinkus po panelės Ofelijos atvykimo.

- Aš labai džiaugiuosi, kad ji atvažiavo, - pasakė Mari, alsiai pasiremddama ranka. - Aš manau, ji greitai patirs, kad mes, šeimininkės, esame tikros vergės savo namuose.

- O, žinoma, neabejoju, kad ji tai patirs ir sužinos dar daug kitų ne mažiau naudingų tiesų, - tarė Sen Kleras.

- Sako, kad mes laikome vergus vien savo patogumui, - pridūrė Mari. - Jeigu taip, tai aš esu įsitikinusi, kad juos visus reikėtų tuoj pat atleisti.

Evangelina sumišusi išmeigė savo dideles, rimtas akis motinai į veidą ir visai paprastai paklausė:

- Tad kam gi juos laikote, mama?

- Nežinau. Turbūt tam, kad jie mums įkyrėtų. Jie - mano gyvenimo nelaimė. Esu tikra, kad vergai yra svarbiausia mano ligos priežastis. O mūsų negrai - blogiausi iš visų.

- Na, Mari, jūs širyt blogai nusiteikusi, - pasakė Sen Kleras. - Pati žinote, kad taip nėra. Štai auklė - puikiausia moteris pasaulyje. Ką gi jūs veiktumėt be jos?

- Auklė geresnė už kitus, - atsakė Mari. - Ir vis dėlto ji egoistė, baisi egoistė. Tai visų negrų yda.

- Egoizmas - baisi yda, - rimtai pasakė Sen Kleras.

- Kad ir ta pati auklė, - kalbėjo toliau Mari. - Manau, kad tai baisesnis egoizmas taip kietai miegoti naktimis, kaip ji miega. Žino, kad man visą laiką reikia jos paslaugų, kai mane ištinka skausmai, ir vis dėlto taip sunku ją pažadinti! Širyt jaučiuosi visiškai sudaužyta, nes baisesniai privargau, kol naktį ją pažadinau.

- Argi ji nesėdėjo šalia jūsų keletą naktų iš eilės, mama? - pasakė Eva.

- Iš kur žinai? - šiurkščiai paklausė Mari. - Turbūt ji skundėsi.

- Ne, nesiskundė, tik sakė man, kaip jūs blogai jautėtės keletą naktų iš eilės.

- Kodėl jūs neliepiate Rozai ar Džeinei vieną kitą naktį ją pavaduoti, kad ji galėtų pailsėti? - paklausė Sen Kleras.

- Kaip jūs galit siūlyti man tokį dalyką? - tarė Mari. - Sen Klerai, jūs kalbat, visai nepagalvojęs! Aš esu tokia nervinga, jog mažiausias vėjelis gali mane numarinti. O svetimų rankų prisilietimas išvestų mane iš proto. Jeigu auklė iš tikrųjų manimi rūpin-tūsi, ji taip kietai nemiegotų. Man teko girdėti, jog esama pasiaukojančių tarnų, bet aš tokios laimės niekad neturėjau.

Ir Mari atsiduso.

Panelė Ofelija atidžiai ir rimtai klausėsi šio pasi-kalbėjimo. Jos lūpos buvo stipriai sučiauptos, lyg ji būtų dar neapsisprendusi, kam pritarti.

- Auklė turi privalumų, - kalbėjo Mari toliau. - Ji romi, mandagi, bet širdies gilumoje egoistė. Nuolat vis kankinasi ir rūpinasi savo vyru. Matote, ištekė-jusi ir atvažiavusi čia gyventi, aš, žinoma, turėjau ir ją atsivežti, o mano tėvas nenorėjo skirtis su jos vyru, kuris yra geras kalvis ir, suprantama, ten labai reikalingas. Aš tada pasakiau, kad auklė ir jos vyras neprivalo vienas apie kitą galvoti, nes negali tikėtis

kada nors vėl kartu gyventi. Man reikėjo, žinoma, priversti ją ištekėti už kito, bet buvau nuolaidi ir to nepadariau. Dar tuomet sakiau jai, kad ji nesitikėtų pasimatyti su juo daugiau kaip porą kartų per visą gyvenimą, nes tėvo sodybos oras nepalankus mano sveikatai, aš negaliu ten važiuoti. Taigi patariau jai ištekėti už kito. Bet kur tau, ji to nenorėjo! Auklė užsispyrusi, bet niekas, išskyrus mane, to nepastebi.

- Ar ji turi vaikų? - paklausė panelė Ofelija.

- Taip, dvejetą.

- Ji turbūt labai jų pasiilgsta?

- Turbūt. Bet juk negalėjau čia jų atsivežti. Jie tokie nešvarūs. Negalėčiau jų pakęsti. Be to, jie sugaišintų jai daug laiko. Matyt, dėl to ji visą laiką ir pyksta. Už kito tekėti nepanorėjo. Ir aš esu tikra, kad nors ir žino, jog man yra labai reikalinga, jog mano sveikata silpna, bet vis tiek, jeigu tik galėtų, rytoj pat grįžtų pas savo vyrą. Esu tuo įsitikinusi! - pasakė Mari. - Jie visi egoistai, net ir geriausi iš jų.

- Kokia liūdna tikrovė, - šaltai įterpė Sen Kleras.

Panelė Ofelija įdėmiai pažvelgė į jį ir pamatė, kiek slepiamo susierzinimo buvo jo veide, kaip sarkastiškai iškrypo jo lūpos.

- Auklė visuomet buvo mano numylėtinė, - kalbėjo Mari. - Tegul kuri nors šiaurietė tarnaitė

pažvelgia į jos drabužių spintą. Ten kabo šilkinės, muslininės suknelės, o viena net tikro batisto. Kartais visą popietę vargstu, apsiuvinėdama jai skrybėlaitę, padėdama jai išsiruošti į svečius. Niekas jos neskriaudžia. Per visą savo gyvenimą ji buvo plakama tik vieną kartą ar du. Kiekvieną dieną ji geria stiprią kavą ir arbatą su cukrum. Tiesa, tai šlykštu, bet Sen Kleras nori, kad tarnai gyventų kaip ponai, ir visi jie gyvena, žiūrėdami tik savo naudos. Žinoma, mūsų negrai labai išpaikinti. Man atrodo, jog iš dalies tai mūsų kaltė, kad jie tokie egoistai ir elgiasi kaip išdykę vaikai. Bet aš jau tiek kalbėjau Sen Klerui apie tai, jog man net įgriso.

- Ir man! - pasakė Sen Kleras, imdamas rytinį laikraštį.

Eva, gražuolė Eva, klausėsi motinos su jai būdingu giliu ir paslaptingu rimtumu. Ji tyliai priėjo prie motinos iš užpakalio ir apkabino už kaklo.

- Na, Eva, kas gi čia dabar? - paklausė Mari.

- Mama, ar aš negalėčiau jus paslaugyti vieną naktį? Tiktai vieną? Žinau, kad nesuerzinsiu jūsų ir neužmigsiu. Aš dažnai guliu naktimis ir galvoju...

- Nesąmonė, vaike, nesąmonė! - sušuko Mari. - Tu tokia keista mergaitė!

- Bet, mama, ar galima? Man atrodo, - tarė ji nedrąsiai, - kad auklė serga. Ji sakė man, kad jai pastaruoju metu visą laiką skauda galvą.

- Dar vienas auklės prasimanymas! Ji tokia pati, kaip ir jie visi: dejuoja dėl mažiausio galvos ar piršto skausmo. Niekad nereikia jiems pataikauti, niekad! Aš iš principo niekad jiems nepataikauju, - tarė ji panelei Ofelijai. - Jūs pati įsitikinsit, kad pataikauti negalima. Jei tik leisit tarnams ištižti dėl kiekvieno menkniekio, ligi kaklo turėsite rūpesčių. Aš pati niekad nesiskundžiu. Niekas nežino, kiek aš kenčiu. Laikau savo pareiga kentėti tylomis, kenčiu ir tyliu.

Išgirdus pastaruosius žodžius, panelės Ofelijos apskritos akys taip išsiplėtė iš nuostabos, jog Sen Kleras garsiai nusijuokė.

- Sen Kleras visada juokiasi, vos tik užsimenu apie savo silpną sveikatą, - pasakė Mari kankinės balsu. - Kad tik vieną gražią dieną jam netektų to gailėtis, - ir Mari pakėlė prie akių nosinaitę.

Įsiviešpatavo nejauki tylą. Pagaliau Sen Kleras atsikėlė, pažvelgė į laikrodį ir pasakė turįs sutvarkyti kai kuriuos reikalus. Eva išbėgo paskui jį, o panelė Ofelija su Mari pasiliko prie stalo vienos.

- Sen Kleras visada toks, - pasakė Mari, atitraukusi nuo veido nosinę, vos tik dingo iš akių nusikal-

tėlis, kurią ta nosinaitė turėjo paveikti. – Jis niekad nesupranta, negali ir nenori suprasti, kaip aš kenčiu jau daugelį metų. Jeigu nuolat skųščiausi arba kelčiau triukšmą dėl nieku, jis turėtų tam pagrindo. Žinoma, vyrams nusibosta amžinai verkšlenančios moterys. Bet aš viską pakėliau tylomis ir kentėjau, kentėjau, kol Sen Kleras įprato manyti, kad aš viską galiu pakelti.

Panelė Ofelija nežinojo, ką ji tai atsakyti. Ir kol ji galvojo, Mari nusišluostė ašaras, pasitaisė drabužius, lyg karvelis plunksnas po lietaus, ir pradėjo pokalbį apie namų reikalus, atskleisdama raktus perimančiai panelei Ofelijai bufetų, kambarų, spintų, komodų ir kitų saugyklų paslaptis ir drauge duodama jai tiek patarimų ir nurodymų, jog panelei Ofelijai būtų galva apsisukusi, jeigu ji nebūtų buvusi tokio praktiško ir nuoseklaus proto.

– Dabar, – užbaigė Mari, – man atrodo, viską papasakojau. Todėl, ligos priepuoliams prasidėjus, jūs ir be mano nurodymų galėsite šeimininkauti. Tik štai dėl Evos... Jai reikia geros priežiūros.

– Ji nuostabi mergaitė, – pasakė panelė Ofelija. – Aš nesu mačiusi tokio gero vaiko.

– Eva keista mergaitė, – tarė motina. – Labai keista. Ir jos norai tokie keisti. Ji visai nepanaši į

mane, ne, visai nepanaši. – Ir Mari atsiduso, lyg tai iš tiesų būtų labai liūdnas dalykas.

Panelė Ofelija širdyje pagalvojo: „Tikiuosi, kad tikrai nepanaši“, bet ji buvo pakankamai protinga, kad garsiai to nesakytų.

– Eva visuomet linkusi draugauti su tarnais. Kai kuriems vaikams tai naudinga. Pavyzdžiui, aš visuomet žaisdavau su tėvo negriukais, man tai nekenkdavo. Bet Eva su visais elgiasi taip, tarsi jie būtų lygūs. Vaiko amžiuje tai labai keistas reiškinys. Aš niekad negalėjau jos nuo to atpratinti. O Sen Kleras, man rodos, ją net skatina. Tiesą pasakius, Sen Kleras yra nuolaidus visiems, išskyrus žmoną.

Panelė Ofelija vis tebetylėjo.

– Ne, su tarnais reikia būti griežtiems. Aš, dar maža būdama, tai supratau. Eva gali sugadinti visus šiuose namuose gyvenančius negrus. Nežinau, ką ji darys, kai pati ims šeiminkauti. Aš esu tos nuomonės, kad reikia būti gerai tarnams, ir visuomet esu jiems gera, bet jie turi žinoti savo vietą. Eva niekad to nesupranta. Ji neturi nė mažiausios nuovokos, kaip reikia su jais elgtis! Jūs girdėjote, kaip ji siūlėsi slaugyti mane naktimis, kad galėtų leisti auklei pamiegoti? Štai pavyzdys, kaip ji elgtųsi, jeigu galėtų daryti ką nori.

- Vis dėlto, - šiurkštokai tarė panelė Ofelija, - aš manau, kad ir jūs esate tos nuomonės, jog tarnai taip pat yra gyvos būtybės ir pavargę turi teisę pailsėti?

- O kaipgi, žinoma! Aš ypač stengiuosi, kad jie turėtų visa, ko jiems reikia. Auklė gali išsimiegoti bet kada, tam nėra jokių kliūčių. Tokios baisios miegalės aš dar nesu mačiusi! Ji užmiega sėdėdama, siūdama, stovėdama, bet kur ir bet kada. Nėra ko būgštauti, kad auklė neišsimiegos. Bet elgtis su tarnais kaip su egzotiškais gėlėmis arba kinų vazomis - tai jau iš tikrųjų juokinga! - pasakė Mari, alsiai susmukdama plačioje, pagalvėmis apkrautoje sofoje ir traukdama arčiau savęs elegantišką flakoną su kvepiančiuoju actu.

- Matote, - tarė ji silpnu balsu, - matote, brangioji Ofelija, aš nemėgstu kalbėti apie save, neturiu tokio įpročio: man tai nemalonu. Tiesą pasakius, tam nė jėgų neturiu. Bet yra dalykų, dėl kurių mano ir Sen Klero nuomonės skiriasi. Sen Kleras niekad manęs nesuprasdavo, niekad manęs nevertindavo. Aš manau, kad tai kaip tik ir yra pagrindinė mano ligos priežastis. Tikiu, kad Sen Kleras turi gerų norų, bet vyrai jau iš prigimties yra tokie egoistai

ir neatidūs moterims! Bent jau aš susidariau tokią nuomonę.

Panelė Ofelija, kuri turėjo nemažą dalelę tikrųjų Naujosios Anglijos gyventojų atsargumo ir labai bijojo kištis į šeimyninius reikalus, pajuto, kad jai gresia pavojus išgirsti lyg ir kokią intymų prisipažinimą. Tad, pasistengusi atrodyti niūri ir abejinga, ji išsitraukė ilgiausią kojineę ir ėmė energingai megzti. Ji seniai buvo įtikėjusi, kad šėtonas pagauna žmones į savo pinkles kaip tik tada, kai jų rankos nieko nedirba, ir tam tikslui visados turėjo pasiruošusi kojineę. Jos tvirtai sučiauptos lūpos tarsi sakė: „Nebandykite priversti mane kalbėti. Aš nenoriu kištis į jūsų reikalus.“ Ir iš tiesų, ji atrodė tokia abejinga, lyg akmeninis liūtas. Bet Mari visai to nepaisė. Ji rado žmogų, kuriam galėjo kalbėti apie save, kuriam privalėjo viską papasakoti, ir to jai pakako. Ji pauostė kvapų actą ir atsigaivinusi vėl prašneko:

– Matote, ištekėjusi už Sen Klero, aš įnešiau dalį savo turtų ir atsivežiau savo tarnus, todėl turiu teisę elgtis su jais, kaip man patinka. Sen Kleras turi savo turtą, savo tarnus ir gali su jais daryti, ką nori. Bet Sen Kleras kišasi į mano reikalus. Jis be galo keistų, absurdiškų pažiūrų. Ypač dėl elgesio su tarnais. Jis taip su jais elgiasi, lyg laikytų juos pranašesniais už

mane ir už save, tarnai teikia jam daug rūpesčių, jis leidžia jiems daryti visokių eibių ir nė piršto prieš juos nepakelia. Kai kuriais atžvilgiais Sen Kleras tiesiog nepakenčiamas... Jis gąsdina mane... nors apskritai atrodo geraširdis. Jis čia įvedė tokią tvarką, kad niekas neturi teisės nieko mušti. Ir taip visus seka, jog aš nedrįstu jam prieštarauti. Jūs įsitikinsite, kokie to padariniai. Sen Kleras nepakeltų rankos, kad ir kažkas atsitiktų, o aš... argi iš manęs galima reikalauti bent mažiausio jėgų įtempimo? Juk jūs pažįstate tuos negrus! Iš tiesų jie yra tik suaugę vaikai.

- Ačiū Dievui, aš apie juos ničnieko nenutuokiu, - atkirto panelė Ofelija.

- Pagyvensite čia, įgysite ir supratimo, ir patyrimo! Jūs nežinote, kokie jie šlykštūs, bjaurūs, bukapročiai, nerūpestingi, nedėkingi sutvėrimai!

Kiekvieną sykį, ėmusi apie tai kalbėti, Mari pajusdavo naujų jėgų antplūdį. Ir dabar ji išplėtė akis, ir atrodė, kad jos nuovargio nė nebūta.

- Argi Dievas nesutvėrė visų žmonių lygių?

- O, ne! Ką jūs sakote! Negrai yra žemesnės rasės. Štai Sen Kleras rimtai įtikinėjo mane, jog išvežti auklę ir išskirti ją su vyru yra tas pats, ką išskirti mus abu. Tokio palyginimo iš viso negali

būti. Auklė nesugeba jausti taip, kaip aš. Juk didelis skirtumas... Žinoma, didelis! O Sen Kleras vis dėlto dedasi to nematęs ir sako, kad auklė savo juodus mažus suskretėlius myli lygiai taip, kaip aš myliu Evą!..

Panelė Ofelija, išsigandusi, kad gali pasakyti ką nors nereikalinga, ėmė taip reikšmingai barškinti virbalais, jog, būdama bent kiek nuovokesnė, Mari turėjo tai pastebėti.

- Dabar jūs suprantate, - tarė ji, - kokiai šeimynai jums teks vadovauti. Namuose nėra tvarkos, tarnai daro, ką nori, ir gauna visa, ko nori. Aš, kiek man sveikata leidžia, palaikau drausmę, turiu šali-
mais pasidėjusi rimbą ir kartais jį pavartoju, bet tai mane labai vargina! Jeigu Sen Kleras elgtųsi taip, kaip elgiasi visi...

- O kaipgi jie elgiasi?

- Siunčia juos į šaltąją ar į kitą kokią vietą nuplakti. Tai vienintelis būdas. Jeigu aš nebūčiau tokia nelaiminga silpna būtybė, tai tikiu, kad susitvarkyčiau pati, ir dar su didesne energija negu Sen Kleras. Jūs pati pamatysite, kad tiems tinginiams, dykaduoniams, niekšams reikia griežtumo.

- Sena pasaka! - tarė Sen Kleras, įeidamas į kambarį. - Matot, pussesere, - tarė jis, guldamasis ant

sofos priešais Mari, – mudu su žmona duodame toki kilnų pavyzdį tarnams, o jie kažkodėl vis tiek tinginiauja!

– Taip, jums, vergų savininkams, tenka didelė atsakomybė, – tarė panelė Ofelija, – ir aš už jokių turtus pasaulyje nenorėčiau būti jūsų vietoje. Jūs turite vergus auklėti, mokyti; su jais reikia elgtis kaip su protingais sutvėrimais.

Iš kiemo pro šilkinės verandos užuolaidas įsiveržė linksmas juokas. Sen Kleras išėjo į verandą ir, kilstelėjęs užuolaidą, taip pat ėmė juoktis.

– Kas atsitiko? – paklausė panelė Ofelija, eidama prie turėklų.

Sode ant nedidelio apsamanojusio suolo sėdėjo Tomas, jo švarko atlapuose kyšojo jazmino šakelės, o Eva, linksmi juokdamasi, kabino jam ant kaklo rožių vainiką. Paskui, vis dar juokdamasi, tartum žvirblelis mergaitė užšoko jam ant kelių.

– Koks tu juokingas, Tomai!

O Tomas šypsojosi savo ramia, gera šypsena ir buvo ne mažiau už ją patenkintas.

– Kaip jūs leidžiate tokius dalykus? – sušuko panelė Ofelija.

– O kas čia blogo? – paklausė Sen Kleras.

– Na, aš nežinau, bet man tai atrodo baisu!

- Man gerai pažįstami kai kurie šiauriečių jausmai. Dažnai pastebėdavau, keliaudamas po Šiaurę, kad jūs šlykštėtės negrais daug labiau negu mes. Jūs šlykštėtės jais, lyg tai būtų rupūžės ar gyvatės, ir tuo pačiu metu juos ginate. Jūs piktinatės blogu elgesiu su jais, bet patys jokių būdu nenorite turėti su jais reikalų. Mielai išsiųstumėt juos į Afriką, kad tik jų nematytumėt, atiduotumėt misionieriams. Argi ne tiesą sakau?

- Taip, - susimąščiusi pritarė panelė Ofelija, - jūsų žodžiuose daug tiesos.

Tomui dabar buvo nebloga gyventi, ir jis neturėjo kuo skųstis. Jis patiko mažajai Evai, ir ji paprašė tėvą, kad leistų Tomui visad ją lydėti, kai ji jodinėdavo arba eidavo pasivaikščioti. Tuo pasireiškė instinktyvus mylinčios ir kilnios jos širdies dėkingumas. Ir Tomui buvo liepta mesti visus darbus ir lydėti panelę Evą kiekvieną kartą, kai tik ji to panorės, ir, kaip skaitytojas gali įsivaizduoti, tas įsakymas nebuvo jam nemalonus. Dabar Tomas buvo gerai apsirengęs, nes tarnų išorei Sen Kleras teikė daug reikšmės. Darbo arklidėje, tiesą sakant, negalima būtų nė pavadinti darbu. Tomas turėdavo kiekvieną dieną viską patikrinti ir duoti nurodymus savo padė-

jėjui, o pats nieko nedirbdavo, nes Mari Sen Kler pareiškė, kad ji negalinti pakęsti arklių kvapo.

Švariai išvalytas plonos gelumbės kostiumas, minkšta skrybėlė, išblizginti batai, švarut švarutėlė apykaklė bei rankogaliai – visa tai teikė Tomui orumo ir patrauklumo.

Vieną sekmadienio rytą Mari Sen Kler, gražiai apsitačiusi, stovėjo verandoje ir ant laibos rankos segė deimantais išpuoštą apyrankę. Išsipusčiusi, briliantais, šilkais ir mežginiais pasidabinusi, ji važiavo į bažnyčią savo religingumo parodyti. Sekmadieniais Mari stengdavosi būti labai pamaldi. Ir štai ji stovėjo prieangyje – tokia liekna, tokia grakšti, mežginių skraistės lyg rūko apgaubta! O judesiai tokie lengvi! Mari jautėsi esanti labai elegantiška ir buvo labai patenkinta.

Panelė Ofelija, stovinti greta, buvo visiška jos priešingybė. Ne todėl, kad ji neturėjo tokios pat gražios šilkinės suknelės ar skraistės, tokios pat plonutės nosinaitės, ne – tiesi it strėlė, sustingusi, kampuota ji buvo priešingybė kaimynės grakštumui ir elegantiškumui.

– Kurgi Eva? – paklausė Mari.

– Ji stabtelėjo ant laiptų ir apie kažką kalbasi su aukle.

Apie ką gi Eva kalbėjosi su aukle ant laiptų?

- Brangioji aukle, aš žinau, kad tau labai skauda galvą.

- Telaimina jus Dievas, panele Eva! Pastaruoju metu man kasdien skauda galvą. Nesirūpinkit.

- Aš džiaugiuosi, kad ir tu važiuoji į bažnyčią. Tau bus geriau. O štai čia, aukle, flakonas su kvepiančiuoju actu, paimk. - Ir mergaitė apkabino jos kaklą.

- Ką jūs! Tokį gražų, auksinį, su deimantais? Dieve, panele, negalima! Jokių būdu!

- Kodėl? Tau actas reikalingas, o man ne. Mama visuomet jį vartoja, kai jai skauda galvą, ir jis tau sumažins skausmą. Ne, tu privalai paimti, turi padaryti man malonumą!

- Ir ko tik nesusigalvoja ta mano brangutė! - tarė auklė, o tuo metu Eva įkišo jai flakoną į užantį, pabučiavo ją ir nubėgo laiptais žemyn pas motiną.

- Kodėl atsilikai? - paklausė Mari.

- Aš atidaviau auklei savo flakoną su actu.

- Eva! - sušuko Mari, nekantriai treptelėdama koja. - Savo auksinį flakoną atidavei auklei! Kada tu suprasi, kas galima daryti ir ko negalima? Eik ir tučtuojau atnešk jį!

Eva nusiminė ir suglumo; ji iš lėto pasisuko ir buvo beeinanti.

- Mari, palik vaiku ramiybėje. Tegul ji daro, ką nori, - pasakė Sen Kleras.

- Pusbroli, jūs važiuosite į bažnyčią? - paklausė panelė Ofelija, staiga atsigriždama į Sen Klerą.

- Ne, dėkui, nevažiuosiu.

- Norėčiau, kad Sen Kleras bent kartą nuvažiuotų į bažnyčią! - pasakė Mari. - Bet jis neturi nė menkiausio religinio jausmo. Tai tiesiog nepadoru!

- Matai, Evangelina, - jau važiuodama kalbėjo motina, - su tarnais reikia visuomet gražiai elgtis, būti maloniai, bet nedera su jais elgtis taip, lyg jie būtų mums lygūs. Juk tu nepaguldytum auklės savo lovoje, jeigu ji susirgtų?

- Žinoma, paguldyčiau, mama, - atsakė Eva, - nes man būtų patogiau ją slaugyti, o, be to, mano lova daug geresnė už jos.

Šis dukters atsakymas, rodantis etinių normų nesuvokimą, visiškai nuliūdino Mari.

- Ką man daryti, kad tas vaikas pagaliau mane suprastų? - sušuko ji.

- Nieko čia nepadarysi! - reikšmingai atsakė panelė Ofelija.

Valandėlę Eva atrodė nusiminusi ir susigėdusi. Bet laimė, vienas išpūdis vaikus neilgai veikia, ir

po kelių minučių jinai jau linksmi juokėsi, į kažką žiūrėdama pro ekipažo langą.

* * *

- Na, gerbiamosios, kuo gi jus šiandien nudžiugino bažnyčioje? - paklausė Sen Kleras, kai visa šeima jau patogiai sėdėjo prie pietų stalo.

- Pamokslas buvo puikus! - atsakė Mari. - Jums ne pro šalį būtų buvę jo pasiklausyti. Pamokslininkas išdėstė visas mano pažiūras!

- Tai turėjo būti labai pamokoma! - pasakė Sen Kleras.

- Taip, jis įrodinėjo, kad visos skirtybės visuomenėje atsirado pagal Dievo valią, ir kad skirtumas tarp aukštesniųjų ir žemesniųjų yra teisingas, nes vieniems nuo gimimo dienos yra lemta įsakinėti, o kitiems - klausyti. Jeigu jūs būtumėt girdėjęs šiandieninį pamokslą, jums būtų aišku, kokie nevykę visi prieštaravimai prieš vergvaldystę ir kokie įtikinami yra visi Biblijoje minimi argumentai jai apginti.

- Ne, atleiskite! - pasakė Sen Kleras. - To, apie ką jūs kalbate, aš taip pat sėkmingai galiu pasisemti iš laikraščiu, be to, skaitydamas galiu surūkyti cigarą, o bažnyčioje, kaip žinote, to neleidžiama daryti.

- Bet, leiskite paklausti, Ogiustenai, - įsikišo į jų pokalbį panelė Ofelija, - ar jūs nepritariat pamokslininko pažiūroms?

- Kas, ar aš? Jeigu mane paprašytų išdėstyti savo nuomonę apie vergovinę sistemą, aš sąžiningai atsakyčiau: „Mes valdome vergus ir neketiname atsiskyti savo teisių, nes tai atitinka mūsų interesus, štai ir viskas.“ Dievobaimingi tauškalai iš esmės irgi yra tas pats. Ir aš manau, kad mane suprastų.

- Bet vis dėlto vergovę jūs laikote blogybe, ar ne?

- Jūsų linijos tiesumas, pussesere, mane tiesiog gąsdina! Gailiuosi, bet aš toks nesugebu būti! - juokdamasis sušuko Sen Kleras. - Jūs geriau įsivaizduokite, kad dėl kažkokios priežasties medvilnės kainos ima ir visam laikui nukrinta, ir vergvaldystė mums pasidaro našta. Būkit tikra - bematant pasikeistų ir Biblijos teksto aiškinimas! Bažnyčia netrukėtų įžvelgti tiesą, pasitelkusi sveiką nuovoką ir tą pačią Bibliją.

- Šiaip ar taip, - nutęsė Mari, guldamasi ant sofos, - aš dėkoju likimui, kad gimiau tokioje šalyje, kur yra vergvaldystė. Mano nuomone, nieko bloga joje nėra, ir aš nežinau, kaip mes be jos gyventume.

KAIP GINASI LAISVAS ŽMOGUS

Pavakare Simeono Holidėjaus namuose kilo tylus sambrūzdis. Rachilė Holidėj neskubėdama vaikščiojo po kambarius, iš savo atsargų rinkdama šiąnakt išvykstantiems keleiviams visa, kas sutilptų į nedidelį lagaminą.

Vakaro šešėliai nutįso į rytus. Apskrita, raudona saulė susimąščiusi stabtelėjo horizonte, nušviedama geltona, ramia šviesa mažą miegamąjį, kuriame sėdėjo Džordžas su žmona. Viena ranka apkabinęs jis ant kelių laikė berniuką, o kita spaudė Elizos ranką. Abu atrodė susimąstę ir rimti, o ant jų skruostų dar nebuvo spėjusios nudžiūti ašaros.

- Taip, Eliza, - tarė Džordžas, - žinau: visa tai, ką tu sakai, yra teisybė. Tu gera, daug geresnė už mane. Ir aš pasistengsiu padaryti taip, kaip tu sakai. Pasistengsiu elgtis taip, kad būčiau vertas laisvo žmogaus vardo.

- O kai mes nuvyksime į Kanadą, - pasakė Eliza, - aš galėsiu tau padėti. Moku gerai siūti, moku skalbti

ir laidyti ploniausius baltinius. Mes galėsime kaip nors užsidirbti pragyvenimui.

- Taip, Eliza. Kol mes drauge - ir mūsų berniukas kartu su mumis. O Eliza! Jei šitie žmonės žinotų, kokia palaima žmogui jausti, kad jo žmona ir kūdikis priklauso jam! Aš visada stebėdavausi, kad žmonės, gali vadinti žmonas ir vaikus savais, dar kažko trokšta. Aš dabar jaučiuosi stiprus ir turtingas, nors mes nieko neturime, tik savo rankas. Ir nors ligi dvidešimt penkerių metų aš kas dieną sunkiai dirbau ir neturiu nei cento, nei pastogės, nei sklypelio žemės, kurią galėčiau pavadinti sava, vis dėlto aš būsiu patenkintas... būsiu dėkingas, jeigu ten jie paliks mane ramybėje. Aš dirbsiu ir nusiūsiu ponui Šelbiui pinigų už tave ir berniuką. O savo senajam šeimininkui nesu skolingas nė cento: penkeriopai jam atsilyginau savo darbu.

- Bet juk mums dar gresia pavojai, - tarė Eliza. - Mes dar ne Kanadoje.

- Tiesa, - pasakė Džordžas, - bet man jau atrodo, kad kvėpuoju laisvės oru, ir tai teikia jėgų.

Tuo metu gretimame kambaryje pasigirdo rimto pokalbio garsai, ir netrukus kažkas pasibeldė į duris. Eliza krūptelėjo ir nuėjo atidaryti.

Į kambarį įėjo Simeonas Holidėjus ir kažkoks lie-
sas, aukštas, rudaplaukis, vylingo ir protingo veido
vyras, kurį Simeonas pavadino Finėjum Flečeriu.

- Mūsų draugas Finėjas turi naujienų, svarbių
tau ir tavo palydovams, Džordžai, - pasakė Simeo-
nas. - Pasiklausyk jo.

- Taip, aš kai ką sužinojau, - pasakė Finėjas, - ir
tai įrodo, kad kartais žmogui ne pro šalį užmerkti
tik vieną akį. Pereitą naktį aš nakvojau mažoje nuo-
šalioje smuklėje. Tu prisimeni, Simeonai, kur mes
pernai pardavėme obuolius tai storai moteriškei
su dideliais auskarais. Taigi aš buvau pavargęs po
kelionės ir, pavalgęs vakarienę, laukdamas, kol man
paklos lovą, išsitiesiau ant krūvos maišų kertėje,
užsiklojau jaučio oda ir greitai užmigau.

- Užmerkęs vieną akį, Finėjau? - paklausė Simeo-
nas.

- Ne, valandą miegojau kietai, nes buvau labai
pavargęs. Bet, truputį numigęs, pamačiau, kad kam-
baryje prie stalo sėdi daug žmonių ir gerdami kal-
basi. Ir aš nusprendžiau pasiklausyti, apie ką jie
kalba, ypač kai išgirdau minint kvakerius. „Taigi, -
sako vienas, - jis tikriausiai kvakerių gyvenvietėje.“
Tada aš ėmiau klausytis, pastatęs abi ausis, ir supra-
tau, kad jie kalba apie pabėgėlius. Aš gulėjau, o jie

čia pat dėstė savo planus. Tas jaunas vyras, sakė jie, būsiąs išsiųstas atgal į Kentukį pas šeimininką, kuris gerokai jį pamokysiąs, kad atgrasytų bėgti visus negrus, o jo žmoną nuvešią į Naująjį Orleaną ir ten parduosią už tūkstantį šešis ar net tūkstantį aštuonis šimtus dolerių. Berniukas, sakė jie, turįs atitekti pirkliui, kuris jį nupirkęs, o Džimą ir jo motiną žadėjo gražinti jų šeimininkams į Kentukį. Jie sakėsi paimsią dar du policininkus iš kito miestelio, kai eisią gaudyti pabėgėlių, ir moterį tučtuoju nuvesią pas teisėją. Vienas jų, toks menkutis, bet saldžiakalbis ir pasalus, prisieksiąs teisme, kad ji esanti jo nuosavybė, ir teismas atiduosiąs moterį jam, o jis nuvešiąs ją į Pietus. Jie turi tikslių žinių apie kelią, kuriuo mes šiānakt važiuosime, ir vysis mus šešiese ar aštuoniese. Tad ką gi mes dabar darysime?

Grupė žmonių, stovinčių įvairiomis pozomis ir klausančių Finėjo, iš tikro buvo verta dailininko tepuko. Rachilė Holidėj, palikusi minkomą tešlą sausainiams ir atėjusi pasiklaudyti žinių, stovėjo drauge su visais, iškėlusi savo miltuotas rankas, o jos veide buvo matyti didelis susirūpinimas. Simeonas buvo giliai susimąstęs. Eliza, apkabinusi savo vyrą, žiūrėjo jam į akis. Džordžas stovėjo, sugniaužęs kumš-

čius, blizgančiomis akimis, o jo veido išraiška buvo lygiai tokia, kaip ir kiekvieno vyro, kurio žmoną kas nors kėsinaisi parduoti iš varžytynių, o sūnų atiduoti pirkliui.

- Ką gi darysime, Džordžai? - nedrąsiai paklausė Eliza.

- Aš žinau, ką darysiu, - atsakė Džordžas, žengdamas į mažą kambariuką ir apžiūrinėdamas pis-toletus.

- Oho! - pasakė Finėjas, linktelėjęs galva Simeonui. - Matai, Simeonai, kur link viskas krypsta!

- Matau, - atsakė Simeonas ir atsiduso. - Geriau būtų be to apsiėjus.

- Aš nenoriu kitų įvelti į šį reikalą, - tarė Džordžas. - Jeigu jūs paskolinsite vežimą ir parodysite kelią, man nereikės jokių palydovų, aš vienas važiuosiu iki kitos stoties. Džimas stiprus kaip milžinas ir drąsus kaip mirtis, kaip neviltis. O aš irgi nesu bailys.

- Viskas gerai, drauguži, - pasakė Finėjas, - bet tau reikia vežėjo. Tu gali drąsiai kautis, niekas tuo neabejoja, bet kelią aš geriau žinau negu tu.

- Bet aš nenoriu jūsų įklampinti... - atsakė Džordžas.

- Įklampinti? - pakartojo Finėjas, ir jo akys vylingai žybtelėjo. - Iš anksto pranešk man, kai būsi beįklampinąs!

- Finėjas protingas ir sumanus vyras, - tarė Simonas. - Pasitikėk juo, Džordžai. Ir, - pridūrė jis, švelniai dėdamas ranką Džordžui ant peties ir rodydamas į pistoletus, - neskubėk jais naudotis: jaunas kraujas per daug karštas.

- Pirmas aš nepulsiu nė vieno žmogaus, - pareiškė Džordžas. - Aš tik prašau, kad šis kraštas paliktų mane ramybėje ir leistų man taikiai pasitraukti. Bet - jisai stabtelėjo, jo antakiai susiraukė, veidas apsiniaukė - aš turėjau seserį, kuri buvo parduota Naujojo Orleano turguje. Žinau, kuriuo tikslu jos parduodamos... Nejaugi aš stovėsiu ir žiūrėsiu, kaip atims iš manęs žmoną ir parduos ją, kol turiu stiprias rankas ir galiu ją apginti? Ne, aš kovosiu iki paskutinio atodūσιο ir neatiduosiu nei žmonos, nei sūnaus. Ar galite mane už tai kaltinti?

- Niekas negali tavęs kaltinti, Džordžai! Tu privalai paklausti širdies ir kraujo balso, - pasakė Simonas.

- Na, - tarė Džordžas, - ar ne laikas mums į kelionę?

- Aš išvažiavau ketvirtą valandą ir variau arklius visu greičiu. Jeigu jie išvyko žadėtu laiku, tai mes dar turime dvi tris valandas. Šiaip ar taip, pavojinga važiuoti, kol dar šviesu. Sodžiuje, pro kurį teks keliauti, yra ir blogų žmonių. Pamatę vežimą, jie gali sustabdyti mus ir sutrukdyti. Bet po dviejų valandų, manau, galėsime išvykti. Aš nueisiu pas Maiklą Krosą ir paprašysiu, kad jotų užpakaly – jo arkliukas greitas – ir kad perspėtų mus, jeigu kas vysis; jis galės šūviu perspėti, kai grės pavojus. O dabar einu įspėti Džimo ir senosios, kad pasiruoštų, ir pasirūpinsiu arkliais. Persekiotojus mes gerokai pralenksime ir spėsime pasiekti stotį. Tad nenusimink, drauguži, ne pirmą kartą aš patenku į tokią bėdą, – pasakė Finėjas, eidamas pro duris.

- Finėjas – patyręs vyras! – tarė Simeonas. – Jis padarys visa, kas bus reikalinga.

- Tik man liūdna, kad dėl mūsų kaltės jums visiems gali blogai baigtis.

- Mums bus labai malonu, mielas Džordžai, jeigu apie tai nekalbėsime. Mes darome, ką privalome daryti, sąžinė neleidžia mums kitaip elgtis. O dabar, motin, – kreipėsi jis į Rachilę, – paskubėk, nes negalime išleisti draugų nevalgiusių.

Kol Rachilė su vaikais kepė kukurūzinius paplotėlius, kumpį bei viščiukus ir skubėjo ruošti vakarienę, Džordžas su žmona sėdėjo apsikabinę mažame kambarėlyje ir kalbėjosi, kaip kalbasi vyras su žmona, kai jie žino, kad po kelių valandų gali išsiskirti amžinai.

- Eliza, - tarė Džordžas, - žmonės, kurie turi draugų, namus, žemę, pinigų, negali taip mylėti vienas antro, kaip mes, kurie nieko neturime. Kol tavęs nepažinojau, Eliza, manęs niekas nemylėjo, išskyrus mano nelaimingas vargdienės motiną ir seserį. Aš mačiau vargšę Emilę tą rytą, kai pirklys ją išsivežė. Ji atėjo į kertę, kur aš miegojau, ir sako: „Vargšas Džordžai, išvažiuoja tavo paskutinis draugas. Kaip tu gyvensi, nelaimingas berniuk?“ Aš atsikėliau, apkabinau ją ir ėmiau verkti, raudoti, o ji irgi verkė. Ir tai buvo paskutiniai meilūs žodžiai, kurių paskui dešimt metų daugiau negirdėjau. Mano širdis išseko, išdžiūvo kaip pelenai, kol sutikau tave. Tavo meilė prikėlė mane iš mirusiųjų. Nuo to laiko aš tapau visai kitu žmogumi. Ir dabar, Eliza, už tave kovosiu iki paskutinio kraujo lašo! Kas norės tave pagrobtį, turės peržengti per mano lavoną!

- O Dieve, pasigailėk mūsų! - kukčiodama ištarė Eliza. - Kad tik galėtume išvažiuoti iš šito krašto, daugiau mes nieko neprašome!

Įėjo Rachilė, meiliai paėmė Elizą už rankos ir nusivedė prie stalo. Kai visi susėdo, kažkas tyliai pabeldė į duris, ir įėjo Ruta.

- Aš užbėgau, - tarė ji, - atnešiau berniukui kojines. Čia trys poros kojinių, šiltų, vilnonių. Ten, Kana-doje, labai šalta... Tu turbūt nebijai? - pridūrė ji, eidama aplink stalą prie Elizos. Ruta nuoširdžiai paspaudė jai ranką ir įbruko Hariui į rankutę anyžinį pyragaitį. - Atnešiau jam ir daugiau tokių pyragėlių... Žinai, vaikai visuomet nori valgyti.

- Dėkui! Jūs tokia gera! - tarė Eliza.

- Sėsk, Ruta, kartu vakarienės valgyti, - pakvietė Rachilė.

- Ne, jokių būdu negaliu! Palikau Džoną prie vaiko, ir sausainiai orkaitėje. Negaliu pasilikti nė valandėlės, nes Džonas suskrudins sausainius ir atiduos vaikui visą cukrų, kiek tik yra cukrinėje. Jis visuomet taip daro! Sudie, Eliza, lik sveikas, Džordžai. Laimingos kelionės! - Ir Ruta greitai išėjo.

Tuoju po vakarienės prie durų privažiavo didelis dengtas vežimas. Naktis buvo šviesi ir žvaigždėta. Finėjas greitai nušoko nuo pasostės ir ėmė ruošti

vietą savo keleiviams. Džordžas išėjo pro duris, apkabinęs Elizą ir nešdamas sūnų. Jo žingsniai buvo tvirti, veidas rimtas ir ryžtingas. Užpakaly jų ėjo Rachilė ir Simeonas.

- Išlipkit valandėlei, - pasakė Finėjas sėdintiems vežime, - aš paruošiu gale vietą moterims ir berniukui.

- Paimk šias dvi buivolo odas, - tarė Rachilė. - Įtaisyk patogiau, nes važiuoti teks visą naktį.

Džimas iššoko pirmasis ir rūpestingai padėjo išlipti senai motinai, kuri, įsikibusi į jo ranką, baimingai dairėsi aplinkui, tarsi kas akimirką laukdama persekiotojų.

- Džimai, ar tavo pistoletai užtaisyti? - tyliu, bet tvirtu balsu paklausė Džordžas.

- O kaipgi! - atsakė Džimas.

- Ar žinai, kas daryti, jeigu jie mus pasivys?

- Manau, kad žinau, - atsakė Džimas, atstatydamas savo galingą krūtinę ir giliai įkvėpdamas oro. - Negi leisiu jiems atimti motiną?

Kol jie kalbėjosi, Eliza atsisveikino su savo gerąja drauge Rachile ir, Simeono padedama, įlipo su berniuku į vežimą ir atsisėdo gale ant buivolo odų. Pas-
kui pasodino senutę. Džordžas ir Džimas atsisėdo

priešais jas ant kietos pasostės, o Finėjas užlipo į priekį.

- Laimingos kelionės, draugai! - tarė Simeonas.

- Telaimina jus Dievas! - kartu atsakė visi keleiviai.

Ir vežimas, tratėdamas ir šokinėdamas, nuvažiavo sušalusiame keliu. Per dardesį ir kratymą kalbėti buvo neįmanoma. Vežimas bildėjo pirmyn ilgaus tamsiais tarpumiškių keliais, plačiomis, niūriomis lygumomis, kilo į kalvas, leidosi į slėnius - vis tolyn ir tolyn. Vairas greit užmigo ant motinos kelių. Vargšė įsibaiminusi senelė palengva nurimo, net Eliza pamiršo visas baimes ir snausdama užmerkė akis. Finėjas buvo budriausias už visus ir, kad kelias neprailgtų, švilpavo kažkokias linksmas daineles.

Bet apie trečią valandą Džordžas išgirdo tolumoje artėjantį kanopų bildesį ir alkūne bakstelėjo vežėjui. Finėjas sustabdė arklius ir ėmė klausytis.

- Tai turbūt Maiklas, - tarė jis. - Man rodos, kad tai jo arklys šuoliuoja.

Jis nulipo ir susirūpinęs ėmė dairytis. Tolumoje ant kalvos vos įžiūrimas visu greičiu jojo vyras.

- Taip, esu tikras, kad tai jis! - pasakė Finėjas.

Džordžas ir Džimas tučtuojau iššoko iš vežimo. Visi suklusę tylėjo ir žiūrėjo į tą pusę, iš kurios artėjo

raitelis. Štai jis nusileido į slėnį ir dingo iš akių, bet kanopos kaukšėjo greitai, aiškiai ir vis arčiau. Pagaliau jie pamatė raitelį kalvos viršūnėje, iš kur jis jau galėjo išgirsti jų balsą.

- Taip, tai Maiklas! - pasakė Finėjas ir šūktelėjo: - Ei, Maiklai!

- Finėjau, tai tu?

- Taip! Kas girdėt? Vejasi?

- Visai netoli... jų aštuoni ar dešimt, girti... keikiasi apsiputoję...

Tuo metu vėjelis atnešė silpną šuoliais jojančių arklių tapsėjimą.

- Lipkit, vyrai, lipkit vežiman! - šūktelėjo Finėjas. - Jeigu jau teks jums kautis, tai bent nuvešiu truputį toliau!

Džordžas su Džimu išoko į vežimą. Finėjas paragino arklius, raitelis jojo šalia. Vežimas tratėjo, šokinėjo, beveik skrido per gruodą, bet persekiotojai vis artėjo ir artėjo. Išgirdusios triukšmą, moterys baimingai pažvelgė laukan ir tolumoje ant kalvos išvydo grupę vyrų, neaiškiai juoduojančių rausvame brėkštančio dangaus fone. Dar viena kalvelė - ir persekiotojai pastebėjo vežimą, kurio baltas drobinis viršus aiškiai matėsi iš tolo. Vėjas atnešė garsų, džiaugsmingą riksmą. Eliza apmirė ir prispaudė vaiką prie

krūtinės. Senoji meldėsi ir dejavo, o Džordžas ir Džimas iš nevilties spaudė pistoletus.

Persekiotojai greit artėjo. Vežimas staiga pasuko iš kelio, ir pabėgėliai atsidūrė po stačia, išsikišusia uola, kylančia virš kalvų viršūnių. Ta vieniša uola niūriai tamsavo švintančiame danguje ir tarytum siūlė prieglaudą bei išsigelbėjimą. Finėjas gerai žinojo šią vietą – dar medžiodamas buvo ją suradęs.

– Išlipkite! – sušuko jis, staiga stabdydamas arklius ir šokdamas nuo pasostės. – Visi greit lipkite lauk ir paskui mane į šitą uolą! Maiklai, tu pririšk savo arklių prie vežimo ir važiuok pas Amariją; tegul su savo vyrukais skuba į pagalbą.

Žaibo greitumu visi iššoko iš vežimo.

– Šen! – tarė Finėjas, čiupdamas Hari. – Bėkit, bėkit greičiau ir padėkite moterims, kad jos neatsiliktų!

Raginti nereikėjo. Negali nė apsaukti, koku greičiu visas būrys perlipo per pinučių tvorą ir pasileido prie uolos, o Maiklas, nušokęs nuo arklio ir pririšęs pavadį prie vežimo, greitai sėdo į jį ir nurūko pirmyn.

– Kopkite į viršų! – šaukė Finėjas, kai jie pasiekė uolas ir vis dar žvaigždėto brėkstančio ryto šviesoje

pamatė tarp uolų pramintą takelį. – Tai senas mūsų medžioklės urvas. Greičiau į viršų!

Finėjas bėgo pirmas. Jis nešė ant rankų vaiką ir šokinėjo per uolas kaip kalną ožys. Paskui jį bėgo Džimas, nešdamas ant nugaros drebančią, seną motiną, o Džordžas ir Eliza neatsiliko nuo jų.

Raiteliai priėjo pinučių tvorą ir šaukdami bei keikdamiesi lipo nuo arklių, pasiryžę vyti toliau. Po valandėlės bėgliai jau buvo prie pat kyšulio viršūnės. Takas ėjo tokiu siauru tarpekliu, jog čia galima buvo žengti tik po vieną. Šis tarpeklis staigiai baigėsi dideliu, daugiau kaip metro platumo plyšiu, už kurio kyšojo kitos uolos trisdešimties pėdų aukštumo stačiais skardžiais. Finėjas lengvai peršoko bedugnę ir pasodino berniuką lygioje aikštelėje, apaugusioje švelniomis, baltomis samanomis.

– Šokit! – šaukė jis. – Šokit greičiau, kam brangi gyvybė!

Ir visi vienas po kito peršoko plyšį. Didžiulės akmenų nuolaužos sudarė savotišką priedangą, kuri slėpė juos nuo apačioje stovinčiųjų.

– Na štai, mes jau čia! – pasakė Finėjas, žvilgtelėjęs iš priedangos į persekiotojus, kurie rėkaudami kopė į uolas. – Tegul jie pabando mus pasiekti, jei gali. Tas, kuris norės čia pakliūti, turės vienas per-

eiti nuo anos uolos ant šitos, apšaudomas jūsų pistoletų, ar ne tiesa, vyrai?

- Taip, - atsakė Džordžas. - O dabar, kadangi tai liečia tik mus, leiskite kovoti mums vieniems.

- Gali kautis, Džordžai, - pasakė Finėjas, kramtydamas šilkmedžio lapelį. - Bet manau, kad man galima pasigėrėti kova. Žiūrėk, jie ten apačioje tariasi ir dairosi į viršų kaip vištos, pasiruošusios skristi ant laktų. Būtų gerai, jeigu patartum jiems pasitraukti, kol dar neužskrido; gražiuoju pasakyk, kad nušausi, jeigu kops aukštyn.

Dabar aušra aiškiai nušvietė žmones apačioje. Tai buvo mūsų seni pažįstami: Tomas Lokeris ir Merksas su dviem policininkais ir būriu padaužų, kuriuos už butelį degtinės galima pasisamdyti negrams gaudyti.

- Na, Tomai, dabar jie jau nepabėgs! - pasakė vienas iš jų.

- Taip, mačiau juos lipant aukštyn, - atsakė Tomas. - O štai ir takas. Reikia tik užkopti į viršų. Juk nenušoks jie stačia galva žemyn.

- Bet, Tomai, pasislėpę už uolos, jie gali šaudyti į mus, - pasakė Merksas. - Nelabai būtų malonu.

- È-è! - nusišiepė Tomas. - Tu visad drebi dėl savo kailio, Merksai! Nebijok! Negrai per bailūs šaudyti!

- Nesuprantu, kodėl aš turėčiau nedrebėti dėl savo kailio? - pasakė Merksas. - Aš nieko geresnio neturiu, o negrai kartais kaunasi kaip padūkę.

Tuo metu uolos viršūnėje pasirodė Džordžas.

- Kas jūs esate, džentelmenai, ir ko jums reikia? - ramiu, aiškiu balsu paklausė jis.

- Mums reikia pabėgusių negrų! - sušuko Tomas Lokeris. - Ieškome Džordžo Hario, Elizos Haris ir jų sūnaus, o be to, Džimo Seldeno ir senės negrės. Su mumis yra policininkai, mes turime įsakymą bėglius suimti ir tuoj juos suimsime, girdi? Ar ne tu esi Džordžas Haris, priklausęs ponui Hariui, gyvenančiam Šelbio apygardoje, Kentukio valstijoje?

- Taip, aš esu Džordžas Haris. Ir ponas Haris iš Kentukio laikė mane savo nuosavybe. Bet dabar esu laisvas žmogus, stoviu laisvoje žemėje ir pareiškiu, kad žmona ir sūnus taip pat yra mano. Džimas ir jo motina taip pat čia. Mes turime ginklus savo gyvybei ginti ir ginsimės. Jūs galite kopti į viršų, jeigu norite, bet pirmas, priartėjęs per šūvį nuo mūsų, mirs, ir tokiu būdu mes iššaudysim jus visus iki vieno.

- Na, užteks, užteks! - pasakė nedidelis storulis, žengdamas į priekį ir garsiai nusišnypšdamas. - Jaunuoli, jums nedera su mumis taip kalbėti. Mes įstatymo atstovai. Įstatymas, jėga ir valdžia - viskas mūsų pusėje. Tad verčiau pasiduokite geruoju, nes vis tiek galų gale turėsite pasiduoti.

- Aš labai gerai žinau, kad įstatymas jūsų pusėje ir jėga taip pat, - su kartėliu atsakė Džordžas. - Jūs norite paimti mano žmoną ir parduoti Naujajame Orleane, mano sūnų norite įmesti kaip veršiuką į vergų pirklio užtvarą, o senąją Džimo motiną nusiūsti atgal tam niekšui, kuris ją mušė ir skriaudė todėl, kad negalėjo skriausti sūnaus. Jūs norite Džimą ir mane gražinti atgal, kad mus plaktų, kankintų ir tryptų kojomis tie, kuriuos jūs vadinate šeiminkais. Jeigu jūsų įstatymai leidžia tai daryti, juo didesnė gėda jums ir jiems! Bet jūs nepasiekite mūsų. Mes nepripažįstame jūsų įstatymų! Mes nepripažįstame jūsų krašto! Mes stovime čia tokie pat laisvi, kaip jūs, ir kovosime už savo laisvę iki paskutinio kraujo lašo!

Skelbdamas šią nepriklausomybės deklaraciją, Džordžas stovėjo uolos viršūnėje, aiškiai visiems matomas. Jo tamsus veidas buvo nutviekstas auš-

ros spindulių, o juodose akyse degė pasipiktinimas ir ryžtas.

Kalbėtojo laikysena, balsas, akys ir manieros apstulbino apačioje stovinčius ir privertė juos nutilti. Drąsa ir ryžtas turi savyje kažką, kas priverčia valandėlę nutilti net šiurkščiausios prigimties žmones. Tik Merksui tai nepadarė jokio įspūdžio. Jis lėtai užtaisė pistoletą ir, kai Džordžas nutilo, šovė į jį.

- Vis tiek Kentukyje tiek pat bus už jį sumokėta - už gyvą ar už mirusį, - pasakė jis šaltai, šluostydamas pistoletą apsiausto rankove.

Džordžas atšoko atgal, Eliza suriko. Kulka prazvimbė pro pat jo galvą, vos palietė žmonos skruostą ir įsmigo į medį.

- Nieko, Eliza, - greit tarė Džordžas.

- Geriau padarytum, jeigu savo kalbas sakytum pasislėpęs, - tarė Finėjas. - Juk jie tikri niekšai.

- Na, Džimai, - pasakė Džordžas, - patikrink pistoletus ir gink šitą perėją drauge su manim. Aš šausiu į pirmą, kuris pasirodys, tu šauk į antrą ir taip toliau. Atmink, negalima eikvoti dviejų šovinių vienam žmogui.

- O kas, jeigu tu nepataikysi?

- Aš pataikysiu, - šaltai atsakė Džordžas.

- Puiku! Vyrukas, matyt, tvirto būdo, - sumurmėjo Finėjas.

Merksui iššovus, persekiotojai valandėlę stovėjo nesiryždami.

- Man atrodo, kad jūs kažkuriam pataikėt, - tarė vienas iš jo vyrų. - Aš girdėjau riksmą.

- Aš lipu į viršų, - tarė Tomas. - Niekad nebijojau negrų ir dabar neišsigąsiu. Kas eina su manim? - paklausė jis, šokdamas ant uolos.

Džordžas aiškiai girdėjo tuos žodžius. Jis išsitraukė pistoletą, apžiūrėjo jį ir nusitaikė į tą tarpeklio vietą, kur turėjo pasirodyti pirmas persekiotojas.

Vienas drąsiausių iš būrio pasekė Tomą, kiti ėmė kopti iš paskos. Užpakaliniai ragino priešakinius. Jie greitai artėjo, ir staiga prie angos į tarpeklį pasirodė stambi Tomo figūra.

Džordžas iššovė, kulka pataikė Tomui į šoną, bet ir sužeistas jis nesitraukė ir, lyg įsiutęs bulius, klaidingai surikęs, peršoko plyšį.

- Drauguži, - tarė Finėjas, staiga žengęs į priekį ir stumdamas jį savo ilgomis rankomis, - tu čia visai nereikalingas!

Tomas krito žemyn iš trisdešimt pėdų aukščio į prarają pro medžius, krūmus, kelmus, akmenis, kol

apsidraskęs, stenėdamas atsidūrė pačiame dugne. Jis būtų užsimušęs, jeigu, jam krintant, drabužiai nebūtų užsikabinę už didelio medžio šakų; dėl to sumažėjo kritimo greitis, ir jo gyvybė buvo išgelbėta.

- Viešpatie, pasigailėk, juk tai tikri velniai! - sušuko Merksas, bėgdamas žemyn daug greičiau, negu lipo į viršų.

Paskui jį galvotrūkčiais pasileido bėgti ir kiti, ypač energingai pūškuodamas dūmė storasis policininkas.

- Vyrai! - šūktelėjo Merksas. - Apeikit iš kitos pusės ir paimkit Tomą, o aš josiu pagalbos ieškoti.

Ir, nekreipdamas dėmesio į draugų šauksmus ir patyčias, Merksas greitai nujojo. Netrukus buvo matyti tolumoje, kaip jis lekia šuoliais.

- Na ir niekšų esama! - pasakė vienas persekiotojų. - Mes atėjome jam padėti, o jis pabėgo ir paliko mus vienus.

- Reikia paimti tą vyruką, - pasakė kitas. - Nors, teisybę pasakius, man nelabai rūpi, gyvas jis ar ne.

Ropomis jie skverbėsi pro kelmus, medžius bei krūmus į tą pusę, kur, dejuodamas ir baisia keikdamasis, gulėjo anas didvyris.

- Tu baisia staugi, Tomai, - tarė vienas. - Ar labai sužeistas?

- Nežinau. Pakelkite mane. Tik ar galėsit? Prakeiktas kvakeris! Jeigu ne jis, aš būčiau nustūmęs kurį nors iš jų, tada tai jie man kitaip būtų pašokinėję!..

Draugų padedamas, nukentėjęs didvyris dejuodamas sunkiai atsistojo. Laikydami už pažastų, jie nuvedė jį prie arklių.

- Kad tik jūs padėtumėt man aną smuklę pasiekti!.. Duokit nosinę ar šiaip ką nors, reikia sustabdyti tą prakeiktą kraujavimą.

Džordžas pažvelgė pro uolas ir pamatė, kaip jie stengiasi stambų Tomo kūną užkelti ant balno. Po kelių nepavykusių bandymų Tomas susvyravo ir sunkiai dribo ant žemės.

- Nejaugi jis mirė?! - sušuko Eliza, drauge su kitais stebėjusi, kas darosi apačioje.

- Ko čia jaudintis? - tarė Finėjas. - Taip jam ir reikia!

Bet staiga pridūrė:

- O, dievaži, atrodo, kad jie ketina jį palikti.

Tai buvo tiesa. Truputį pasitarę ir padvejoję, persekiotojai sėdo ant arklių ir nujojo.

Kai jie išnyko iš akių, Finėjas tuojuo sukruoto.

- Leiskimės žemyn ir paėjėkime pėsti, - pasakė jis. - Aš nusiunčiau Maiklą pagalbos ir liepiau grįžti

su vežimu atgal, bet manau, kad mums geriau eiti jo pasitikti. Duok Dieve, kad jis greičiau grįžtų! Dar anksti, ir keleivių bus nedaug. Mums beliko ne daugiau kaip dvi mylios. Jeigu kelias nebūtų buvęs toks blogas, jie niekad nebūtų mūsų paviję.

Priėję pinučių tvorą, jie tolumoje pamatė atvažiuojantį savo vežimą, kurį lydėjo dar keli raiti vyrai.

- O, štai ir Maiklas, ir Stivenas, ir Amarija! - džiaugsmingai sušuko Finėjas. - Dabar mes išgelbėti!

- Tad sustokime, - tarė Eliza, - ir padėkime tam nelaimingajam. Jis taip baisiai dejuoja.

- Pakelkime jį ir paguldykime į vežimą, - tarė Džordžas.

- Ir palikime kvakeriams jį slaugyti! - pasakė Finėjas. - Nieko sau! Pagaliau man vis tiek, darykit, kaip norit. Tik leiskit man jį apžiūrėti.

Ir Finėjas, kuris, gyvendamas miško gilumoje ir būdamas medžiotojas, šiek tiek nusimanė apie chirurgiją, atsiklaupė prie sužeistojo ir ėmė įdėmiai jį apžiūrinėti.

- Merksai, - tarė Tomas silpnu balsu, - tai tu, Merksai?

- Ne, drauguži, aš ne Merksas, - pasakė Finėjas. - Merksas tavimi nesirūpina. Gelbsti savo kailį. Jis jau seniai nujojo sau.

- Tada man galas! - pasakė Tomas. - Niekšingas, bailus šuo paliko mane mirti vieną! Mano vargšė senelė motina visad man sakydavo, kad taip ir bus.

- Klausykite, ką tas vargšas kalba. Jis turi motiną! - pasakė senoji negrė. - Kaip man jo gaila!

- Ramiau, ramiau, nesispardyk ir neniurnėk, drauguži, - kalbėjo Finėjas, kai Tomas krūptelėjo iš skausmo ir bandė atstumti jo ranką. - Bus blogai, jeigu nesustabdysiu tau kraujo.

Ir Finėjas iš savo nosinės ir iš to, ką turėjo kiti, ėmė daryti tvarsčius.

- Tu nustūmei mane žemyn? - silpnu balsu paklausė Tomas.

- Žinoma. Jeigu būčiau to nepadaręs, pats būtum mus nustūmęs, - pasakė Finėjas, pasilenkęs ir rišdamas tvarstį. - Tuoju, tuoju, tik leisk man aprišti. Mes tau nieko bloga nedarysime. Nuvešim pas žmones, kur būsi slaugomas kaip savo motinos namuose.

Tomas sudejavo ir užsimerkė.

Tokie žmonės, kaip jis, netekdami kraujo, netenka ir drąsos. Visai nebeturėdamas jėgų, šis žaliūkas tikrai atrodė apgailėtina.

Tuo metu privažiavo vežimas. Iš jo buvo iškeltos pasostės, patiestos keturgubai sudėtos buivolų odos, ir keturi vyrai vargais negalais paguldė ant jų sunkų Tomo kūną. Jis neteko sąmonės. Senoji negrė, kuriai buvo labai jo gaila, atsisėdo šalia ir padėjo jo galvą sau ant kelių. Eliza, Džordžas ir Džimas irgi šiaip taip įsitaisė, ir visi nuvažiavo.

- Kaip jo žaizda? - paklausė Džordžas, sėdėdamas šalia Finėjo.

- Žaizda gana gili, bet kaulas nepalietas. Žinoma, tas kritimas neišėjo jam į naudą. Jis neteko daug kraujo ir nusilpo. Na, visa tai praeis ir galbūt jį šio to išmokys.

- Ką gi mes veiksime su šiuo nelaiminguoju? - paklausė Džordžas.

- Nuvešime pas Amariją. Ten yra Stiveno senelė, vardu Dorkas. Ji nuostabi slaugė. Puikiai slaugo ligonius, ir netgi labai noriai. Gali nesirūpinti, maždaug po dviejų savaitių jis pasveiks.

Po valandos vežimas privažiavo puikią fermą, kur išvargę keleiviai gavo sočius pusryčius. Tomą Lokerį atsargiai paguldė į tokią minkštą ir švarią lovą, kokioje jis dar niekad savo gyvenime nebuvo gulėjęs. Jo žaizda buvo rūpestingai perrišta, ir jis gulėjo kaip nuvargęs vaikas, čia užsimerkdamas,

čia vėl atsimerkdamas ir žiūrėdamas į baltas langu užuolaidas bei tyliai aplink jį vaikščiojančius žmones.

PANELĖS OFELIJOS RŪPESČIAI IR PAŽIŪROS

Sen Kleras itin nerūpestingai ir atsainiai elgėsi su pinigais. Iki šiol viską tvarkydavo ir pirkdavo Adolfas, kuris buvo toks pat nerūpestingas, kaip ir jo šeimininkas, ir jie abu neapdairiai švaistė pinigus. Tomas, kuris per daugelį metų buvo įpratęs šeimininko turtą saugoti kaip savąjį, su širdgėla žiūrėjo į tokį išlaidumą ir kartais užuominomis pareiškėdavo savo nuomonę.

Iš pradžių Sen Kleras tik retkarčiais pavesdavo jam atlikti kokius nors reikalus, bet, nustebintas jo sveikos nuovokos ir praktinių gabumų, vis daugiau ir daugiau ėmė juo pasitikėti, kol pagaliau pavedė jam tvarkyti visus namų ūkio reikalus.

- Ne, ne, Adolfai, - pasakė jis vieną dieną, pastebėjęs, jog Adolfas smarkiai susirūpino, kad jo galia slysta iš rankų, - palik Tomą ramybėje. Tu perki, ko tik išgeidi, o Tomas žiūri, kiek kas kainuoja. Ir jeigu mes neleisime kam nors kitam tų reikalų tvarkyti, tai pagaliau subankrutuosime.

Nerūpestingasis šeimininkas Tomu taip pasitikėjo, jog duodavo jam pinigų, visai nežiūrėdamas, ir įsikišdavo gražą į kišenę neskaičiuodamas. Tomas galėjo lengvai susigundyti ir pradėti sukčiauti. Tik nepaprastas sąžiningumas sulaikydavo jį nuo to. Ir juo didesnis jam buvo rodomas pasitikėjimas, juo skrupulingiau ir sąžiningiau jis atlikdavo savo pareigas.

Tomas gerbė savo linksmą, lengvabūdį, gražų bei jauną šeimininką ir tėviškai juo rūpinosi.

Bet kas gali aprašyti nesuskaitomus panelės Ofelijos vargus, jai ėmus šeimininkauti šiuose Pietų krašto namuose? Mari Sen Kler buvo tingi ir vaikiškai nerūpestinga, ir, žinoma, sunku buvo tikėtis, kad jos tarnai būtų kitokie. Pasakodama panelei Ofelijai apie netvarką, kurią ji rasianti namuose, Mari sakė teisybę, nors ir nurodė ne tuos kaltininkus.

Pirmą šeimininkavimo dieną panelė Ofelija atsikėlė ketvirtą valandą ryto ir, apsirususi savo kambarį, kurį pati tvarkydavo nuo pat atvažiavimo dienos, nors tuo labai stebėjosi kambarinė, ji ryžosi atakuoti namų sandėlius bei spintas, kurių raktus jau turėjo.

Tą dieną buvo griežtai patikrinti sandėliai, baltnių spintos, bufetai, kur stovėjo porcelianas, taip

pat virtuvė ir rūšys. Visos uoliai slepiamos paslaptys iškilo aikštėn ir sujaudino tuos, kurie valdingai šeimininkavo virtuvėje ir kambariuose, ir sukėlė jų pasipiktinimą „tomis ledėmis iš Šiaurės“!

Senoji Dina, vyriausioji virėja ir didis virtuvės autoritetas, baisiausiai niršo, laikydama šią reviziją įsibrovimu į jos valdas.

Dina buvo labai savotiško charakterio, ir būtų jai padaryta skriauda, jeigu skaitytojas nieko apie ją nesužinotų. Iš prigimties ji buvo nepamainoma virėja, lygiai kaip ir teta Chloja – negrai iš viso turi didelių kulinarinių gabumų. Bet teta Chloja, gyven-dama rūpestingai prižiūrimuose namuose, buvo išmokyta tvarkos, o Dina savo veikloje vadovavosi įkvėpimu ir, kaip ir visos genialiosios prigimtys, buvo labai savimi pasitikinti, užsispyrusi ir neretai klystanti.

Panašiai kaip tam tikra modernių filosofų grupė, Dina niekino logiką ir bet kokią sveiką nuovoką ir visuomet remdavosi tik savo nuojauta. Čia ji buvo neperkalbama. Jokie įrodinėjimai arba aiškinimai negalėdavo jos įtikinti, kad yra koks nors kitas būdas, geresnis už jos pasirinktąjį, ir kad galima bent kiek kitaip tą ar kitką padaryti. Senoji šeimininkė, Mari motina, viską jai leido, ir „mis Mari“,

kaip Dina visuomet vadindavo savo jaunąją šeimninę, net jai ištekėjus, irgi geriau sutikdavo nusi-leisti, negu kovoti. Todėl Dinos valdžia buvo neribota. Be to, ji visada laimėdavo dar ir todėl, kad žodžiais mokėjo būti paslaugi, o veiksmais nepaprastai valdinga ir užsispyrusi.

Dina ypač gambiai atsikalbinėdavo ir visada likdavo teisi. Ji buvo įsitikinusi, kad virėja negali apsirikti. O Pietų kraštuose virėja suranda čia pat daugybę galvų ir pečių, ant kurių ji gali suversti visus savo nepasisekimus bei nusizengimus, pati likdama nekalta. Jeigu prastai nusisekdavo kuris pietų patiekalas, tam atsirasdavo penkiasdešimt neginčijamų priežasčių ir penkiasdešimt kaltųjų, kuriuos Dina be pasigailėjimo imdavo barti.

Beje, tik labai retai Dinai kas nepasisekdavo. Nors dažniausiai ji darydavo viską atvirkščiai, niekuomet nežiūrėdama nei laiko, nei vietos, nors jos virtuvė paprastai atrodydavo taip, lyg per ją būtų praūžęs uraganas, nors kiekvienas virtuvėje naudojamas daiktas turėdavo tiek padėjimo vietų, kiek metai dienų, vis dėlto, jei tik šeiminkams užtekdavo kantrybės sulaukti, kol ją pagaus įkvėpimas, jiems būdavo paduodami pietūs taip puikiai paga-

minti, jog net reikliausias žinovas nebūtų galėjęs nieko prikišti.

Atėjo metas virti pietus. Dina, kuriai reikėdavo daug laiko viskam apsvarstyti ir pailsėti, sėdėjo virtuvėje ant žemės ir rūkė trumpą storą pypkelę. Ji rūkydavo ją kiekvieną kartą, kai laukdavo įkvėpimo.

Aplink ją sėdėjo daugybė negriukų, kurių taip gausu kiekviename ūkyje Pietuose. Jie aižė žirnius, skuto bulves, pešė paukščius ir dirbo kitus paruošiamuosius darbus. Dina kartkartėmis liaudavosi mąščiusi ir kumštelėdavo kurį nors jaunąjį padėjėją arba pokštelėdavo jam per galvą šalia gulinčiu šaukštu pudingui. Žodžiu, ji griežtai valdė šias garbanotas galvas. Užaugusi tokioje sistemoje, ji ir pati dabar stengėsi tą sistemą palaikyti.

Panelė Ofelija, įvesdama naują šeimininkavimo tvarką, apžiūrėjo visus namus ir pagaliau įėjo į virtuvę. Dina iš įvairių šaltinių jau buvo girdėjusi apie naujas atmainas ir mintimis pasiryžo imtis gynimosi taktikos, laikytis senos tvarkos, nepaisyti naujų taisyklių, bet ir nestoti į atvirą kovą.

Virtuvė buvo erdvi, grįsta plytomis. Vienoje pusėje stovėjo didelis senoviškas židinyš. Sen Kle-ras veltui stengėsi įtikinti Diną pakeisti jį patogia, modernia virykle. Dina buvo neperkalbama.

Pirmą kartą grįžęs iš Šiaurės, Sen Kleras, susižavėjęs dėdės virtuvės įrengimais ir idealia tvarka, ir savajai virtuvei nupirko spintas indams, bufetus bei įvairių kitokių daiktų, vildamasis, kad tai padės Dinai savo valdose įvesti tvarką. Bet jis būtų galėjęs visa tai nupirkti kad ir voverei arba šarkai – rezultatai būtų buvę lygiai tokie pat. Juo daugiau buvo spintų, stalčių, juo daugiau Dina turėjo vietos slėpti seniems skudurams, šukoms, suavėtiems batams, kaspinams, nutriušusioms dirbtinėms gėlėms ir kitiems daiktams, kurie džiugindavo jai širdį.

Kai panelė Ofelija įėjo į virtuvę, Dina nė nepajudėjo iš vietos, kuo ramiausiai teberūkė, vogčiomis dirščiodama į naująją šeimininkę, bet apsimesdama stebinti savo padėjėjų darbą.

Panelė Ofelija ėmė atidarinėti stalčius.

– Ką tu laikai šiame stalčiuje, Dina? – paklausė ji.

– Kas tik pakliūva, ponija, – atsakė Dina.

Taip iš tikrųjų ir buvo. Pirmiausia panelė Ofelija ištraukė iš stalčiaus raštuotą plonos drobės krauju suterštą staltiesę, į kurią, matyt, buvo vyniojama mėsa.

– Kas tai, Dina? Nejaugi vynioji mėsą į geriausias savo ponios staltieses?

- O Dieve, poniam, aišku, kad ne! Tik mat pritrūko rankšluosčių, tai ir paėmiau šią staltiesę. Aš atidėjau ją mazgoti, štai kodėl ji atsidūrė šiame stalčiuje.

„Išgverimas!“ - tarė sau panelė Ofelija, vis tebesirausdama stalčiuje, kuriame dar rado trintuvę muskatų riešutams, du ar tris muskatų riešutus, maldaknygę, keletą nešvarių nosinių, verpalų, pradėtą mezginį, tabako ir pypkę, keletą sausainių, dvi paauskuotas porcelianines lėkštes su kažkoku tepalu, senus batus, gabaliuką flanelės, kurioje buvo rūpestingai suvyniotos kelios galvutės smulkių svogūnų, keletą damastinių servetėlių, keletą šiurkščių rankšluosčių, virvę, adatą ir kelis perplėštus pakečius, iš kurių į stalčių buvo pribyrėję džiovintų kvapiųjų žolelių.

- Kur tu laikai muskatų riešutus, Dina? - paklausė panelė Ofelija, o iš jos veido buvo matyti, kad ji vos tramdo pyktį.

- Kur pakliūva, poniam. Keli jų guli sudaužytame puodelyje, o keli ana ten, tame stalčiuje.

- Štai keli jų čia, trintuvėje, - pasakė panelė Ofelija, išimdama juos.

- Nejaugi? O taip, aš juos ten širyt padėjau - mėgstu, kad viskas būtų čia pat, - pasakė Dina. -

Ei, Džekai! Ko nedirbi? Aš tave tuoj!.. – pridūrė ji, šaukštu bakstelėdama nusikaltėlį.

– O kas čia? – paklausė panelė Ofelija, išimdama lėkštelę su tepalu.

– Tai mano plaukų tepalas. Aš padėjau jį čia, kad būtų arčiau.

– Ir tam reikalui tu vartoji geriausias savo šeimininkės lėkšteles?

– O, matote, aš labai skubėjau... Kaip tik šiandien ketinau jį perdėti į kitą indą.

– O kam šios dvi damastinės servetėlės?

– Aš jas padėjau čia širyti, norėdama atiduoti išskalbti.

– Argi neturi vietos nešvariems skalbiniams dėti?

– Ponas Sen Kleras nupirko jiems didelę skrynią, bet aš mėgstu ant jos minkyti tešlą sausainiams, statyti kai kuriuos daiktus; nepatogu dangtį atidarinėti.

– Kodėl neminkai tešlos ant stalo?

– Ką jūs, ponija! Stalas amžinai apkrautas nešvariais indais ir kitais įvairiais daiktais. Visai nebūna laisvos vietos.

– Indus reikia nuimti nuo stalo ir suplauti.

– Suplauti indus?! – garsiai sušuko Dina, iš pykčio nebesivaldydama. – Aš norėčiau žinoti, ką ledi supranta apie darbą? Jeigu gaiščiau laiką, plaudama

indus, tai kada šeimininkai pietus gautų? Mis Mari niekad man to neliepdavo!

- Na, gerai, o svogūnai kaip čia pateko?

- Ak, štai kur jie! - sušuko Dina. - Buvau užmiršusi, kur juos padėjau. Tai ypatingi svogūnai, kuriuos aš taupiau, norėdama šiandien įdėti į troškinaimą mėsą, ir užmiršau, kad suvyniojau juos į šitą seną flanelę.

Panelė Ofelija ištraukė pakelius, kuriuose buvo kvapiosios žolelės.

- Aš pageidaučiau, kad ponija jų nelieštų. Mėgstu žinoti, kur kas guli, - gana ryžtingai pasakė Dina.

- Bet pakeliai perplėšti!

- Užtat iš jų patogų berti, - pasakė Dina.

- Juk matai, kad pilnas stalčius pribyrėjęs!

- Žinoma, kas gi čia nuostabaus, jeigu jūs viską taip išrausėt. Ponija pati tas žoleles ir išbėrėt, - tarė Dina, eidama prie stalčiaus. - Eitumėt, ponija, į savo kambarį ir palauktumėt, kol ateis mano tvarkymosi diena, viskas būtų kaip reikiant, bet aš nieko negaliu daryti, kai ponija vaikšto čia ir kliudo. O tu, Semai, kam duodi vaikui cukrinę! Jeigu nesiliausi, aš tave tuoj pamokysiu!

- Aš viską peržiūrėsiu ir sutvarkysiu virtuvėje kartą visam laikui, Dina, ir, tikiuosi, kad tu negriausi tvarkos.

- O Dieve, mis Felija! Tai ne ledi darbas! Aš niekad nesu mačiusi, kad ledi terliotūsi virtuvėje! Nei mano senoji šeimininkė, nei mis Mari niekad to nedarydavo, ir jums čia nėra jokio reikalo dirbti. - Ir Dina pasipiktinusi ėmė vaikščioti, o panelė Ofelija tuo metu dėliojo, rinko indus, pylė cukrų iš daugybės cukrinių į vieną, rūšiavo servetėles, staltieses, rankšluosčius, kuriuos reikėjo skalbti. Ji mazgojo, šluostė ir tvarkė viską pati savo rankomis, ir taip greitai ir mikliai, jog net Dina stebėjosi.

- Na, jeigu visos Šiaurės ledi taip dirba, tai jos iš viso nėra ledi! - pasakė Dina savo padėjėjams, kai panelė Ofelija negalėjo išgirsti. - Kai ateina metas, aš ir pati viską susitvarkau. Aš nenoriu, kad ledi čia landžiotų, kliudytų ir slėptų man daiktus, kurių pas-kui negalėsiu surasti.

Reikia pripažinti, kad Diną kartais apimdavo šva-ros ir tvarkos karštligė, ir ji imdavo viską iš pagrindų tvarkyti ir perdirbinėti, sakydama, kad „atėjo ruošos metas“. Tuomet ji labai įnirtingai imdavo versti aukštyn kojomis visus stalčius, sandėlius ir pada-rydavo dar didesnę netvarką. Paskui užsirūkydavo

pypkę, neskubėdama eidavo per virtuvę, viską apžiūrindama, ir jauniems savo padėjėjams liepdavo valyti alavinius indus; keletą valandų virtuvėje viešpataudavo didžiausias sąmyšis. Į visus klausimus ir pastabas ji ramių ramiausiai atsakydavo, kad tai esanti „ruoša“, ir kad ji norinti įpratinti jaunuomenę „laikytis tvarkos“. Dina buvo įsitikinusi, kad ji pati esanti tvarkos įsikūnijimas, o visą netvarką kelią jos padėjėjai. Kai visi indai būdavo iššveisti, stalai baltai numazgoti, o visa kita sukišta į pakampes, Dina apsilikdavo puošnią suknelę, pasijuosdavo švarią prijuostę, užsidėdavo aukštą ryškiaspalvį Madraso turbaną, o savo padėjėjus išprašydavo, kad jie neprišnerkštų virtuvės. Ir šitie periodiškai švaros priepuoliai sudarydavo visiems namiškiams didelių nepatogumų; mat Dinai taip patikdavo išblizginti indai, jog ji jokių būdu nenorėdavo jais naudotis, bent jau kol atslūgdavo „ruošos“ įkarštis.

Panelė Ofelija per kelias dienas iš pagrindų per tvarkė visus namus. Bet jos pastangos paveikti tarnus buvo bergždžios.

Vieną vakarą, kai panelė Ofelija buvo virtuvėje, negriukai ėmė šaukti:

- O, štai eina Pru ir niurzgia kažką kaip visuomet!

Į virtuvę įėjo aukšta, prakauli negrė. Ant galvos ji nešė pintinę su sausainiais ir karštais pyragaičiais.

- O, Pru! Vėl pas mus atėjai? - pasakė Dina.

Pru veidas buvo nepaprastai niūrus, o balsas piktas, irzlus. Ji pastatė pintinę ant žemės, atsitūpė ir, atsirėmusi alkūnėmis į kelius, tarė:

- O Dieve! Kad greičiau numirčiau!

- Kodėl gi tu nori mirti? - paklausė panelė Ofelija.

- Tada aš daugiau nebesikankinčiau, - kimiu balsu atsakė moteris, nepakeldama akių nuo žemės.

- Kas tave verčia girtauti, Pru? - paklausė gašli kambarinė kvarteronė, skambtelėjusi koralų auskarais.

Moteris niūriai ir nepatenkinta pažvelgė į ją.

- Gal ir tu kurią nors dieną imsi girtauti. Norėčiau tada tave matyti, norėčiau matyti! Tu džiaugtumeis kiekvienu gurkšneliu degtinės taip, kaip aš... kad tik galėtum pamiršti savo vargą.

- Eikš, Pru, - tarė Dina. - Parodyk savo pyragaičius. Ponia tau sumokės už juos.

Panelė Ofelija paėmė porą dešimčių pyragaičių.

- Ten ant lentynos, sename sukultame ąsotyje, dar yra keli kuponai, - pasakė Dina. - Ei, Džekai, palypėk ir paduok juos.

- Kuponai? Kam gi jie reikalingi? - paklausė panelė Ofelija.

- Mes perkame šiuos kuponus iš jos šeimininko, o ji mums duoda už juos pyragaičių.

- O paskui jis suskaičiuoja pinigus ir kuponus, kai aš pareinu namo, - įterpė Pru, - ir, jeigu suma nesutampa, mirtinai mane muša už tai.

- Taip tau ir reikia, - pasakė smarkioji kambarinė Džeinė, - jeigu imi šeimininko pinigus ir prageri juos. Juk ji girtauja, panele Ofelija.

- Ir girtausiu! Kitaip negaliu gyventi! Turiu girtauti ir užmiršti savo skausmą.

- Tu labai nedora ir kvaila, - pasakė panelė Ofelija. - Vagi šeimininko pinigus, kad pati save paverttum gyvuliu.

- Teisingai, ponija. Bet aš ir toliau taip darysiu, darysiu. O Dieve! Kad tik greičiau galėčiau numirti. Numirti ir daugiau nebesikankinti!

Senė lėtai ir sunkiai išsitiesė ir vėl užsivertė piningą ant galvos. Bet prieš išeidama ji pažvelgė į merginą, kuri vis dar stovėjo puikuodamasi auskarais.

- Manai, kad esi labai graži su tais auskarais? Džiaugiesi, purtai galvą ir šaudai akim! Palauk, pagyvensi, pasensi, kaip aš, ir būsi tokia pat vargšė, niekam tikusi. Duok Dieve, kad tu būtum tokia, kaip

aš. Tada ir tu girtausi, oi girtausi! Ir visi sakys: „Taip tau ir reikia...“ Oi, oi!

Ir, piktai sudejavusi, ji išėjo iš virtuvės.

Mūsų draugas Tomas, kuris buvo virtuvėje ir girdėjo pasikalbėjimą su senąja Pru, nusekė paskui ją į gatvę. Jis matė, kaip jinaiėjo dejuodama. Pagaliau ji pastatė savo pintinę ant vieno slenksčio ir ėmė rištis seną, nušiurusią skarą, kuri dengė jos pečius.

- Duok, panėšėsiu tavo pintinę, - su užuojauta pasakė Tomas.

- Kam? - paklausė moteris. - Pagalbos man nereikia.

- Tu, rodos, sergi, esi kažkuo susirūpinusi, ar šiaip kas? - paklausė Tomas.

- Aš nesergu! - trumpai atšovė moteriškė.

- Kaip aš norėčiau, - tarė Tomas, rimtai žiūrėdamas į ją, - kad tu manęs paklausytum ir liautumeis girtauti. Argi nesupranti, kad žudai savo sveikatą?.. Iš kur tu?

- Iš Kentukio. Mane laikė vienas žmogus, kad aš gimdyčiau ir auginčiau vaikus, kuriuos jis vėliau užaugusius parduodavo. Pagaliau jis ir mane pardavė vergų pirkliui. O šis pardavė šeiminkui, pas kurį dabar gyvenu.

- Kam gi tu girtauji?

- Kad numalšinčiau savo skausmą. Kai mane čia atvežė, aš pagimdžiau kūdikį. Maniau, kad galėsiu jį užauginti, nes šeimininkas neprekiavo žmonėmis. Kūdikis buvo žvalus, linksmas! Ir šeimininkė, kaip atrodė, taip pat iš pradžių rūpinosi juo. Jis niekad nerėkdavo, buvo riebus, ramus. Bet šeimininkė susirgo, ir aš ėmiau ją slaugyti. Beslaugydama ir pati susirgau drugiu, ir man dingo pienas. Kūdikis taip sulysu, jog liko vieni kaulai ir oda, o šeimininkė nesutiko pirkti jam pieno. Ji nė girdėti nenorėjo, kai aš sakydavau jai, kad nebeturiu pieno. Liepė maitinti jį tuo, ką visi valgo. O kūdikis dar labiau sulysu ir rėkė, rėkė dieną ir naktį, ir nukankino visus. Šeimininkė tiesiog pakvaišo nuo to riksmo, ji vis sakydavo, jog tai esanti tikra Dievo bausmė. Ji norėjo, kad jis numirtų, ir neleisdavo man būti prie jo naktį. Sakydavo, kad vaikas trukdąs man miegoti, o aš po to negalinti dirbti. Ji privertė mane miegoti jos kambarėje, o kūdikį nešdavo į palėpę, ir jis ten rėkdavo rėkdavo, kol vieną naktį mirė. Taip, jis mirė, o aš ėmiau girtauti, kad nustelbčiau jo riksmą, kuris iki šiol dar skamba man ausyse. Taigi ėmiau girtauti, ir girtausiu ligi mirties.

Ir ji dejuodama užsikėlė ant galvos pintinę ir niūriai nužingsniavo toliau.

TEŠINYS PIRMESNIOJO

Po kelių dienų Pru pyragaičius atnešė kita moteris.

Panelė Ofelija buvo virtuvėje.

- Dieve! - sušuko Dina. - Kas atsitiko Pru?

- Pru daugiau nebeateis, - paslaptinai atsakė moteris.

- Kodėl? - paklausė Dina. - Ar ji mirė?

- Mes gerai nežinome. Ji rūsy, - atsakė moteris, žvilgčiodama į panelę Ofeliją.

Panelė Ofelija paėmė pyragaičius, o Dina palydėjo moterį ligi durų.

- Vis dėlto kas gi atsitiko Pru? - paklausė ji.

Moteris, nors ir labai norėjo kalbėti, bet atsakė nedrąsiai, paslaptingu balsu:

- Na gerai, pasakysiu, bet tu niekam nepasakok. Pru vėl prisigėrė, ir jie uždarė ją rūsy visai dienai; aš girdėjau, kaip jie sakė, kad ją užpuolė musės, ir ji mirė!

Dina kilstelėjo rankas į viršų ir atsigręžusi pamatė šalia savęs stovinčią Evangeliną. Didelės,

susimąščiusios jos akys buvo išgąstingai išplėstos, lūpose ir skruostuose nė lašelio kraujo.

- O Viešpatie! Panelė Eva tuoj apalps! Kam mes leidome jai klausytis tokio pokalbio? Jos tėvas mums galvas nusuks!

- Aš neapalpsiu, Dina, - tvirtai atsakė mergaitė. - Ir kodėl man negalima girdėti? Vargšei Pru juk buvo sunkiau kankintis, negu man tai girdėti.

- Tokioms švelnioms, jautrioms mergaitėms, kaip jūs, nedera klausytis tokių dalykų!

Eva vėl atsiduso ir lėtais žingsniais ėmė kopti laiptais aukštyn.

Panelė Ofelija susijaudinusi paklausė, kas atsitiko Pru. Plepi Dina viską jai kuo smulkiausiai papasakojo, o Tomas dar pridūrė, ką buvo girdėjęs iš pačios Pru.

- Šlykšti istorija! Koks siaubas! - sušuko panelė Ofelija, įeidama į kambarį, kuriame Sen Kleras gulėdamas skaitė laikraštį.

- Kokį dar nusikaltimą jūs išaiškinote? - paklausė jis.

- Kokį nusikaltimą? Senąją Pru mirtinai nuplakė! - pasakė panelė Ofelija ir smulkiai papasakojo visą istoriją, negailėdama spalvų labiausiai jaudinančioms vietoms.

- Aš taip ir maniau, kad anksčiau ar vėliau šitaip bus, - pasakė Sen Kleras, toliau skaitydamas laikraštį.

- Taip ir manėt... Nejaugi neketinate ką nors daryti? - šūktelėjo panelė Ofelija. - Paduokit skundą! Argi čia nėra kam įsikišti į panašius reikalus?

- Paprastai manoma, kad savininko suinteresuotumas išlaikyti vergą gyvą yra pakankama garantija negrui. O jei žmonės bemeilija savo nuosavybę žudyti, tai aš nežinau, kas čia galima būtų padaryti. Atrodo, kad ši vargšė buvo vagilė ir girtuoklė, todėl, žinoma, ji negalėjo tikėtis ypatingos šeiminių malonės.

- Bet juk tai žiauru! Tai baisu, Ogiustenai!

- Mano brangioji pussesere, ne aš sukūriau šią tvarką ir ne aš galiu ją pakeisti; jei galėčiau, pakeisčiau. Bet juk beširdžiai, žiaurūs žmonės visada elgiasi beširdiškai ir žiauriai. Ką gi aš galiu padaryti? Jų valdžia yra absoliuti. Jie yra neatsakingi despotai. Kištis būtų bergždžia, nes nėra jokio įstatymo, kuris šiuo atveju gintų negrus. Geriausia, ką mes galime padaryti, tai užsikimšti ausis, užsimerkti ir leisti vergvaldžiams daryti, ką jie nori. Tai mums vienintelė išėitis.

- Kaip jūs galite užsikimšti ausis ir užsimerkti? Kaip galite nematyti tokių niekšybių?

- Mano brangioji, ko gi jūs norite? Negrai - tam sūs, užguiti padarai, atiduoti visiškai ir nekontroliuojamai valdžiai bukapročių žmonių - kokių tarp mūsų dauguma - kurie yra tokie neišmanėliai, jog net nemoka žiūrėti savo interesų. Kas belieka garbingam, kilniam žmogui, gyvenančiam tokioje bendruomenėje? Tik užsimerkti, tapti kietaširdžiu. Aš juk negaliu nupirkti visų nelaimingųjų negrų! Negaliu tapti keliaujančiu riteriu ir kovoti su kiekviena mūsų mieste daroma blogybe. Daugių daugiausia, ką galiu padaryti - tai nesielti taip, kaip kiti.

Švelnus Sen Klero veidas valandėlę apsiniaukė. Jis atrodė susierzinęs, bet staiga vėl nusišypsojo ir pasakė:

- Gana, pussesere, nežiūrėkite į mane taip priekaištingai. Jūs praskleidėte tik kraštelį užuolaidos ir pamatėte, kas darosi pasaulyje. Jei mes būsime smalsūs ir norėsime pamatyti visas gyvenimo blogybes, mums tam nepakaks širdies. Tai tas pat, ką žiūrėti iš per daug arti į visas smulkmenas Dinos virtuvėje.

Sen Kleras vėl atsigulė ir ėmė skaityti laikraštį.

Rūsti ir pasipiktinusi panelė Ofelija atsisėdo ir išsiėmė savo mezginį. Ji atkakliai mezgė, bet jos krūtinėje kažkas kunkuliavo. Pagaliau ji nebeištvėrė ir sušuko:

- Turiu jums pasakyti, Ogiustenai, kad aš negaliu taip su tuo sutikti, kaip jūs. Mano nuomone, labai šlykštu ginti tokią sistemą.

- Apie ką jūs kalbate? - paklausė Sen Kleras, pažvelgęs į ją. - Vėl apie tą patį?

- Aš sakau, kad šlykštu yra ginti tokią sistemą! - pakartojo panelė Ofelija, vis labiau karščiuodamasi.

- Argi aš ją ginu, mano brangioji? Kas jums sakė, kad aš ją ginu? - paklausė Sen Kleras.

- Žinoma, jūs ją ginate. Visi jūs, pietiečiai, ją ginate. Jeigu negintumėt, nelaikytumėt vergų.

- Na, gerai, pakalbėkime rimtai. Bet pirma paduokite man vazą su apelsiniais. Šiuo klausimu, mano brangioji pussesere, gali būti tik viena nuomonė, - pradėjo jis, ir jo veidas surimtėjo. - Plantatoriai, kurie vergų rankomis kala sau kapitalą, dvasininkai, kurie nori įsiteikti plantatoriams, politiniai veikėjai, kuriems vergija padeda valdyti, geba taip iškreipti bet kokį supratimą apie tiesą, jog visas pasaulis stebisi jų išradingumu. Bet, šiaip ar taip, niekas, išsky-

rus juos pačius, jais netiki. Vergija yra velnio prasi-
manymas ir, mano nuomone, sėkmingiausias iš visų.

Panelė Ofelija liovėsi mezgusi ir pakėlė nustebusias akis, o Sen Kleras, matyt, aiškiai tuo džiaugdamasis, kalbėjo toliau:

- Jūs, rodos, stebitės? Bet jeigu atidžiai mane išklausysite, jums viskas paaiškės. Kas yra toji Dievo ir žmonių prakeikta vergija? Meskite šalin visus pagražinimus ir pažvelkite į pačias jos šaknis, į pačias jos gelmes. Ir ką pamatysite? Kad negras Kvošis nemokytas ir beteisis, o aš stiprus ir apsišvietęs ir galiu imti iš jo visa, ką jis turi, ir duoti jam tik tai, ką pats panorėsiu. Visa, kas man per sunku, visą nešvarų, nemalonų darbą aš užkraunu negrui Kvošiui. Aš nemėgstu karštos saulės - tad tegul Kvošis dirba įsaulyje! Kvošis uždirbs pinigus, o aš juos atimsiu ir išleisiu. Aš nenoriu sušlapti batų - tad tegul negras Kvošis atsigula į balą, o aš pereisiu juo kaip tiltu. Kvošis pildys mano, o ne savo norus. Ir taip kiekvieną dieną, ligi pat savo mirties. Štai kas yra vergija.

Sen Kleras pašoko ir, kaip visada susijaudinęs, ėmė greitai vaikščioti po verandą. Jo gražus it kokios klasikinės graikų statulos veidas paraudo. Didelės, mėlynos akys svaidė žaibus, o jis pats su nesąmo-

ningu įkarščiu mojavo rankomis. Panelė Ofelija dar niekuomet nebuvo mačiusi jo tokio susijaudinusio ir tylėjo.

- Aš sakau jums, - kalbėjo jis, staiga sustojęs priešais pusseserę, - būdavo metas, kada galvodavau: jei visas mūsų kraštas prasmegtų ir nušluotų nuo žemės paviršiaus visą šitą neteisybę ir niekšybę, aš mielai prasmegčiau drauge su juo. Kartais bekeliaudamas aš matydavau, kaip brutalūs, žemi, niekingi žmonės, remdamiesi mūsų įstatymais, gali nežabotai savo valdžiai pajungti daugybę vyrų, moterų ir vaikų, kuriuos jie drįsta apgaudinėti ir apvaginėti, nusipirkti juos už išloštus pinigus, ir tada aš norėdavau prakeikti savo kraštą, prakeikti visą žmonių giminę!

- Gerai, bet... kaipgi jūs... - buvo bepradedanti panelė Ofelija.

- Kaip aš pats galėjau taip žemai smukti? Gerai, aš atsakysiu jums senais, puikiais žodžiais: visa tai aš paveldėjau. Manieji vergai buvo mano tėvo vergai, ir dar daugiau - mano motinos vergai. O dabar jie priklauso man, jie ir jų palikuonys, kurių prieaugis žada būti labai gausus... Tėvas mirdamas paliko visą savo turtą mudviem su broliu. Iš pradžių plantacijoje mes šeiminkavome abu, bet maždaug po

dvejų metų supratau, kad esu jam menkas pagalbininkas. Tik įsivaizduokite sau: septyni šimtai vergų, kurių tu net nepažįsti, kuriais tu, tiesą sakant, visai nesidomi, o jais reikia rūpintis, juos reikia maitinti, iš jų turi reikalauti, kad jie dirbtų kaip galvijai! O kur dar visi prižiūrėtojai ir neišvengiamas botagas!

- Aš maniau, kad jūs čia visi pateisinate tokį elgesį su vergais, - tarė panelė Ofelija.

- Ne! Taip toli dar niekas iš mūsų nenužengė, netgi mano brolis Alfredas, užkietėjęs despotas. Bet jis tvirtina, ir, mano nuomone, ne be pagrindo, kad Amerikos plantatoriai, tiesa, kitokia forma, daro tą patį, ką Anglijos aristokratai ir kapitalistai, kurie visiškai pajungė žemesniąsias klases. Alfredas pateisina ir juos, ir mus, ir negali pasakyti, kad būtų neteisisus.

- Bet juk tai visiškai skirtingi dalykai! Jų net lyginti negalima! - sušuko panelė Ofelija. - Anglo darbininko neparduosi, nepirksi, neatskirsi nuo šeimos, nenuplaksi!

- Jis lygiai taip pat priklauso nuo šeimnininko valios. Vergvaldys gali mirtinai užkapoti savo neklusnų vergą, o kapitalistas numarinti jį badu. O jei kalbėsime apie šeimos ryšių neišardomumą,

tai dar nežinia, kas blogiau: ar kad tavo vaikus par-
duoda, ar kad jie miršta badu tavo akyse.

- Tokie palyginimai man niekad neateidavo į galvą, - pasakė panelė Ofelija.

- Aš esu buvęs Anglijoje, ir man lengva spręsti, ar Alfredas yra teišus, sakydamas, kad jo vergai gyvena geriau negu dauguma Anglijos gyventojų.

- Papasakokite, kodėl jūs išvykote iš plantacijos, - paprašė ji panelė Ofelija.

- Kurį laiką visus reikalus ten tvarkėme abu su Alfredu, bet vėliau jis įsitikino, kad plantatorium tapti man nepavyks, ir patarė pasiimti savąją pali-
kimo dalį pinigais ir įsikurti Naujajame Orleane, senoje mūsų šeimos viloje.

- O jums niekad nekilo mintis suteikti laisvę savo vergams?

- Buvo toks laikas, - tarė susimąstęs Sen Kleras, - kai guodžiausi viltimi, kad ne veltui praleisiu savo gyvenimą, kad atliksiu gerą darbą. Aš norėjau tapti vergų išlaisvintoju, norėjau nutrinti gėdingą dėmę nuo mūsų tėvynės veido. Jaunuoliams būdinga puo-
selėti tokias svajones... Tačiau viskas išėjo kitaip, ir aš pasidariau nelyginant skiedra, plaukianti ten, kur neša bangos. Beje, nemanykite, kad mano pažiū-
ros į vergovę mūsų aplinkoje yra kažkokia išim-

tis. Ne, aš turiu daug bendraminčių. Ar gali būti kitaip? Juk mūsų kraštas nyksta nuo šio jungo! Vergystė neša mirtį ne tik vergui, bet ir vergvaldžiui. Paprasta akimi matyti, kokia tai baisi blogybė, kad mes gyvename tarp masės tamsių žmonių, kuriuos patys demoralizuoja. Mūsų įstatymai griežtai draudžia suteikti jiems kad ir kukliausią išsilavinimą, ir tai yra teisinga! Išmokykite skaityti ir rašyti vieną negrą kartą, ir visa vergovinė sistema subyrės į šipulius! Jeigu mes jiems nesuteiksime laisvės, jie patys išplėš ją iš mūsų.

- Kuo gi visa tai baigsis? - paklausė panelė Ofelija.

- Nežinau. Man tik viena aišku: anksčiau ar vėliau liaudies masės pakels galvą Europoje ir Amerikoje - štai ir viskas, ką galiu jums pasakyti... O dabar skambutis kviečia arbatos. Eikime, ir daugiau nesakykite, kad aš niekad gyvenime nekalbėjau su jumis nuoširdžiai ir rimtai.

Prie stalo Mari ėmė kalbėti apie Pru.

- Jūs, pussesere, be abejo, manote, - tarė ji, - kad mes visi esame barbarai.

- Aš laikau tai barbariškumu, - pasakė panelė Ofelija, - bet nemanau, kad jūs visi esate barbarai.

- Bet, - pridūrė Mari, - aš žinau, kad kai kurių negrų neįmanoma suvaldyti. Jie tokie bjaurūs, jog neturėtų gyventi pasaulyje. Nejaučiu jiems jokios užuojautos tokiais atvejais. Jeigu jie gerai elgtųsi, to niekad nebūtų.

* * *

Kyla pavojus, kad visi šitie kilmingųjų herojų nuotyčiai gali užtemdyti mūsų kuklų draugą Tomą. Bet jeigu skaitytojai teiksis palydėti mus į mažą palėpę virš arklidės, jie turbūt galės kai ką sužinoti apie jo reikalus.

Tomas turėjo ten kuklų kambarėlį, kuriame stovėjo lova, kėdė ir mažas grubaus darbo stalas. Šiuo metu Tomas kaip tik sėdi prie jo, o priešais jį padėta grifelinė lentelė. Jis atsidėjęs, įtempęs visą savo protą, kažką veikia.

Tomas taip pasiilgo namų, jog paprašė Evą lapo popieriaus ir, sukaupęs visas savo menkas žinias, įgytas iš jaunojo šeimininko Džordžo, pasišovė rašyti laišką. Ir dabar jis rašė grifelinėje lentelėje laiško juodraštį. Tomui buvo labai sunku, nes jis visiškai pamiršo, kaip rašomos kai kurios raidės, ir nemo-kėjo sudėti žodžių iš tų, kurias dar prisiminė. Tuo

metu jam taip bedūsaujant ir bevargstant, Eva lyg paukštelis užšoko ant kėdės už jo nugaros ir žvilgtelėjo jam per petį.

- O, dėde Tomai! Kokius juokingus kablius tu čia raitai?

- Aš, panele Eva, mėginu parašyti laišką savo vargšei senei ir mažiems vaikučiams, - atsakė Tomas, ranka šluostydamasis akis. - Tik bijau, kad iš to nieko neišeis.

- Labai norėčiau tau padėti, dėde Tomai! Aš truputį mokiausi rašyti. Pernai jau mokėjau visas raides, bet turbūt pamiršau.

Eva priglaudė savo auksinę galvelę prie jo galvos, ir jiedu ėmė rimtai tartis, bet pasirodė, kad abu nedaug teišmanė. Ilgai tarėsi ir apsvarstę kiekvieną žodį, jie pradėjo rašyti laišką.

- Na, dėde Tomai, išėjo visai neblogai, - pasakė Eva, su pasigėrėjimu žiūrėdama į lentelę. - Kaip džiaugsis tavo žmona ir vargšai vaikučiai! Kokia gėda, kad tu turėjai išvažiuoti ir palikti juos! Aš paprašysiu tėvelį, kad jis tau kada nors leistų grįžti.

- Šeimininkė žadėjo atsiųsti pinigų ir mane išpirkti, kai tik pakankamai sutaupys, - pasakė Tomas. - Aš tikiuosi, kad ji tikrai atsiųs. Jaunasis

ponaitis Džordžas sakė atvažiuosiąs manęs parsivežti ir kaip pažado ženklą davė man šį dolerį.

Ir Tomas ištraukė brangujį dolerį, slepiamą ant kaklo po marškiniais.

- Na, vadinasi, atvažiuos! - sušuko Eva. - Kaip aš džiaugiuosi!

- Todėl aš ir norėjau parašyti laišką, kad jie žinotų, kur aš, ir papasakoti vargšei Chlojai, kad man gera, nes ji, vargšėlė, labai sielvartavo, išlydėdama mane.

- Tu čia, Tomai? - pasigirdo prie durų Sen Klero balsas.

Tomas ir Eva krūptelėjo.

- Kas čia? - paklausė Sen Kleras, priėjęs ir pamatęs lentelę.

- Tai laiškas, kurį Tomas rašo. Aš jam padedu, - pasakė Eva. - Argi blogai parašyta?

- Nenorėčiau judviejų liūdinti, - pasakė Sen Kleras, - bet manau, Tomai, kad būtų geriau, jeigu tu manęs prašytum padėti. Aš pats parašysiu, grįžęs iš jodinėjimo.

- Žinai, tėveli, šitas laiškas labai svarbus, - pasakė Eva. - Matai, jo buvusi šeimininkė ketina atsiųsti pinigų ir jį išpirkti. Tomas man sakė, kad jie jam pažadėjo.

Sen Kleras pagalvojo, jog tikriausiai tai buvo tik pažadas, kurį geraširdžiai šeimininkai duoda, norėdami sušvelninti savo parduodamų vergų nelaimę ir visai neketindami jų išpirkti. Bet Sen Kleras nieko nepasakė, tik liepė Tomui pabalnoti arklius.

Vakare Tomo laiškas buvo sėkmingai parašytas ir įmestas į pašto dėžutę.

Tuo metu panelė Ofelija atkakliai vykdė šeimininkės pareigas. Visi, pradėdant Dina ir baigiant mažiausiu berniūkščiu, nusprendė, kad panelė Ofelija „keistuolė“. Taip tarnai Pietuose vadina šeimininkus, kurie jiems nepatinka.

Aukštesnysis šeimynos sluoksnius – Adolfas, Džeinė ir Roza – nusprendė, kad ji visai ne „ledė“. Ledi niekad tiek daug nedirbtų. Be to, ji neatrodo kilminga, ir visai nepanašu, kad būtų Sen Klero giminaitė. Net ir Mari pareiškė, kad jai sunku žiūrėti į nuolat plušančią pusseserę Ofeliją. Iš tikrųjų, panelė Ofelija nuo ausros iki sutemų taip įnirtingai triūsė, lyg tai būtų buvusi jos pareiga. O paskui, vos tik imdavo temti, išsitraukdavo mezginį ir pradėdavo mikliai krutinti virbalus. Tikrai slogu buvo į ją žiūrėti.

XX skyrius

TOPSĖ

Vieną rytą, įnikusi į savo šeimininkavimo rūpesčius, panelė Ofelija laiptų apačioje išgirdo Sen Klero balsą.

- Pussesere, nulipkite žemyn! Noriu kai ką jums parodyti.

- Kas atsitiko? - paklausė panelė Ofelija, lipdama žemyn su siuviniu rankoje.

- Aš nupirkau jums dovaną, pažiūrėkite! - tarė Sen Kleras.

Tai sakydamas, jis pastūmėjo į priekį mažą aštuonerių ar devynerių metų negriukę.

Ji buvo juodesnė už kitus negrus, o apskritos it stikliniai karoliai blizgančios akys greitai šaudė po kambarį nuo vieno daikto prie kito, stebėdamosi tais stebuklais, kurių buvo pilna naujosios šeimininkės svetainė. Praviroje burnoje švytėjo balti, dailūs dantukai. Susigarbiniavę plaukai buvo supinti į daugelį kasyčių, styrančių į visas puses. Jos veiduko išraiška buvo iškilmingai rimta bei liūdna, po kuria lyg po šydu slypėjo guvus protas ir klasta. Ji vilkėjo sudris-

kusia, nešvaria, iš maišo pasiūta suknele. Negriukė stovėjo, droviai sudėjusi rankas, ir atrodė kažkaip keistai. Panelei Ofelijai ji labai nepatiko. Atsigrįžusi į Sen Klerą, ji pasakė:

- Ogiustenai, kam jūs man ją atvedėt?

- Tam, kad jūs ją išauklėtumėt, parodytumėt tikrąjį kelią, kuriuo ji turėtų eiti. Ji man atrodo labai įdomi. Eik šen, Topse, - pridūrė jis švilptelėjęs, tarsi šaukdamas šuniuką. - Padainuok ir pašok mums ką nors.

Juodos stiklinės akutės vylingai sužibo, ir aiškiu, veriančiu balsu Topsė užtraukė keistą negrų dainą, rankomis ir kojomis mušdama taktą. Ji sukosi, plojo rankomis, daužė keliais kažkoku laukiniu neįsivaizduojamu greičiu, tarė keistus, gerklinius garsus, būdingus jos gimtajai rasei. Pagaliau, keletą kartų persivertusi kūliais, šaižiai surikusi kaip garvežys, ji staiga sustojo ant kilimo, sudėjusi rankas, su nežemiškai paklusnia ir iškilminga veido išraiška ir tik šnairomis vylingai žvilgčiojo į šalis.

Panelė Ofelija apstulbusi tylėjo. Sen Kleras, išdykėliškai džiaugdamašis jos suglumimu, vėl kreipėsi į mergaitę:

- Topse, štai tavo naujoji šeimininkė. Aš noriu tave jai atiduoti. Žiūrėk, kad būtumei gera.

- Taip, šeimininke, - pasakė Topsisė su ta pačia veidmainiškai rimta išraiška, o jos akys piktai sužibo.

- Tu privalai būti gera, Topse, supranti? - pridūrė Sen Kleras.

- O taip, šeimininke, - pakartojo Topsisė, dar sykį piktai sužaibavusi akimis ir maldingai sudėjusi rankas.

- Ogiustenai, dėl Dievo, kam jūs ją nupirkot? - paklausė panelė Ofelija. - Jūsų namai ir taip pilni šių mažų nutrūktgalvių. Negali nė žingsnio žengti, jų neužmynęs. Ry tą atsikėlusi, aš vieną randu miegantį čia pat už durų, antrą susirangiusį ant kilimėlio, o trečias kiša juodą galvą iš pastalės. Ir visi jie amžinai vaiposi, kraiposi, rodo dantis prie visų turėklų ir šliaužioja po virtuvę! Kam jums prireikė dar vienos?

- Tam, kad jūs ją išauklėtumėt. Argi aš jums neskiačiau? Jūs visuomet daug kalbate apie auklėjimą. Aš nusprendžiau padovanoti jums šį gamtos vaiką, kad galėtumėt jį išauklėti ir parodyti tiesų kelią.

- Ne, ne, man jos nereikia. Tikrai. Man jų ir taip pakanka!

- Jūs, krikščionys, visi tokie! Jums lengva įsteigti kokią nors labdaros draugiją ir nusiųsti vargšą misionierių visam gyvenimui pas netikinčiuosius. Bet norėčiau pamatyti, kuris iš jūsų priims į savo namus

šiā vargšēlę. Ne, jūs to neįstengiat. Juk jie purvini, bjaurūs, vienas vargas su jais.

- Ogiustenai, aš apie tai nepagalvojau, - švelniai tarė Ofelija. - Taip, galbūt tai iš tikrųjų misionieriškas darbas, - tarė ji, palankiau žiūrėdama į mergaitę.

Sen Kleras palietė silpnąją panelės Ofelijos stygą. Ją galima buvo priversti bet ką padaryti, įtikinus, kad tai esanti jos pareiga.

- Bet, - pridūrė ji, - aš vis dėlto nesuprantu, kam reikėjo ją pirkti. Namuose tiek negriukų, jog ir jiems neužteks viso mano laiko ir sugebėjimų.

- Pussesere, - pasakė Sen Kleras, vesdamas ją į šalį, - atleiskit man už tuos plepalus. Juk aš žinau, kad jūs esate be galo gera, ir kad nėra jokios prasmės kalbėti jums visokius niekus. Buvo taip. Ji priklausė dviem girtuokliams, kurie netoliese turi smuklę. Kiekvieną dieną aš einu pro šalį, ir man nusibodo klausytis šitos mergaitės spiegiimo, kai jie muša ir plūsta ją. Ji atrodo sumani ir įdomi, ir, mano nuomone, iš jos galima šį tą padaryti. Todėl nupirkau ją, norėdamas jums padovanoti. Pamėginkite ją savaip išauklėti, taip, kaip auklėjama Naujojoje Anglijoje, ir pažiūrėkite, kas iš to išeis. Jūs žinote,

kad aš neturiu jokių pedagoginių gabumų, bet labai džiaugčiausi, jeigu jūs pamėgintumėt.

- Gerai, aš pasistengsiu padaryti visa, ką galiu, - pasakė panelė Ofelija.

Ir ji priėjo prie savo naujos pavaldinės, nelyginant prie juodo voro.

- Ji baisiai nešvari ir... pusnuogė, - pasakė panelė Ofelija.

- Tai nuveskite ją žemyn ir liepkite kam nors nuprausti ir aprengti.

Panelė Ofelija nuvedė ją į virtuvę.

- Nesuprantu, kam šeiminkui prireikė dar vienos negriukės? - pasakė Dina, nedraugiškai žiūrėdama į mergaitę. - Nepakęsiu, jeigu ji man painiosis po kojomis.

- Fe! - pasibjaurėjusios sušuko Roza ir Džeinė. - Tokios reikia vengti iš tolo! Tiesiog nesuprantama, kam šeiminkui dar tie nauji negrai!

- Nutilkit! Ji ne juodesnė už tave, panele Roza, - pasakė Dina, manydama, kad jai pastaroji pastaba skiriama. - Įsivaizduoji, kad tu baltesnė? Tu nei juoda, nei balta. Jau geriau būti visai juodai.

Panelė Ofelija suprato, kad nė viena iš jų nenusižemins - nepraus ir nerengs naujos atvykėlės. Todėl

ji prisivertė pati tai padaryti. Džeinė nenoromis jai padėjo.

Nemandagu būtų aprašinėti smulkmenas to pirmojo maudymo ir ruošos, kuriuos patyrė apleistas ir nuskriaustas vaikas. Tiesą sakant, šiame pasaulyje daugelis jų priversti gyventi ir mirti tokiomis sąlygomis, jog vien jų išorės aprašymas silpnų nervų mirtingiesiems būtų didelis smūgis. Panelė Ofelija turėjo pakankamai ryžto ir, didvyriškai valdydamasi, užgniaužė pasibjaurėjimą ir padarė visa, kas reikėjo. Bet, pamačiusi ant mergaitės nugaros ir petukų gilius randus – neišdildomas žymes tos auklėjimo sistemos, kuri jai buvo taikoma – ji susigraudino.

Pagaliau mergaitė buvo išprausta, trumpai nukirpta ir apvilкта padoria, nesuplyšusia suknele, ir panelė Ofelija patenkinta nutarė, kad dabar negriukė jau panašesnė į krikščionę. O jos galvoje jau pradėjo bręsti planai, kaip reikės auklėti mergaitę. Atsisėdusi priešais Topšę, ji ėmė klausinėti:

- Kiek tau metų, Topse?

- Nežinau, ponija, - atsakė mergaitė, rodydama dantis.

- Nežinai, kiek metų? Argi tau niekas to niekad nesakė? Kas buvo tavo motina?

- Motinos aš niekad neturėjau, - atsakė mergaitė vėl išsišiepdama.

- Niekad neturėjai motinos! Ką tu kalbi! Kurgi tu gimei?

- Aš negimiau, - atkakliai kartojo Topsisė vėl išsišiepdama, ir jeigu panelė Ofelija būtų buvusi nervingesnė, ji būtų įsivaizdavusi, kad prieš ją stovi velniūkštis. Bet panelės Ofelijos nervai nebuvo pakrikę; ji buvo protinga ir veikli moteris, todėl gana griežtai pasakė:

- Tu neprivalai man taip atsakinėti, vaike! Aš nejuokauju su tavim. Pasakyk, kur gimei ir kas buvo tavo tėvai.

- Aš negimiau, - pakartojo mergaitė, dar labiau pabrėždama, - niekad neturėjau nei tėvo, nei motinos, nieko! Mane drauge su kitais negriukais išaugino vergų pirklys. Mus prižiūrėdavo sena teta Sju.

Mergaitė, matyt, kalbėjo nuoširdžiai. Ir Džeinė nusijuokusi tarė:

- Tokių, kaip ji, labai daug. Pirkliai pigiai perka juos dar mažus, išaugina ir vėliau parduoda.

- Tu ilgai gyvenai pas savo šeimnininką?

- Nežinau, poniam.

- Na, kiek - metus, daugiau ar mažiau?

- Nežinau, poniam.

- Ar girdėjai ką nors apie Dievą, Topse?

Mergaitė pažiūrėjo į ją, nieko nesuprasdama, ir vėl išsišiepė.

- Ar žinai, kas tave sutvėrė?

- Manęs niekas nesutvėrė, - nusijuokė mergaitė.

Panelės Ofelijos žodžiai, matyt, ją labai pralinksmino, nes jos akytės sublizgėjo, ir ji pridūrė:

- Manęs niekas nesutvėrė. Aš pati užaugau.

- O siūti ar moki? - paklausė panelė Ofelija, norėdama pereiti prie praktiškesnių dalykų.

- Ne, ponია.

- O ką gi tu moki? Ką tu veikiškai pas šeimininkus?

- Nešiojau vandenį, ploviau indus, valydavau peilius, patarnaudavau svečiams.

- O šeimininkai buvo geri?

- Žinoma, geri, - atsakė mergaitė, gudriai žvelgdama į panelę Ofeliją.

Panelė Ofelija nusprendė šio pokalbio nebetęsti. Atsirėmęs į kėdę, už jos stovėjo Sen Kleras.

- Štai jums nepaliesta dirva, pussesere! Sodinkite joje visa, ką tik norite! Ravėti čia jums teks labai nedaug.

Panelės Ofelijos pažiūros į auklėjimą, kaip ir visos kitos jos pažiūros, buvo nepaprastai griežtos

ir pastovios, panašios į tas, kurios viešpatavo Naujojoje Anglijoje prieš šimtą metų ir kurios iki šių dienų išliko tolimuose užkampiuose, kur dar nenustias geležinkelis. Jas galima išreikšti maždaug keliais žodžiais: prieš kalbėdami vaikai privalo gerai pagalvoti; juos reikia išmokyti siūti ir skaityti; juos reikia mušti, kai jie meluoja. Tai buvo viskas, ką panelė Ofelija žinojo apie auklėjimą. Ir todėl su jai būdingu įkarščiu ji skubėjo dabar pritaikyti šią sistemą mažajai laukinukei.

Namie buvo nuspręsta, kad Topšė priklauso paneli Ofelijai, ir kadangi virtuvėje dirbančios negrės mergaitei nebuvo palankios, tai panelė Ofelija nusprendė auklėti ją savo kambaryje. Užuo pati patogiai klojusi lovą ir pati tvarkiusi kambarį, ji su tikru pasiaukojimu nusprendė to išmokyti Topšę.

Pirmiausia panelė Ofelija nusivedė Topšę į savo kambarį ir ėmė jai aiškinti, kaip reikia kloti lovą.

Topšė, nuprausta ir be kasyčių, kurios seniau teikė jai tiek džiaugsmo, apvilкта švariais drabužėliais, su gerai iškrakmolyta prijuoste, pagarbiai ir taip iškilmingai, tarsi per laidotuves, stovėjo prieš panelę Ofeliją.

- Dabar, Topse, aš noriu tau parodyti, kaip reikia kloti mano lovą. Aš mėgstu, kad ji būtų labai rūpestingai paklota. Turi gerai įsiminti, kaip tai daroma.

- Taip, ponია, - giliai atsidususi, liūdnu ir rimtu veiduku atsakė Topsė.

- Štai, Topse, žiūrėk: čia paklodės siūlė, čia geroji pusė, o čia - išvirkščioji. Atsiminsi?

- Taip, ponია, - atsakė Topsė vėl atsidusdama.

- Gerai, apatinę paklodę reikia tiesti virš velenėlio pagalvei ir gerai pakišti po čiužiniu - štai šitaip, matai?

- Taip, ponია, - pasakė Topsė, atidžiai žiūrėdama.

- O viršutinę paklodę, - aiškino panelė Ofelija, - reikia tiesti lygiai ir lovos gale pakišti po čiužiniu, štai taip, siauruoju krašteliu į kojūgalį. Matai?

- Taip, ponია, - pakartojo Topsė.

Bet tą akimirką, kai panelė Ofelija nusigrėžė, Topsei kilo noras pačiupti porą pirštinių ir kaspinų, kuriuos ji vikriai įsikišo į rankovę, o paskui vėl klusniai sudėjo rankas.

- O dabar, Topse, pažiūrėsime, kaip tu paklosi, - pasakė panelė Ofelija ir, nutraukusi viską nuo lovos, atsisėdo.

Topsė labai rimtai ir gerai viską atliko, ir panelė Ofelija buvo patenkinta. Negriukė patiesė paklodes,

išlygino visas raukšleles, bet tuo metu iš jos rankovės išlindo galas kaspino. Panelė Ofelija jį pamatė ir tučtuojau pačiupo.

- O kas čia, bjauri, netikusi mergiūkšte? Tu pavogei kaspiną?

Kaspinas iškrito iš Topsės rankovės, bet mergaitė nesumišo ir tik naiviai nustebusi žiūrėjo į jį.

- Juk tai ponios Felės kaspinas! Kaipgi jis galėjo patekti į mano rankovę?

- Topse, bjauri mergiūkšte, nemeluok man! Tu pavogei šį kaspiną!

- Ponia, aš jums sakau, kad jo nevogiau. Niekad ligi šiol nesu jo mačiusi.

- Topse! - sušuko panelė Ofelija. - Ar nežinai, kad meluoti nuodėmė!

- Aš niekuomet nemeluojau, ponია Fele! - pasakė Topsė dorovingu ir rimtu veidu. - Ir dabar sakau tikrą teisybę.

- Topse, jei meluosi, turėsiu tave nuplakti.

- Jei jūs, ponია, net visą dieną mane plaktumėte, vis tiek negalėčiau jums nieko kita pasakyti! - pravirkusi tarė Topsė. - Aš niekad nebuvo mačiusi to kaspino. Jis pats pateko į mano rankovę. Ponia Fele, jūs turbūt užmiršote jį lovoje, jis įsisuko tarp paklodžių, o iš ten pateko į mano rankovę.

Panelė Ofelija šiuo aiškiausiu melu buvo taip pasipiktinusi, jog nutvėrė mergaitę ir iš visų jėgų ėmė ją purtyti.

- Nedrįsk man meluoti!

Bepurtant iš kitos rankovės ant grindų iškrito pirštinės.

- Šit! - riktelėjo panelė Ofelija. - Dabar irgi sakysi man, kad nevogei kaspiną?

Topsė prisipažino pavogusi pirštines, bet atkakliai gynėsi paėmusi kaspiną.

- Na, Topse, - tarė panelė Ofelija, - jeigu prisipažinsi, tai šį kartą tavęs nemušiu.

Išgirdusi tai, Topsė prisipažino pavogusi pirštines ir kaspiną ir nuoširdžiai gailėjosi.

- O dabar viską man pasakyk. Aš žinau, kad tu esi daugiau ką paėmusi nuo to laiko, kai čia gyveni, nes vakar tau leidau visą dieną bėgioti po namus. Na, sakyk man, jeigu ką nors paėmei. Aš tavęs neplaksiu.

- O ponija! Dar paėmiau panelės Evos raudonąjį papuošalą, kurį ji nešioja ant kaklo.

- Tu jį paėmei, netikėle! Na, o ką dar?

- Paėmiau Rozos auskarus - tuos raudonus.

- Tučtuojau atnešk man ir viena, ir kita!

- O ponija, negaliu! Aš juos sudeginau.

- Sudeginai? Meluoji! Nueik ir atnešk, nes gausi rykščių.

Garsiai raudodama, Topsė iškilmingai pareiškė negalinti atnešti.

- Jie sudegė, sudegė!

- Kodėl gi tu juos sudeginai? - paklausė panelė Ofelija.

- Todėl, kad aš negera! Labai negera! Aš negaliu susilaikyti.

Kaip tik tuo metu į kambarį įėjo Eva. Ant jos kaklo kabėjo koralų vėrinys.

- Eva, kur tu radai šį vėrinį? - paklausė panelė Ofelija.

- Kur radau? Aš visą dieną jį turėjau.

- O vakar taip pat turėjai?

- Turėjau ir, juokas ima, net miegojau su juo. Užmiršau nusiimti.

Panelė Ofelija visai suglumo. Bet ji dar labiau nustebė, kai į kambarį įėjo Roza, nešdama ant galvos krepšį neseniai sulygintų baltinių, o jos ausyse tirtėjo raudoni koralų auskarai.

- Tiesiog nežinau, ką man su šiuo vaiku daryti! - beviltiškai sušuko ji. - Tai kam tu man sakei, kad paėmei tuos daiktus, Topse?

- Juk ponía liepēt viskā pasakyti, o aš negalēju sugalvoti, kā turīu sakyti, - tarē Topsē, trindama akis.

- Aš visai nenorēju, kad tu prisipažintum, ko nesi padariusi, - tarē panelē Ofelija. - Juk tai irgi melas, toks pat, kaip ir pirmasis!

- Argi? - paklausē Topsē su nekalta nuostaba.

- Ji niekad nepasakys nē žodžio teisybēs, - pasi-piktinusi tarē Roza, žiūrēdama į Topšę. - Šeimininku dēta, aš jā kruvinai nuplakčiau! Pabandytų ji man meluoti!

- Ne, ne, Roza! - įsakmiai tarē Eva. - Nekalbėk taip! Aš negaliu to pakęsti.

- Dieve mano! Panele Eva, jūs tokia gera, jog nežinote, kaip reikia elgtis su negrais. Juos reikia mušti ir mušti, tai vienintelis būdas, aš jums sakau!

- Roza! - sudraudė Eva. - Nutilk! Nedrįsk taip kalbėti!

Jos akys sužibo, skruostai paraudo.

Roza tučtuojau nutilo.

- Panelės Evos gyslose teka Sen Klero kraujas, tai aišku. Ji kiekvieną gina, kaip ir jos tėvelis, - pasakė ji, išeidama iš kambario.

Eva stovėjo ir žiūrėjo į Topšę. Pagaliau ji meiliai tarė:

- Vargše Topse, kam tau vogti? Dabar tu viską turėsi, ko tik reikia. Aš geriau pati tau duosiu kokių nors savo daiktų, tik tu nevok.

Tai buvo pirmas geras žodis, kurį mergaitė išgirdo per visą savo gyvenimą. Ir šis meilus balsas taip sujaudino jos laukinę, šiurkščią širdelę, jog aštriose, apskritose, blizgančiose jos akyse lyg ir ašaros sužibo. Bet tuojau pat ji trumpai nusijuokė ir kaip paprastai išsišiepė. Ne! Ausis, kuri visad buvo pratusi girdėti vien barimą, nepasitiki meilumu. Tad Evos žodžiai pasirodė mažajai Topsei nesuprantami ir juokingi, ir ji jais nepatikėjo.

Kas gi beliko daryti su Topse? Panelei Ofelijai tai buvo sunkus uždavinys; jos pačios auklėjimo taisyklės pasirodė netinkamos. Norėdama išlošti laiko ir pagalvoti, kaip elgtis, panelė Ofelija uždarė mergaitę į palėpę, tikėdamasi, kad tamsa įkvėps jai supratimą apie dorą.

- Nežinau, - kalbėjo panelė Ofelija Sen Klerui, - ar galima išauklėti tą mergaitę be rykštės.

- Na, tai ir įkirskit jai rykščių, kiek jums patinka. Aš suteikiau jums visišką laisvę. Galite elgtis kaip tinkama.

- Vaikus visada tenka mušti, - pasakė panelė Ofelija. - Nesu girdėjusi, kad juos galima būtų išauginti nemušus.

- Aišku, - pasakė Sen Kleras. - Darykit, kaip jums atrodo geriausia, bet noriu jus įspėti: aš mačiau, kaip ją mušė žarstekliu, daužė kastuvu ir žnyplėmis, viskuo, kas pakliūdavo po ranka. Ji, matyt, priprato prie tokio elgesio, ir aš manau, kad jums teks dar labiau mušti, jei norėsite ją paveikti.

- Tad ką gi daryti? - paklausė panelė Ofelija.

- Čia rimtas klausimas, - atsakė Sen Kleras, - ir aš norėčiau, kad jūs pati jį išspręstumėt: ką daryti su žmogiška būtybe, kurią galima suvaldyti tik botagu. O jei botago nepakanka? Juk taip dažnai atsitinka...

- Iš tikrųjų nežinau, ką daryti. Niekad dar nesu mačiusi tokio vaiko.

- Tokių vaikų pas mus labai daug, ir tokių vyrų ir moterų taip pat. Kaipgi juos valdyti?

- Mano protas neišneša, - tarė panelė Ofelija.

- Ir mano, - atsakė Sen Kleras. - Iš kur tie baisūs žiaurumai bei teisių pažeidimai, kartais aprašomi laikraščiuose, kaip, pavyzdžiui, atsitiko su Pru? Dažniausiai tai abiejų pusių atbukimas. Savininkai darosi kaskart vis žiauresni, o vergai vis nejautresni. Įžeidimai ir mušimas veikia panašiai kaip opijus -

jei dozė padvigubinama, jautrumas sumažėja. Aš labai gerai visa tai supratau, kai tapau vergų savininku. Ir pasiryžau niekad nepradėti vergų mušti, nes nežinojau, kada galėsiu liautis. Mano tarnai elgiasi taip, kaip išpaikinti vaikai. Bet aš esu tos nuomonės, kad tai ir jiems, ir man kur kas geriau, negu vieniems kitus paversti gyvuliais. Jūs, pusesere, dažnai ir daug kalbėdavote apie mūsų atsakomybę už jų auklėjimą. Ir štai aš norėčiau, kad jūs pabandytumėt išauklėti bent vieną vaiką iš daugelio tūkstančių šitokių.

- Tokius vaikus gimdo vergijos sistema, - pasakė panelė Ofelija.

- Žinau. Bet jie tokiais jau paversti, jie tokie yra, ir ką gi su jais daryti?

- Negaliu pasakyti, kad būčiau jums dėkinga už man suteiktą progą atlikti šį bandymą. Bet jeigu jau tai mano pareiga, aš pasistengsiu, - pasakė panelė Ofelija.

Ir jinai energingai pradėjo Topsę auklėti. Tam ji paskyrė tam tikras valandas ir pradėjo mokyti ją skaityti ir siūti.

Abėcėlę mergaitė perprato labai greit. Ji, tarsi kokių burtų padedama, išmoko raides ir netrukus jau galėjo skaityti įvairius nesudėtingus tekstus. Bet

išmukti siūti jai sekėsi daug sunkiau. Ji buvo vinkli kaip katė, judri kaip beždžionė ir labai nemėgo siūti. Laužydavo adatas, slapta išmesdavo jas pro langą arba įkišdavo kur nors į sienų plyšius. Ji raizgė, traukiojo, taršė siūlus. Kartais vogčiomis išmesdavo visą ritę. Jos judesiai buvo staigūs kaip cirko artistės, o išraiška visada tokia, kokios reikia. Nors panelė Ofelija gerai suprato, kad viena po kitos nelaimės negali sekti, tačiau savo auklėtinės pričiupti jai nepavyko.

Netrukus namie Topsė pasidarė įdomi visiems. Jos gabumai įvairioms paikystėms, vaipymuisi, pamėgdžiojimui atrodė neišsemiami. Ji šokdavo, straksėdavo, dainuodavo, švilpudavo, pamėgdžiodavo kiekvieną garsą, sužadinusį jos vaizduotę. Laisvomis nuo darbo valandomis visi vaikai sekiodavo paskui ją, išsižioję iš nuostabos ir susižavėjimo, neišskiriant nė panelės Evos, kuri atrodė lyg pakerėta jos laukinių išdaigų, kaip kad karvelį pakeri blizganti gyvatė. Panelei Ofelijai nepatiko, kad Eva taip daug laiko praleidžia su Topse, ir ji prašė Sen Klerą, kad jis tai uždraustų.

- Malonėkite palikti vaiką ramybėje, - pasakė Sen Kleras. - Topsės draugystė jai išeis tik į gera.

- Bet Topsė tokia išdykėlė! Ar jūs nebijote, kad ji gali išmokyti Evą blogų dalykų?

- Evos ji nieko negali išmokyti. Galėtų išmokyti kitus vaikus, bet nuo Evos visa, kas bloga, nurieda kaip rasa nuo kopūsto lapų - nė vienas lašelis nepatenka vidun.

- Nebūkite per daug tikras, - pasakė panelė Ofelija. - Savo vaikui aš niekada neleisčiau žaisti su Topse.

- Na, gerai, jūsų vaikams tegul bus draudžiama, - pasakė Sen Kleras, - o mano dukrai leidžiama. Jeigu Evą galima būtų išdykinti, tai jau seniai būtų įvykę.

Iš pradžių vyresnieji tarnai niekino Topšę, bet netrukus visi pasikeitė jos atžvilgiu. Paaiškėjo, kad tiems, kurie skriausdavo Topšę, visada atsitikdavo kas nors nemalonaus: tai dingdavo auskarai arba šiaip kokie mėgstami blizgučiai, tai kuri nors tualeto dalis pasirodydavo visiškai sudraskyta, tai žmogus netikėtai užlipdavo ant kibiro su vandeniu arba, apsilkęs išeiginiais drabužiais, patekdavo po srove nešvaraus vandens, palieto ant galvos nežinia iš kur. Ir visais tais atvejais neįmanoma buvo surasti kaltininko. Topsė būdavo šaukiama į namų teismą, bet per visą kvotimą jos veidas likdavo kuo nekalčiausias ir rimčiausias. Niekas neabejodavo, kieno čia darbas, bet nebūdavo jokių aiškių įrodymų, patvir-

tinančių šiuos spėjimus, o panelė Ofelija buvo teisinga ir nebausdavo Topsės be pakankamų įkalčių.

Topsė savo išdaigoms taip sumaniai parinkdavo laiką, jog niekas jos nepristverdavo. Pavyzdžiui, keršydama abiem kambarinėms, Rozai ir Džeinei, ji nutaikydavo tas valandėles, kada jos būdavo šeiminkės nemalonėje, o tatai atsitikdavo neretai – ir bet koks jų skundas likdavo neišklausytas. Žodžiu, Topsė greit visiems įrodė, kad daug geriau su ja neprasidėti. Ir niekas jos daugiau nebeliesdavo.

Ji buvo labai vikri ir apsukri, ir viską, ko buvo mokoma, įsimindavo nuostabiai greit. Po kelių pamokų taip puikiai išmoko tvarkyti panelės Ofelijos kambarį, jog net tokia reikli ledi negalėdavo nieko prikišti. Niekas kitas nebūtų įstengęs geriau už ją užtiesti paklodės, sutvarkyti pagalvių, nušluostyti dulkių, žinoma, jeigu norėdavo – tik, deja, ji labai retai to norėdavo. Jei, tris ar keturias dienas rūpestingai ir kantriai ją prižiūrėjusi, panelė Ofelija naiviai patikėdavo, kad Topsė viską darys taip, kaip buvo išmokyta, ir palikdavo ją be priežiūros, pati ėmusi kitų darbų, Topsė tučtuoju padarydavo kambaryje baisiausią netvarką. Užuoat klojusi patalus, ji nutraukdavo užvalkalus ir įsirausdavo garbana nota galva į pagalves, o paskui išlįsdavo pilna galva

plunksnų, lyg kokių keistų papuošalų prisivėlusi. Arba užsirepečkodavo ant lovos skersinio ir pakibdavo nuo jo žemyn galva, mojuodavo paklodėmis, tiesdavo jas ant grindų, apvilkdavo pagalves panelės Ofelijos naktiniais marškiniais ir rengdavo įvairius vaidinimus su jomis, visą laiką dainuodama, švilpau-dama ir vaipydamasi prieš veidrodį.

Vieną kartą panelė Ofelija užsimiršusi – o tai buvo jai visiškai nebūdinga – pamiršo pasiimti stalčiaus raktą. Grįžusi pamatė, kad Topšė, apsirišusi galvą turbanu iš jos geriausios indiškios skraistės, oriai repetuoja prieš veidrodį savo vaidinimus.

– Topse! – sušuko jinai, netekusi kantrybės. – Kaip tu drįsti šitaip elgtis?

– Nežinau, ponია. Turbūt, kad esu bjaurybė.

– Ką gi man su tavim daryti, Topse?

– Aišku, ponია, kad turite mane išplakti rykštėmis. Mano ankstesnė šeimininkė visad plakdavo mane. Aš moku dirbti tik tada, kai mane plaka.

– Bet, Topse, aš nenoriu tavęs plakti. Tu ir be to gali puikiai dirbti. Tai kodėl gi nenori?

– Ak, ponია, aš įpratau būti plakama. Aš manau, kad tai man į sveikatą.

Kartais panelė Ofelija klausydavo šio patarimo, ir tada Topšė būtinai pakeldavo baisų triukšmą, šauk-

davo, dejuodavo, maldaudavo atleisti. O po pusvalandžio, atsisėdusi ant balkono turėklo, apsupta susižavėjusių negriukų būrio, ji su panieka kalbėdavo apie savo nuotyki.

- Koks jau čia panelės Ofelijos plakimas! Šitaip nė uodo neužmuši. Pamatytumėt, kaip mano buvęs šeimininkas nudirdavo man kailį! Jis tai bent mokėjo plakti!

Topsė visada didžiudavosi savo nusikaltimais ir neleistiniais poelgiais.

- Ei, negrai! - sakydavo jinai savo klausytojams. - Ar žinote, kad jūs visi esate nusidėjėliai? Taip, taip, visi iki vieno. Baltieji irgi nusidėjėliai - taip sako panelė Ofelija. Tačiau aš manau, kad negrai didesni. Bet kur jums lygintis su manim! Aš tokia bjauri, jog niekas man nieko negali padaryti. Buvusi šeimininkė visad mane bardavo. Manau, kad blogesnės už mane nėra visame pasaulyje.

Topsė risdavosi kūlversčiomis per galvą ir, spinduliuodama iš pasitenkinimo, aiškiai didžiavosi savo nebepataisomu nuodėmingumu.

Sekmadieniais panelė Ofelija mokydavo ją katekizmo. Topsė turėjo nepaprastą atmintį ir greit viską įsimindavo, tuo sužavėdama savo mokytoją.

- Kokia jai nauda iš to katekizmo? - paklausė Sen Kleras.

- Vaikams tai visada naudinga. Todėl jiems ir liepiama jį išmokti, - atsakė panelė Ofelija.

- Net jeigu jie nesupranta, ką atmintinai kala? - vėl paklausė Sen Kleras.

- Ak, vaikai iš pradžių visad nesupranta. Išaugsupras.

- O štai aš ligi šiol dar nieko nesuprantu, - pasakė Sen Kleras, - nors ir atsimenu viską, ką jūs įkalėt man į galvą, kai dar buvau vaikas.

- Jūs visada puikiai mokėtės, Ogiustenai. Aš iš jūsų labai daug tikėjausi.

- Ir iki šiol dar nepraradot vilties? - paklausė Sen Kleras.

- Aš norėčiau, kad jūs būtumėt toks pat geras, kaip kad buvote vaikystėje, Ogiustenai.

- Aš irgi, pussesere, - tarė Sen Kleras. - Na, mokykite Topsę katekizmo. Galbūt jūs dar ko nors pasieksite.

Topsės auklėjimas tęsėsi apie dvejus metus. Panelė Ofelija vargo su ja kiekvieną mielą dieną lyg su lėtine liga ir ilgainiui pagaliau apsiprato su tuo, kaip žmonės apsipranta su neuralgija arba galvos skausmu.

O Sen Klerą linksmino šis vaikas, kaip linksmina papūgos arba šuns pokštai. Ir kai Topsė už savo išdaigas pakliūdavo į nemalonę, jinai visados ieškodavo prieglobsčio už jo kėdės. Sen Kleras ją gelbėdavo. Kartais jis duodavo jai pinigų, už kuriuos ji nusipirkdavo riešutų bei cukrinių ir dosniai apdalydavo jais visus namuose esančius negriukus. Reikia pripažinti jai vieną nuopelną: Topsė buvo geraširdė ir dosni; ji virsdavo pikta tik savisaugos instinkto skatinama.

XXI skyrius

KENTUKYJE

Mūsų skaitytojai neatsisakys trumpam dirstelėti į dėdės Tomo trobelę, esančią Kentukio dvare, ir pasižiūrėti, kaip gyvena tie, kuriuos jis paliko.

Artėjo šiltas vasaros vakaras. Erdvios svetainės langai ir durys plačiai atverti, tarsi kvieštų apsilankyti atklydėlių vėjelį.

Ponas Šelbis sėdėjo ilgoje salėje, kurios durys buvo praviros į svetainę. Jis buvo tingiai atsilošęs į kėdės atkalnę ir, užkėlęs kojas ant kitos kėdės, gardžiavosi popietiniu cigaru. Prie atdarų durų su rankdarbiu ant kelių sėdėjo ponia Šelbi.

- Ar žinote, kad Chloja gavo iš Tomo laišką? - tarė ji.

- Ką jūs sakote! Matyt, Tomas susirado ten draugų. Na, ką gi jis rašo? Kaip jam sekasi?

- Atrodo, kad jis pateko į gerą šeimą, - pasakė ponia Šelbi. - Jie gerai su juo elgiasi, ir darbas nesunkus.

- Puiku, aš tuo labai džiaugiuosi... labai džiaugiuosi! - nuoširdžiai pasakė ponas Šelbis. - Manau,

kad Tomas taip įpras gyventi Pietuose, jog nebenerės čionai grįžti.

- Priešingai, jis su nerimu teiraujasi, - pasakė ponias Šelbi, - kada mes sutaupysime pakankamai pinigų jam išpirkti.

- Pats nežinau, - atsakė ponas Šelbis. - Reikia žmogui tik vieną kartą įsivelti į skolas, ir atrodo, kad nė galo tam nebus. Tarsi šokinėtum iš vienos klampynės į kitą: pasiskolini iš vieno, kad kitam gražintum, o paskui skolini iš trečio, kad anam atiduotum, o vėliau nespėji apsižvalgyti ir surūkyti cigaro, kai ant tavęs ima byrėti vekseliai, skolinamieji raštai - žodžiu, tikra velniava, ir nė minutės ramybės!

- Man atrodo, mielasis, kad reikia ką nors daryti ir išsivaduoti iš šių nemalonumų: parduokime arklius, vieną fermą ir išsimokėsime visas skolas.

- Tai tiesiog juokinga, Emilija! Jūs esate mieliausia žmona, geresnės už jus nėra visame Kentuckyje, bet jums nė į galvą neateina, kad jūs nieko nenučiuokiate apie reikalus, kaip, beje, ir visos moterys.

- Galbūt. Bet kodėl jums nepasidalijus su manim savo rūpesčiais? - tarė ponias Šelbi. - Parodytumėt man savo kreditorių ir skolininkų sąrašus, o aš pasi-stengčiau padėti suvesti galus su galais.

- Gana! Nekankint manęs, Emilija! Aš ir pats negaliu susivokti visuose savo reikaluose, o jūs kalbate apie juos, kaip apie tetos Chlojos pyragus, kuriuos galima lyginti ir taisyti iš visų pusių. Ne, tai daug sudėtingesnis dalykas... ir jūs vis tiek nieko nesuprasit!

Norėdamas, kad skambėtų įtikinamiau, ponas Šelbis kalbėjo pakeltu balsu – tai paprastas ir patogus būdas, kurio neretai griebiasi džentelmenai, ginčydamiesi apie reikalus su savo žmonomis.

Ponia Šelbi atsidususi nutraukė pokalbį. Ji buvo aiškus, veiklaus ir praktiško proto, turėjo daug tvirtesnę valią negu jos vyras. Todėl jos pasiūlymas drauge apsvarstyti reikalus anaip tol nebuvo jau toks beprasmis, kaip ponas Šelbis manė. Ji karštai troško ištesėti Tomui ir tetulei Chlojai duotą pažadą ir labai nusiminė sužinojusi, kad kliūčių vis gausėja.

- Ar negalima sugalvoti kokio nors būdo ir sutaupti pinigų Tomui išpirkti? Vargšė teta Chloja! Ji taip tikisi!

- Man labai gaila, jeigu ji tikisi. Aš be reikalo pasiskubinau, nereikėjo jiems žadėti. Ar ne geriau būtų tuoj pat išpėti Chloją, kad ji atsižadėtų bet kokių vilčių pamatyti Tomą? Po metų kitų Tomas

turės antrą žmoną, ir būtų geriausia, jeigu ir Chloja susirastų sau kitą vyrą.

- Pone Šelbi, aš niekad neišdrįščiau duoti Chlojai tokio patarimo. Tomui ir Chlojai vedybos – toks pat šventas ryšys, kaip ir mums. Jeigu nebus galima gauti pinigų kitu būdu, aš pradėsiu verstis muzikos pamokomis. Juk aš pati galiu uždirbti pinigų.

- Ne, Emilija! Jūs negalite taip žemintis! Aš niekad to neleisiu!

- Žemintis! O duoti žmonėms žodį ir jo netesėti argi ne žema?

- Jūs visada mėgdavote rodytis esanti herojiška ir kažko vis siekianti, Emilija, – pasakė ponas Šelbis, – bet prašau gerai pagalvoti, o jau paskui griebtis „donkichotiškumo“.

Pasikalbėjimą nutraukė verandoje pasirodžiusi teta Chloja.

- Būkite maloni, ponია... – tarė ji.

- Kas yra, Chloja? – paklausė ponia Šelbi atsikeldama.

- Gal ponia norėtų pažvelgti į paukščius? – paklausė Chloja.

Ponia Šelbi išėjo į verandą ir šypsodamasi pažvelgė į Chloją, kuri susikaupusi apžiūrinėjo negyvus viščiukus ir antis, išdėstytas ant žemės.

- Ar neparuošus viščiukų pašteto?

- Tiesą sakant, Chloja, man vis tiek. Daryk iš jų, ką tik nori.

Chloja vis dar stoviniavo, atsainiai laikydama rankoje viščiukus. Buvo matyti, kad ji visai ne apie juos galvoja. Pagaliau ji sukikeno, kaip kad visada daro negrai, kai jiems šauna į galvą abejotini pasiūlymai, ir tarė:

- Ak, ponია! Kuriems galams šeimininkui ir jums rūpintis pinigais ir nepasinaudoti tuo, ką turite čia pat po ranka?

Ji vėl nusijuokė.

- Aš tavęs nesuprantu, Chloja! - pasakė ponია Šelbi.

Iš jos vaipymosi ji spėjo, kad šioji girdėjo visą jos pokalbį su vyru nuo pradžios ligi galo.

- Viskas labai paprasta, - tarė Chloja ir vėl sukikeno. - Kiti ponai leidžia savo negrus uždarbiauti ir iš to gauna nemaža pelno.

- Ką gi tu siūlytum leisti uždarbiauti, Chloja?

- Na, aš nieko nesiūlau. Tik Semas sakė, kad vienas žmogus, gyvenęs Luisvilyje, norėtų pasisamdyti negrę, kuri moka gerai kepti keksus, pyragus ir kitus kepinius. Tasai žmogus mokėtų keturis dolerius per savaitę.

- Na ir kas iš to, Chloja?

- Aš ir pamaniau, ponias, kad Salei jau laikas pačiai imtis darbo. Ji mano mokinė ir puikiai moka viską gaminti. Ir jeigu šeimininkė leistų mane, aš padėčiau įsigyti pinigų. Juk mano kepiniai ne blogesni už cukrainininko. Aš bet kuriam cukrainininkui nosį nušluostyčiau...

- Bet, Chloja, nejaugi tu nori palikti savo vaikus?

- O kas jiems atsitiks? Berniokai jau paaugo ir gali eiti dirbti. Jie apskrūs... O mažylę laikinai pasiims Salė... Mergaitė romi, nesunku bus ją prižiūrėti.

- Luisvilis... juk tai labai toli.

- Na ir kas? Ko gi man bijoti? Juk tai miestas Pietuose. Ten turbūt ir mano senis kur nors netoliese? - paklausė Chloja, pažvelgusi į poniją Šelbi.

- Ne, Chloja. Jis gyvena dar toliau, už kelių šimtų mylių, - atsakė ponias Šelbi.

Chlojos veidas apsiniaukė.

- Niekis. Vis dėlto ten būsi arčiau jo, Chloja. Ką gi, važiuok. O tavo uždirbti pinigai visi ligi cento bus taupomi Tomui išpirkti.

Kaip tamsus debesys, paliestas šypsančio saulės spindulio, pavirsta sidabru, taip nuo šių žodžių akimirksniu nušvito Chlojos veidas.

- Ak, ką aš daryčiau, neturėdama tokios geros šeimininkės! Aš jau viską apgalvojau. Juk man nereikia nei drabužių, nei batų, ničnieko - taupysiu kiekvieną centą. Kiek metuose savaičiu, šeimininke?

- Penkiasdešimt dvi, - atsakė ponja Šelbi.

- Nejaugi? Ir po keturis dolerius už kiekvieną savaite! Kiekgi bus per metus?

- Du šimtai aštuoni doleriai, - tarė ponja Šelbi.

- Ką jūs sakot?! - džiaugsmingai ir nustebusi sušuko Chloja. - O ar ilgai aš turėsiu dirbti, kad sutaupyčiau visus pinigus?

- Ketverius, o gal ir penkerius metus, Chloja. Bet tau neteks taip ilgai taupyti, aš tau padėsiu.

- Aš nė girdėti nenoriu, kad šeimininkė verstųsi pamokomis! Šeimininkas teisybę sako: tai visiškai jums nedera. Tikiuosi, kad niekam iš jūsų šeimos neteks patirti tokios nelaimės, kol aš turiu sveikas rankas ir galvą!

- Nebijok, Chloja. Savo šeimai aš neužtrauksiu negarbės, - šypsodamasi pasakė ponja Šelbi. - O kada tu manai važiuoti?

- Aš nieko nemanau, tik, va, Semas veža ten kumeliukus parduoti, sakė, kad galėtų ir mane kartu paimti. Aš tik daiktus susidėsiu - ir viskas! Jei šeimininkė leis, važiuosiu drauge su Semu rytoj rytą, tik

šeimininkei tektų duoti man pasą ir parašyti rekomendaciją.

- Gerai, Chloja, aš viską padarysiu, jei tik ponas Šelbis neprieštaraus. Turiu su juo pasikalbėti.

Ponia Šelbi nuėjo pas vyrą, o Chloja džiaugsmingai nuskubėjo į savo trobelę ruošti kelionėn.

- Ak, ponaiti Džordžai! Jūs nė nežinote, kad aš rytoj išvažiuoju į Luisvilį! - pasakė ji šeimininkų sūnui, kai tasai, įėjęs į trobelę, užtiko Chloją, tvarkančią vaikų drabužius. - Važiuoju ir užsidirbsiu po keturis dolerius per savaitę, o šeimininkė atidės juos mano seniui išpirkti.

- Tai puiku! - sušuko Džordžas. - Kaip gerai sugalvota! Kada gi tu išvažiuoji?

- Rytoj drauge su Semu. O dabar, ponaiti Džordžai, gal jūs atsisėstumėt ir parašytumėt mano seniui laiškėlį?

- Žinoma, parašysiu, - atsakė Džordžas. - Koks bus laimingas Tomas, gavęs iš mūsų žinią! Tučtuojau einu namo atsinešti popieriaus bei rašalo. Ir žinai ką, tetule Chloja, parašysiu ir apie naujuosius kumeliukus, ir apie viską!

- Žinoma, žinoma, ponaiti Džordžai! Eikite, o aš paruošiu jums vištienos. Jau jums nebeteks daugiau vakarienauti su jūsų vargše senąja tetule Chloja.

„ŽOLĖ DŽIŪSTA... GĖLĖS VYSTA“

Diena po dienos nepastebimai praslinko dveji metai. Tomas buvo atplėštas nuo visko, kas buvo brangu jo širdžiai, ir dažnai pasiilgdavo šeimos, bet vis dėlto negalėtume jo laikyti visiškai nelaimingu.

Į savo laišką, apie kurį mes jau kalbėjome, jis netrukus gavo iš jaunojo Džordžo atsakymą, parašytą tokia gražia, apskrita mokinio rašysena, jog, anot Tomo, jį galima būtų perskaityti net stovint prie kitos kambario sienos. Laiške buvo surašytos įvairiausios namų naujienos, kurios mūsų skaitytojui jau yra žinomos: pavyzdžiui, kad tetulė Chloja išvykusi tarnauti pas vieną Luisvilio cukrainininką ir, mokėdama kepti keksus, pyragaičius ir riestainius, uždirbanti pašėlusiai daug pinigų, kurie ligi cento esą atidedami Tomui išpirkti. Mozė ir Pitas auga lyg ant mielių, o mažylė lakstanti po visus namus, Salės ir visos šeimininkų šeimos prižiūrima.

Šiuo metu dėdės Tomo trobelė esanti uždaryta, bet Džordžas savo laiške šviesiomis spalvomis puikiai pavaizdavo, kas bus prie jos pristatyta, ir kaip ji

bus išgražinta, kai Tomas grįšiąs namo. Laiško gale buvo išskaičiuoti visi dalykai, kurių Džordžas mokėsi mokykloje, ir kiekvieno jų pavadinimas buvo pradedamas įmantria vingiuota didžiąja raide. Be to, čia pat buvo sužymėti vardai visų keturių kumeliukų, atvestų Tomui nesant, ir pranešama, kad tėvas ir motina esą sveiki.

Apskritai laiške nebuvo jokio nuoseklumo, stilius be jokios puošmenėlės, bet Tomui jis atrodė genialesnis už visus pasaulio literatūros veikalus. Jis negalėjo juo atsigėrėti ir net tarėsi su Eva, ar nereikėtų įtaisyti jo į rėmus ir pakabinti kambaryje ant sienos. Jį sulaikydavo tik viena kliūtis: neįmanoma buvo sutvarkyti taip, kad abi laiško pusės būtų iš karto matomos.

Eva augo, drauge augo ir jos prierašumas Tomui. O jam buvo didžiausias džiaugsmas vykdyti jos norus ir pritarti jos sumanymams. Rytais jis parinkdavo turguje jai puokštę gražiausių gėlių, pačių geriausių persikų ir apelsinų. Ir labiausiai jam patikdavo, kai jos auksaplaukė galvelė išnirdavo iš anapus tvoros, ir vaikiškas balselis paklausdavo:

- Na, dėde Tomai, ką tu man šiandien parnešei?

Savo ruožtu ir Eva stengdavosi Tomui kuo nors patarnauti. Nors buvo dar maža, bet puikiai mokėjo skaityti ir dažnai ką nors jam paskaitydavo.

Tuo metu, apie kurį čia kalbame, Sen Klerų šeima buvo persikėlusi į savo vilą prie Ponšartreno ežero. Vasaros karščiai privertė visus, kas tik galėjo, bėgti iš tvankaus, įkaitusio miesto prie ežero, kur pūsdavo gairus jūrų vėjelis.

Sen Klerų vila buvo indiško stiliaus, apsupta lengvomis bambuko medžio verandomis. Iš bendrosios svetainės patekdavai tiesiai į didžiulį sodą, pilną maloniai kvėpiančių dekoratyvinių tropikų augalų ir gėlių. Vingiuoti takeliaiėjo iki pat ežero, kurio lygus sidabrinis paviršius žėrėjo saulės spinduliuose ir, tolydžio keisdamasis, darėsi vis gražesnis.

Buvo vakaras. Auksinis didingas saulėlydis nutvieskė visą horizontą ir atspindėjo vandenyje, liepsnojančiame taip, kaip ir dangus. Visas ežeras buvo išmargintas rausvomis ir auksinėmis juostomis; baltasparniai laivai lengvai sklandė šia vandens lyguma; auksinės žvaigždės mirgėjo pro saulėlydžio gaisrą ir žiūrėjo į savo virpantį atspindį vandenyje.

Tomas ir Eva sėdėjo pavėnėje ant samanoto suolo.

- Dėde Tomai, - tarė Eva, - aš netrukus eisiu ten.
- Kur, panele Eva?

Mergaitė pakilo ir parodė į dangų. Saulėlydžio gaisrai nutvieskė jos plaukus ir paraudusius skruostus.

Senajam ištikimajam Tomui suspaudė širdį. Jis prisiminė, kaip dažnai per pastarąjį pusmetį pastebėdavo, kad Evos rankelės sulyso, oda pasidarė dar labiau perregima, sutankėjo alsavimas. Anksčiau ji ištisas valandas žaisdavo ir bėgiodavo sode, o dabar greit pavargdavo. Jis girdėjo, kaip panelė Ofelija sakė, kad vaistai nuo kosulio Evai nepadeda. Ir dabar Evos skruostai ir rankos degė džiovininko karščiu. Tačiau tik po šių Evos žodžių jam pirmąsyk atėjo į galvą tokia mintis.

Jų pokalbį nutraukė nerimo kupinas panelės Ofelijos balsas:

– Eva! Eva! Rasa krinta, o tu vis dar sode!

Eva ir Tomas nuskubėjo namo.

Panelė Ofelija buvo nebejauna ir puikiai mokėjo prižiūrėti vaikus. Nuo pat mažens gyvendama Naujojoje Anglijoje, ji greit atpažindavo pirmuosius šios klastingos, nejučia atsėlinančios ligos požymius, ligos, kuri nusineša į kapus tiek daug brangių ir gražių vaikų ir iš anksto, dar nepakirtusi gyvybinių gijų, jau pažymi juos mirties žyme.

Ji pastebėjo lengvą sausą Evos kosulį, liguistą jos skruostų raudonį. Evos akių spindėjimas ir karštingiškas pagyvėjimas jos negalėjo apgauti.

Ji bandė pasidalyti savo nuogąstavimais su Sen Kleru. Bet šis piktai ir šiurkščiai juos paneigė, o tai anaip tol nesiderino su jo įprastiniu nerūpestingu pašaipumu.

- Nekarksėkite, pussesere, nepakenčiu karksėjimo! - pasakė jis. - Argi jūs nematote, kad vaikas auga? Vaikai visad nusilpsta, kai smarkiai auga.

- O tasai kosulys?

- Niekai! Kosulys nieko nereiškia. Galbūt ji truputį peršalo.

- Taigi, bet lygiai taip prasidėjo ir Elizos Džein, ir Elenos, ir Marijos Senders liga.

- Ak, baikite tas kvailas auklių pasakas! Visos jūs, senės, pilnos prietarų. Reikia vaikui tik sukostėti arba nusičiaudėti, ir jums jau atrodo, kad jis miršta. Stebėkite mergaitę, saugokite ją, kad vakarais neperšaltų, neleiskite jai pervargti žaidžiant, ir bus sveika.

Taip Sen Kleras kalbėjo, bet į jo širdį išėlino nerimas. Diena po dienos, vis labiau jaudindamasis, jis stebėjo Evą, ir apie jo būgštavimus buvo galima spręsti iš to, kad jis nuolat kartodavo:

- Mergaitė visiškai sveika, kosulys nieko nereiškia: vaikai dažnai taip springčioja.

Su Eva jis dabar praleisdavo daugiau laiko negu anksčiau, imdavo ją kartu jodinėti ir dažnai parnešdavo namo įvairių stiprinančių vaistų receptus - „ne todėl, kad mergaitei jų reikia, - sakydavo jis, - o tik šiaip sau ir todėl, kad jie nepakenks“.

Bet labiausiai jį kankindavo Evos tolydžio brandesnės mintys ir jausmai. Nors savo išvaizda Eva tebebuvo vaikas, bet dažnai kalbėdamasi nejučiomis imdavo samprotauti nepaprastai giliai ir išmintingai. Tokiomis valandėlėmis Sen Kleras pajusdavo, kad nervinis drebulys purto jo kūną, ir jis tvirtai apkabindavo Evą, tarsi ta švelni glamonė galėtų apginti ją, o širdyje vis labiau stiprėjo nesuvaldomas ryžtas ją sulaikyti, išplėsti iš artėjančios mirties.

Visa jos vaikiška širdelė, rodos, troško tik viena: daryti gera ir mylėti. Ji visada buvo kilnios širdies, bet dabar visi pastebėjo joje kažkokį jaudinantį moterišką jautrumą. Ji kaip ir anksčiau mėgdavo žaisti su Topse ir kitais negriukais, bet dabar dažniausiai likdavo tik žiūrovė, o ne jų žaidimų dalyvė. Pusvalandį galėdavo linksmai juoktis iš Topsės išdaigų, bet po to jos veidu perbėgdavo kažkoks

šėšėlis, akys apsiblausdavo, ir mintys nuklysdavo toli toli.

- Mama, - kartą pasakė ji motinai, - kodėl mes savo negrų nemokome skaityti?

- Keistas klausimas! To niekas nedaro.

- Kodėl? - paklausė Eva.

- Todėl, kad jiems visiškai to nereikia. Išmokę skaityti, negrai geriau nedirbs, o jie tik darbui ir sutverti.

- O panelė Ofelija išmokė Topšę skaityti.

- Taip, bet tu pati matai, ar daug jai iš to naudos. Niekad gyvenime nesu mačiusi tokios bjaurios mergiotės, kaip Topsė!

- O mūsų vargšė auklė? Ji taip nori išmokti skaityti! Ką ji veiks, kai aš jai nebegalėsiu skaityti?

Mari šiuo metu tvarkė kažkokį stalčių.

- Greit tu apie kitką imsi galvoti, Eva, o ne apie skaitymą negrams. Čia nėra nieko bloga. Aš pati jiems skaitydavau, kai buvau sveika. Kai pradėsi lankytis aukštuomenėje ir puoštis, neturėsi daugiau laisvo laiko. Žiūrėk, - pridūrė ji, - štai šiuos briliantus aš padovanosiu tau, kai tu vyksi į svečius. Aš užsisėgiau juos, eidama į savo pirmąjį balių. Turiu tau pasakyti, Eva, kad baliuje turėjau didelį pasisekimą.

Eva paėmė dėžutę ir ištraukė briliantų vėrinį. Jos susimąščiusios akys stabtelėjo ties juo, bet mintys, matyt, klaidžiojo toli.

- Kokia tu atro dai rimta, vaikel i, - pasakė Mari.

- Ar jie brangūs, mama?

- Žinoma! Tėvas išrašė juos iš Prancūzijos. Šie briliantai - didelis turtas.

- Norėčiau turėti šį vėrinį, - pasakė Eva, - ir daryti su juo, ką panorėčiau.

- O ką gi tu darytum su juo?

- Parduočiau jį, nupirkčiau dvarą laisvose vals-tijose, apgyvendinčiau ten visus mūsų negrus ir pasamdyčiau jiems mokytoją, kad mokytų juos skai-tyti ir rašyti...

Eva pertraukė motinos juokas.

- Įrengti negrams pensioną! Ar tik nepradėsi jų mokyti pianinu skambinti ir piešti ant aksomo?

- Aš juos išmokyčiau rašyti ir skaityti laiškus, - tvirtai atsakė Eva. - Aš žinau, mama, kaip jiems sunku, kad jie neraštingi. Tomui dėl to labai skaudu, ir auklei, ir daugeliui kitų. Mes labai blogai elgia-mės, jų nemokydami.

- Na, ne, Eva, liaukis, tu dar visai vaikas! Apie šiuos dalykus nieko neišmanai, - pareiškė Mari. - Ir, be to, nuo tavo plepalų man galva įskaudo.

Mari visad dangstydavosi galvos skausmu, jeigu tik kas jai nepatikdavo.

Eva tyliai išėjo. Bet netrukus ėmė uoliai mokyti auklę skaityti.

XXIII skyrius

ENRIKAS

Maždaug tuo metu pas Sen Klerą paviešėti prie ežero kelioms dienoms atvažiavo brolis Alfredas. Jis kartu pasiėmė ir vyriausią savo sūnų, dvylikos metų berniuką.

Enrikas buvo gražus, išdidus, juodaakis berniukas, gyvas ir protingas. Iš pirmo žvilgsnio jį pavergė angeliškas jo pusseserės Evangelinos grožis.

Eva turėjo savo mylimą mažą baltą it sniegas ponį. Jis buvo toks pat romus, kaip ir mažoji jo šeiminkė.

Ir štai Tomas atvedė šį ponį prie verandos, o trylikos metų berniukas mulatas vedė juodą arabų veislės arkliuką, kuris neseniai brangiai buvo nupirktas Enrikui.

Enrikas berniokiškai didžiavosi savo naująja nuosavybe. Paėmęs iš mažojo grumo pavadžius, jis rūpestingai apžiūrėjo arklių, ir staiga jo antakiai susiraukė.

- Dodo, mažas tingus šunie! Tu širyt neiššukavai mano arklio!

- Iššukavau, šeimininke, - nuolankiai atsakė Dodo, - bet jis vėl susitepė.

- Užsičiaupk, niekše! - sušuko Enrikas, piktai užsimodamas šmaikščiu. - Tu dar drįsti kalbėti!

Dodo buvo gražus šviesių akių mulatas, tokio pat ūgio, kaip ir Enrikas. Garbanoti plaukai gaubė aukštą, atkaklią kaktą. Enrikui užrikus, jo skruostai nukaito, akys sublizgėjo.

- Ponaiti Enrikai... - tarė jis.

Enrikas šmaikščiu kirto jam per veidą ir, pagriebęs už rankos, privertė atsiklaupti priešais save ant kelių ir mušė, kiek jėgos leido.

- Štai tau, bjaurus šunie! Dabar išmoksi neprieštarauti! Veskis arklį ir gerai iššukuok. Žinosi, kur tavo vieta!

- Jaunasis šeimininke, - tarė Tomas, - aš manau, kad Dodo norėjo paaiškinti jums, jog arklys išsiviliojo dulkėse, kai jis jį vedė iš arklidės. Arklys karštas, štai kodėl jis supluko. O Dodo valė jį, aš pats prižiūrėjau.

- Prikąsk liežuvį, kai tavęs niekas neklausia! - pasakė Enrikas ir, staiga apsigrėžęs, užkopė laiptais pasikalbėti su Eva, kuri stovėjo apsirengusi jojimo drabužiais. - Mieloji pussesere, atleisk, kad šis neišmanėlis privertė tave laukti, - tarė jis. - Pakalbė-

kime, kol jie grįš. Bet kas gi atsitiko? Tu tokia liūdna?

- Kodėl tu įžeidei Dodo? Taip žiauriai ir šlykščiai? - pasakė Eva.

- Žiauriai?! Šlykščiai?! - sušuko berniukas, nuširdžiai nustebęs. - Aš tavęs nesuprantu, mieloji Eva.

- Aš nenoriu, kad tu mane vadintum mieląja Eva, jeigu taip elgiesi! - pasakė Eva.

- Mieloji pussesere, tu nepažįsti Dodo. Kitaip su juo nesusikalbėsi. Jis toks melagis, toks gudrus, jog visada ras ką atsakyti. Vienintelis būdas - sutramdyti jį iš karto, kad nedrįstų nė išsižioti. Ir tėvelis taip daro.

- Bet dėdė Tomas paaiškino, kaip viskas įvyko, o dėdė Tomas niekad nemeluoja.

- Na, jeigu taip, tai šis senas negras kažkoks nepaprastas, - pasakė Enrikas. - O Dodo, vos tik praveria lūpas, tuoj pradeda meluoti.

- Tai todėl, kad tu jį įbauginai.

- Na, Eva, iš tikrųjų, tu taip gini Dodo, jog aš imsiu jam pavydėti.

- Jis niekuo nekaltas, o tu jį primušei.

- Gerai, tegul įsirašo tai į būsimųjų malonių sąrašą. Kai jis vėl nusikals, aš jo nemušiu. Keletas

šmaikščio kirčių jam nepakenks. Jis tikras velnias, sakau tau! Na, bet jeigu tau tai nepatinka, aš niekad daugiau jo nemušiu, tau matant.

Evos nepatekino toks pažadas, bet ji suprato, jog nėra ko reikalauti, kad gražuolis pusbrolis suprastų jos jausmus.

Netrukus pasirodė Dodo su arkliais.

- Na štai, Dodo, šį kartą puikiai viską sutvarkei, - daug taikingiau pasakė jo jaunasis šeimininkas. - Eikš šen ir palaikyk arklių, kol aš užkelsiu panelę Evą į balną.

Dodo priėjo ir atsistojo prie Evos ponio. Jo veidas buvo liūdnas, ir atrodė, kad jis verkė.

Enrikas, didžiuodamasis savo galantiškumu, greit įkėlė į balną gražiąją pusseserę, paėmė pavadžius ir padavė jai.

Bet Eva pasilenkė į tą pusę, kur stovėjo Dodo, ir tarė jam, kai jis paleido pavadžius:

- Ačiū tau, mielas Dodo!

Dodo nustebęs pažvelgė į švelnų mergaitės veidelį. Kraujas siūbtelejo jam į skruostus, akyse sušvito ašaros.

- Šen, Dodo! - įsakmiai suriko jam šeimininkas.

Dodo pribėgo ir palaikė Enriko arklių, kol tasai įsėdo į balną.

- Štai tau pinigų saldainiams, Dodo, - tarė Enrikas ir nujojo paskui Evą.

Dodo ilgai sekė abu vaikus akimis. Vienas davė pinigų, o antroji tai, kas jam buvo daug brangiau - malonų, gerą žodį. Dar tik keli mėnesiai praslinko nuo to laiko, kai Dodo buvo atskirtas nuo motinos. Alfredas Sen Kleras nupirko jį vergų turguje dėl jo gražaus veido, kuris taip tiko prie puikaus arabų arkliuko, kurį dabar jaunasis šeimininkas mankštino.

Visą mušimo sceną matė abu broliai Sen Klerai, kurie stovėjo kitoje sodo pusėje.

Ogiusteno skruostai nukaito, bet jis tepasakė savo pajuokiančiu ir nerūpestingu tonu:

- Kiek suprantu, tai vadinamasis respublikoniškas auklėjimas, Alfredai?

- Enrikas tikras velnias, kai įsikirščiuoja, - nerūpestingai atsakė Alfredas.

- Tu, matyt, esi tos nuomonės, kad toks karščiavimasis Enrikui gera proga lavintis? - šaltai pasakė Ogiustenas.

- Ar man tai patinka, ar ne, vis tiek nieko negaliu Enrikui padaryti - jis nesuvaldomas. Mudu su žmona jau seniai numojome į jį ranka. Bet Dodo irgi nepėsčias, ir kailį pašukuoti jam niekada nepakenks.

- O, be to, padės Enrikui išmokti pirmąją respublikonų katekizmo eilutę: „Visi žmonės gimsta lygūs ir laisvi.“

- Et! - sušuko Alfredas. - Sentimentali prancūziška Tomo Džefersono nesąmonė! Juokinga ją minėti mūsų laikais.

- Ir aš taip manau, - reikšmingai pasakė Sen Kle-ras.

- Mes aiškiai matome, - kalbėjo Alfredas, - kad ne visi žmonės gimsta lygūs ir laisvi. Aš tai šiuos respublikonų tauškalus laikau gryna nesąmone. Lygūs gali būti tik išauklėti, išsilavinę, lankstaus proto, turtingi žmonės... o ne tamsuomenė.

- Kad tu galėtum tamsuomenei įdiegti šias mintis! - pasakė Ogiustenas. - Tamsuomenė Prancūzijoje vieną kartą jau parodė, ką gali.

- Todėl ją ir reikia griežtai laikyti, valdyti tvirtai ir negailestingai... Aš taip ir darau, - pareiškė Alfredas ir, patvirtindamas savo žodžius, smarkiai treptelėjo koja į žemę.

- Bet kai toji tamsuomenė nusimes jūsų jungą, pasidarys karšta, - pasakė Ogiustenas. - Pavyzdžiu gali būti tai, kas įvyko Santo Dominge¹⁴.

- Na, - pareiškė Alfredas, - savo šalyje mes neleisime to padaryti. Turime kovoti su visais tais madin-gais plepalais, kad negrus reikia mokyti ir kelti jų sąmoningumą. Žemesniajai klasei mokslas nereikalingas.

- Dabar jau vėlu apie tai kalbėti, - pasakė Ogiustenas. - Jie gaus išsimokslinimą, tik klausimas koki. Mūsų sistema moko juos barbariškumo ir žiaurumo! Mes užmušame visą jų žmoniškumą ir paverčiame juos žiauriais gyvuliais. Ir mes tai pajusime savo kailiu, jeigu jie pasieks valdžią ir ims mus valdyti.

- Jie niekad valdžios nepasieks! - sušuko Alfredas.

- Na, paimk garo mašiną, - vėl tarė Ogiustenas, - uždaryk visus vožtuvus ir atsisėsk ant jos, ir pažiūrėsim, kur atsidursi.

¹⁴ *Santo Domingas* - Dominikos Respublikos sostinė Haičio saloje. 1791 m. nevilties apimti negrai vergai ten sukilo ir išžudė visus vergvaldžius.

- Gerai, - tarė Alfredas, - pažiūrėsime. Aš nebijau sėdėti ant dangčio, kol dar katilas stiprus, ir mašina gerai veikia.

- Liudviko XVI¹⁵ laikų kilmingieji irgi taip galvojo. Taip dar ligi šiol galvoja Austrija ir Pijus IX¹⁶. Bet vieną gražų rytą, kai sprogs katilai, jūs visi susitikssite ore.

- Pagyvensim - pamatysim! - juokdamasis tarė Alfredas.

- Aš tau sakau, - atšovė Ogiustenas, - kad kaip tik mūsų laikais sukils masės, ir žemesnioji klasė užgrobs valdžią.

- Tai viena iš tavo raudonųjų respublikoniškųjų nesąmonių, Ogiustenai! Kodėl tu ne agitatorius? Na, aš tikiuosi numirti anksčiau, negu valdovais taps tavo purvina, apskretusi tamsuomenė.

¹⁵ *Liudvikas XVI* - prancūzų karalius (1774-1793), kuriam revoliucionieriai nukirto galvą už tai, kad jis bandė į Prancūziją įvesti svetimšalių kariuomenę revoliucijai nuslopinti.

¹⁶ *Pijus IX* - Romos popiežius (1846-1878), kuris 1850 m., austrų ir prancūzų kariuomenės padedamas, sutriuškino liaudies sukilimą Romoje. Austrija numalšino vengrų ir italų revoliucijas 1848-1850 m.

- Apskretusi ar neapskretusi, o kai ateis laikas, ji valdys jus, - pridūrė Ogiustenas, - ir jie bus tokie valdovai, kokius jūs juos padarėte. Prancūzų didikai ant savo galvos užsitraukė sankiulotus¹⁷, Haičio saloje liaudis...

- Užteks, Ogiustenai, apie tuos šlykščius niekšingus ir pasigailėjimo vertus haitiečius. Jie ne anglosaksai; jeigu jie būtų buvę anglosaksai, viskas būtų kitaip susiklostę. Anglosaksai - dominuojanti rasė pasaulyje, ir taip bus visada. Valdžia mūsų rankose, o ta žemesnioji rasė - smarkiai treptelėjęs koja, pasakė jis - yra apačioje ir ten pasiliks. Nebijok, mes esame pakankamai stiprūs, ir mūsų parakas patikimai saugomas.

- Ką ir besakyti, jūsų parako sandėlius gerai saugos taip išauklėti sūneliai, kaip tavasis Enrikas! - pasakė Ogiustenas. - Jie tokie santūrūs, išsvermingi. Patarlė sako: „Kas nesugeba valdytis, tas nesugeba ir kitų valdyti.“

- Taip, žinoma, - susimąstęs atsakė Alfredas, - esant tokiai socialinei sistemai, sunku auklėti vai-

¹⁷ *Sankiulotai* (išvertus būtų „bekelniai“) - taip Prancūzijos didžiosios revoliucijos metu aristokratai su panieka vadino varguomenės vyrus.

kus. Ji teikia per daug plačią dirvą aistroms, kurios mūsų klimato sąlygomis ir taip gana stiprios. Enrikas kelia man nerimą. Jis geras, kilniaširdis, bet kai tik susijaudina, užsiplieskia kaip degtukas. Manau jį leisti mokytis į Šiaurę, kur įprasta labiau paklusti negu pas mus. Ten jis daugiau bendraus su saulygiais, o ne su pavaldiniais.

- Kadangi vaikų auklėjimas – svarbiausias žmonijos tikslas, – pasakė Ogiustenas, – tai manyčiau, kad mūsų sistemoje šiuo atžvilgiu dar daug kas nepadaryta.

- Kai kas nepadaryta, kai kas padaryta, – tarė Alfredas. – Neverta apie tai kalbėti, Ogiustenai. Mes jau tūkstančius kartų daugiau ar mažiau visa tai svarstėme. Geriau suloškime „triktrak“ partiją.

Broliai užkopė į verandą ir atsisėdo prie lengvo bambukinio stalelio, pasidėję į tarpą žaidimo lentą. Kol jie dėliojo ant lentos figūrėles, Alfredas tarė:

- Žinai, Ogiustenai, jeigu aš galvočiau taip, kaip tu, tai imčiau ką nors veikti.

- Neabejoju. Tu veiklus žmogus. O ką gi tu padarytum?

- Na, bandymui pradėčiau lavinti savo vergų proto galias, – pusiau su panieka nusišypsojęs atsakė Alfredas. – Mokyk juos.

- Tai tas pat, ką užkrauti jiems ant nugaros Etnos kalną ir liepti atsitiesti. Argi jie gali mokytis, jeigu jų pečius slegia visuomenė? Vienas žmogus nieko negali padaryti, jeigu visuomenė eina prieš jį. Jus privalo mokyti valstybė arba bent jau netrukdyti jiems mokytis.

- Tavo eilė! - tarė Alfredas.

Broliai įniko lošti ir nieko negirdėjo, kol prie verandos pasigirdo arklių kanopų bildesys.

- Štai parjoja vaikai! - pasakė Ogiustenas atsikeldamas. - Žiūrėk, Alfredai! Ar tau teko kada nors matyti tokius gražuolius?

Iš tikrųjų tai buvo puikus vaizdas. Tamsiaplaukis įraudusiais skruostais ir drąsių bruožų Enrikas linksmi juokėsi, palinkęs prie savo žavingos pusseserės. Eva buvo su mėlynais jojikės drabužiais ir tos pačios spalvos kepuraitė. Nuo greito jojimo jos skruostai įraudo, o nuo raudonio jos perregimos odos ir aukšinių plaukų grožis dar labiau išryškėjo.

- Dieve mano! Kokia ji nuostabiai graži! - sušuko Alfredas. - Kiek širdžių ji privers kankintis, kai užaugės!

- Tikriausiai taip ir yra, ir aš to labai bijau! - atsakė Sen Kleras su netikėta skausmo gaida balse ir nuskubėjo žemyn iškelti Evos iš balno.

- Eva, brangioji, ar tu nelabai pavargai? - paklausė jis, spausdamas ją prie krūtinės.
- Ne, tėveli, - atsakė mergaitė, bet jos greitas ir nelygus kvėpavimas suspaudė tėvui širdį.
- Kam gi tu taip greitai jodinėjai, mieloji? Juk žinai, kad tau tai kenkia.
- Man buvo taip gera. Aš taip mėgstu greit jodinėti, jog viską užmiršau.
- Sen Kleras ant rankų ėmė ją į svetainę ir paguldė ant kušetės.
- Enrikai, privalai saugoti Evą, - pasakė jis, - ir nejudinėti su ja taip greitai.
- Aš visuomet ją saugosiu, - atsakė Enrikas, sėsdamasis ant kušetės ir imdamas Evos ranką.
- Greitai Eva pasijuto geriau. Jos tėvas ir dėdė vėl ėmė lošti, ir vaikai pasiliko vieni.
- Žinai ką, Eva, man gaila, kad tėvelis žada čia būti tik dvi dienas, ir aš vėl ilgai nematysiu tavęs! Jeigu aš pasilikčiau su tavim, tai pasistengčiau tapti geras, nebūčiau piktas ir nebemuščiau Dodo. Aš visiškai nenoriu jo skriausti, bet tu žinai, koks staugus mano būdas! Nors iš tikrųjų aš nesu jam toks blogas. Kartkartėmis duodu jam pinigų, ir tu pati matai, kaip gražiai jis apsirengęs. Aš manau, kad jam visai neblogai gyventi.

- O tau ar būtu gera gyventi, jeigu niekas pasaulyje tavęs nemylėtų?

- Manęs? Na, žinoma, ne!

- O tu atplėšei Dodo iš visų jo artimųjų, ir dabar jis nebeturi nieko, kas jį mylėtų. Žmogui negali būti gera, jeigu jo niekas nemyli.

- Bet ką gi daryti! Negaliu jam parūpinti motinos, ir pats negaliu jo pamilti.

- Kodėl? - paklausė Eva.

- Mylėti Dodo! Ką tu kalbi, Eva! Jis gali man tik patikti, juk ir tu nemyli savo tarnų?

- Aš juos myliu.

- Kaip keista!

Eva nieko neatsakė. Akimirką jos susimąšusių akių žvilgsnis nukrypo kažkur toli.

- Vis dėlto, Enrikai, - pasakė ji, - mylėk vargšą Dodo ir būk jam geras, na, kad ir dėl manęs!

- Dėl tavęs, brangioji pussesere, esu pasiryžęs mylėti bet ką, dėl to, kad meilės būsnybės už tave dar nesu matęs!

- Na ir puiku! - pasakė Eva. - Tikiuosi, kad tu tai prisiminsi.

Jų pokalbį nutraukė skambutis, kviečias pietų.

NELEMTOS APRAIŠKOS

Po dviejų dienų Alfredas Sen Kleras išvažiavo, o Eva, kuri, savo pusbrolio draugystės paskatinta, jodinėjo ir bėgiojo ne pagal savo jėgas, ėmė greit silpti. Sen Kleras pagaliau sutiko pasitarti su gydyto-jais, kurių visados vengdavo, nes bijojo sužinoti bai-sią tiesą, bet dvi dienas Eva taip blogai jautėsi, jog visiškai neišėjo iš kambario, ir tada buvo pakviestas gydytojas.

Mari Sen Kler nekreipė dėmesio į savo dukters ligą ir į tolydžio jos senkančias jėgas, nes ji buvo įnikusi tyrinėti dvi ar tris naujas ligas, kurių auka tarėsi pati esanti. Ji tvirtai tikėjo, kad niekas nesi-kankina ir negali kentėti tiek, kiek ji kenčia. Visad piktindavosi, jeigu kas iš artimųjų skųsdavosi savo negaliomis. Ji buvo įsitikinusi, kad kitų ligos – vien tinginiavimas arba energijos stoka, ir jų nė palyginti negalima su tomis kančiomis, kurios ją kamuoja.

Panelė Ofelija daug kartų bandė sužadinti jai motinišką nerimą dėl Evos, bet veltui.

- Mergaitė visiškai sveika, - atkirsdavo Mari. - Laksto, žaidžia, išdykauja.

- Bet ji kosti.

- Kosti! Ką jūs čia kalbate man apie tą kosulį. Štai aš tai tikrai kosčiu. Visą gyvenimą kosčiu, nuo pat ankstyvos vaikystės. Kai dar buvau tokio amžiaus kaip Eva, visi manė, kad sergu džiova. Kasnakt auklė budėdavo prie manęs. O Evos kosulys, palyginti su manuoju, vieni niekai.

- Bet ji tolydžio eina silpnyn, ją kankina dusulys.

- Ir aš ištikus metus dusdavau! Tai vis tie nervai.

- Bet naktimis ji labai prakaituoja!

- Ak, aš jau dešimt metų kaip prakaituoju. Dažnai naktį baltiniai taip sudrėksta, nors imk ir grėžk. Naktiniai marškiniai būna kiaurai permirkę, o mano paklodes auklei tenka pakabinti, kad išdžiūtų. Eva taip neprakaituoja, kaip aš...

Panelė Ofelija kurį laiką tylėjo.

Bet dabar Evos liga pasidarė visai aiški, o kai į namus atvyko daktaras, Mari netikėtai pakeitė savo nuomonę. Anot jos, ji visada žinojusi, visada nujautusi, kad jai lemta būti nelaimingiausiai iš visų motinų. Ir štai, pati būdama silpnos sveikatos, ji matanti, kaip jos akyse į kapus žengia vienintelis jos dievinamas vaikas. Naktimis ji kamuodavo

auklę savo nepabaigiamais verkšlenimais, o dieną bardavosi, tartum pasisėmusi jėgų iš savo naujos nelaimės.

- Mieloji Mari, liaukitės, - ramindavo ją Sen Kleras. - Nereikia iš karto nustoti vilties.

- Jūs nesuprantate motinos jausmų, Sen Klerai! Jūs manęs niekad negalėdavote suprasti. O dabar juo labiau.

- Bet nereikia kalbėti taip, tarsi viskas jau būtų baigta!

- Aš negaliu į tai žiūrėti taip abejingai, kaip jūs. Jeigu jums visai nerūpi mūsų vienintelio vaiko sveikata, tai man ji rūpi. Tai man per daug skaudus smūgis po viso to, ką jau iškentėjau.

- Tiesa, Eva visuomet buvo labai trapi mergaitė, - atsakė Sen Kleras. - O greitas augimas dar labiau išsėmė jėgas; jos padėtis kritiška. Bet dabar ji nusilpo nuo vasaros karščių, be to, ją per daug paveikė Enriko atvažiavimas. Tačiau daktaras sako, kad yra vilties, jog ji pasveiks.

- Na, žinoma, jeigu jūs norite viską matyti rožinėmis spalvomis, labai prašau! Laimingi tie žmonės, kurie turi nejautrią širdį. Būčiau laiminga, jei ir aš galėčiau nejauti to, ką jaučiu. Nerimas atima iš

manęs paskutinius sveikatos likučius. Norėčiau ir aš būti tokia šaltakraujė, kaip jūs visi!

Ir visi jai linkėjo būti šaltakrauje todėl, kad šia nauja nelaime ji naudojosi artimiesiems kankinti ir varginti. Visa, kas buvo kalbama, visa, kas vyko aplink, tik dar kartą įrodė, kad ją supa šiurkštūs, bejausmiai žmonės, abejingi jos beribiam sielvartui. Vargšė Eva girdėdavo šias kalbas ir net verkdavo, gailėdamasi motinos ir liūdėdama, kad sukelia jai tiek skausmo.

Maždaug po dviejų savaičių jai akivaizdžiai palengvėjo. Tai buvo vienas tų apgaulingų pagerėjimų, kurie net prie kapo angos įkvepia viltį mylinčioms širdims. Ji vėl ėmė bėgioti po sodą ir verandą, vėl žaidė bei juokėsi, ir iš džiaugsmo galvos netekęs tėvas kalbėjo, kad ji netrukus vėl būsianti sveika ir laiminga. Tik panelei Ofelijai ir daktarui ši apgaulinga ligos atvanga neįkvėpė drąsos. Ir dar viena širdis jautė, kad visa tai apgaulė – tai pačios Evos širdelė. Ji švelniai sielvartavo dėl tų, kuriuos turėjo palikti. Ypač jai buvo gaila tėvo. Eva suprato, kad jis myli ją labiau už viską pasaulyje. Savo motiną ji mylėjo todėl, kad buvo mylinti mergaitė. Motinos egoizmas, kurį ji pastebėdavo, tik liūdino ir skaudino ją, bet, būdama vaikiškai, nesąmoningai įsiti-

kinusi, kad motina negali būti bloga, mergaitė ją švelniai mylėjo.

Jai buvo gaila ir gerų, ištikimų tarnų, kuriems ji buvo tikras saulės spindulys. Vaikai nelinkę apibendrintai mąstyti, bet Eva buvo toks nepaprastai subrendęs vaikas, jog jai giliai įsmigdavo į širdį visos tos blogybės, kurias nešė vergovinė sistema. Ji aiškiai jautėsi turinti padaryti laimingus ne tik savo vergus, bet visus vergus visame pasaulyje. Ši veržli jėga labai nesiderino su jos silpnu kūneliu.

* * *

Kartą prieangio laiptais Eva kopė pas tėvą. Ji buvo su balta suknele, o jos skruostai degė, akys karštligiškai blizgėjo. Besileidžiančios saulės spinduliai it aureolė supo auksinę jos galvą.

Sen Kleras pasišaukė Evą, norėdamas parodyti jai nupirktą statulėlę. Bet mergaitės išvaizda tuoj liūdnai nuteikė Sen Klerą. Esama grožio, kuris yra toks ryškus ir kartu toks trapus, jog mums skaudu jį matyti. Tėvas staiga tvirtai apkabino Evą ir pamirš, ką ketino jai sakyti.

- Eva, brangioji, pastaruoju metu tu geriau jaučiesi? Tiesa, geriau?

- Tėveli, - tvirtai atsakė Eva, - aš seniai noriu su tavim pasikalbėti, kol mano savijauta visai nepablogėjo.

Sen Kleras sudrebėjo, kai Eva atsisėdo jam ant kelių. Ji priglaudė galvą prie jo krūtinės ir tarė:

- Nereikia, tėveli, daugiau slėpti: ateina laikas man jus palikti. Aš išeinu ir niekad daugiau nebe-grįšiu. - Ir ji sukukčiojo.

- O ne, mano brangioji, mano mažoji Eva!

Sen Kleras drebėjo, bet jo balsas skambėjo linksmai.

- Tu tik jaudinies, - pridūrė jis, - ir netenki drąsos. Nereikia pasiduoti tokioms liūdnoms mintims. Štai žiūrėk, aš tau nupirkau statulėlę!

- Ne, tėveli, - pasakė Eva, švelniai atstumdama porceliano figūrėlę, - neapsigaudinėk! Man ne geriau, aš tai puikiai žinau. Aš nesijaudinu ir neprarandu drąsos. Jei ne tas išsiskyrimas su tavim ir su visais draugais, būčiau visiškai laiminga. Aš noriu išeiti, ilgiuosi to!

- Kas gi tau čia nepatinka, brangus vaikelis, kas tave liūdina? Juk padariau visa, kad būtum laiminga, daviau tau visa, ką galima duoti.

- Tik savo draugų labui dar norėčiau gyventi. Čia daug kas mane liūdina, daug kas atrodo siaubinga.

O, be to, aš nenoriu tavęs palikti. Išsiskyrimas su tavim man drasko širdį!

- Kas gi tave liūdina? Kas tau atrodo siaubinga, Eva?

- Aš kenčiu dėl mūsų vargšų vergų. Jie visi mane labai myli, visi man geri. Norėčiau, kad jie visi būtų laisvi, tėveli.

- Ką tu, Eva, vaikeli! Argi jiems negera pas mus gyventi?..

- Ak, tėveli, o jeigu tau kas nors atsitiktų, kas tada būtų jiems? Tokių žmonių, kaip tu, tėveli, labai maža. Dėdė Alfredas ne toks, mamytė irgi ne tokia. Prisimink vargšės senosios Pru šeiminkus! Kokie žiaurūs būna žmonės! - Ir Evos petukai sudrebėjo.

- Brangus mano vaikeli, tu per daug jautri! Aš labai gailiuosi, kad leidau tau klausytis tokių dalykų.

- Štai tai mane ir kankina, tėveli. Tu norėjai, kad gyvenčiau laiminga, kad niekad neliūdėčiau, niekad nesikankinčiau, netgi niekad negirdėčiau liūdnu istorijų, kai kiti yra nelaimingi ir liūdi visą gyvenimą. Tai egoizmas. Aš turėčiau viską žinoti. Aš be paliovos vis galvoju apie juos. Tėveli, argi negalima išlaisvinti visų vergų?

- Tai nelengva, brangioji. Be abejonės, vergija labai blogas dalykas. Daugelis taip galvoja, ir aš taip

pat. Visa širdimi norėčiau, kad mūsų šalyje nebūtų nė vieno vergo. Bet nežinau, kaip tai įgyvendinti.

- Tėveli, tu esi toks geras, toks kilnus, toks taurus ir visad sugebi taip maloniai kalbėti, argi negalėtum eiti į žmones ir įtikinti juos, kad jie padarytų tai, kas reikia padaryti? Kai aš mirsiu, tėveli, tu galvosi apie mane ir dėl manęs padarysi tai. Aš visus išlaisvinčiau, jeigu tik tai būtų mano galioje.

- Kai tu mirsi, Eva?! - skausmingai sušuko Sen Kleras. - O vaikeli, nekalbėk apie tai! Tu esi man viskas, ką aš turiu čia žemėje!

- Vargšės senosios Pru vaikelis jai irgi buvo brangiausias už viską pasaulyje, o ji girdėjo jį šaukiant ir negalėjo jam padėti! Tėveli, tie nelaimingieji myli savo vaikus taip pat, kaip tu mane. Padėk jiems kuo nors! Štai vargšė auklė labai myli savo vaikus!.. Aš mačiau, kaip ji verkė, kalbėdama apie juos. Ir Tomas myli savuosius. Kaip baisu, kad jiems tenka gyventi išskirtiems.

- Na, gerai, gerai, brangioji, - ramino ją Sen Kleras. - Tik tu neliūdėk ir nekalbėk apie mirtį, o aš padarysiu viską, ko tu nori.

- Ir pažadėk man, brangusis tėveli, kad Tomas bus laisvas, kai tik... - Ji stabtelėjo ir neryžtingai pasakė: - ...aš iškeliausiu.

- Taip, mano brangioji, aš padarysiu viską, viską, ko tik tu manęs prašysi.

Vakaro šešėliai vis tirštėjo ir tirštėjo, o Sen Kleras tyliai sėdėjo, spausdamas prie krūtinės trapų kūnelį. Jis jau nebematė jos gilių akių, ir prieš jį šmėkštelėjo visas jo gyvenimas: jo ankstesni siekimai daryti gera ir keleri metai tuščio aukštuomenės gyvenimo, kuri žmonės laiko pavyzdingu ir sektinu! Sen Kleras daug ką suprato, bet nieko nepasakė. Pasidarė tamsu, ir jis nunešė savo dukterį į miegamąjį. O kai Eva atsigulė, jis išsiuntė tarnus ir ėmė ją liūliuoti ant rankų ir dainavo jai, kol ji užmigo.

XXV skyrius

PAMOKA

Sekmadienis jau slinko vakarop. Verandoje, išsitiesęs bambukinėje kėdėje, sėdėjo Sen Kleras, cigaro dūmais bandydamas nuslopinti savo nerimą. Ant sofos prieš atidarytą langą pusiau sėdomis gulėjo Mari. Perregimas šydas ją saugojo nuo moskitų, o rankose ji laikė puošnią maldaknygę. Pasiėmė ją tik todėl, kad buvo sekmadienis, ir dėjosi skaitanti, nors iš tikrųjų saldžiai snaudė, čia nubusdama, čia vėl užsnūsdama.

- Štai kas, Ogiustenai, - atsipeikėjusi iš snaudulio, tarė Mari, - reikia nusiųsti ką į miestą ir pakviesti mano senąjį daktarą Požį. Esu tikra, kad man širdžiai kažkas negera.

- Tai kam kviesti Požį? Juk Evos daktaras atrodo patyręs ir nusimanantis.

- Taip sirgdama aš negaliu juo pasitikėti, - pasakė Mari. - Aš esu tikra, kad mano liga labai rimta! Tris naktis apie ją galvojau. Negaliu laukti - tokie skausmai, ir savijauta labai slegianti!..

- Mari, tai tik jūsų prasta nuotaika. Netikiu, kad jūs sirgtumėt rimta širdies liga.

- Visai neabejoju, kad jūs tuo netikit, - atsakė Mari. - Aš tai numaniau. Vos tik Eva sukosti, tuojau imat jaudintis, mažiausias Evos negalavimas sukelia jums baisų nerimą, o apie mane jūs niekad negalvojate.

- Jeigu jums taip malonu turėti nesveiką širdį, labai prašau, aš nemanau prieštarauti, - pasakė Sen Kleras. - Bet pirmą kartą girdžiu, kad jūsų širdis nesveika.

- Bijau, kad jums teks to gailėtis, bet bus jau per vėlu! - pasakė Mari. - Ar jūs tikit, ar ne, bet visi mano nerimavimai dėl Evos sveikatos, visos mano pastangos išgelbėti vargšę mergaitę dar labiau pasunkino tą ligą, kuri jau seniai mane kamuoja.

Sunku įsivaizduoti, kuo gi pasireiškė tos „pastangos“, kuriomis ji bandė išgelbėti savo dukterį. Sen Kleras rūkė toliau kaip „kietaširdis piktadarys“, kol prie verandos privažiavo karieta, iš kurios išlipo Eva ir panelė Ofelija.

Panelė Ofelija senu papratimu nuėjo tiesiai į savo kambarį skrybėlės ir skraistės nusiimti, o Eva atsėdo tėvui ant kelių.

Panelės Ofelijos kambario durys buvo į verandą. Netrukus iš to kambario pasigirdo garsūs šauksmai ir pikti priekaištai.

- Kokių dar ten išdaigų iškrėtė Topsisė? - paklausė Sen Kleras. - Esu tikras, kad tas sąmyšis kilo dėl jos.

Po minutės pasirodė pasipiktinusi panelė Ofelija, drauge tempdama ir Topsisę.

- Eik šen, eik šen! - šaukė ji. - Noriu viską papasakoti tavo šeimininkui.

- Na, kas gi atsitiko? - paklausė Ogiustenas.

- Ogi tas, kad aš nebegaliu daugiau vargti su šiuo vaiku! Tai jau nebepakenčiama! Aš uždariau ją ir liepiau išmokti pamoką. O ką ji padarė? Nužiūrėjo, kur aš dedu raktą, įsibrovė į spintą, paėmė medžiagą skrybėlėms apsiūti ir sukarpė į gabalėlius savo lėlių suknelėms. Per visą gyvenimą nemačiau nieko panašaus!

- Aš sakiau jums, pussesere, - tarė Mari, - kad su šiais negrais negalima gražiuoju. Jeigu būtų mano valia, - kalbėjo ji, priekaištingai žiūrėdama į Sen Klerą, - aš liepčiau gerokai išperti kailį šiai mergiotei. Aš ją taip išplakčiau, kad ji ant kojų nepastovėtų!

- Neabejoju, - tarė Sen Kleras. - Bet argi moteriai dera šitaip kalbėti!

- Jūsų neryžtingumas nieko gero neduoda, Sen Klerai, - pasakė Mari. - Pusseserė protinga moteris, ir štai pati pagaliau yra tos pačios nuomonės, kaip ir aš.

Panelė Ofelija, kaip ir kiekviena gera šeimininkė, negalėjo nesipiktinti tokiomis nuostolingomis Topsės išdaigomis. Be abejonės, daugelis mūsų skaitytojų būtų pajutę tai, ką ir ji. Bet Mari žodžiai jai nepatiko, ir jos pyktis truputį atlyžo.

- Aš jokių būdu neleisiu mušti mergaitės taip, kad ji paliktų leisgyvė, - tarė ji. - Bet iš tikro, Ogiustenai, nežinau, ką daryti. Aš ją mokiau, mokiau, tramdžiau, mušiau, visokius būdus išbandžiau, kokie tik man į galvą atėjo, ir vis tiek ji liko tokia, kokia buvusi.

- Eik šen, Topse, beždžionėle tu! - pašaukė mergaitę Sen Kleras.

Topsė priėjo arčiau. Jos apskritos akys žibėjo baimingai ir gudriai.

- Kodėl tu taip šlykščiai elgiesi? - paklausė Sen Kleras, kuriam buvo linksma žiūrėti į jos veidelį.

- Turbūt todėl, kad aš bjaurybė, - romiai atsakė Topsė. - Panelė Felė sako, kad aš bjaurybė.

- Argi tu nematai, kiek daug gero panelė Ofelija tau padarė?

- Taip, taip, šeimininke! Mano ankstesnioji šeimininkė irgi taip sakė. Plakdavo mane skaudžiau negu panelė Felė ir už plaukų tąsydavo, ir galvą daužydavo į duris, bet tai irgi nepadėjo! Aš manau, kad jeigu man išrautų iš galvos po vieną visus plaukus – vis vien nieko nepadėtų – tokia jau, matyt, aš bjaurybė! Juk esu tikra negrė.

- Aš ją kam nors atiduosiu, – tarė panelė Ofelija. – Nebegaliu ilgiau su ja kankintis.

Eva, be žodžių stebėjusi šią sceną, tylomis davė ženklą Topsei sekti paskui ją. Greta verandos buvo mažas įstiklintas kambarys, Sen Klero skaitykla, ir Eva su Topse nuėjo ten.

- Įdomu, ką gi Eva ketina daryti? – paklausė Sen Kleras. – Reikia pasižiūrėti.

Priėjęs prie durų, jis kilstelėjo užuolaidą ir pažvelgė į kambarį. Paskui, pridėjęs pirštą prie lūpų, jis pakvietė panelę Ofeliją, kad ji tyliai prieitų prie jo. Mergaitės sėdėjo ant grindų, atsigręžusios į duris, Topsė – vis tokia pat juokinga ir nerūpestinga, o priešais ją – susijaudinusi Eva, kurios akyse žibėjo ašaros.

- Topse, kodėl tu esi tokia negera? Kodėl nesi-stengi tapti gera? Nejaugi tu nieko nemyli, Topse?

- Aš nežinau, kas yra mylėti. Man patinka tik ledinukai, štai ir viskas, - pasakė Topsė.

- Bet juk tu myli savo tėvelį ir motutę!

- Aš niekad jų neturėjau. Juk jūs tai žinote. Juk sakiau jums, panele Eva.

- O taip, žinau, - liūdnai atsakė Eva. - Bet argi tu neturi brolio arba sesers, arba tetos, arba...

- Nieko neturiu. Niekados nieko neturėjau.

- Bet, Topse, jeigu tu tik pasistengtum būti gera, tu galėtum...

- Kad ir kiek stengčiausi, vis tiek būčiau tik negrė, - atsakė Topsė. - Jeigu aš galėčiau nuplėšti savo odą ir tapti baltąja, tada tai tikrai pasistengčiau.

- Juk žmonės gali tave mylėti, nors tu ir juodukė, Topse. Panelė Ofelija mylėtų tave, jeigu tu būtum gera.

Topsė skambiai nusikvatojo, kaip visada, kai kuo nors netikėdavo.

- Nejaugi tu netiki? - paklausė Eva.

- Ne, ji negali manęs pakęsti todėl, kad aš negrė. Jai mieliau paliesti varlę negu mane. Niekas negali negrų mylėti, ir negrai negali nieko mylėti! O man, tiesą sakant, vis tiek pat, - atsakė Topsė ir ėmė švilpauti.

- Vargšė Topse, o aš myliu tave! - tarė Eva, staiga pajutusi siūbtelejusia gailėsčio bangą, ir padėjo savo baltą laibą ranką Topsei ant peties. - Aš myliu tave todėl, kad tu neturi nei tėvo, nei motinos, nei draugų, todėl, kad esi vargšas, pažemintas vaikas! Aš myliu tave ir noriu, kad tu būtum gera. Aš sunkiai sergu, Topse, ir manau, kad nebeilgai gyvensiu. Ir man labai skaudu, kad tu tokia negera. Norėčiau, kad tu dėl manęs pasistengtum gera būti - juk man taip maža beliko gyventi su tavimi.

Apskritos, skvarbios juodukės akys pasruvo ašaromis. Stambūs lašai palengva riedėjo vienas po kito ir krito ant baltos rankos. Topsė keliais suspaudė galvą ir ėmė raudoti.

- O brangioji Eva, brangioji panele, - tarė ji, - aš pasistengsiu, būtinai pasistengsiu! Aš niekad anksčiau apie tai nepagalvojau!

Sen Kleras nuleido užuolaidą.

- Eva man primena mano motiną, - pasakė jis panelei Ofelijai.

- Aš visad bodėdavausi negrais, - tarė panelė Ofelija. - Ir tai tiesa: man nepatikdavo, kai Topsė prisiliesdavo prie manęs. Bet aš nemaniau, kad ji tai pastebi.

- Nuo vaiko pasišlykštėjimo nepaslėpsite, - pasakė Sen Kleras. - Kad ir kokia būtų vaikams gera ir meili, niekad nesulauksite jų dėkingumo, kol jie jaus tą pasišlykštėjimą. Keista, bet taip jau yra.

- Nebežinau, kaip tą jausmą užgniaužti, - pridūrė panelė Ofelija. - Negrai man apskritai nemalonūs, o jau ypač ši mergiotė. Ką aš galiu padaryti, jeigu man šlykštu?

- O štai Eva, rodos, nugali pasišlykštėjimą.

- Ji kupina meilės! - tarė panelė Ofelija. - Norėčiau ir aš būti tokia, kaip ji. Iš jos aš daug ko galiu pasimokyti.

- Jau nebe pirmą kartą mažas vaikas pamoko vyresnius, - pasakė Sen Kleras.

MIRTIS

Apgaulingas jėgų antplūdis, laikinai palaikęs Evą, greit išseko. Vis rečiau ir rečiau verandoje skambėdavo jos lengvi žingsniai, vis dažniau ir dažniau ji gulėdavo krėsele prie atdaro lango, įsmeigusi didelės gilią akis į kylančias ir nusileidžiančias ežero bangas.

Diena jau slinko vakarop. Eva pusiau gulomis sėdėjo krėsele su atskleista knyga ant kelių, atsainiai padėjusi permatomus pirštus ant lapų, ir staiga verandoje išgirdo šaižų motinos balsą.

– Kokią dar šunybę iškrėtei, nenaudėle? Tu nuskynei gėles, ką?

Ir Eva išgirdo smarkų pliaukštelėjimą.

– Ak, šeimininke! Aš jas nuskyčiau panelei Evai! – pasigirdo Topsės balsas.

– Panelei Evai? Puikus pasiteisinimas! Tu manai, kad jai reikia tavo gėlių, niekam tikusi negre! Lauk iš čia!

Eva tučtuojau pašoko iš krėslo ir įbėgo į verandą.

- Mama, nesibark! Man mielos tos gėlės, duok man jas, aš jų noriu!

- Eva? Juk tavo kambarys dabar ir taip pilnas gėlių!

- Gėlių niekad nebūna per daug. Topse, atnešk man jas.

Topšė, kuri stovėjo niūri ir nuleidusi galvą, priėjo ir padavė gėles. Ji buvo neryžtinga ir drovi, viso jos įprastinio įnoringo gyvumo kaip nebūta.

- Kokia puiki puokštė! - pasakė Eva, apžiūrinėdama gėles.

Tiesą sakant, ji buvo ne tiek graži, kiek originali: tviskantis ryškiai raudonas snaputis ir balta japoniška rožė su blizgančiais lapeliais. Topsei, matyt, patiko tas spalvų kontrastas - ji rūpestingai sudėjo ir surišo gėles.

- Topse, tu puikiai parenki gėles, - pasakė Eva. - Štai tuščia vaza. Aš norėčiau, kad tu kasdien pri-skintum man puokštę.

Topšė dėkingu žvilgsniu pažvelgė į ją.

- Keista! - tarė Mari. - Kam gi tau jų reikia?

- Nagi šiaip sau, mama. Juk tu nesipriešinsi, jei Topšė paskins man gėlių, ar ne?

- Žinoma, ne. Tegul ji daro, ką tik tu nori, mie-
loji! Topse, girdi, ką tau sako jaunoji šeimininkė?
Žiūrėk, neužmiršk!

Topsė tūptelėjo ir nuleido akis. Ir kai ji apsigrėžė,
norėdama išeiti, Eva pastebėjo, kaip per jos tamsų
skruostą nuriedėjo ašara.

- Matai, mama, aš žinojau, kad vargšė Topsė nori
padaryti man ką nors gera, - pasakė Eva motinai.

- Niekai! Ji taip elgiasi tik todėl, kad mėgsta
priešgyniauti. Žino, kad jai neleidžiama gėlių skinti,
todėl ir skina. Štai ir viskas! Bet jeigu tu išigeidei,
kad ji skintų, tebus, kaip tu nori.

- Mama, man rodos, kad Topsė dabar nebe tokia,
kokia būdavo. Ji stengiasi būti gera mergaitė.

- Na, jai teks ilgai stengtis, kol tokia taps, -
pasakė Mari, su panieka nusijuokdama.

- Juk tu žinai, mama, kokia ji vargšė! Visi visada
ją tik skriaudė.

- Tik, esu tikra, jog ne čia, ne mūsų namuose.
Rodos, visi ją čia ir įkalbinėjo, ir prašė, ir mokė, visi
darė, ką galėjo, o ji vis tiek liko tokia pat niekam
tikusi ir visada tokia liks. Kad ir kiek stengtumeis,
vis tiek iš šio padaro nieko gera nebus.

- Bet, mama, juk didelis skirtumas būti auklė-
jamai taip, kaip aš, pavyzdžiui, tarp draugų, kurie

tik ir galvoja, kaip padaryti mane gerą ir laimingą, ir būti auklėjamai taip, kaip ji per visą tą laiką, kol pateko pas mus.

- Galbūt, - žiovaudama atsakė Mari. - Viešpatie, kaip karšta!

- Mama, aš norėčiau pasikirpti plaukus, - pasakė Eva. - Ir žinai, gan trumpai!

- O kam? - paklausė Mari.

- Norėčiau išdalyti juos draugams, kol pati dar pajėgiu tai padaryti. Pakviesk tetą, kad man juos nukirptų.

Mari garsiai pašaukė iš gretimo kambario panelę Ofeliją.

Panelei Ofelijai įėjus, mergaitė truputį pakilo nuo pagalvių ir, krestelėjusi savo ilgą auksinę garbaną, žaismingai tarė:

- Eikite šen, teta, apkirpkite avelę!

- Kas gi čia dabar? - paklausė Sen Kleras, kuris tuo metu grįžo į kambarį, nešdamas Evai vaisių.

- Tėveli, aš noriu, kad teta pakirptų man plaukus; jų tiek daug, ir man labai karšta galvai. O, be to, norėčiau juos išdalyti atminimui.

Panelė Ofelija atnešė žirkles.

- Atsargiai, nesugadinkite, - tarė tėvas, - kirpkite iš apačios, kad nebūtų žymu. Evos garbanos - mano pasididžiavimas.

Sen Kleras suspaudė lūpas ir liūdnai žiūrėjo į nuostabias ilgas garbanas, kurios, atsiskyrusios nuo vaiko galvelės, viena po kitos krito ant Evos kelių. Ji kėlė jas, susimąščiusi žiūrėjo, suko aplink laibus piršteliu, kartkartėmis neramiai pažvelgdama į tėvą.

- O dabar norėčiau, kad pašauktumėte visus mūsų žmones. Turiu kai ką jiems pasakyti.

- Gerai, - klusniai pasakė Sen Kleras.

Panelė Ofelija pasiuntė pašaukti negrų, ir netrukus kambarys buvo pilnas tarnų.

Eva gulėjo ant pagalvių. Jos plaukai laisvai drakėsi aplink veidą, rausvos dėmės skruostuose dar labiau paryškino itin blyšką, liesą veidelį ir kūną. Didelės melsvos akys susimąščiusios stabelėdavo ties kiekvienu įėjusiuoju. Tarnai žvalgėsi vienas į kitą, dūsavo ir lingavo galvas. Buvo taip tylu tarsi per laidotuves.

Eva truputį pakilo ir ilgu rimtu žvilgsniu pasižiūrėjo į susirinkusius. Visi buvo liūdni ir prislėgti. Daugelis moterų įsikniaubusios į prijuostes.

- Aš nusiunčiau jūsų pakviesti, mieli draugai, - tarė Eva, - nes myliu jus. Jūs visada buvote man geri, ir aš noriu jums kai ką padovanoti, kad prisimintumėte mane. Kiekvienam iš jūsų aš padovanočiau savo plaukų garbaną...

Negrai verkdami ir raudodami apsupo mažąją ligonę ir ėmė iš jos rankų paskutinį jos meilės ženklą.

Bijodama, kad šis susijaudinimas nepakenktų mergaitei, kiekvienam, gavusiam garbaną, panelė Ofelija duodavo ženklą išeiti iš kambario.

Pagaliau visi išėjo, išskyrus Tomą ir auklę.

- Štai, dėde Tomai, - pasakė Eva, - kokia puiki garbana tau. Ir tau, mano brangioji, geroji, mieloji aukle! - pridūrė ji, meiliai apkabindama savo senąją auklę.

- O panele Eva, kaip aš gyvensiu be jūsų, kaip gyvensiu! - sušuko auklė. - Juk be jūsų čia bus taip tuščia! - Ir ji ėmė graudžiai raudoti.

Panelė Ofelija ją ir Tomą švelniai išvedė pro duris, manydama, kad daugiau nieko nėra kambaryje, bet atsigręžusi pamatė stovinčią Topsę.

- O iš kur tu? - staiga paklausė ji.

- Aš visą laiką čia buvau, - atsakė Topsė, šluos-tydamasi ašaras. - O panele Eva, aš visada buvau

bloga mergaitė! Bet nejaugi jūs man nieko neduosite?

- O kaipgi, vargšė Topse! Duosiu ir tau. Štai... Kiekvieną kartą pažvelgusi į garbaną, prisimink, kad aš mylėjau tave ir norėjau, kad būtum gera mergaitė!

- O panele Eva! Aš stengiuos, - rimtai atsakė Topsė, - bet, Dieve mano, kaip sunku būti gerai! Matyt, todėl, kad dar neįpratau.

Topsė užsidengė veidą prijuoste, o panelė Ofelija tyliai išvedė ją iš kambario, slepiančią ant krūtinės brangiąją garbaną.

Visiems išėjus, panelė Ofelija uždarė duris. Kol vyko ši scena, garbingoji ledi nubraukė ne vieną ašarą.

Sen Kleras vis dar sėdėjo, užsidengęs veidą rankomis.

- Tėveli, - meiliai tarė Eva, paliesdama jo ranką. Jis krūptelėjo, bet neatsiliepė.

- Mielas tėtuši! - pasakė Eva.

- O man tu nedavei garbanos, Eva, - liūdnai šypsodamasis, tarė tėvas.

- Jos visos tavo, tėveli, - atsakė ji, - tavo ir mamos. Ir brangiajai tetai turėsite duoti jų tiek, kiek ji panorės. Aš tik mūsų vargšus žmones norė-

jau jomis apdalyti, nes žinai, tėveli, kai manęs nebebus, visi juos gali užmiršti...

Sen Kleras daugiau nepratarė nė žodžio.

Evos jėgos greit seko. Nebeliko jokios vilties. Jos puikus miegamasis virto ligoninės palata, o panelė Ofelija dieną ir naktį ją slaugė, ir tik dabar namiškiai galėjo įvertinti jos sugebėjimus. Ji turėjo tokias miklias rankas, tokias pastabias akis, taip mokėjo pašalinti visus ligos sukeltus nemalonumus, viską atlikti laiku, turėjo tokią blaivią galvą ir aišką protą, taip puikiai atsimindavo visus gydytojo nurodymus, jog niekas negalėjo jos pavaduoti. Nerūpestingi pietiečiai, gūžčioję pečiais dėl jos mažų keistybės, turėjo pripažinti, kad dabar šeimoje ji tapo reikalingiausiu žmogumi.

Dėdė Tomas irgi dažnai būdavo Evos kambaryje. Mergaitę labai kankindavo nervinis nerimas, ir ji geriau jausdavosi, kai ją nešiodavo ant rankų. Ir Tomui būdavo didžiausias džiaugsmas čia kambaryje, čia verandoje nešioti ant pagalvės jos gležną kūnelį. O kai mergaitė iš ryto pasijusdavo guvesnė, ir iš ežero pūsdavo gaivinantis vėjas, jis kartais išnešdavo ją į sodą po apelsinmedžiu arba atsisėdavo ant seno jų mėgstamo suolo.

Tėvas irgi dažnai ją nešiodavo, bet buvo silpnėnis už Tomą, ir, kai jis pavargdavo, Eva sakydavo jam:

- Tėveli, tegul Tomas mane paima! Vargšelis, jam taip patinka mane nešioti. Tai visa, kuo jis gali man patarnauti, o jis taip nori padaryti man ką nors gera.

- Ir aš, Eva! - sakydavo tėvas.

- Bet tu, tėveli, ir taip daug gero darai. Tu man skaitai, tu sėdi su manim per naktis, o Tomas gali mane tik nešioti ir dainuoti. Ir aš žinau, kad jam tai lengviau negu tau. Jis toks stiprus!

Ne vien Tomas troško kuo nors patarnauti Evai, kiekvienas negras stengėsi jai parodyti savo širdį, kiekvienas darė tai, ką galėjo.

Vargšė auklė visa širdimi veržėsi prie savo mylimosios. Bet ji neturėjo progos aplankyti jos nei dieną, nei naktį, nes Mari ėmė kankinti nemiga, o kai ji nemiegodavo, tai ir niekam kitam buvo nevalia miegoti. Dvidešimt kartų per naktį ji žadindavo auklę, reikalaudama įtrinti kojas arba suvilgyti kaktą, arba surasti jos nosinę, arba sužinoti, koks ten triukšmas Evos kambaryje, arba nuleisti užuolaidą, nes esą per šviesu, arba pakelti užuolaidą, kad jau per tamsu, o dieną, kai auklė norėdavo eiti pas savo auklėtinę, Mari su nepaprastu išradingumu

sugalvodavo jai įvairiausių darbų, ir šiai tik vogčiomis pavykdavo pasimatyti su Eva.

- Aš jaučiu, kad dabar mano didžiausia pareiga - kuo rūpestingiausiai saugoti savo sveikatą, - sakė Mari. - Aš ir taip jau esu labai silpna, o čia dar reikia slaugyti mielą vaikelį.

- Štai kaip, mano brangioji? - tarė Sen Kleras. - O aš maniau, kad mūsų pussėsėrė išvadavo jus nuo šių rūpesčių.

- Kalbate kaip visi vyrai, Sen Klerai, tarsi motiną galima būtų išvaduoti nuo rūpesčių, kai jos vaikas taip sunkiai serga! Vis tiek niekas nežino, kiek aš kenčiu. Aš to negaliu taip lengvai pergyventi, kaip jūs.

Sen Kleras nusišypsojo. Jūs turite jam atleisti, kad tokią valandą jis neištvėrė nenusišypsojęs. Tuo metu jis dar galėjo šypsotis! Eva merdėjo taip giedrai ir ramiai, jog neįmanoma buvo įsivaizduoti artėjant mirtį. Mergaitė nejautė skausmų - tai buvo ramus ir laipsniškas jėgų išsekimas, nepastebimai didėjęs diena po dienos.

Geriau už visus Evos svajones ir nuojautas žinojo jos ištikimasis Tomas. Ji pasakodavo jam viską, ko nenorėdavo sakyti tėvui, kad jis neimtų nerimauti.

Pagaliau Tomas net nebenakvojo savo kambaryje, o gulėdavo verandoje, kad vos pašauktas galėtų atskubėti.

- Dėde Tomai, kodėl tu susigalvojai miegoti kur papuola, kaip benamis šunelis? - pasakė panelė Ofelija. - Aš maniau, kad tu esi vienas tų padorių žmonių, kurie mėgsta miegoti savo lovoje.

- Taip, žinoma, panele Fele, - paslaptینگai atsakė Tomas. - Bet dabar...

- O kas gi dabar?

- Kalbėkime tyliau: ponas Sen Kleras gali išgirsti. Žinote, panele Fele, šią naktį kas nors turi budėti.

- Dėde Tomai, argi panelė Eva tau pasakė, kad ji šiandien jaučiasi blogiau negu paprastai?

- Ne, bet šįryt ji pasakė man, kad jos valanda artėja.

Šitas panelės Ofelijos ir Tomo pasikalbėjimas įvyko vakare tarp dešimtos ir vienuoliktos; ruošdamasi gulti, panelė Ofelija nuėjo uždaryti durų iš lauko pusės ir rado Tomą, išsitiesusį verandoje ant slenksčio.

Panelė Ofelija nebuvo nervinga arba per daug jautri, bet iškilmingi Tomo žodžiai ją paveikė. Visą vakarą Eva buvo nepaprastai linksma ir guvi, sėdėjo lovoje, žiūrinėjo savo žaislelius ir skirstė kiekvienam

savo draugui tą ar kitą daiktą. Jos judesiai pagyvėjo, balsas pasidarė skambesnis ir natūralesnis negu pastarosiomis savaitėmis. Vakare ją aplankė tėvas. Jam pasirodė, kad ji ir vėl tokia pat, kokia buvo anksčiau, prieš susirgdama, ir, pabučiavęs ją nakčiai, pasakė paneli Ofelijai:

- Pussesere, mums dar pavyks ją išgelbėti. Ji jaučiasi daug geriau.

Ir jis išėjo, pirmą kartą po daugelio savaičių pajutęs širdyje tokį palengvėjimą.

Bet vidurnaktį Evos kambaryje pasigirdo kažkieno greiti žingsniai. Tie žingsniai buvo panelės Ofelijos, pasiryžusios budėti ligi ryto. Vidurnaktį ji pastebėjo mergaitės veide tai, ką patyrusios slaugės vadina „krize“. Ji greit atidarė duris, ir Tomas, kuris visą laiką buvo pasiruošęs, tuoj pašoko ant kojų.

- Skubėk daktaro, Tomai! Negaišk nė minutėlės! - pasakė panelė Ofelija ir pasibeldė į Sen Klero kambario duris.

- Pusbroli, eikite šen!

Šie žodžiai suskambo Sen Klero širdyje kaip žemės grumstas, krintąs ant karsto antvožo. Jis pašoko, akimirksniu buvo jau kambaryje ir pasilenkė prie Evos, kuri kuo ramiausiai miegojo.

Ką gi jis pamatė? Kodėl apmirė jo širdis? Nei jis, nei panelė Ofelija nepratarė nė žodžio. Tegul atsakotais, kas matė tą išraišką brangiame mirštančiojo veide, tą neparašomą, beviltišką, abejonių nekeliančią išraišką, kuri sako, kad tavo mylimas asmuo jau nebepriklauso tau.

Mergaitės veide nebuvo jokių aiškių mirties žymių. Jis buvo tyras ir didingas. Sen Kleras ir panelė Ofelija taip tyliai stovėjo prie jos, jog atrodė, kad laikrodis per garsiai tiksi. Po valandėlės Tomas grįžo su gydytoju. Daktaras pažvelgė į Evą ir taip pat sustojo nebylus, kaip ir visi kiti.

– Kada prasidėjo ši permaina? – tyliai, pašnabždomis paklausė jis panelę Ofeliją.

– Apie vidurnaktį, – atsakė ji.

Gydytojui atvykus, Mari pabudo ir skubiai įbėgo iš gretimo kambario.

– Ogiustenai!.. Ofelija! Kas atsitiko?.. – sušuko ji.

– Tyliau! – kimiai pasakė Sen Kleras. – Ji miršta!

Išgirdusi šiuos žodžius, auklė nubėgo žadinti tarnų. Netrukus visi jau buvo ant kojų. Šmėsčiojo žiburiai, aidėjo baimingi žingsniai, pro įstiklintas duris žvilgčiojo ašaroti veidai. Sen Kleras nieko negirdėjo ir nepastebėjo – jis tik matė, kaip keičiasi miegančios mergaitės veidas.

- O, jeigu ji dar kartą pabustų ir ką nors pasakytų!.. - sušnabždėjo jis.

Ir, pasilenkęs prie jos, tarė jai į ausį:

- Eva, mieloji!

Didelės mėlynos akys atsimerkė, veide sušvito šypsena. Ji pabandė pakelti galvą ir prabilti.

- Eva, ar tu dar pažįsti mane?

- Mielas tėveli! - pratarė ji ir, sukaupusi paskutines jėgas, apkabino jo kaklą. Bet jos rankos tučtuojau nusviro, ir kai Sen Kleras pakėlė jos galvą, jis pamatė, kaip mirties drebulys perbėgo mergaitės skruostais. Ji stengėsi atsikvėpti ir pakėlė aukštyn savo mažas rankeles.

- Dieve, kaip baisu! - sušuko Sen Kleras, nusigręžė ir, nesuvokdamas, ką daręs, suspaudė Tomui ranką. - O Tomai, drauguži mano, aš to nepakelsiu...

Tomas savo delnuose spaudė šeimininko ranką. Juodais jo skruostais riedėjo ašaros.

- Melskis, kad visa tai greičiau baigtųsi, - pasakė Sen Kleras. - Širdis plyšta, žiūrint į jos kančias!

- Viskas baigta! Ačiū Viešpačiui, viskas baigta, mielasis šeimininke, - atsakė Tomas. - Pažvelkite į ją.

Sunkiai alsuodama, mergaitė gulėjo ant pagalvių. Ji duso, jos didelės tyros akys žiūrėjo aukštyn

ir stingo. Bet veidas spinduliavo tokia didybe, jog sielvartingos raudos nutilo. Visi, užgniaužę kvapą ir tylėdami, susispietė aplink ją.

- Eva, - švelniai pašaukė ją Sen Kleras.

Bet ji jau nebegirdėjo. Jos veide švietė saulėta šypsena.

Po kelių minučių Eva užgeso.

ATSISVEIKINIMAS

Statulėlės ir paveikslai Evos kambaryje buvo apdengti baltais uždangalais. Girdėjosi tramdomi atodūšiai ir tylūs žingsniai, o šviesa ramiai sklido pro pusiau nuleistas užuolaidas.

Lova buvo apgaubta baltu šydu. Ten ilsėjosi mažas trapus kūnelis, užmigęs amžinu miegu.

Eva buvo aprenpta kuklia balta suknele, kurią ji taip mėgo. Pro užuolaidas skverbėsi rausvi spinduliai, jaukia šviesa apgaubdami mirtinu šalčiu sustingusį veidelį. Ilgos blakstienos švelniai gulė ant skaisčių skruostų; galva truputį pasvirusi į šoną, tarsi mergaitė ką tik būtų užmigusi.

Sen Kleras stovėjo, sukryžiaęs rankas, ir žiūrėjo į ją. Kas pasakys, apie ką jis galvojo? Nuo tos valandos, kai kambaryje buvo ištarti žodžiai: „Ji mirė“, viską apgaubė baidanti tamsa. Jis girdėjo balsus aplink save; kažkas jį klausinėjo, ir jis atsakydavo; bet kai jį paklausė, kada norėtų laidoti ir kur, jis nekantriai atsakė, kad jam vis tiek.

Adolfas ir Roza sutvarkė kambarį. Abu jie buvo lengvabūdiški, nerūpestingi ir vaikiški, bet turėjo gerą širdį ir buvo labai jautrūs. Ruošai vadovavo panelė Ofelija, bet Adolfo ir Rozos rankos viskam suteikė švelnumo, poetiškumo; iš mirusios kambario buvo pašalinta visa, kas niūru ir slogu ir kas taip būdinga laidotuvėms Naujojoje Anglijoje.

Kaip ir anksčiau, ant visų lentynėlių stovėjo gėlės – baltos, gležnos, kvapios – su puikiais nusvirusiais vainiklapiais. Ant balta staltiese apdengto Evos stalo buvo pastatyta jos mėgstama vaza su vienu vieninteliu neprasiskleidusiu baltos pilnavidurės rožės žiedu. Adolfas ir Roza su tuo nepaprastu skoniu, kuris įgimtas jų rasei, ilgai dėliojo drapiruočių ir užuolaidų klostes.

Ir dabar, kai Sen Kleras stovėjo susimąstęs prie dukters lovos, Roza vėl tyliai įėjo į kambarį su pintine baltų gėlių. Pamačiusi Sen Klerą, ji pagarbiai pasitraukė atgal. Bet, supratusi, kad jis jos nepastebi, priėjo ir ėmė dėlioti gėles aplink mirusiąją. Sen Kleras tartum sapne matė, kaip ji į mažą rankelę įspraudė puikią jazminų šakelę, o likusiomis gėlėmis nuostabiai skoningai papuošė lovą.

Durys vėl atsidarė, ir patinusiomis nuo ašarų akimis, kažką nešdama po prikyšte, pasirodė Topsė.

Roza piktai pamojo ranka, bet Topsė vis tiek įėjo į kambarį.

- Išeik iš čia, - šiurkščiai ir griežtai sušnabždėjo Roza. - Tau čia nėra kas veikti!

- Leisk man įeiti! Aš atnešiau gėlę... tokią gražią! - pasakė Topsė, tiesdama pusiau prasiskleidusį arbatinės rožės žiedą. - Leisk man padėti tik vieną, tik šį vieną žiedą!

- Nešdinkis! - dar įsakmiau tarė Roza.

- Palik ją! - sušuko Sen Kleras, staiga treptelėjęs koja. - Ji gali įeiti. Tegul įeina.

Rozai teko nusileisti, ir Topsė, priėjusi arčiau, padėjo gėlę prie mirusios kojų. Ir staiga, beviltiškai pravirkusi, suklupo ant grindų prie lovos ir ėmė garsiai raudoti.

Į kambarį įbėgo panelė Ofelija. Ji bandė ją pakelti ir nuraminti, bet viskas buvo veltui.

- O panele Eva! Panele Eva! Aš irgi noriu mirti! Aš irgi noriu!

Ji šaukė laukiniu ir veriančiu balsu. Į mirtinai išblyškusį Sen Klero veidą siūbtelėjo kraujas, ir pirmą kartą po Evos mirties iš jo akių ištryško ašaros.

- Kelkis, vaikeli, - švelniai tarė panelė Ofelija. - Nešauk taip. Nereikia... Eva dabar laiminga...

- Bet aš jos niekad nebepamatysiu! - sušuko Topsisė. - Aš niekad jos daugiau nebematysiu!

Ir Topsisė vėl ėmė raudoti.

Keletą akimirksnių visi stovėjo tylėdami.

- Ji sakė, kad myli mane! - tarė Topsisė. - O kas gi man daryti? Dabar nieko jau nebeliko, ničnieko!

- Didelė nelaimė, tai tiesa! - pasakė Sen Kleras. - Bet, pussesere - kreipėsi jis į panelę Ofeliją - pabandykite kaip nors vargšėlę nuraminti.

- Ir kam aš gimiau! - raudėjo Topsisė. - Aš nenorėjau gimti, nenorėjau! Kokia iš to nauda...

Panelė Ofelija meiliai, bet griežtai pakėlė ją ir išvedė iš kambario. Panelės Ofelijos akyse irgi blizgėjo ašaros.

- Topse, vargšas mano vaikelį, - tarė ji, nusivedusi Topsisę į savo kambarį. - Nereikia taip kalbėti! Aš mylėsiu tave, nors esu visiškai ne tokia, kaip brangioji Eva, bet iš jos pasimokysiu mylėti savo artimuosius. Dabar aš galiu tave pamilti... Aš jau myliu tave ir padėsiu tau užaugti gera mergaitę.

Panelės Ofelijos balsas pasakė daugiau negu jos žodžiai, o dar daugiau bylojo ašaros, riedančios jai per skruostus. Ir nuo šios akimirkos ji visiškai pavergė Topsisę.

Kuri laiką kambaryje buvo girdėti vien tylus šnabždesys ir žingsniai – tai draugai vienas po kito ėjo pažvelgti į mirusiąją. Paskui buvo atneštas karstelis... Prie durų privažiudavo kariatos, įeidavo ir atsisėdavo pašaliniai. Šmėsčiojo balti šalikai ir juodi gedulo raiščiai... Sen Kleras gyveno, vaikščiojo, judėjo kaip žmogus, kuriam ašarų jau nebeliko. Iki paskutinės minutės matė vien auksaspalvę galvelę karste, paskui kaip ją kažkas uždengė drobule, ir užsivožė karsto viršus... Drauge su kitais jis žengė į sodo gale esantį kampelį, prie samanoto suolo, kur ji taip dažnai čiauškėdavo, dainuodavo ir skaitydavo kartu su Tomu, ir kur dabar buvo iškasta duobė... Sen Kleras stovėjo prie jos krašto ir abejingai žiūrėjo žemyn. Matė, kaip nuleido karstelį... Ir kai ėmė kristi žemė, kai kapas jau buvo sukastas, jis negalėjo patikėti, kad ten yra jo duktė, jo Eva, su kuria jis išskirtas amžinai.

Paskui visi išsivaikščiojo ir grįžo ten, kur jos jau niekada nebebus. Mari langų užuolaidos buvo nuleistos. Gulėdama lovoje, ji nepaguodžiamai, beviltiškai rauduoja ir kas minutė šaukėsi tarnų, neleisdama jiems nė išsiverkti. Ji buvo tvirtai įsitikinusi, kad tik ji viena išgyvena tokį sielvartą, kad

niekas pasaulyje nejaučia, negali ir nenori pajusti to, ką jaučia ji.

– Sen Kleras neišliejo nė vienos ašaros! – sakė ji. – Jis jos nemylėjo. Tiesiog nuostabu, koks jis kietširdis ir bejausmis. Tai ar gali jis atjausti mane!

Išorėn prasiveržęs skausmas taip dažnai apgauna, jog daugelis vergų iš tikrųjų pagalvojo, kad Mari galbūt savo dukters gailisi labiau negu visi kiti, ypač kai ją ištiko isteriški priepuoliai ir ji nusiuntė pakviesti daktaro, dar pareiškusi, kad tuoj mirsianti. Visi lakstė šen ir ten, nešiojo butelius karšto vandens, šildytos flanelės pavilgus; kilo toks baidus sąmyšis ir susigrūdimas, jog, tiesą sakant, tarnams nebuvo kada sielvartauti.

O Tomas visa širdimi linko prie savo šeimininko. Visur, kur tik Sen Kleras žengdavo, Tomas susimąstęs ir nuliūdęs sekdamas iš paskos. Ir kai Sen Kleras išblyškęs ir nebylus sėdėdavo Evos kambary, jo sustingusiose sausose akyse Tomas įžvelgdavo daugiau skausmo, negu visuose Mari vaitojimuose ir raudose.

Po kelių dienų Sen Klerų šeima sugrįžo į miestą. Sielvarto iškankintas Ogiustenas nusprendė pakeisti aplinką, kad bent kiek galėtų išsivaduoti iš slegian-

čių minčių. Ir štai jie paliko sodą su nedideliu kape-
liu, vilą ir grįžo į Naująjį Orleaną.

Sen Kleras ilgai vaikštinėdavo gatvėmis tikėda-
masis, kad gyvenimo triukšmas ir nauji išpūdžiai
nustelbs jo liūdesį. Ir tie, kurie sutikdavo jį gatvėje
arba kavinėje, tik iš gedulo raiščio suprasdavo, kad
jis neteko brangaus asmens, nes šiaip šypsodavosi ir
kalbėdavosi, skaitydavo laikraščius, domėjosi poli-
tika ir savo reikalais. Ir kas galėjo žinoti, kad po šia
nerūpestinga šypsena slepiasi kapų tamsos kupina
širdis!

- Sen Kleras labai keistas žmogus, - skundėsi
Mari panelei Ofelijai. - Aš visada maniau, kad jeigu
jis ką nors myli, tai tik mūsų vargšėlę Evą. Bet, pasi-
rodo, jis labai greit ją užmiršo. Aš net negaliu jo
priversti pakalbėti apie ją. Tikrai maniau, kad bent
šiuo atžvilgiu jis bus daug jautresnis!

- Upės vanduo ramiausias ten, kur giliausia, -
reikšmingu balsu pasakė panelė Ofelija.

- O, aš tuo netikiu! Tai vien tušti plepalai. Jei
žmogus geba giliai jausti, jis parodo savo jausmus,
negali jų nuslėpti. Giliai jausti - didelė nelaimė!
Norėčiau būti tokia, kaip Sen Kleras. Aš taip ken-
čiu dėl savo begalinio jautrumo!

- Šeimininke, juk ponas Sen Kleras taip sulyso, beliko vieni griaučiai! Girdėjau, kad nieko nebevalgo, - tarė auklė. - Aš žinau, kad jis negali panelės Evos užmiršti. Juk niekas negali jos užmiršti, mūsų mielos mažytės! - pridūrė ji, šluostydamosi ašaras.

- Šiaip ar taip, bet manęs jam visai negaila, - nesiliovė Mari. - Jis nepratarė man nė vieno švelnaus žodžio, o juk privalo žinoti, kad motinos širdis daug jautresnė už tėvo širdį.

- Kiekvienam atrodo, kad jo skausmas didžiausias, - griežtai tarė panelė Ofelija.

- Niekas nežino, ką aš jaučiu. Tik viena Eva mane suprasdavo, bet jos jau nebėra!

Ir, atsirėmusi į kėdės atkaltę, Mari ėmė nepaguo-džiamai raudoti.

Tuo metu Sen Klero kabinete vyko visai kitoks pokalbis.

Tomas, kuris susirūpinęs visuomet sekiojo paskui savo šeimininką, matė, kaip Sen Kleras prieš kelias valandas užsidarė savo kabinete. Nesulaukęs jo išei-nant, jis nusprendė pagaliau pats užėiti. Kambario gilumoje Sen Kleras gulėjo ant sofos, įsikniaubęs veidu į pagalvę. Tomas priėjo ir atsistojo greta. Jis nesiryžo prabilti ir, taip jam bedelsiant, Sen Kleras staiga pakėlė galvą. Kilnus, pilnas liūdesio Tomo

veidas, maldaujanti, meilės kupina išraiška privertė ją paimti Tomą už rankos ir priglausti prie jos savo kaktą.

- O Tomai, drauguži, dabar man visas pasaulis tuščias!

- Žinau, žinau, šeimininke, - tarė Tomas. - Bet tikėkite Dievą, jis padės jums iškentėti šį sielvartą.

- Dėkui, mano drauge! O dabar palik mane vieną. Kitą kartą daugiau pasikalbėsime.

Tomas tyliai išėjo iš kambario.

NEBUVO LEMTA!

Sen Klerų namuose slinko savaitė po savaitės. Toje vietoje, kur nuskendo mažoji valtelė, ir toliau kaip visados vilnijo gyvenimo bangos.

Sen Kleras anksčiau nė nepastebėdavo, kad gyvenime visi jo interesai ir viltys buvo sutelktos į dukterį. Tik Evos labui jis tvarkė savo piniginius reikalus, Evai skyrė savo laiką. Jis buvo taip įpratęs viską daryti tik Evos labui – pirkti, ką nors keisti, įrengti – jog dabar, kai jos nebebuvo, rodė, neliko jokio tikslo apie ką nors galvoti arba ką nors veikti.

Grįžęs į Naująjį Orleaną, Sen Kleras netrukus ėmė rūpintis suteikti Tomui laisvę. Beliko sutvarkyti visus formalumus, ir Tomas būtų buvęs laisvas. O tuo metu jis kasdien vis labiau ir labiau prisirišdavo prie Tomo, kuris šiame pasaulyje jam primindavo Evą. Jis nuolat reikalaudavo, kad Tomas būtų šalia jo, ir, nors buvo užsidaręs ir slapus, dažnai, Tomui esant, galvodavo balsu. Nenuostabu, kad Tomas visad su meile ištikimai visur lydėdavo savo jaunąjį šeiminką.

- Žinai ką, Tomai, - pasakė Sen Kleras po dienos, kai pradėjo rūpintis jo išlaisvinimu, - noriu padaryti tave laisvu žmogum. Taigi susidėk daiktus ir ruoškis į Kentukį.

Tomo veidas nušvito iš džiaugsmo. Jis pakėlė į dangų rankas ir karštai sušuko:

- Garbė tau, Viešpatie!

Sen Kleras nuliūdo. Jis nesitikėjo, kad Tomas taip lengvai gali su juo išsiskirti.

- Argi tau bloga pas mus gyventi? Ko gi tu taip džiaugies? - šaltai paklausė Sen Kleras.

- O ne, šeimininke! Aš džiaugiuosi ne dėl to, kad paliksiu jus, o dėl to, kad būsiu laisvas! Štai kuo aš džiaugiuosi!

- Na, sakyk, Tomai, ar tau neatrodo, kad vergijoje tu gyvenai geriau, nei gyvensi laisvėje?

- Ne, žinoma, ne, pone Sen Klerai! - tvirtai atsakė Tomas. - Žinoma, ne!

- Juk savo rankų darbu tu negalėsi tiek uždirbti, kad gyventum, valgytum ir rengtumeis taip, kaip pas mane.

- Aš tai žinau, pone Sen Klerai. Šeimininkas man per daug geras. Ir vis dėlto, šeimininke, geriau turėti kad ir menkus drabužius, bet savus, nors ir prastą namelį, bet savą. Argi ne tiesa, šeimininke?

- Galbūt ir taip, Tomai. Po mėnesio galėsi išvažiuoti, - šiek tiek su apmaudu pridūrė Sen Kleras. - Iš tikrųjų, kodėl gi tau neišvažiavus? - paklausė jis linksmesniu balsu. Ir atsistojęs ėmė vaikščioti po kambarį, bet atvykę svečiai nutraukė šį pokalbį.

Mari išgyveno Evos netekimą lygiai taip, kaip ji išgyvendavo viską. O kadangi ji nuostabiai mokėjo visus paversti nelaimingais, jeigu ją ištikdavo kokia nelaimė, tad jos tarnaitės turėjo nemaža pagrindo apgailestauti, kad mirė Eva, kurios pastangos ir švelnus užtarimas dažnai išvadudavo jas nuo žiaurių bei egoistiškų jos motinos reikalavimų. Ypač skaudžiai sielvartavo vargšė senoji auklė, atskirta nuo savo šeimos - jai Eva buvo vienintelė paguoda. Ji verkė dieną ir naktį, mažiau rūpinosi ponia Sen Kler negu anksčiau ir dėl to ant savo vargšės galvos nuolat užsitraukdavo jos rūstybę.

Panelė Ofelija irgi skaudžiai išgyveno Evos mirtį, bet jos geroje ir kilnioje širdyje tas skausmas davė gerų vaisių. Panelė Ofelija tapo švelnesnė, jautresnė. Dar nuoširdžiau pradėjo mokyti Topšę, nebesiraukydavo, kai ši ją paliesdavo, ir apskritai jau nebejautė jai pasišlykštėjimo. Topsė ne iš karto virto angeliuku, bet Evos gyvenimas ir mirtis labai ją paveikė. Išnyko jos abejingumas, gimė viltis, troškimai, noras

veržtis į tai, kas gera. Šis noras kildavo staiga ir greit vėl atslūgdavo. Topsė nuolat klysdavo iš tiesaus kelio, bet vis dažniau į jį sugriždavo.

- Mergaitė padarė geroką pažangą, - kartą pasakė Sen Klerui panelė Ofelija. - Aš labai daug iš jos tikiuosi. Bet, Ogiustenai, - pridūrė ji, paliesdama jo petį, - noriu žinoti, kieno ji - mano ar jūsų?

- Aš ją padovanojau jums, - atsakė Ogiustenas.

- Žodžiais, taip, bet aš norėčiau, kad ir įstatymiškai ji man priklausytų, - pareiškė panelė Ofelija. - Neverta jos nė auklėti, jeigu negalėsiu išvaduoti jos iš vergijos. Ir jeigu jūs iš tikrųjų norite atiduoti ją man, parašykite dovanojimo aktą ar kitos formos dokumentą.

- Gerai, - atsakė Sen Kleras. - Parašysiu.

Jis atsisėdo ir ėmė skaityti laikraštį.

- Bet aš norėčiau, kad jūs dabar jį parašytumėte, - neatstojo panelė Ofelija.

- Ko gi jūs taip skubate?

- Niekada nereikia atidėti rytdienai to, ką galima padaryti tuojau, - atsakė panelė Ofelija. - Štai popierius, rašalas ir plunksna, rašykite!

Sen Kleras, kaip ir daugelis jo būdo žmonių, nemėgdavo, jei kas reikalautavo padaryti ką nors

tuoju pat, todėl panelės Ofelijos primygtinis prašymas pasirodė jam labai nemalonus.

- Ko jūs skubate? - paklausė jis. - Ar jums negana mano žodžio?

- Noriu, kad šis reikalas būtų sutvarkytas, - atsakė panelė Ofelija. - Juk galite numirti, subankrutuoti, o tada Topsė bus parduota iš varžytynių.

- Toli numatote! Na, jeigu jau patekau į jankių rankas, man belieka tik nusilenkti.

Sen Klerui gerai buvo žinomi visi formalumai; ilgai netrukdamas, jis parašė dovanojimo aktą stambiomis eikliomis raidėmis ir parašą baigė grakščiu brūkštelėjimu.

- Na, štai juodu ant balto, panele Vermont! - tarė jis, duodamas jai popierių.

- Gerutis! - šypsodamasi pasakė panelė Ofelija. - O ar nereikia dokumento patvirtinti liudininko parašu?

- O Dieve, kokia kančia! Mari!.. - pašaukė jis, atidarydamas duris į žmonos kambarį. - Pusseserė nori turėti tavo autografą. Pasirašyk štai čia apačioje.

- Kas čia? - paklausė Mari, akimis permesdama popierių. - Keista! Aš maniau, kad pusseserė tokia dievobaiminga ir pamaldi, jog vergvaldystę laiko

nuodėme. Na, jeigu jau taip pamilote tą mergaitę, mielai patenkinsiu jūsų norą.

Ir Mari atsainiai pasirašė.

- Štai dabar ji yra jūsų ir kūnu, ir siela, - paduodamas panelei Ofelijai dokumentą, pasakė Sen Kleras.

- Nė kiek ne daugiau kaip anksčiau, - atšovė panelė Ofelija. - Bet dabar aš galiu jai padėti ir ją globoti.

- Gerai, gerai! Taigi ji priklauso jums pagal įstatymą, - nusišypsojo Sen Kleras ir, grįžęs į svetainę, vėl ėmėsi laikraščio.

Panelė Ofelija, nemėgusi Mari draugystės, nusekė paskui jį, pirma rūpestingai paslėpusi dokumentą, atsisėdo į krėslą ir pradėjo megzti. Paskui staiga paklausė:

- Ogiustenai, ar jūs davėte kokių nurodymų, kaip pasielgti su vergais jūsų mirties atveju?

- Ne, - atsakė Sen Kleras, skaitydamas toliau.

- Jeigu taip, tai dėl jūsų nerūpestingumo gali prasidėti žiauri tironija.

Sen Kleras irgi dažnai taip pagalvodavo, bet atsainiai atsakė:

- Taip, netrukus ketinu duoti nurodymus.

- Kada? - paklausė panelė Ofelija.

- Šiomis dienomis.

- O kas, jeigu jūs anksčiau numirsite?

- Kas gi atsitiko, pussesere? - paklausė Sen Kleras ir, padėjęs laikraštį į šalį, nustebusiomis akimis pažvelgė į ją. - Nejaugi pastebėjote manyje geltonojo drugio ar choleros žymės? Kodėl jūs taip uoliai rūpinatės mano priešmirtinių reikalų tvarkymu?

- „Mirtis ateina mūsų pasiimti ir pačiame žydėjime“, - pasakė panelė Ofelija.

Sen Kleras pakilo, padėjo laikraštį ir palengva priėjo prie atvirų verandos durų, norėdamas užbaigti nemalonų pokalbį. Jis nesąmoningai pakartojo: „Mirtis“, pasirėmė ant turėklų ir ėmė žiūrėti, kaip kyla ir krinta fontano vandens srovė. Ir tarsi pro miglą matė kieme gėles, medžius, vazas ir mintimis kartoję paslaptinę žodį, tokį įprastą visų mūsų lūpose ir vis dėlto turintį tokią baisią galią: „Mirtis“.

„Keista, - galvojo jis, - kad yra toks žodis ir egzistuoja toks reiškiny, o mes visada tai pamirštame. Šiandien žmogus gyvena veržlus, gražus, kupinas vilčių ir troškimų, o rytoj tavęs nėra, visiškai nebėra ir niekad nebebus!“

Jis užsisvajojęs vaikščiojo po verandą ir atrodė visiškai paskendęs savo mintyse. Dėdei Tomui teko

dusyk pakartoti, kad jau buvo kvietimas arbatos, kol pagaliau Sen Kleras atsitokėjo.

Geriant arbatą, Sen Kleras buvo išsiblaškęs ir susimąstęs. Paskui jis tylėdamas nuėjo paskui Mari ir panelę Ofeliją į svetainę.

Mari atsigulė ant sofos, apgaubtos šilkiniais šydu, saugančiu nuo moskitų, ir netrukus kietai užmigo.

Panelė Ofelija tylėdama mezgė. Sen Kleras atsisėdo prie pianino, paskambino keletą akordų, bet tuojau nuleido galvą ant rankų, pasėdėjo taip keletą minučių, pakilo ir ėmė vaikščioti po kambarį pirmyn ir atgal.

- Vargšė mano mažoji Eva! - tarė jis. - Tai tu atvedei mane į tikrąjį kelią. Tau mirus, visko netekau, o tasai, kuris jau nebeturi ko prarasti, įgyja drąsos ir narsumo.

- Ką gi dabar ketinate daryti? - paklausė panelė Ofelija.

- Atlikti savo pareigą nelaimingiems, bejėgiams žmonėms, - atsakė Sen Kleras. - Ir pirmiausia pradėsiu nuo savo tarnų, kuriems aš dar nieko gero nepadariau. O paskui... ką gali žinoti, galbūt ateityje man pavyks išgelbėti Ameriką iš tos gėdos, kuri žemina ją viso civilizuoto pasaulio akyse.

- Nejaugi jūs manote, kad vergvaldžiai gera valia atsisakys savo teisių?

- Nežinau... Galbūt ir tarp mūsų atsiras žmonių, sugebančių garbę ir teisingumą vertinti ne doleriais ir centais.

- Abejoju, - pasakė panelė Ofelija.

- Bet jeigu mes išlaisvinsime savo vergus, kas jais rūpinsis, kas išmokys juos naudotis dovanota laisve savo labui? - klausė Sen Kleras. - Mes per daug tingūs ir nepraktiški, kad galėtume buvusiems vergams įskiepyti meilę darbui, be kurio jie nepajėgs tapti tikrais žmonėmis. Jiems teks keltis į Šiaurę, bet prisipažinkite man atvirai, ar daug Šiaurės valstijose atsiras žmonių, kurie panorės imtis auklėtojų vaidmens? Jūsų krašte nesigailima pinigų misionieriams, bet ką jūs pasakysite, kai į jūsų miestus ir gyvenvietes ims plūsti juodaodžiai? Štai kas mane domina! Jeigu Pietūs išlaisvins savo vergus, ar apsiims Šiaurė juos auklėti? Ar daug šeimų jūsų mieste įsileis į savo namus negra arba negrę? Jeigu aš patarsiu Adolfui tapti pardavėju arba išmokti kurio nors amato, ar atsiras pirklių ir meistrų, kurie priims jį dirbti? Kiek Šiaurės valstijose yra mokyklų, kurios priims Rožą ir Džeinę? Aš noriu, pussesere, kad apie mus būtų teisingai sprendžiama. Mūsų

padėtis ne iš lengvųjų. Mes engiame negrus – tai akivaizdus faktas, bet galbūt juos ne mažiau engia tie prietarai, kurie taip giliai įsišakniję Šiaurėje!

Sen Kleras vis dar vaikščiojo po kambarį, paskui tarė:

– Eisiu truputį pasivaikščioti į gatvę, pasiklausyti šio vakaro naujienų.

Jis pasiėmė skrybėlę ir išėjo.

Tomas palydėjo Sen Klerą ligi vartų ir paklausė, ar nereikia jam eiti kartu?

– Ne, drauguži, – atsakė Sen Kleras. – Po valandos aš grįšiu.

Tomas pasiliko verandoje. Buvo nuostabus vakaras, mėnesiena. Tomas sėdėjo, žiūrėdamas į krintančią fontano srovę, ir klausėsi vandens čiurlenimo. Jis svajojo apie savo šeimą, apie greitą grįžimą namo. Jis gaus laisvę, daug dirbs ir išpirks savo žmoną ir vaikus. Tomas patenkintas pačiupinėjo savo raumeningas rankas ir pagalvojo, kad greitai jos priklausys jam, ir tada jis nepagailės jėgų savo šeimai išlaisvinti. Paskui ėmė galvoti apie savo kilnųjį šeimnininką; prisiminė gražutę Evą ir taip ilgai apie ją mąstė, jog jam pasivaideno jos auksaplaukė galvelė, linksmi besišypsanti iš žėrinčios fontano srovės. Vandens čiurlenimo užliūliuotas, jis užmigo ir

sapnavo, tarsi Eva kaip paprastai pasišokinédama bėga prie jo su jazminų vainiku ant galvos, o jos skruostai dega, ir akys blizga iš džiaugsmo.

Staiga Tomą pažadino kažkieno balsai ir smarkus beldimas į vartus.

Jis nubėgo jų atidaryti. Atsargiai žengdami, keli nepažįstami ant neštuvų įnešė žmogų, apklotą kažkokiu apsiaustu. Lempos šviesa apšvietė nešamo žmogaus veidą, ir galerijoje pasigirdo laukinis nevilties ir siaubo riksmas. Tai šaukė Tomas. Nepažįstamieji su savo našta pro atviras svetainės duris įėjo į vidų, kur panelė Ofelija vis dar sėdėjo ir mezgė.

Sen Kleras buvo užėjęs į kavinę vakarinių laikraščių pasiskaityti. Tuo metu, kai jis skaitė, susipešė du neblaivūs džentelmenai. Sen Kleras ir dar kažkas puolė jų skirti, bandydami iš vieno susikiusiųjų atimti peilį, ir tasai smeigė tuo peiliu Sen Klerui į šoną.

Namuose visur prasidėjo vaitojimai, šauksmai, verkšlenimai. Tarnai it pakvaišę rovēsi plaukus, raičiojosi ant žemės ir raudodami beviltiškai laktė po verandą. Tik Tomas ir panelė Ofelija neprarado sveikos nuovokos; Mari blaškėsi, baisiausios isterijos ištikta. Panelei Ofelijai įsakius, svetainėje buvo paklota sofa, kur paguldė kruviną kūną. Sen Kle-

ras nusilpo nuo skausmo ir, netekęs daug kraujo, apalpo. Bet nuo panelės Ofelijos gaivinančių vaistų jis atsipeikėjo, atvėrė akis, apžvelgė kambarį, įdėmiai apžiūrėdamas kiekvieną daiktą, ir pagaliau jo žvilgsnis sustojo prie motinos portreto.

Atvyko gydytojas ir apžiūrėjo sužeistąjį. Iš gydytojo veido pasidarė aišku, kad nėra jokios vilties. Bet jis, panelės Ofelijos ir Tomo padedamas, ramiai pats ėmė rišti žaizdą vaitojant, verkiant ir raudant išsigandusiems tarnams, susibūrusiems prie durų ir verandos langų.

- O dabar, - tarė daktaras, - tegul jie visi iš čia išeina. Jam būtinai reikalinga visiška ramybė.

Sen Kleras atsimerkė ir įdėmiai nužvelgė nelaiminguosius, kuriuos panelė Ofelija ir daktaras stengėsi išprašyti iš kambario.

- Vargšai! - tarė jis, ir skausminga atgaila šmėkštelėjo jo veide. Adolfas griežtai atsisakė išeiti. Siaubo apimtas, visiškai netekęs galvos, jis krito ant grindų, ir niekas negalėjo priversti jo atsikelti. Kiti, paklusę panelei Ofelijai, išėjo. Ji įtikino juos, kad nuo tylos ir ramybės priklauso jų sužeisto šeiminko gyvybė.

Sen Kleras vos galėjo išstarti žodį. Jis gulėjo užmerktomis akimis; buvo matyti, kad jį kankina

skaudžios mintys. Po valandėlės jis padėjo ranką ant šalia klūpančio Tomo rankos ir tarė:

- Tomai, vargšeli!

- Ką, šeimininke? - rimtai paklausė Tomas.

- Aš mirštu, - pasakė Sen Kleras, spausdamas jam ranką.

Valandėlę jis tylėdamas žiūrėjo į Tomą. Paskui užmerkė akis, bet Tomo rankos nepaleido.

- Jis netenka sąmonės, - pasakė gydytojas.

Mirtinas blyškumas užliejo Sen Klero veidą, ir jis tapo nuostabiai ramus, tarsi miegančio pavargusio vaiko.

Po valandėlės jis vėl atvėrė akis, kurios švietė vidiniu džiaugsmu, ištarė: „Mama“ ir mirė...

XXIX skyrius

BEGLOBIAI

Mes dažnai girdime, kokioje beviltiškoje padėtyje atsiduria negrai vergai, netekę gero šeimininko. Ir nenuostabu, nes visame pasaulyje nėra didesnių beglobių ir labiau apleistų žmonių, kaip vergai, kuriuos ištinka tokia nelaimė.

Tėvo netekusį vaiką globoja draugai ir įstatymas; jam pripažįstamos jo teisės. O vergas neturi nieko. Įstatymas neteikia jam jokių teisių, laiko jį vien preke. Vienintelę progą žmoniškai gyventi vergai gauna tik tada, kai atsitiktinai patenka pas gerą šeimininką, o jeigu jis miršta, vergui ničnieko nebelieka.

Nedaug pasaulyje žmonių, moka žmoniškai ir kilniaširdiškai naudotis savo valdžia. Tai visiems gerai žinoma; o geriausiai tai žino vergai. Jie puikiai supranta turį daugybę progų patekti į blogo ir žiauraus šeimininko rankas. Štai kodėl vergai taip ilgai verkia, mirus geram šeimininkui.

Kai Sen Kleras amžinai užmerkė akis, visus namus apėmė siaubas ir neviltis. Mirtis jį ištiko

taip netikėtai pačiame jėgų ir jaunystės žydėjime! Visuose kambariuose ir galerijose pasigirdo raudos.

Amžinai nuolaidžiaujanti savo užgaidoms ir įnoriams silpnavalė Mari negalėjo pakelti tokio skaudaus smūgio, ir tuo metu, kai vyras merdėjo, ji be paliovos alpo, ir todėl tasai, su kuriuo ji buvo susieta vedybų saitais, paliko ją amžinai, negalėdamas net paskutinio „sudie“ jai pasakyti.

Panelė Ofelija su jai būdinga dvasios stiprybe ir susitvardymu nesitraukė nuo Sen Klero iki paskutinės minutės. Visa jos būtybė virto regėjimu, klausu ir dėmesiu; ji darė visa, kas dar galima buvo padaryti.

Tomas pradžioje nė nepagalvojo, kad šis staigus smūgis pasmerks jį amžinai vergijai. Bet štai pasibaigė iškilmingos laidotuvės, kuriose netrūko nei gedulingo krepo, nei maldų, nei liūdnuų veidų. O po jų ir vėl ėmė risti šaltos kasdienio gyvenimo bangos, ir visiems kilo klausimas: ką dabar daryti?

Šis klausimas kilo ir Mari galvoje, kai ji gedulo drabužiais sėdėjo dideliame krėsle, sunerimusių vergų apsupta, ir žiūrinėjo krepo ir juodos medžiagos pavyzdžius. Šis klausimas kilo ir panelei Ofelijai, kuri jau ėmė galvoti apie grįžimą į tėviškę. Tasai klausimas kilo ir vergų sąmonėje; jie puikiai žinojo,

kokia bejausmė ir žiauri yra jų šeimininkė, kurios valdžioje jie dabar pasiliko. Jie visi gerai suprato, kad tų malonių, kuriomis ligi šiol naudojosi, susilaukdavo ne iš jos, bet iš savo šeimininko. O dabar, kai jo nebėra, niekas jų nebeapgins nuo savivaliavimo ir despotizmo šios beširdės moters, kuri, nelaimių ištikta, pasidarė dar žiauresnė.

Kartą, jau maždaug dviem savaitėm praslinkus po laidotuvių, kažką dirbdama savo kambary, panelė Ofelija išgirdo tyliai beldžiant. Atidariusi duris, ji pamatė jaunąją kvarteronę gražuolę Rožą. Jos plaukai buvo sutaršyti, o akys patinusios nuo ašarų.

– O panele Fele! – sušuko ji, puldama ant kelių ir įsikibdama į jos suknelės klostes. – Nueikite ir paprašykite ponią Mari man atleisti! Ji siunčia mane nuplakti! Štai žiūrėkite!

Ir ji padavė panelei Ofelijai kažkokį raštelį.

Tai buvo švelnia Mari ranka parašytas įsakymas vienam tų žiaurių niekšų, kurie anuo metu laikė specialias įstaigas vergams plakti. Rašte buvo prašoma jo įteikėjai įkirsti penkiolika rykščių.

– Ką gi tu padarei? – paklausė panelė Ofelija.

– Jūs žinote, panele Fele, mano toks jau kvailas būdas! Žinoma, aš bjauriai pasielgiau! Rengiau ponią Mari, ir ji sudavė man per veidą. O aš nepagal-

vojusi prikalbėjau jai išūlybių. Ir ji pasakė, kad vieną kartą visam laikui išvarys iš manęs visą puikybę. Ir štai parašė raštelį ir liepė man pačiai jį nunešti. Jau geriau mane būtų užmušusi!

Panelė Ofelija stovėjo, laikydama rankoje raštelį, ir galvojo, ką daryti.

- Matote, panele Fele, - kalbėjo Roza, - aš neprieštaraučiau, jeigu mane išplaktumėte jūs arba ponia Mari. Bet siųsti mane pas vyrą, ir dar tokių baisų - juk tai gėda, panele Fele!

Panelei Ofelijai buvo gerai žinomas šis paprotys siųsti moteris ir merginas į specialias plakimo įstaigas ir atiduoti jas į pačių niekšingiausių vyrų rankas - niekšingiausių jau vien todėl, kad jie pasirenka tokių amatą. Ji žinojo apie tai ir anksčiau, bet tik dabar viską suvokė, pamačiusi grakščią, gražią Rozą, kuri virpėjo iš nevilties. Ofelijos širdyje pabudo moters garbės jausmas, prabilo Naujojoje Anglijoje gimusios laisvos moters kraujas; jos skruostai paraudo, o širdis iš pasipiktinimo ėmė smarkiai plakti. Bet, būdama kaip ir visada atsargi, ji susitvardė ir, stipriai suspaudusi saujoje raštelį, pasakė Rozai:

- Palauk, mano vaikeli, aš pasikalbėsiu su tavo šeimininke.

„Gėdinga! Baisu! Šlykštu!“ – kartojo ji pati sau, eidama į svetainę.

Mari sėdėjo krėsle. Auklė šukavo jai plaukus, o Džeinė, sėdėdama priešais ją ant grindų, trynė kojas.

– Kaip jūs šiandien jaučiatės? – paklausė panelė Ofelija.

Mari iš pradžių nieko neatsakė, tik giliai atsiduso ir užmerkė akis. O paskui tarė:

– Nežinau, brangioji! Tikriausiai geriau man niekad nebus!

Ir nusišluostė akis batisto nosine, apsiūlėta plačiu juodu apvadu.

– Aš atėjau, – tarė panelė Ofelija, lengvai pasikosčiodama, kaip kad paprastai prieš sunkų pokalbį, – pasikalbėti su jumis dėl vargšės Rozos.

Mari plačiai atvėrė akis, jos išblyškę skruostai nukaito, ir ji šiurkščiai paklausė:

– O kas gi jai?

– Ji labai gailisi dėl savo elgesio.

– Gailisi? Reikėjo anksčiau apie tai pagalvoti! Gana prisikentėjau dėl jos įžūlumo. Aš ją pamokyčiau!.. Ji bus man švelni kaip šilkas.

– Ar negalite jos nubausti kuriuo nors kitu būdu, ne tokiu žeminančiu? Juk tai baisi gėda!

- Aš ir noriu ją pažeminti. Taip, noriu pažeminti! Išpuiko! Įsivaizduoja panelė esanti - bjaurybė! Užmiršo, kad ji paprasta vergė. Aš ją taip pamokysiu, kad ji tuojau atsipeikės ir sužinos, kas esanti!

- Bet pagalvokite, mieloji, kad, atimdama iš jaunuos merginos gėdos jausmą, ją ištvirkinsite!

- Gėdos jausmą! - sušuko Mari, paniekinamai nusijuokdama. - Per daug įmantrus žodis juodiesiems! Aš noriu jai įrodyti, kad ji nėra pranašesnė už tas apdriskusias mergšes, kurios valkiojasi gatvėmis. Gavusi rykščių, ji daugiau neberies prieš mane nosies!

- Tai labai žiauru! Jūs už tai atsakysite prieš Dievą! - sušuko panelė Ofelija.

- Žiauru? Aš liepiu jai įkirsti penkiolika sykių, ir tai nestipriai! Ir jūs tai vadinate žiaurumu!

- Argi tai ne žiauru? Esu tikra, kad kiekviena mergaitė jos vietoje geriau sutiktų mirti.

- Jūs sprendžiate apie ją pagal save. Juk negrės pratusios prie tokių bausmių. Tai vienintelis būdas jas sudrausminti. Vos tik parodai joms truputį švelnumo, tuoj ima tau joti ant sprando, kaip paprastai ir darydavo mano vergai. O dabar aš jiems parodysiu, kur jų vieta! Noriu, kad jie žinotų, kaip turi elg-

tis, o jei ne - nuplakdinsiu visus ligi vieno! - baigė Mari, ryžtingai apsižvalgydama aplinkui.

Džeinė susigūžė ir nuleido galvą, supratusi, kad šie žodžiai taikomi jai. Panelė Ofelija atrodė taip, lyg jai būtų davę praryti parako, kuris tuoj ims ir sprogs. Bet, supratusi, kad bergždžias darbas tęsti ginčą su tokia užsispyrusia ir žiauria moterimi, ji stipriai sučiaupė lūpas, atsikėlė ir išėjo iš kambario.

Skaudu jai buvo pranešti Rozai, kad nieko jai negali padėti. O netrukus atėjo vienas negras ir pasakė, kad šeimininkė liepė jam nuvesti Rožą į plakimo įstaigą. Rožą išvedė, nepaisydami jos maldavimų ir ašarų.

Praslinko keletas dienų. Tomas susimąstęs stovėjo verandoje. Prie jo priėjo Adolfas. Šeimininkui mirus, jaunuolis nebeatgavo ramybės ir buvo visiškai nusiminęs. Jis žinojo, kad Mari jo negali pakęsti, bet kol buvo gyvas Sen Kleras, Adolfas to nepaisė. O dabar, Sen Klerui mirus, jis ištisas dienas drebėjo iš baimės, nežinodamas, koks likimas jo laukia. Mari jau keliskart tarėsi su savo patikėtiniu. Sen Klero brolio patariama, ji nusprendė parduoti savo dvarą ir visus tarnus, išskyrus tuos, kurie priklausė jai asmeniškai; savuosius tarnus ji ryžosi pasiimti

drauge į tėvo plantacijos, kur netrukus ketino persikelti.

- Ar žinai, Tomai, kad mus visus parduos? - tarė Adolfas.

- Kas tau sakė? - paklausė Tomas.

- Aš buvau pasislėpęs už užuolaidos, kai šeiminkė kalbėjosi su patikėtiniu. Po kelių dienų mus visus išsiųs į varžytnes, Tomai.

- Tebūnie Viešpaties valia! - pasakė Tomas, sudėdamas rankas, ir giliai atsiduso.

- Mes niekad daugiau nebeturėsime tokio šeiminko, - tvirtai įsitikinęs tarė Adolfas. - Bet geriau būti parduotam, negu pasilikti pas mūsų šeiminkę.

Tomas nusigrėžė. Jam suspaudė širdį. Išsvajotos laisvės, toli atskirtos žmonos ir vaikų paveikslas skausmingai iškilo jam prieš akis, kaip prie pat kranto skęstančiam jūrininkui anapus juodų bangų keteros šmėkšteli gimtinės varpinė ir mieli stogai, tartum norėdami atsisveikinti... Tomas dar tvirčiau suspaudė ant krūtinės rankas ir nurijo karčias ašaras. Iškankinta jo širdis taip tvirtai tikėjo netolima laisve, jog ši žinia buvo jam skaudus smūgis, ir juo ilgiau jis kartojo: „Teesie tavo valia!“, juo nelaimingesnis jautėsi.

Jis nuėjo ieškoti panelės Ofelijos, kuri, Evai mirus, elgėsi su juo itin maloniai ir pagarbiai.

- Panele Ofelija, - tarė Tomas, - šeimininkas Sen Kleras žadėjo suteikti man laisvę. Jis sakė jau pradėjęs rūpintis dokumentais. Jeigu panelė Felė malonėtų pasikalbėti su šeimininke, galbūt ponias išpildytų pono Sen Klero valią.

- Aš pasikalbėsiu, Tomai, ir padarysiu visa, ką galiu, - pasakė panelė Ofelija. - Bet jeigu šis reikalas pareina nuo ponios Sen Kler, tai iš anksto sakau, kad labai maža vilties, tačiau aš pabandysiu.

Šis pokalbis įvyko, praslinkus kelioms dienoms po nuotykių su Roza, kai panelė Ofelija jau ruošėsi vykti namo, į Šiaurę.

Rimtai pagalvojusi, ji padarė išvadą, kad per daug pasikarščiavo, kalbėdama su Mari dėl Rozos, ir pasiryžo dabar kiek galėdama tramdyti savo karštą būdą. Ir štai, pasiėmusi mezginį, ji pakilo ir nuėjo į Mari kambarį, iš anksto davusi sau žodį vesti derybas dėl Tomo kiek galėdama diplomatiškiau.

Mari gulėjo ant sofos, alkūne pasirėmusi į pagalvę, o Džeinė, ką tik grįžusi iš krautuvės su pirkiniais, dėliojo prieš ją įvairius juodų plonų medžiagų pavyzdžius.

- Šita gera, - tarė Mari, atidėjusi vieną pavyzdį. - Tik aš nevisiškai esu tikra, ar ji tinka gedului.

- Kaipgi, šeimininke! Kuo puikiausiai! - greit atsakė Džeinė. - Generolo Derbenono našlė pereitą vasarą, vyrui mirus, dėvėjo kaip tik tokią suknelę. Ir buvo labai gražu!

- Kaip jūs manote? - paklausė Mari panelę Ofeliją.

- Skonio dalykas, - atsakė panelė Ofelija. - Apie drabužius jūs turėtumėte daugiau už mane nusi-
manyti.

- Pasirodo, - pareiškė Mari, - kad aš visiškai neturiu jokios suknelės. O kadangi ketinu parduoti sodybą ir ateinančią savaitę išvažiuoti pas tėvą, tai reikia ką nors greičiau nuspręsti.

- Jūs jau rengiatės išvykti?

- Taip. Sen Klero brolis ir patikėtinis mano, kad visą inventorių ir negrus geriau būsią parduoti iš varžytynių, o dvarą pavesti patikėtinio priežiūrai.

- Norėčiau su jumis pasikalbėti vienu reikalu, - pasakė panelė Ofelija. - Ogiustenas žadėjo Tomui laisvę ir jau buvo pradėjęs tvarkyti kai kuriuos formalumus. Manau, kad jūs užbaigsite šį pradėtą reikalą?

- Suteikti Tomui laisvę? Jokiu būdu! - šiurkščiai atšovė Mari. - Tomas yra vienas vertingiausių ir brangiausių vergų... Ne, tai neįmanoma! Už jį pirkliai gerai sumokės. Taip, o be to, kam gi jam laisvė? Juk daug geriau gyventi taip, kaip jis dabar gyvena.

- Bet jis labai trokšta tapti laisvu žmogumi! Ir šeimininkas jam pažadėjo, - pasakė panelė Ofelija.

- Na ir tegul sau trokšta! - atsakė Mari. - Visi jie geidžia laisvės todėl, kad visada nepatenkinti ir trokšta to, kas neįmanoma. Ne, aš iš principo esu nusistačiusi prieš vergų išlaisvinimą. Leiskite šeimininkui rūpintis savo vergais, ir jie gyvens be vargo ir nepriteklių. O tik išlaisvinkite juos, ir jie virs valkatom, tingės bet ką dirbti, girtaus ir visiškai nusmuks. Aš šimtus kartų mačiau tokių pavyzdžių. Laisvė - jiems didžiausia žala.

- Bet juk Tomas toks darbštus, romus ir pamaldus.

- Na ir kas iš to? Aš šimtus tokių mačiau. Jis geras tol, kol yra geroje rankose, štai ir viskas!

- Bet, mieloji, - tikino panelė Ofelija, - jeigu jūs jį parduosite, jis gali patekti į labai blogas rankas.

- Niekai! - atšovė Mari. - Kodėl geras negras būtinai turi patekti pas blogą šeimininką? Tai tik šnekos! Daugumas šeimininkų geri ir patikimi žmo-

nės. Aš gimiau ir užaugau čia, Pietuose, ir niekad nemačiau šeiminkų, kurie su negrais elgtųsi blogiau, negu jie to nusipelnę. To nėra ko bijoti.

- Tegul ir taip, - tvirtai tarė panelė Ofelija, - bet aš žinau, kad vienas iš jūsų vyro priešmirtinių norų buvo suteikti Tomui laisvę. Jis tai pažadėjo mirštančiai Evai, ir aš neišdrįsau net pagalvoti, kad jūs nesutiksite įvykdyti paskutinės jo valios.

Tai išgirdusi, Mari prisidengė nosine veidą ir ėmė graudžiai verkti ir labai uoliai uostyti savo flakoną.

- Visi prieš mane! - sukukčiojo ji. - Visi man tokie negailestingi! Aš niekad nesitikėjau, kad jūs galite priminti man mirusius. Nejaugi jūsų širdis tokia nejautri? Taip, niekam ne galvoj, kokie skaudūs išbandymai teko mano daliai. Viešpatie, kokia aš nelaiminga! Turėjau vienturtę dukrelę - netekau jos! Turėjau vyrą, kuris taip jautriai mokėjo mane suprasti ir vertinti - o mane labai sunku suprasti - ir jį taip pat iš manęs atėmė! O jūs esate tokia žiauri ir primenate man šias skaudžias nelaimes. Gal jūsų norai ir geri, bet tai šiurkštu, tai žiauru!

Ir Mari vėl ėmė dusdama raudoti, šaukti auklę, kad toji atidarytų langus, atneštų jai kamparo, suvilgytų kaktą ir atsegtų drabužius. Prasidėjo įprastinis sąmyšis, ir panelė Ofelija nuskubėjo į savo kambarį.

Ji galutinai suprato, kad pasikalbėjimai nieko gera neduos. Mari puikiai mokėjo vaidinti isterijos priepuolius. Tereikėdavo jai priminti, kad jos vyras ir Eva norėjo išlaisvinti visus tarnus, ir ji tučtuojau griebdavosi isterijos. Tačiau panelė Ofelija vis dėlto padarė Tomui visa, ką galėjo: ji parašė laišką poniai Šelbi ir pranešė jai apie jo nelaimės, būtinai prašydama jį išpirkti.

Kitą dieną Tomas ir Adolfas drauge su pustuziniu kitų nelaisvės draugų buvo nuvesti į vergų turgų vienam pirkliui, kuris rinko vergų partiją varžytynėms.

VERGŲ TURGAVIETĖ

Vergų turgavietė! Galbūt kai kurie mūsų skaitytojai įsivaizduoja šią siaubingą vietą panašią į tamsią, dvokiančią landynę. O ne, naivūs draugai! Mūsų laikais žmonės išmoko daryti nusikaltimus meniškai ir švelniai, neįžeisdami padorios visuomenės akių ir jausmų. Gyvoji žmonių prekė rinkoje labai aukštai vertinama, todėl jie nupenimi, laikomi švariai, jais rūpinamasi, kad jie būtų sveiki, kad būtų patrauklūs pirkėjui.

Vergų turgavietė Naujajame Orleane – pastatas, niekuo ypatingai nesiskiriantis nuo kitų pastatų ir toks pat švarus. Kiekvieną dieną po stogine išilgai namo jūs galite pamatyti išsirikiavusias eiles negrų ir negrių, stovinčių čia tam, kad žinotumėte, kuo prekiaujama viduje. Jūs būsite pagarbiai pakviesti užėti pasižiūrėti prekių, ir ten rasite daugybę vyrų, žmonių, brolių, seserų, tėvų, motinų, mažų vaikų, kurie parduodami ir skyrium, ir kartu, pagal pirkėjo pageidavimą. Juos galima pirkti, išsinuomoti

už įkaitą, iškeisti į bet kurią prekę – žodžiu, daryti viską, ko tik pirkėjas įsigeidžia.

Praslinkus dviem dienoms po panelės Ofelijos ir Mari pasikalbėjimo, Tomas, Adolfas ir koks pustuzinis kitų Sen Klero vergų buvo pavesti rūpestingai ir patikimai vergų pirklio pono Skegso globai, kuris rytojaus dieną turėjo juos pristatyti į varžytynes.

Tomas, kaip ir dauguma vergų, turėjo pasiėmęs gana talpią skrynelę su daiktais. Nakčiai visi negrai buvo nuvesti į ilgą patalpą. Ten buvo susirinkę daug kitų įvairaus amžiaus ir odos atspalvio vyrų, ir visi linksmi kvatojo.

– Štai taip ir reikia! Linksminkitės, vyručiai, linksminkitės! – kalbėjo ponas Skegsas. – Pas mane negrai visada linksminasi! Šaunuolis, Sembai! – sušuko jis stambiam negrui, lėkštais pokštais sukėlusiam tą linksmybę ir šūkavimus.

Tomas, kaip ir reikėjo tikėtis, nebuvo linkęs linksmintis. Jis pasistatė skrynelę kuo toliau nuo triukšmingos draugijos, atsisėdo ir priglaudė galvą prie sienos.

Žmonių pirkliai stengiasi nuolat palaikyti triukšmingą vergų linksmumą – tai geriausia priemonė išgydyti juos nuo liūdnujų minčių; linksmindamiesi vergai užmiršta savo baisią būklę. Nuo tos aki-

mirkos, kai negras nuperkamas Šiaurės turguje, ligi tol, kol patenka į Pietus, stengiamasi, kad jis būtų bejausmis, nieko negalvotų, surambėtų. Pirklis renka vergų partijas Kentukio arba Virdžinijos valstijose ir gabena negrus į kokią nors sveikatai tinkamą vietą, dažnai net į kurortą, kad jie pariebėtų. Ten jie ištisą dieną penimi, bet kai kuriuos iš jų vis tiek apninka liūdesys, todėl jiems pasamdomas smuikininkas ir jie verčiami šokti. O tas, kuris atsisako linksmintis, kuriam mintys apie žmoną, vaikus bei namus to neleidžia daryti, yra laikomas niurna, užsispyrėliu, pavojingu, ir jis patiria įvairius kankinimus, kokius tik sugeba išgalvoti kietaširdžiai, prieš nieką už savo veiksmus neatsakingi žiauruoliai. Vergai verčiami būti linksmi, guvūs, greiti, ypač kai juos kas mato, ir jie iš visų jėgų stengiasi atrodyti kupini gyvenimo džiaugsmo, tuo būdu vildamiesi gauti gerą šeiminką.

– Ką gi čia šis negras veikia? – paklausė Sembas, žengdamas prie Tomo, kai ponas Skegsas išėjo iš kambario. Sembas buvo milžiniško ūgio, juodas kaip suodžiai, gyvas, judrus ir veržlus. Jis amžinai krėtė išdaigas ir vaipėsi. – Tai ką gi tu čia veiki? – paklausė Sembas, dar arčiau priėjęs prie Tomo ir

žaismingai baksnodamas kumščiu į pašonę. – Ar tik neužsisvajojai?

– Rytoj mane parduos iš varžytynių, – ramiai atsakė Tomas.

– Parduos iš varžytynių! Cha cha! Vyručiai, argi ne juokinga? Norėčiau aš būti jo vietoje! Na, sakykite, ar neprajuokinčiau visų pirkėjų? O čia kas toks? Tave irgi rytoj parduos? – pridūrė Sembas ir nesi-varžydamas uždėjo ranką Adolfui ant peties.

– Prašau palikti mane ramybėje! – piktai tarė Adolfas ir pasišlykštedamas pasitraukė nuo jo.

– Oho, vyručiai! Jis baltas negras, baltas kaip grietinė, išsikvepinęs! – kibo Sembas, priėjęs prie Adolfo ir uostydamas jį. – O Dieve! Juk jis tiesiog sutvertas tabako parduotuvei – juo lyg kvepalais galima iškvepinti uostomąją tabaką! Dieve mano, juo galima iškvepinti visą parduotuvę!

– Sakau tau – atstok! – suriko įsiutęs Adolfas.

– Ak, kokie mes jautruoliai, mes, baltieji negrai! Nagi, pažvelkite į mus! – Ir Sembas ėmė mėgdžioti Adolfą. – Didžiuojamės, riečiame nosį! Turbūt mes gyvenome geroje šeimoje?

– Taip, – atsakė Adolfas, – turėjau šeimininką, kuris už jus visus nebūtų davęs nė sudilusio skatiko.

- Tik pagalvokit! - sušuko Sembas. - Koks aš džentelmenas!

- Aš priklausiau Sen Klerų šeimai, - išdidžiai pasakė Adolfas.

- Iš tikrųjų! Pakarkite mane, jeigu jie nesidžiaugia, atsikratę šitokio turto! Turbūt parduoda tave drauge su nereikalingais indais ir įvairiu šlamštu! - pasakė Sembas, vaipydamasis bei erzindamas Adolfą.

Šių patyčių įsiutintas, Adolfas puolė savo priešą, keikdamasis ir mojuodamas kumščiais. Visi ėmė taip šaukti ir kvatoti, jog, išgirdęs šį triukšmą, atbėgo ponas Skegsas.

- Kas yra, vyručiai? Tvarkos! Tvarkos! - sušuko jis, mojuodamas ilgu rimbu.

Visi pabiro į šalis. Tik vienas Sembas, kuris naudojosi ypatinga juokdario privilegija, tebestovėjo toje pačioje vietoje, vaipydamasis ir išsisukinėdamas nuo šeimnininko kirčių.

- Mes čia niekuo dėti, šeimnininke. Mes ramūs ir drausmingi, tai vis tie, naujieji! Tokie mušeikos... erzinas ir juokiasi iš mūsų.

Tai išgirdęs, šeimnininkas atsigrėžė į Tomą ir Adolfą ir, nežiūrėdamas, kas kaltas, kas nekaltas,

nudyrė abiem kailius. Paskui įsakė visiems tučtuojau gulti ir išėjo iš kambario.

Skaitytojui gal bus įdomu tuo kartu žvilgtelėti į moterims skirtas patalpas. Jis pamatys ten daug įvairios spalvos bei atspalvių ir įvairaus amžiaus miegančių žmogystų. Čia yra ir juodų, ir baltų, ir mažų vaikų, ir senių. Štai gražutė dešimties metų mergytė; vakar buvo parduota jos motina, ir ji visą naktį verkė, kol pagaliau užmigo, ir niekas nė nepažvelgė į ją. Štai sena, nukaršusi negrė; jos sausos rankos ir sukumpę pirštai rodo, kad jai teko sunkiai dirbti. Rytoj parduos ją už skatikus kaip netikusią prekę. Aplinkui guli dar keturiasdešimt penkiasdešimt moterų, apsvyniojusios galvas antklodėmis arba koku nors drabužiu. Bet kampe, skyrium nuo kitų, sėdi dvi truputį neįprastos išvaizdos moterys. Viena jų – padoriai apsirengusi, gal penkiasdešimties metų, romių akių, malonaus, švelnaus veido mulatė. Jos galvą puošia aukštas, gražus skaisčiai raudonos spalvos turbanas iš geriausios rūšies šilko; ji dėvi švarią, dailiai pasiūtą geros medžiagos suknelę. Matyti, kad jos šeimininkai rūpinosi ja. Šalia, prisiglaudusi prie jos, sėdi penkiolikos metų mergaitė, jos duktė. Ji kvarteronė – tai matyti iš šviesnio odos atspalvio, nors vis dėlto labai panaši į

motiną. Jos akys tokios pat meilios, tamsios, ilgomis blakstienomis, o plaukai – puikūs, garbanoti, rusvi. Mergaitė irgi tvarkingai apsirengusi, ir iš švelnių baltų jos rankų matyti, kad nėra dirbusi juodo darbo. Abi bus parduotos rytoj drauge su Sen Klero vergais. Jų buvęs šeimininkas, kuris greit gaus paštu už jas pinigų, yra geras krikščionis, gyvenantis Niujorke. Gavęs pinigų, jis nueis į bažnyčią ir daugiau apie jas nebegalvos.

Jos abi – vadinsime jas Suzana ir Emelina – tarnavo vienai simpatingai ir pamaldžiai ledi iš Naujojo Orleano; ji buvo joms labai gera. Jos net buvo mokomos skaityti ir rašyti, ir abidvi buvo tokios laimingos, kiek apskritai galima būti laimingam tokio-
mis gyvenimo sąlygomis. Jų globėjos reikalus tvarkė vienintelis sūnus, kuris, būdamas nerūpestingas, įklimpo į skolas ir pagaliau bankrutavo. Viena jo pagrindinių kreditorių buvo stambi Niujorko firma B ir K°, kuri apie jo bankrotą pranešė savo patikėtiniui Naujajame Orleane. Patikėtinis aprašė jo turta, kurio didžiausią vertę sudarė šios dvi moterys ir daugybė negrų, dirbančių plantacijose, ir pranešė apie tai į Niujorką. Kadangi ponas B. gyveno laisvoje valstijoje ir, kaip minėjome, buvo doras krikščionis, tai dėl šio patikėtinio laiško pateko į keblią padėtį.

Jam nepatiko vergų prekyba – taip, žinoma, nepatiko – bet buvo kalbama apie trisdešimt tūkstančių dolerių, o trisdešimt tūkstančių dolerių – per daug stambi suma, kad dėl principų jos atsisakytum. Ir štai sąžinei nuraminti B. pradėjo ilgus pasitarimus su tokiais žmonėmis, kuriuos iš anksto žinojo jam pritarsiant, o paskui parašė savo advokatui, kad tas pasieltgtų savo nuožiūra ir pasirūpintų pinigais.

Sutartu laiku į Naująją Orleaną atėjo laiškas, o kitą dieną Suzana ir Emelina buvo nugabentos į vergų turgavietę, kur turėjo būti parduotos per artimiausias varžytynes. Ir kol jas silpnai apšviečia mėnulio spinduliai, prasiskverbę pro lango grotas, pasiklausykime jų pašnekesio. Abi jos verkia, bet kiekviena verkia tyliai, kad antroji negirdėtų.

– Mama, padėk galvą man ant kelių ir pabandyk nusnūsti, – sako mergaitė, dėdamasi esanti rami.

– Negaliu miegoti, Ema, negaliu! Juk paskutinę naktį mudvi leidžiame drauge!

– Ak, mama, nekalbėk taip! Kas gali žinoti, gal mus parduos kartu! Juk tas žmogus pasakė, kad mes abi esame puiki prekė ir mus parduos į gerą vietą.

– O Emelina, jeigu mes daugiau nebepasimatysim, jeigu mus parduos rytoj į plantacijas ne tam

pačiam šeimininkui, niekad neužmiršk, kaip buvai iš pat mažens auklėjama ir mokoma.

Taip kalba nelaimingoji motina, nes ji žino, kad rytoj jos duktė gali atitekti bet kuriam niekšui, žiauriam, negailestingam šeimininkui, jeigu tik jis turės pakankamai pinigų už ją sumokėti.

Bet štai išaušo rytas, ir visi sujudo. Garbusis ponas Skegsas guviai triūsia, ruošdamas varžytynėms savo prekes. Greitu žvilgsniu jis apžiūri vergų drabužius, kiekvienam liepia atrodyti linksmiau bei žvaliau ir pagaliau išrikiuoja visus pusračiu, kad paskutinį kartą prieš pardavimą apžvelgtų juos nuo galvos ligi kojų.

* * *

Marmurinėmis biržos grindimis, po prabangiu kupolu vaikštinėja įvairių tautybių žmonės. Visuose kampuose įrengtos nedidelės tribūnos aukcionieriams. Į dvi iš jų, stovinčias priešinguose galuose, jau buvo įkopę du šaunūs ir iškalbingi džentelmenai, kurie, čia angliškai, čia prancūziškai kiek galėdami gyrė gerąsias savo gausių prekių savybes. Prie trečios, dar neužimtos tribūnos spietėsi grupė vergų, laukiančių, kada prasidės pardavimas. Čia buvo Sen

Klero tarnai – Tomas, Adolfas ir kiti. Čia pat stovėjo Suzana ir Emelina, laukiančios savo likimo išgąstingais ir nusiminusiais veidais. Juos supo įvairūs žiūrovai, kurie dar nebuvo apsisprendę, ar apskritai ką nors pirks. Jie čiupinėjo, apžiūrinėjo vergus, aptardami jų kūno sudėjimą taip, kaip žokėjai aptaria arklių savybes.

– Ei, Alfai! Koks galas čia tave atnešė? – sušuko kažkoks jaunas šmaikštuolis, pliaukštelėjęs per petį elegantiškai apsirengusiam jaunuoliui, kuris pro lornetą apžiūrinėjo Adolfą.

– Matai, man reikia tarno, o aš girdėjau, kad parduodami Sen Klero vergai. Tad ir atėjau jų pasižiūrėti.

– Saugok Dieve, kad aš pirkčiau kurį nors iš Sen Klero žmonių! Sugadinti negrai, visi ligi vieno! Akiplėšos ir savivaliautojai, tikri velniai! – pasakė antrasis.

– Aš to nebijau! Tegul tik pateks į mano rankas, greit išvarysiu iš jų pasipūtimą. Jie tuojau pajus, kad jų šeimininkas ne toks, kaip mesjė Sen Kleras! Garbės žodis, aš pirksiu šitą šaunų vyruką! Neblogai atrodo.

– Brangiai tau kainuos, pamatysi. Juk jis įpratęs švaistyti pinigus. Visą turtą vėjais paleis.

- Ne, pas mane šis lordas greit atpras eikvoti šeimininko turtą. Pakaks tik kokį vieną kitą kartą jį nusiųsti į šaltąją, kad jam ten nuogam gerokai nudirtų kailį. Pamatysi, mokėsiu jam proto įkalti! Aš jau su juo susidorosiu, būk ramus! Nuspręsta, perku jį.

Tomas tiriamu žvilgsniu stebėjo veidus, šmėsčiojančius aplink, ieškodamas žmogaus, kurį jis norėtų pavadinti savo šeimininku. Jeigu jums, skaitytojau, būtinais reikėtų iš dviejų šimtų žmonių išsirinkti vieną, kuris taptų jūsų visišku valdovu, jūs turbūt, kaip ir Tomas, suprastumėte, kad maža yra žmonių, kuriems ramia sąžine galėtumėte patikėti savo likimą. Tomas matė įvairiausių žmonių: augalotų, apkūnių, riebių; mažučių, rėksnių, sulysusių; labai orių, džiūsnų ir pikčiurnų – daugybę bukagalvių, menkų žmogiūkščių, kurie su vergais elgėsi kaip su skiedromis: jei reikia, kuo ramiausiai sviedžia į ugnį, jei nereikia – palieka pintinėje. Bet jis nematė nė vieno, kuris būtų buvęs panašus į Sen Klerą.

Prieš pat varžytynes prie vergų būrio priėjo kresnas, raumeningas žmogus languotais marškiniais, atlapa krūtine ir labai sudėvėtomis nešvariomis kelnėmis. Jis alkūnėmis prasiskyrė sau kelią pro minią, kaip žmogus, ketinantis aktyviai dalyvauti sandė-

ryje. Tomą apėmė nenugalimas pasiřlykřtėjimas, beveik tolydžio didėjantis siaubas. Buvo matyti, kad řis žmogus, nors ir žemo ūgio, bet velniškai tvirtas. Jo apvali galva, išvirtusios řviesiai pilkos akys, gauruoti balkřvi antakiai, řiurkřtūs it vielos, nuo saulės išblukę plaukai – viskas, reikia pripažinti, buvo atgrasu. Į savo didžiulę bjaurią burną jis grūdo tabaką, čiulpė ir tolydžio smarkiai ir mitriai spjaudė geltonais syvais. Jo rankos buvo milžiniřkos, įrudosios saulėje, apžėlusios ir strazdanotos, neřvarios su itin juodomis panagėmis. řis žmogus nesivaržydamas apžiūrinėjo kiekvieną vergą. Jis pačiuo Tomą už žandikaulio ir pražiodė jį, norėdamas apžiūrėti dantis; paskui, užraitojęs jam rankoves, apčiupinėjo raumenis, apgrėžė jį ir liepė pašokinėti, norėdamas pamatyti, ar jis vikrus.

- Iš kur esi kilęs? – trumpai paklausė Tomą.

- Iš Kentukio valstijos, řeimininke, – atsakė Tomas, apsiřvalgydamas aplink, tarsi ieřkodamas išgelbėjimo.

- Ką dirbai?

- Buvau fermos prievaizdas, – atsakė Tomas.

- Taip ir patikėsiu! – trumpai atrėžė tasai nueidamas.

Jis minutėlę stabtelėjo prie Adolfo. Paskui išspjovė tabako syvus ant jo blizgančių batų, prunkštelėjo su panieka ir nuėjo toliau prie Suzanos ir Emelinos. Sunkia nešvaria savo ranka jis prisitraukė mergaitę arčiau, apčiupinėjo jos kaklą ir krūtinę, palietė rankas, apžiūrėjo dantis ir pastūmė ją prie motinos, kurios skausmingame veide atsispindėjo visos kančios, kurias ji patyrė, kol šitas šlykštus žmogus apžiūrinėjo jos dukterį.

Išsigandusi mergaitė ėmė verkti.

- Liaukis, bjaurybe! - sušuko pardavėjas. - Negalima žliumbti, varžytynės prasideda!

Ir varžytynės prasidėjo.

Adolfas už stambią pinigų sumą buvo parduotas tam jaunam džentelmenui, kuris iš pat pradžių pareiškė norą jį nusipirkti.

Kiti Sen Klero vergai atiteko įvairiems pirkėjams.

- Na, dabar tavo eilė, vyruti! Ar giridi? - tarė aukcionierius Tomui.

Tomas užkopė į pakylą, išgąstingai žvalgydamasis į šalis. Visi garsai susiliejo į neaiškų gaudesį - ir pardavėjo šauksmai anglų ir prancūzų kalbomis, giriančio jo gerąsias savybes, ir pirkėjų balsai, skubiai siūlančių kainas. Ir po valandėlės Tomas išgirdo, kaip paskutinį kartą pokštelėjo plaktukas, išgirdo

paskutinį žodžio „dolerių“ skiemenį, ir jo likimas buvo nulemtas. Jis jau turėjo šeiminką!

Kažkas nustūmė jį nuo pakylos. Kresnasis vyras su jaučio galva šiurkščiai čiupo jį už peties, stumtelėjo į šalį ir pasakė:

- Stovėk čia!

Tomui sunku buvo suvokti, kas darosi. Varžytynės vyko toliau – trenksmas, šauksmai, poškėjimas. Dar kartą pokštelėjo plaktukas – parduota Suzana! Ji nulipa nuo pakylos, sustoja, ilgesingai apsižvalgo. Duktė tiesia į ją rankas. Skausmo iškreiptu veidu Suzana žiūri į žmogų, kuris ją nupirko. Tai buvo orus vidutinio amžiaus labai geraširdiško veido žmogus.

- O šeimininke, nupirkite ir mano dukterį, maldauju jus!

- Mielai nupirkčiau, tik bijau, kad man pinigų nepakaks, - pasakė džentelmenas.

Jis su užuojauta įdėmiai žiūrėjo, kaip išsigandusi ir bailiai žvalgydamasi aplink, jaunoji mergina užkopė į pakylą.

Kraujas siūbtelėjo ir nurausvino jos išblyškusius skruostus, akys karštligiškai sužibo, o motina net suvaitojo tai išvydusi. Aukcionierius skuba išnaudoti jos grožį ir, pindamas angliškus ir prancūziš-

kus žodžius, skambiais sakiniais giria jos teigiamas savybes. Kaina už ją greit kyla.

- Aš pasistengsiu padaryti visa, ką galėsiu... - sako orusis džentelmenas, eidamas prie besivaržančių pirkėjų.

Bet labai greit kaina už mergaitę pranoksta jo išteklius. Jis nutyla. Aukcionierių pagauna azartas, bet pirkėjai palengva atlyžta, pasilieka tik du: kažkoks senas aristokratas ir mūsų apskritagalvis pažįstamas. Kurį laiką aristokratas dar kelia kainą, su panieka dėbčiodamas į savo varžovą. Bet pirmenybę turi apskritagalvis; jis labai atkaklus ir, nors prastos išvaizdos, bet turtingas. Varžybos nutrūksta. Plaktukas krinta - mergina tenka apskritagalviui.

Jos šeimininkas vadinasi ponas Legris. Jis turi medvilnės plantaciją prie Raudonosios upės¹⁸. Legris stumia merginą ten, kur stovi Tomas su dviem kitais vergais. Ji raudodama prieina prie to būrelio.

Gerasis džentelmenas nusiminęs. Bet juk tokie dalykai vyksta kasdien! Beveik visada tokiose varžytynėse matai ašaras: motinos ir dukterys visada verkia, kai joms tenka skirtis. Nieko nepadarysi.

¹⁸ *Red Riveris* - dešinysis Misisipės intakas.

Taip jau yra. Ir jis eina į kitą pusę drauge su savo nauju pirkinium.

Po dviejų dienų B ir K^o patikėtinis išsiuntė firmai visą jai priklausančią sumą.

KELIONĖ

Raudonąją upę plaukiančio menko laiviūkščio apatiniame denyje sukaustytomis rankomis ir kojomis sėdėjo Tomas. Jo širdį slėgė sunkus akmuo, dar sunkesnis už grandines. Viskas jam aptemo – ir dangus, ir mėnuo, ir žvaigždės. Viskas praslinko pro šalį, kaip štai anie krantai ir medžiai. Viskas praplaukė ir niekad nebegrįš. Namai Kentukyje, žmona, vaikai, geri šeimininkai, turtingi ir prabangūs Sen Klero namai, auksinė Evos galvelė ir malonios, romios jos akys, išdidus, linksmas, gražus, nerūpestingas, bet visada geras Sen Kleras, smagios ir be rūpesčių laisvalaikio valandos – viskas praplaukė pro šalį! O kas liko jų vietoje?

Viena skaudžiausių vergijos ypatybių yra ta, kad negras, būdamas jautrios ir labai pagaulios prigimties, pagyvenęs garbingoje šeimoje, pripranta prie jos papročių ir išlavina skonį; o po to jam dažnai būna lemta patekti į šiurkštaus ir žiauraus šeimninko rankas, panašiai kaip kad stalas arba kėdė, kadaise puošęs puikią svetainę, pagaliau sulaužytas

ir nuzulintas patenka į purviną smuklę arba bjauriausią lindynę. Esminis skirtumas tik tas, kad stalias arba krėslas – bejausmis, o žmogus – ne. Nors negras ir gali būti „pagaunamas, pagal įstatymą teisiamas ir paverčiamas kilnojamuoju turtu“, bet vis dėlto iš jo negalima išplėšti mažyčio intymaus prisiminimų pasaulio, meilės, baimės bei vilčių.

Tomo šeimininkas ponas Saimonas Legris nusipirko aštuonis vergus įvairiose Naujojo Orleano vietose, sukaustė juos po du ir nuvedė į „Pirato“ garlavį, kuris stovėjo uoste, pasiruošęs išplaukti.

Kai garlavis atsiskyrė nuo kranto, Legris ėmė rūpestingai apžiūrinėti savo vergus. Jis sustojo prie Tomo, kuris buvo labai tvarkingai apsirengęs: norėdamas suvilioti pirkėjus, aukcionierius buvo paliepęs Tomui užsivilkti geriausią savo kostiumą ir krakmolytus marškinius, apsiauti žvilgančius batus. Legris trumpai įsakė jam:

– Stokis!

Tomas atsistojo.

– Nusirišk kaklaraištį!

Grandinės trukdė Tomui, tad Legris pats prišoko jam padėti ir, šiurkščiai nutraukęs kaklaraištį Tomui nuo kaklo, įsikišo į savo kišenę.

Paskui jis priėjo prie Tomo skrynios, kurioje jau anksčiau suskubo pasirausti, ištraukė iš ten senas kelnes ir palaikį švarką, kuriuos Tomas dėvėdavo, dirbdamas arklidėje, nuėmė jam nuo rankų grandines ir, rodydamas vietą tarp dėžių, įsakė:

- Eik ten ir apsivilk šitais drabužiais!

Tomas padarė, kas buvo įsakyta, ir po kelių minučių grįžo atgal.

- Nusiauk batus, - pasakė ponas Legris.

Tomas nusiavė.

- Štai, - pasakė Legris, mesdamas jam porą prastų pusbačių, kokiais paprastai avi vergai, - apsiauk!

Ponas Legris vėl sukaustė Tomą ir neskubėdamas ėmė raustis po jo kišenes. Iš ten jis ištraukė šilkinę nosinę ir įsikišo sau į kišenę. Su panieka prunkstėlėjęs, apžvelgė keletą smulkių daiktelių, kurie Tomui priminė Evą, ir per petį nusviedė juos į upę.

Paskui Legris pažvelgė į liūdną Tomo veidą ir nuėjo sau. Jis paėmė jo skrynią, kurioje buvo gausi švarių baltinių atsarga, ir nusinešė į laivo priekį, o ten jį netrukus apsupo jūreiviai. Pasigirdo kandžios patyčios iš negrų, kurie nori būti džentelmenais, ir netrukus visi daiktai vienas po kito buvo išparduoti, o tuščia skrynia paleista iš varžytynių. Visiems tai

atrodė linksma išdaiga, ypač matant, su kokia veido išraiška Tomas sekė kiekvieno savo daikto likimą. Bet skrynios pardavimas iš varžytynių pasirodė esąs linksmiausias dalykas iš visų, ir kandžiam sąmojui nebuvo galo.

Pardavęs visus daiktus, Saimonas grįžo prie vergo.

- Kaip matai, Tomai, aš išvadavau tave nuo nereikalingo bagažo. Gerai saugok šiuos drabužius - kitus negreit gausi. Aš pratinu negrus tausoti. Pas mane jie gauna vieną pakaitą per metus.

Po to Saimonas priėjo prie tos vietos, kur sėdėjo Emelina, surakinta drauge su kita moterimi.

- Na, mieloji mano, - tarė jis, patapšnojęs ją per smakrą, - būk linksmesnė!

Jis pastebėjo jos žvilgsnį, kupiną nesuvaldomo siaubo ir pasišlykštėjimo, ir piktai susiraukė.

- Liaukis ožiavusis, mano mieloji! Privalai meiliai šypsotis, kai aš su tavim kalbu, girdi? O tu, sena, pageltusi dvasna, - pridūrė jis, stumtelėjęs mulatę, prie kurios buvo prirakinta Emelina, - ko taip rūgščiai susiraukei? Linksmesnę miną! Šypsokis! Ir jūs visi, - sušuko jis, žengdamas du žingsnius atgal, - žiūrėkite į mane... žiūrėkite į mane... žiūrėkite man

tiesiai į akis... tiesiai į akis... – kartojo Saimonas trepsėdamas koja.

Tarsi kokių kerų paveikti, visi ėmė atidžiai žiūrėti į jo žibančias pilkai žalias akis.

– O dabar, – jis sugniaužė savo didžiulį, sunkų kumštį, panašų į kalvio kūjį, – matote šį kumštį? Nagi, pasverk jį! – tarė jis, nuleisdamas kumštį ant Tomo rankos. – Tad štai, ką jums pasakysiu: šis kumštis toks kietas todėl, kad aš juo mušu negrus. Dar niekad nemačiau tokio negro, kurio nebūčiau parmušęs vienu smūgiu, – pasakė jis, prikišęs kumštį Tomui prie veido taip arti, jog tas sumirksėjo ir žengė atatupstas. – Aš nelaikau tų prakeiktų prižiūrėtojų, pats esu prižiūrėtojas. Ir viską pastebiu... Iš anksto sakau: klausykit kiekvieno mano žodžio. Tik šitaip galite man įtikti! Pasigailėjimo iš manęs nelaukit!

Moterims užėmė kvapą, ir visas būrys, visi aštuoni žmonės sutūpė ant grindų, prislėgti ir nusi-minę. O Saimonas pasisuko ant kulnų ir nuėjo į garlaivio bufetą išgerti.

– Štai kaip pradedu pažintį su savo vergais, – tarė jis kažkokiam gana padorios išvaizdos vyriškiui, kuris stovėjo šalia. – Mano metodas – pradėti nuo kumščio, kad jie žinotų, kas jų laukia.

- Iš tikrųjų? - paklausė nepažįstamasis, taip smalsiai žiūrėdamas į jį, kaip gamtininkas į kokį nemaitytos veislės žvėrį.

- Aš ne iš tų baltarankių plantatorių, kurie terliojasi su negrais ir leidžiasi apgaudinėjami niekšų prižiūrėtojų. Pačiupinėkite mano raumenis, pažvelkite į kumštį. Ir žinote, sere, nuo negrų sprandų jis dar labiau sukietėjo - na, pačiupinėkite!

Nepažįstamasis palietė kumštį ir tarė:

- Taip, jis pakankamai kietas. Ir man atrodo, - pridūrė jis, - kartu su kumščiu sukietėjo ir jūsų širdis.

- O, taip! - atsakė Saimonas ir patenkintas nusijuokė. - Vargiai ar atsiras kitas žmogus, kuris šiuo atžvilgiu mane pranoktų. Patikėkit, niekas negali manęs išjudinti. Dar negimė tasai negras, kuris galėtų mane sugraudinti. Ne, manęs nesuminkštinsi nei ašaromis, nei pataikavimais, čia tai jau tiesa!

- Jūs nusipirkote neblogą prekę, - tarė nepažįstamasis.

- Kaipgi! - atsakė Saimonas. - Na, kad ir tasai Tomas. Apie jį man pasakojo, kad jis tiesiog kažkoks stebuklas! Aš truputį permokėjau už jį, bet ne bėda - paskirsiu jį vežėju ir reikalų tvarkytoju. Tačiau reikia iš jo išvaryti visas kvailystes, kurių jis prisirinko ankstesnėje tarnybos vietoje. Per daug

jį ten paikino. Taip su negrais nedera terliotis; štai jis ir įsikalė sau į galvą visokių paikysčių. O su šia pageltusia ragana mane apmovė. Pradedu įtarti, kad ji silpna ir ligota, bet savo sumokėtus pinigus aš vis tiek atgausiu; metus kitus ji dar ištvers. Aš ne per labiausiai tausoju savo negrus. Išnaudoti negra ligi galo ir pirkti kitą – štai mano taisyklė. Mažiau rūpesčių, ir netgi pigiau išeina, – kalbėjo Saimonas gurkšnodamas iš stiklinės.

– O kiekgi metų jie paprastai pas jus ištveria? – paklausė nepažįstamasis.

– Nė nežinau, tai pareina nuo sveikatos. Tvirtieji – šešerius septynerius metus, o šiaip visoks šlamštas išeina iš rikiuotės po dvejų trejų metų. Iš pradžių aš daug terliodavausi su jais ir stengdavausi padėti, kad ilgiau tvirtų, net gydydavau, kai susirgdavo, duodavau jiems antklodes ir drabužius, stengiausi suteikti įvairių patogumų. O paskui pamačiau, kad visa tai veltui. Nereikalingas pinigų švaistymas ir vargas. Dabar aš neklausiu negro, ar jis serga, ar sveikas. Kai negras miršta, perku kitą ir matau, kad taip ir paprasčiau, ir pigiau.

Jo pašnekovas nusigrėžė ir prisėdo prie jaunuolio, kuris su aiškiai matomu nepasitenkinimu klausėsi jų pokalbio.

- Tai niekšas! - pasakė pirmasis.

- Taip, niekšas! Bet jūsų įstatymai leidžia tokiems niekšams spręsti likimą žmogiškųjų būtybių, kurios visais atžvilgiais priklauso nuo jų valios. O vadina-mieji humanistai jiems pataikauja. Jeigu nebūtų tokio nuolaidžiavimo, ši nežmoniška sistema neiš-silaikytų nė valandos.

- Patariu jums tyliau kalbėti, - pasakė pirmasis džentelmenas. - Čia tarp keleivių yra tokių, kuriems panašios kalbos gali nepatikti.

Jaunuolis paraudo, nusišypsojo ir savo pašneko-vui pasiūlė sulošti šachmatų partiją.

Tuo metu apatiniame laivo denyje vyko visai kitoks pokalbis tarp Emelinos ir mulatės, prie kurios ji buvo prirakinta. Kaip ir reikėjo tikėtis, jos viena antrai pasakojosi savo gyvenimą.

- Kas buvo tavo šeimininkas? - paklausė Emelina.

- Ponas Elis, jis gyveno Levio gatvėje. Turbūt esi mačiusi mūsų namą?

- Ar jis tau buvo geras? - vėl paklausė Emelina.

- Gana geras, kol buvo sveikas. Bet jis susirgo ir išgulėjo pusę metų, todėl pasidarė labai įnoringas. Nei dieną, nei naktį neduodavo niekam ramybės. Naktimis neleisdavo man miegoti ir visai nuo kojų nuvarė. O kai aš kartą naktį užmigau, jis ėmė mane

barti ir pasakė parduosiąs žiauriausiam šeimininkui, kokį galima surasti. O anksčiau sakydavo, kad po jo mirties aš gausianti laisvę.

- Ar turi artimųjų? - pasiteiravo Emelina.

- Turiu vyrą. Jis kalvis. Šeimininkas paprastai jį siūsdavo uždarbiauti. Mane išvežė taip greit, jog nė pasimatyti su juo nespėjau. Be to, dar turiu ketvertą vaikų! Dieve mano! - Ir moteris užsidengė rankomis veidą.

Kai kurie žmonės jaučiasi būtinai turį pasakyti keletą paguodos žodžių, išgirdę kitus pasakojant apie savo kančias. Emelina norėjo jai ką nors pasakyti, bet nieko negalėjo sugalvoti. Ir kuo gi ji būtų galėjusi ją paguosti? Lyg susitarusios, jos abi iš baimės ir pasišlykštėjimo vengė užsiminti apie baisųjį žmogų, kuris dabar tapo jų šeimininku.

Garlaisis su savo liūdnu kroviniu plaukė vis tolyn ir tolyn Raudonąja upe, varančia savo drumstai rausvus vandenį tarp stačių, vingiuotų, gūdžiai vienodų raudono molio krantų, į kuriuos su ilgėsiu buvo įsmeigta daugybė pavargusių akių. Pagaliau garlaisis sustojo prie nedidelio miestelio, ir čia Legris drauge su savo negrais išlipo.

GŪDŽIOS VIETOS

Tomas ir jo bendrakeleiviai sunkiai žengė nelygiu keliu paskui gremėzdišką vežimą.

Vežimo priešakyje sėdėjo Saimonas Legris, o abi moterys, vis dar surakintos grandinėmis, sėdėjo už jų tarp krovinių. Visa ši vilkstinė vyko į tolimą Legrio plantaciją.

Apleistas kelias vingiavo čia tarp gūdžių, pušimis apaugusių tyrlaukių, kur vėjas liūdnei vaitojo šakose, čia vėl per pelkes, kur buvo prikloti rąstai; niūrūs kiparisai, lyg gedulo girliandomis apaugę juodomis samanomis, stiebėsi virš klampių liūnų; per nuvirtusius stiebus ir vandenyje pūvančias šakas tolydžio prašliauždavo klastingos ir nuodingos gyvatės.

Įsivaizduokite sau žmogų, pirmą kartą koku nors svarbiu reikalu jojantį šiuo keliu ant gero arklio ir su prikimšta pinigine. Net ir jam šis kelias pasirodytų nepakenčiamai gūdus ir liūdnas. Tad koks bausis ir beviltiškas jis turėjo atrodyti vergams, kurie

kas žingsnis vis labiau tolo nuo viso to, apie ką jie svajojo, ką mylėjo!

Juodi vergų veidai buvo niūrūs, liūdnos akys įdėmiai ir nuolankiai žvelgė į visa, ką sutikdavo kelyje.

Tik vienas Saimonas, kuris valdė arklius, kaip atrodė, buvo puikiausiai nusiteikęs. Kartkartėmis jis išsitraukdavo iš kišenės gertuvę degtinės ir nugerdavo gurkšnį.

– Ei jūs! – sušuko jis, atsigręžęs ir pamatęs paniurusius veidus. – Užtraukite dainą, vyručiai!

Vergai suglumę pažvelgė vienas į kitą. Legris dar kartą paragino, paskui piktai pliaukštelėjo vytiui.

Tuojuo pat atsirado negras, kuris užtraukė vieną tų beprasmių dainų, kurias taip mėgsta vergai:

Kartą pagavau meškėną,

Ho! Hi! Ho!

Ponas juokės kaip pašėlęs:

„Ar matai, kaip šviečia mėnuo?“

Ho! Hi! Ho!

Dainininkas traukė kaip išmanydamas, stengdamasis tik ritmą išlaikyti, bet visai nesirūpindamas dainos žodžiais. Negrai chorą jam pritarė:

Ho! Hi! Ho!

Ten aukštai! Ten aukštai!

Jie iš visų jėgų stengėsi rodytis linksmi. Tačiau toje dainoje skambėjo sielvarto daugiau negu beviltiškiausioje aimanoje. Bet Saimonas negirdėjo ilgesingo maldavimo, slypinčio jų balsuose. Jis girdėjo tik triukšmingą dainą ir buvo patenkintas, kad jam pavyko „pralinksminti“ savo negrus.

– Na, mano mažyte! – tarė jis Emelinai ir uždėjo ranką ant jos peties, – dar pusvalandis, ir mes būsime namie.

Kai Legris keikdavosi ir siusdavo, Emelina drebėdavo iš baimės; bet dar labiau ji baiminosi jo, kai jis meiliai kalbėdavo. Jo akių išraiška gąsdino ją. Ji nejučia prisiglaudė prie šalia sėdinčios mulatės, tarsi toji būtų buvusi jos motina.

– Tu, matyt, dar niekada nenešiojai auskarų? – tarė jis, šiurkščiais pirštais paliesdamas jos mažytę ausį.

– Niekada, šeimininke, – drebėdama ir nuleidusi akis, atsakė Emelina.

– Jeigu būsi gera mergaitė, aš tau padovansiu auskarus. Nebijok, tau nereikės daug dirbti.

Tu linksmi leisi laiką su manim ir gyvensi mano namuose kaip ledi. Tik būk gera.

Legris taip pasigėrė, jog įsigėidė būti meilus.

Tolumoje pasirodė jo plantacija. Kadaisė ji priklausė turtingam ponui, kuris turėjo puikų skonį ir labai rūpinosi, kad jo valdos atrodytų gražiai. Bet turtingasis ponas subankrutavo ir mirė. Sodyba buvo parduota už skolas. Legris pigiai nusipirko jo žemę ir naudojosi ja taip, kaip ir visa kuo šiame pasaulyje – kad tik kuo daugiau pinigų išspaustų. Dabar viskas čia buvo apleista, pusiau apgriuvę, ir buvusio šeimininko pastangos nuėjusios niekais.

Priešais namus, kur kadaisė buvo gėlių lysvės ir kirpta veja, dabar augo arklių išmintos piktžolės, mėtėsi kiauri kibirai, šiaudų krūvos ir šiaip visoks šlamštas. Šen ir ten dar styrojo jazminių ir sausmedžių krūmai, glausdamiesi prie puikios kolonos, kuri jau sviro į šoną, nes dabar ji buvo tik stulpas arkliams rišti. Erdvus sodas irgi visas apžėlė piktžolėmis, ir tik kur ne kur dar buvo išlikę retų augalų su besistiebiančiais į viršų niekam nereikalingais žiedais. Šiltnamyje iškulti visi langai, bet lentynose dar stovėjo keletas puodinių sausos žemės, iš kurios styrojo negyvi daigai sudžiūvusiais lapais.

Vežimas įriedėjo į žvyrą išpiltą alėją, irgi apnikta piktžolių. Pakraščiais augo nuostabūs kiniški medžiai, dar nepraradę nei savo puikumo, nei tamsiai žalių lapų, nes jų šaknys taip giliai buvo įsi-skverbusios į žemę, jog jokios negandos negalėjo jiems pakenkti.

Didžiulį ir gražų namą, kaip ir visus namus Pietuose, iš visų pusių supo plati dviejų aukštų veranda, į kurią buvo durys iš visų kambarių. Ši veranda stovėjo ant plytinių stulpų.

Bet namas atrodė negyvenamas ir apleistas; vieni langai buvo užkalti lentomis, kiti užkabinti nešvariais skudurais; viskas bylojo apie tai, kad namas niekieno neprižiūrimas.

Visur mėtėsi skiedros, šiaudų gniūžtės, subyrėjusios statinės ir dėžės. Išgirdę ratų bildesį, prie vežimo puolė keturi pikti šunys; jie būtų sudraskę Tomą ir jo draugus, jeigu jų nebūtų nuviję apdriskę vergai, skubiai atbėgę į pagalbą.

- Dabar matote, kas jūsų laukia? - glostydamas šunis, pasakė patenkintas Legris Tomui ir jo draugams. - Dabar matote, kas jūsų laukia, jeigu sugalvosite pabėgti nuo manęs. Šitie šunys yra išmokyti pabėgusius negrus medžioti. Jie tik ir laukia, kad galėtų jiems perkąsti gerklę. Nepamirškite!.. Kaip

sekasi, Sembai? – sušuko jis žemai nusilenkusiam apdriskėliui, kurio galvą dengė skrybėlė nubrizguisiais kraštais. – Kaip reikalai?

– Puikiausiai, šeimininke!

– Kvimbai, – kreipėsi Legris į kitą apdriskėlį, kuris iš visų jėgų stengėsi atkreipti šeimininko dėmesį, – prisimeni, ką tau liepiau?

– Prisimenu, šeimininke!

Šie du negrai buvo įtakingiausi žmonės plantacijoje. Legris išdresavo juos taip, kaip savo buldogus, stengdamasis išugdyti jiems pyktį ir kraugeriškumą. Po ilgų pratybų jis pasiekė savo tikslą, ir jie pasidarė piktesni už šunis.

Legris, kaip ir daugelis kitų valdovų, apie kuriuos mums pasakoja istorija, valdė savo pavaldinius, sėdamas tarp jų nesantaiką. Sembas ir Kvimbas visa širdimi neapkentė vienas antro, o likusieji negrai visa širdimi neapkentė jų abiejų. Esant tokiai tarpusavio neapykantai, Legris galėjo būti tikras, kad jam būtinai bus pranešta, jeigu plantacijoje kas atsitiks.

Kiekvienas žmogus trokšta bent kiek suartėti su kitais žmonėmis, ir Legris abiem savo juodiesiems pataikūnams rodė šioki toki draugiškumą, tiesa, labai šiurkščiu ir žeminančiu būdu. Beje, šis draugiškas palankumas kiekvienam iš jų buvo labai pavo-

jingas, nes, vos davus šeiminkui ženklą, bet kuris jų su malonumu būtų sudraskęs antrąjį.

- Na, Sembai, - tarė Legris, - nuvesk šiuos vyrus į barakus. Žiūrėk, kokią žmoną tau parvežiau, - pridūrė jis, nuėmęs mulatei grandines ir pastūmėjęs ją prie Sembo. - Aš pažadėjau tau žmoną ir ištesėjau duotą žodį.

Moteris krūptelėjo ir, žengusi atgal, ėmė maldauti:

- O šeiminke! Aš palikau savo vyrą Naujajame Orleane!

- Na ir kas? Čia turėsi antrąjį. Tylėk! Eik sau! - sušuko Legris, kilstelėjęs rimba. - O tu, mieloji mano, - kreipėsi jis į Emeliną, - eisi su manim.

Lange šmėkstelėjo kažkieno tamsus, pykčio iškreiptas veidas, ir kai Legris atidarė duris, pasigirdo skubrus ir valdingas moters balsas. Tomas, kuris susirūpinęs žvilgsniu lydėjo Emeliną, išgirdo, kaip Legris piktai atsakė:

- Prikąsk liežuvį! Ką noriu, tą ir darau, tiek su tavim, tiek su kitais!

Daugiau Tomas nebeišgirdo nė garso. Sembas nuvedė jį prie barakų. Negrų gyvenvietę sudarė kelios menkos lūšnelės, išrikiuotos abipus purvinos gatvės, toli nuo šeiminko namų. Pamačius

šiuos barakus, Tomui suspaudė širdį. O jis mat sva-
jojo apie mažą namelį, skurdų, bet ramų ir švarų,
kur galima pailsėti po sunkaus darbo! Iš pradžių jis
pažvelgė vidun į vieną baraką, paskui į kitą. Išsky-
rus kietus guolius, ten nebuvo daugiau jokių baldų.
Nešvarūs šiaudai draikėsi ant daugybės kojų suplūk-
tos aslos.

- Kur aš gyvensiu? - niūriai paklausė Tomas
Sembą.

- Nežinau. Ar neįkišus tavęs štai čia? - pasakė
Sembas. - Rodos, čia viena vieta laisva. Visur pilna
negrų. Tiesiog nežinau, kur naujus bedėti.

* * *

Jau buvo vėlus vakaras, kai sunkaus, ilgo darbo
nukamuoti barakų gyventojai būriu grįžo namo.
Purvinais skarmalais šiaip taip apsidengę vyrai ir
moterys rūščiai ir nedraugiškai žiūrėjo į naujai atvy-
kusius. Gyvenvietėje pasigirdo grėsmingi riksmi.
Šiurkščiais gomuriniaus balsais negrai plūdosi tarpu-
savy dėl rankinių malūnų, kuriais kiekvienas turėjo
susimalti savo bjaurių kukurūzų grūdų davinį, kad
galėtų išsikepti vakarienei sklindžių. Tai buvo jų vie-
nintelis maistas. Nuo aušros ligi vėlaus vakaro jie

dirbo laukuose, prižiūrėtojų plakami rimbais. Buvo medvilnės rinkimo laikas, ir kiekvienas turėdavo dirbti, kol visai netekdavo jėgų.

Veltui Tomas tyrinėjo savo naujuosius draugus, stengdamasis rasti bent vieną geraširdišką, malonesnį veidą. Jis matė vien paniurusius, itūžusius vyrus ir išsekusias, įbaugintas moteris, arba tokias, kurios jau tiek sužiaurėjo, jog nebeturėjo nieko moteriška. Stiprieji engė silpnuosius. Kiekvienas rūpinosi tik savim. Su jais buvo elgiamasi kaip su gyvuliais, tad argi keista, kad jie sugyvulėjo! Iki vėlaus vakaro barakuose nenutildavo rietenos. Malūnų nepakakdavo, silpnesnieji susimaldavo grūdus paskutiniai.

- Ei tu! - šūktelėjo Sembas, eidamas prie mūlės ir sviesdamas jai maišelį grūdų. - Kaip vadinies?

- Liusė, - atsakė moteris.

- Na, Liuse, dabar tu esi mano žmona. Sumalk grūdus ir paruošk man vakarienę. Girdi?

- Nebuvau tavo žmona ir niekad nebūsiu! - atsakė moteris iš nevilties įsidrąsinusi. - Nešdinkis!

- Aš tau parodysiu! - grėsmingai keldamas koją spirti, pasakė Sembas.

- Užmušk mane, jeigu nori! Ir juo greičiau, juo geriau. Aš nebenoriu gyventi! - atsakė ji.

- Klausyk, Sembai, jeigu tu imsi luošinti vergus, aš apskūsiu tave šeimininkui, - tarė Kvimbas, kuris nuo rankinio malūno ką tik atstūmė dvi ar tris išvargusias moteris, ketinusias maltis grūdus.

- O aš pasiskūsiu šeimininkui, kad tu neleidi moterų prie malūno! - suriko Sembas. - Privalai laukti savo eilės!

Kelionės nukamuotas Tomas buvo labai išalkęs. Jis taip norėjo valgyti, jog vos neapalpo.

- Še! - pasakė Kvimbas, sviesdamas jam maišelį grūdų. - Ir žiūrėk, negre, taupyk. Daugiau negausi. Tau turi jo pakakti visai savaitei.

Iki vėlyvos nakties Tomas laukė, kol galės susimalti grūdus. Pagaliau priėjęs prie malūno, jis pastebėjo dvi moteris, kurios buvo tokios pavargusios, jog, vos pradėjusios malti, sukniubo ant žemės.

Tomas sumalė joms grūdus, įmetė į ugnį keletą pagalių ir tik tada ėmėsi ruošti sau vakarienę. Menkos buvo Tomo paslaugos šioms moterims, tačiau ir to pakako žiaurumo sukietintoms jų širdims suminkštinti ir sužadinti dėkingumui. Šiurkštūs jų veidai nušvito meilia šypsena, ir jos griebėsi darbo. Moterys ir Tomui užmaišė tešlą ir iškepė sklandžių.

Tomas pavakarieniavo ir, nevilties kupina širdimi nuėjęs į jam nurodytą baraką, ėmė ruošti nakvynei.

Visur ant grindų vienas prie kito miegojo žmonės. Tvankiame barake bjauriai dvokė. Jis norėjo atsigulti lauke, bet po atviru dangumi buvo šalta ir drėgna. Jo kūnui reikėjo poilsio. Jis išsitiesė ant šiaudų, apsiklojo suplyšusia antklode ir užmigo.

KASĖ

Tomas greit suprato, ko galima tikėtis ir ko reikia saugotis naujajame gyvenime. Kiekvienas darbas degte degė jo rankose: jis buvo sąžiningas ir stropus. Būdamas visad taikingas, jis tikėjosi uoliu darbu pagerinti savo būklę. Bet jam taip visko stigo, visi tiek jį skriaudė ir kankino, jog jis labai nusilpo ir visą laiką jautėsi esąs ligonis. Tačiau vis tiek nesudėjo rankų ir dirbo toliau, vildamasis, kad vieną gražią dieną ištrūks iš čia.

Legris seniai pastebėjo Tomo uolumą, bet tylėjo. Jis buvo labai patenkintas, turėdamas tokį gerą darbininką; ir vis dėlto giliai širdyje jo nemėgo – kaip visi blogi žmonės nemėgsta gerų žmonių. Jis aiškiai matė, kad Tomas pastebi, kaip žvėriškai jis elgiasi su beginkliais žmonėmis ir be žodžių jautė, kad Tomas jį smerkia. O kiekvienam šeiminkui nemalonu, kai jį smerkia nuosavas vergas. Tomas užjautė savo nelaimės draugus, mielai jiems darydavo įvairias paslaugas (kurios buvo jiems tokios neįprastos ir keistos), ir pavydžios Legrio akys tai

pastebėdavo. Pirkdamas Tomą, jis galvojo vėliau jį padaryti prižiūrėtoju, kuriam galima bus išvykus pavesti visą ūkį. O geras prižiūrėtojas pirmiausia turi būti žiaurus. Ir Legris sumanė įskiepyti Tomui žiaurumo. Praslinkus kelioms savaitėms po to, kai Tomas atvyko į plantaciją, Legris ėmė vykdyti savo sumanymą.

Kartą iš ryto, eidamas drauge su visais į darbą, Tomas pastebėjo vieną moterį, kurios dar nebuvo matęs. Jos išvaizda jį nustebino. Aukšta, grakšti, nuostabiai dailių rankų ir kojų, švariai ir gerai apsirengusi. Jai buvo trisdešimt penkeri ar keturiasdešimt metų, o veidas toks, kurį kartą pamatęs, niekados neužmirši. Ir iš pirmo žvilgsnio galima buvo įspėti, kad gyvenime ji patyrė daug skausmo. Aukšta kakta, nepaprastai gražūs, ryškūs antakių lankai, lygi nosis, švelni burnos forma, daili galvos ir kaklo linija – viskas liudijo, kad dar visai neseniai ji buvo gražuolė. Bet jos veidą jau vagojo skausmo ir pažeminimo raukšlės. Veidas išblyškęs ir nesveikas, skruostai įdubę, bruožai paaštrėję; ji atrodė pavargusi. Bet nuostabiausios buvo didelės nepaprastai juodos, liūdesio ir nevilties kupinos jos akys su ilgomis tankiomis blakstienomis. Kiekviename bruože, lūpų kampučiuose, kiekviename kūno judesyje buvo

justi išdidumas ir iššūkis, ir keista buvo tame išdidžiame, pašaipos ir paniekos kupiname veide matyti akis, pilnas begalinės kančios.

Tomas nežinojo, kas ji ir iš kur atsirado. Gūdžioje pilkoje ankstyvo ryto prieblandoje ji žengė šalia jo tiesi ir išdidi. Bet kiti negrai ją pažino. Vargšai apiplyšę, pusalkaniai žmonės aiškiai sunerimo, jai pasirodžius.

- Priėjo liepto galą! - tarė vienas. - Seniai laikas!

- Chi chi chi! - nusijuokė kitas. - Dabar sužinosi, kaip mes gyvename, ponია!

- Pažiūrėsime, kaip ji imsis darbo!

- Iki vakaro vis tiek neišsvengs pylos!

- Norėčiau pamatyti, kaip ją plaks!

Moteris į šias patyčias nekreipė dėmesio ir, eidama pirmyn, tik su panieka šypsojosi, lyg nieko negirdėtų. Tomas, visą savo gyvenimą praleidęs tarp gerai išauklėtų, kultūringų žmonių, iš karto pajuto, kad ir ji gerai išauklėta. Jis stengėsi įspėti, kaip ji pateko į tokią žeminančią padėtį, tačiau niekaip negalėjo suprasti. Ji nė karto nepažvelgė į jį, nepratarė jam nė vieno žodžio, tik visą laiką žengė šalia jo.

Tomas uoliai ėmėsi darbo, bet kadangi keistoji moteris dirbo čia pat netoli jo, tai nuolat vogčiomis

žvilgčiojo į ją. Jis greit pastebėjo, kad dėl įgimto miklumo ir sumanumo darbas jai sekasi lengviau negu kitiems. Ji rinko medvilnę greit ir švariai ir su panieka šypsojosi, tarsi tyčiodamasi iš to darbo ir aplinkybių, kurios privertė ją dirbti.

Visą dieną Tomas dirbo netoli kitos moters – tos mulatės, kuri buvo nupirkta drauge su juo. Ji, matyt, labai kankinosi, vos stovėjo ant kojų, ir Tomas dažnai girdėjo jos atodūsius ir dejones. Priėjęs prie jos, netardamas nė žodžio, jis iš savo maišo perdėjo keletą saujų medvilnės į jos maišą.

– Nereikia! Nereikia! – pasakė moteris, su nuostaba pažvelgusi į jį. – Klius tau už tai.

Tučtuojau prie jų pribėgo Sembas. Šios moters jis itin nekentė. Pakėlęs rimbą, suriko piktu gerkliniu balsu:

– Kas čia dabar, Liuse? Sukčiauji? Ką?

Jis spyrė moteriai sunkiu kaustytu batu, o Tomui kirto per veidą rimbu.

Netardamas nė žodžio, Tomas dirbo toliau. Bet moteris, ir taip jau be galo nuvargusi, neteko sąmonės.

– Aš tuoj ją atgaivinsiu! – pasakė prižiūrėtojas ir piktai nusijuokė. – Turiu vaistų, kurie veikia geriau už kamparą.

Tai sakydamas, iš rankovės jis išsitraukė smeigtuką ir visą įsmeigė moteriai į kūną. Moteris suvaitojo ir kilstelėjo.

- Kelkis, bjaurybe, ir imkis darbo, o jei neklausysi, aš tave pavaišinsiu naujais vaistais.

Moteris, sukaupusi paskutines jėgas, desperatiškai ėmė rinkti medvilnę.

- Gyviau! - sušuko Sembas. - Jeigu tinginiausi, aš taip tave apkulsiu, jog nė gyvent nebenorėsi!

- Aš ir dabar nebenoriu gyventi, - pasakė moteris. - O Dieve! Kaip ilgai dar visa tai tęsis? Kodėl tu mūsų negelbsti?

Nepaisydamas pavojaus vėl susilaukti smūgių, Tomas priėjo prie jos ir, išėmęs visą savo medvilnę, sukrovė į Liusės maišą.

- Nereikia! Dievas žino, ką jie tau padarys! - pasakė mulatė.

- Man lengviau pakelti smūgius negu tau, - atsakė Tomas ir grįžo į savo vietą.

Visa tai truko vieną akimirką.

Toji keista moteris, apie kurią mes ką tik kalbėjome, išgirdo pastaruosius Tomo žodžius. Ji nustebusi įsmeigė į jį sunkų tamsių akių žvilgsnį. Paskui, išėmusi iš savo krepšio šiek tiek medvilnės, įdėjo į Tomo maišą.

- Tu nieko nežinai apie šią plantaciją, - tarė ji. - Jeigu žinotum, kas tau gresia, neatiduočiau savo medvilnės. Po mėnesio tu jau niekam nebenorėsi padėti. Rūpinsies tik savo kailiu!

- Tesaugo mane Dievas nuo to, ponija, - sušuko Tomas, kreipdamasis į savo bendradarbę taip pat pagarbiai, kaip į tuos žmones, su kuriais anksčiau gyveno.

- Dievas šių vietų nelanko, - su kartėliu atsakė jam moteris, imdamasi darbo, o jos lūpas vėl iškreipė paniekos šypsena.

Prižiūrėtojas matė, kaip ji įdėjo medvilnės į Tomo maišą, ir, pakėlęs rimbą, pribėgo prie jos.

- Kaip?! Kaip?! - džiūgaudamas suriko jis. - Tu irgi sukčiauji? Dabar tu mano rankose, ir aš tave pamokysiu!

Juodose moters akyse švystelėjo ugnis. Jos lūpos išsikreipė, šnervės suvirpėjo. Atsigręžusi ji rūsčiai ir su panieka pažvelgė prižiūrėtojui į veidą.

- Šunie! - sušuko ji. - Tik išdrįsk mane paliesti. Aš dar pakankamai turiu galios atiduoti tave šunims, sudeginti gyvą arba sudraskyti į gabalus. Pakaktų man tik žodį pasakyti!..

Sembas pabūgo.

- Tai kurių velnių jūs čia? - paklausė jis ir paniuręs žengė du žingsnius atgal. - Aš nenorėjau jūsų įžeisti, ponija Kase!

- Žinok savo vietą! - pasakė ji.

Ir Sembas paklusniai nudūlino į tolimiausią lauko pakraštį.

Moteris vėl ėmėsi darbo ir dirbo taip mikliai kaip tikra burtininkė. Dar nebuvo pasibaigusi diena, o jos pintinė jau buvo pilna ligi kraštų, uždengta ir perrišta, nors ji ne kartą įdėjo medvilnės į Tomo maišą. Kai sutemo, užsikėlė savo pintines ant galvų, negrai ėmė slinkti į stoginę, kurioje medvilnė buvo sveriamą ir laikoma. Ten sėdėjo Legris, gyvai šnekučiuodamasis su abiem savo prižiūrėtojais.

- Tomas velniai žino ką išdarinėja; prasimanė krauti medvilnę į Liusės pintinę. Šis vyrukas greit visus negrus sukurstys. Šeimininkas turi kuo greičiausiai jį paimti nagan, nes kitaip jis mums daug bėdos pridarys, - pasakė Sembas.

- Ak, tas juodasis gyvulys! - sušuko Legris. - Reikia jam proto įkrėsti!

Abu negrai piktai išsišiepė.

- Jau šeimininkas tai tikrai sugebės įkrėsti jam proto. Net ir velnias nemoka taip sudoroti negro, kaip mūsų šeimininkas, - pasakė Kvimbas.

- Priversime Tomą, kad jis ką nors nuplaktų, vyručiai! Bematant visos kvailystės išgaruos.
- Nelengva bus šeiminkui priversti jį paimti į rankas rimbą.
- Ir vis dėlto reikia iš jo išvaryti visas nesąmones, - pasakė Legris, dėdamasis į burną tabako.
- Bet ir ta Liusė. Bjauriausias ir pikčiausias padaras visoje plantacijoje! - sušvokštė Sembas.
- Oi, Sembai! Aš žinau, už ką tu jos neapkenti.
- Už tai, kad ji neklauso šeiminko įsakymų. Šeiminkas liepė jai už manęs tekėti, o ji nenori.
- Nepaklausė manęs, tai paklausys rimbo, - pasakė Legris ir nusispjovė. - Tik gaila, kad šiuo metu pati darbymetė, o ji tokia liesa; liesus reikia labai ilgai mušti, nes jie itin užsispyrę. Ją tektų negyvai užplakti, kol nusileistų, o tada nebetiks darbui.
- Bet juk ji, bjaurybė, vis tiek nieko nedirba, ir dar niurzga, o visą darbą už ją Tomas atlieka.
- Tomas? Tai tegul jis ją ir nuplaka. Suroošime Tomui mažą pramogėlę. Jam tai bus gera pamoka, o ir man didesnė nauda, nes jis neplaks jos taip smarkiai, kaip jūs.
- Cha cha! Hu hu hu! - nusikvatojo abu niekšai.
- Bet jos pintinė pilna, šeiminke. Tomas ir ponias Kasė dėjo medvilnę į Liusės pintinę, šeiminke.

- Aš pats pasversiu jos pintinę, - reikšmingai pasakė Legris.

Vėl pasigirdo šlykštus abiejų prižiūrėtojų kvatojimas.

- Ar ponija Kasė dirbo su jais visą dieną? - paklausė Legris.

- Ji dirbo kaip velnias su visais savo kipšais!

- Joje iš tikrųjų sėdi velnias su visais kipšais, - pasakė Legris ir, bjauriai nusikeikęs, nuėjo į stoginę, kur buvo svarstyklės.

* * *

Išvargę žmonės palengva įeidavo į stoginę ir baimingai dėdavo savo pintines ant svarstyklių.

Prie grifelinės lentos buvo prilipdyta juostelė su įrašytais vergų vardais. Prie kiekvieno vardo Legris užrašydavo to negro surinktos medvilnės kiekį.

Pasvėrė Tomo pintinę; svoris buvo pakankamas. Tomas susirūpinęs pažvelgė į mulatę, su kuria susidraugavo darbe.

Svyruodama iš nusilpimo, ji priėjo prie svarstyklių ir padėjo savo pintinę. Legris iš karto pastebėjo, kad pintinė sveria lygiai tiek, kiek reikia, bet, dėdamasis įpykęs, suriko:

- Tingus gyvuly! Vėl trūksta svorio! Stok į šalį, paskui su tavim pasikalbėsiu!

Mulatė gailiai suvaitojo ir susmuko ant suolo.

Prie svarstyklių priėjo toji moteris, kurią visi vadino ponia Kase. Išdidžiai ir su panieka ji nuleido ant svarstyklių savo pintinę. Legris pašaipiai, bet kažko sunerimęs, pažvelgė jai į akis.

Ji pakėlė į jį savo juodas akis, ir jos lūpos vos sujudėjo - ji kažką ištare prancūziškai. Niekas nesuprato, bet Legrio veidas persikreipė iš įniršio. Jis pakėlė ranką, užsimojo ant Kasės, bet toji pažvelgė į jį niekinančiu ir piktu žvilgsniu, apsigrėžė ir nuėjo.

- Eik šen, Tomai, - tarė Legris. - Sakiau, kad pirkau tave ne juodam darbui. Taigi nusprendžiau tave paaukštinti ir paskirti prižiūrėtoju. Šiandien tu pradėsi eiti savo naująsias pareigas. Imk ir nuplak šią moterį. Tikriausiai ne kartą matei, kaip plakama.

- Atleiskite, šeimininke, - atsakė Tomas, - aš tokiam darbui netinku, niekad nieko nesu plakęs, nesugebėsiu. Ranka nepakils, šeimininke.

- Maža ko tu nedirbai! Pas mane greit išmoksi, arba aš tave patį nuvarysiu į kapus! - sušuko Legris ir, pagriebęs jaučio odos diržą, kelis sykius sukirto Tomui per veidą.

- Na kaip? - paklausė jis, kai jam pavargo ranka. -
Vis dar atsikalbinėsi?

- Negaliu, šeimininke, - atsakė Tomas, šluostydamasis veidu srūvantį kraują. - Galiu dirbti dieną ir naktį, dirbti iš paskutinių jėgų, bet negaliu daryti to, kas yra neteisinga. Aš niekad nieko neplaksiu, šeimininke. Niekados!

Tomo balsas buvo nuostabiai švelnus, jis pats laikėsi mandagiai, todėl Legris manė jį esant bailį ir tikėjosi, kad su juo bus lengviau susidoroti. Bet kai Tomas ištarė pastaruosius žodžius, visa minia sudrebėjo iš nuostabos.

- Viešpatie! - sušuko nelaimingoji mulatė, išskėsdama rankas.

Visi nejučiomis, sulaikę kvapą, pažvelgė vienas į kitą, laukdami neišvengiamos audros.

Pirmąją akimirką Legris, matyt, suglumo. Paskui įsiutęs suriko:

- Kaip?! Prakeiktas juodas gyvulys! Jis drįsta man sakyti, kad aš jį verčiu neteisingai elgtis? Argi tokia šlykšti juoda banda, kaip jūs, gali spręsti apie tai, kas teisinga, o kas neteisinga? Ne, aš to nepakęsiu! Ir kas gi tu toks? Tikriausiai laikai save džentelmenu, ponuli Tomai, jeigu drįsti mokyti savo šeimi-

ninką teisingumo? Tavo manymu, nuplakti šią moterį yra neteisinga?

- Manau, kad neteisinga, šeimininke, - atsakė Tomas. - Ji, vargšėlė, ligota ir silpna. Žiauru būtų ją plakti, ir aš niekad to nepadarysiu. Jeigu jūs, šeimininke, norite mane užmušti, užmuškite. Bet aš prieš nieką nekelsiu rankos. Geriau sutinku mirti!

Ramiame Tomo balse buvo jaučiama nepalaužiama valia. Legris visas drebėjo, žalsvos akys piktai žaibavo, o plaukai net pasišiaušė iš įniršio. Bet jis tvardėsi ir kaip koks plėšrus žvėris, prieš sudraskydamas auką, nusprendė pažaisti su ja.

- Štai koks šventuolis pateko pas mus, nusidėjėlius! - pradėjo jis. - Šventasis ir, be to, dar džentelmenas, kaltina mus, nusidėjėlius, ir atskleidžia mūsų nuodėmes! Tik pamanykite, koks Dievo numylėtinis! O argi tu, niekše, niekad savo Biblijoje nesi skaitęs: „Vergai, klausykite savo ponų“? Argi aš ne tavo ponas? Ar nesumokėjau tūkstančio dviejų šimtų dolerių už visa tai, ko prigrūstas tavo juodas kailis? Argi tavo kūnas ir siela nepriklauso man? - suriko jis, iš visų jėgų spirdamas Tomui batu. - Atsakyk!

Nors Tomas skaudžiai kentėjo nuo grubaus šeimininko, bet šis klausimas jį nudžiugino. Kraujas,

sumišęs su ašaromis, tekėjo Tomo skruostais. Ir vis dėlto jis pakėlė į dangų akis ir atsakė:

- Ne, ne, ne! Mano siela jums nepriklauso, šeimininke. Jūs nenupirkote jos, ir jums nepavyks jos nupirkti. Ir nieko blogo jūs negalite jai padaryti.

- Negaliu? - sušvokštė Legris, piktai nusijuokdamas. - Pažiūrėsim! Ei, Sembai, Kvimbai! Nuplakite šitą šunį taip, kad jis visą mėnesį negalėtų pajudėti!

Du stambūs milžinai negrai pačiupo Tomą. Jų veiduose švietė pasididžiavimas ir piktas džiaugsmas. Nelaimingoji mulatė skausmingai suriko, kiti vergai pašoko, staiga pajutę kažkokį ryžtą. Tačiau budeliai jau vilko Tomą, kuris nesipriešindamas ėjo su jais.

KVARTERONĖS ISTORIJA

Buvo naktis. Tomas, pasruvęs kraujuose, gulėjo ir vaitojo apleistame medvilnės sandėlyje tarp sulaužytų padargų, medvilnės atliekų ir įvairaus laužo, priversto čia per ilgą laiką.

Naktis buvo tamsi ir drėgna. Tomą kamavo baises troškulys, tūkstančiai moskitų knibždėjo aplinkui ir dilgino jo žaizdas.

- O gerasis Dieve! Pažvelk į mane. Suteik man jėgų šiam išbandymui pakelti, sustiprink mano dvasią! - meldėsi nelaimingasis Tomas.

Staiga jis išgirdo kažkieno žingsnius, ir į akis švystelėjo žibinto šviesa.

- Kas čia? Vandens!.. Dėl Dievo meilės, duokite vandens.

Priešais jį stovėjo Kasė. Ji pastatė žibintą ant žemės, iš ąsočio įpylė į puodelį vandens, pakėlė Tomo galvą ir padavė jam atsigerti. Jis gėrė vieną puodelį po kito.

- Gerti... Taip, tai svarbiausia, ko tau dabar reikia, - pasakė ji. - Žinojau, kad tau labiausiai reikia

vandens. Ne pirmą kartą naktimis nešioju vandenį tokiems kaip tu.

- Dėkoju, poncia, - tarė Tomas, numalšinęs troškulį.

- Nevadink manęs poncia! Aš esu vergė, tokia pat nelaiminga, kaip ir tu, o galbūt dar nelaimingesnė, - su kartėliu pasakė ji. - O dabar, - pridūrė, patiesusi šalia Tomo nedidelį čiužinį, užklotą šalta drėgna drobulė, - pabandyk, vargšeli, kaip nors čia atsigulti.

Nelengva buvo žaizdų ir mėlynių sukaustytam Tomui įvykdyti jos norą, bet kai pagaliau jis atsigulė ant čiužinio, jam iš karto pasidarė lengviau, priglundus prie šlapios drobulės.

Kasė buvo įpratusi slaugyti sumuštus žmones ir mitriai aprišo Tomo žaizdas, uždėjusi ant jų drėgnus skudurus, nuo kurių tuoj sušvelnėjo skausmai.

- Štai ir viskas, kuo aš galiu tau padėti, - pasakė ji, vietoj pagalvės dėdama jam po galva ryšulį medvilnės.

Tomas jai padėkojo. Moteris atsisėdo ant grindų, apkabino rankomis kelius ir išmeigė akis į vieną tašką. Jos veidas buvo kupinas niūraus skausmo. Kykas nusmuko ant kaklo, o ilgi banguoti plaukai išsidraikė aplink išdidų ir liūdną jos veidą.

- Bergždžios visos tavo pastangos, - pagaliau tarė ji. - Tu esi drąsus žmogus, ir tavo tiesa. Bet viskas yra veltui, kovoti neįmanoma. Tu esi velnio rankose. Jis stipresnis už tave, ir tau teks nusilenkti.

Nusilenkti! O žmogiškoji silpnybė! Argi kančios nešnabždėjo jam visą naktį, kad reikia nusilenkti? Ir štai ši moteris beprotiškomis akimis ir liūdnu balsu sako jam tą patį, stumia jį į pagundą, su kuria jis kovojo.

- O Dieve! O Dieve! Kaip aš galiu nusilenkti? - suvaitojo jis.

- Nėra prasmės šauktis Dievo - jis neišgirs, - atkakliai pasakė moteris. - Dievo nėra, o jeigu ir yra, jis prieš mus. Viskas prieš mus - ir žemė, ir dangus. Mums lieka vienas kelias - į pragarą. Kodėl gi mums juo nenuėjus?

Tomas užsidengė akis ir krūptelėjo nuo šių kraupių žodžių.

- Tu nežinai, kas čia darosi, - kalbėjo moteris, - o aš žinau. Jau penkeri metai kūnu ir siela esu šito niekšo vergijoje. Aš neapkenčiu jo. Mūsų plantacija yra nuošalioje vietoje, tarp pelkių, ligi artimiausios plantacijos dešimt mylių; čia nėra nė vieno baltojo, taigi niekas nepateiks teismui parodymų, jeigu šeiminkas tave gyvą sudegintų, jeigu tave išvirintų

verdančiame vandenyje, jeigu sukapotų į gabalus, jeigu atiduotų šunims sudraskyti, jeigu tave pakartų ir užplaktų mirtinai. Čia nėra įstatymų, ir nėra kam tave užstoti. O mūsų šeimininkas gali prasimanyti bet kokių žiaurumų. Plaukai pasišiauštų, jeigu pasakočiau, kokių čia būna dalykų. Kiekvienas pasipriešinimas yra bergždžias. Negi aš norėjau su juo gyventi? Argi nebuvo išsilavinusi moteris iš gerai išauklėtų žmonių tarpo? O kas gi buvo jis? Kas jis? Ir vis dėlto aš pragyvenau su juo visus šiuos penkerius metus, nors ir keikdama savo gyvenimą dieną ir naktį! O dabar jis parsivežė kitą, jaunesnę, penkiolikos metų...

Ir Kasė nusikvatojo laukiniu skausmingu juoku, kuris keistai suskambėjo senoje, sugriuvusioje pastogėje.

Tomas sudėjo rankas. Aplinkui buvo tamsu ir baugu.

Moteris rūsčiai pasakojo toliau:

- Ir nejaugi šie niekingi šunys, su kuriais tu drauge dirbi, yra verti, kad tu už juos kentėtum? Kiekvienas iš jų tave išduos, pirmai progai pasitaikius. Jie netgi vieni kitiems tokie pat beširdžiai ir niekšingi. Ar reikėjo tau užsitraukti tiek kančių, gelbstint juos nuo rykščių?

- Vis dėlto jie nelaimingi! - pasakė Tomas. - O kodėl jie tapo žiaurūs? Kas gi juos pastūmėjo? Jeigu aš nusilenksiu, tai palengva ir pats pasidarysiu toks, kaip jie. Ne, ne, niekad! Aš netekau ir žmonos, ir vaikų, ir gero šeimininko, kuris būtų suteikęs man laisvę, jeigu dar bent savaitę būtų išgyvenęs šiame pasaulyje. Aš visko netekau, kas man buvo brangu, ir vis dėlto nenoriu tapti beširdžiu ir piktadariu.

- Tu pamatysi, - atsakė Kasė, - rytoj jie vėl tave kankins. Aš juos pažįstu, mačiau, ką jie daro. Baisu pagalvoti, kaip jie rytoj tave dar kankins ir pagaliau privers nusilenkti.

- Viešpatie, suteik man jėgų, neleisk nusilenkti!

- Kiek kartų aš girdėjau šias maldas, ir vis dėlto niekas jų neišklausė. Visi mes pažeminti, sutrypti, - pasakė Kasė. - Štai ir Emelina dar bando kovoti, ir tu... O kokia iš to nauda? Arba pasiduosi, arba palengva mirsi.

- O, tokiu atveju aš mielai sutinku mirti! - pasakė Tomas. - Tegul mane kankina, kiek nori, vis tiek mirties neišvengsiu. O tada jau nebe jų valia... Aš ramus, žinau, kad Viešpats man padės iškentėti visas kančias.

Moteris tylėjo. Juodos jos akys buvo įsmeigtos į grindis.

„Galbūt jis teisus, – sakė ji pati sau. – Tam, kuris kartą nusilenkė, nebėra ko tikėtis. Mes gyvename purve ir darome niekšybės, iš pradžių neapkenčiame kitų, o paskui neapkenčiame savęs! Ir vis dėlto nesiryžtame pasirinkti mirties! Jokios vilties! Jokios vilties! Jokios vilties! Štai kad ir ta mergina... Jai lygiai tiek metų, kiek buvo man...“

– Pažvelk į mane, – staiga tarė ji Tomui. – Matai, kokia aš dabar? O juk užaugau prabangoje. Aš dar prisimenu, kaip, būdama maža mergaitė, bėgiodavau puošniuose salonuose. Mane rengdavo kaip lėlę. Visi žavėjosi manimi. Už salono langų buvo sodas; sode po apelsinmedžiu aš žaisdavau, slapstydavusi su broliais ir seserimis. Atiduota į vienuolyną, mokiausi muzikos, prancūzų kalbos, rankdarbių, visko. Kai man buvo keturiolika metų, aš parvažiavau į savo tėvo laidotuves. Jis staiga mirė, o tvarkant jo reikalus, paaiškėjo, kad jo turto vos vos pakanka skoloms apmokėti. Kreditoriai aprašė visą jo inventorių. Į tą sąrašą patekau ir aš; mano motina buvo vergė. Tėvas ketino mane išlaisvinti, bet nesuskubo. Aš ir anksčiau žinojau esanti vergė, bet niekad to nesvarstydavau. Niekados negalėjo kilti mintis, kad mano tėvas, sveikas ir stiprus, gali taip greit mirti. Dar keturias valandas prieš mirtį jis buvo visiškai

sveikas - ir mirė vienas pirmųjų per choleros epidemiją, kilusią Naujajame Orleane. Rytojaus dieną po laidotuvių mano tėvo žmona pasiėmė visus savo vaikus ir išvyko į tėvų plantaciją. Man pasirodė, kad ji elgiasi su manimi kažkaip keistai, bet nesu-pratau kodėl. Visą likusią turtą tvarkė vienas jaunas juristas. Jis ateidavo į namus kiekvieną dieną ir man buvo labai malonus. Kartą jis drauge parsivežė gražų jaunuolį. Tokio gražuolio aš dar niekad nebuvau mačiusi. Ligi paskutinės savo gyvenimo dienos neužmiršiu to vakaro. Aš vaikščiojau su tuo jaunuoliu po sodą. Buvau vieniša ir nuliūdusi, o jis buvo toks malonus, toks meilus man... Jis pasakė matęs mane dar prieš man išvykstant į vienuolyną, pasisakė mylįs mane ir paprašė leisti jam būti mano draugu ir gynėju. Trumpiau tariant, jis sumokėjo už mane, nieko man apie tai nesakydamas, du tūkstančius dolerių, ir aš tapau jo nuosavybe. Buvau patenkinta, nes jį mylėjau. Mylėjau! - sušuko Kasė ir valandėlę nutilo. - O, kaip aš mylėjau tą žmogų! Net ir dabar jį myliu ir mylėsiu, kol mirsiu! Jis buvo toks gražus, toks kilnus! Aš gyvenau gražiausiame name, turėjau tarnų, arklių, baldų, drabužių. Jis davė man viską, ką galima pirkti už pinigus. Bet man nieko nereikėjo, tik jo paties. Aš mylėjau jį, savo Henriį,

savo sielą būčiau už jį atidavusi ir net norėdama nebūčiau galėjusi pasipriešinti nė vienai jo užgaidai.

Troškau tik vieno – kad jis mane vestų. Maniau, kad jeigu jis mane myli taip, kaip sako, tai mielai mane ves ir suteiks man laisvę. Jis pasakė, kad vesti manęs negalīs, bet jeigu mes būsimė vienas antram ištikimi, tai ir šiaip gyvensime kaip vedę. Iš tikrujų, argi aš nebuvaū jo žmona? Argi nebuvaū jam ištikima? Argi per septynerius metus nesistengiaū išpėti kiekvieno jo noro? Argi neatidaviaū viso savo gyvenimo, norėdama suteikti jam džiaugsmo? Jis susirgo geltonuoju drugiu. Dvidešimt dienų ir naktų išsėdėjau prie jo lovos; daviau jam vaistus, prižiūrėjau jį, niekieno nepadedama. Jis vadino mane savo angelu sargu, sakė, kad aš išgelbėjau jam gyvybę... Mes turėjome porą gražių vaikučių. Vyresnysis buvo berniukas, ir mes vadinome jį taip pat Henriu. Jis buvo panašus į tėvą – tokios pat nuostabios akys, tokia pati kakta, tokios pat garbanos. O mažoji Eliza, anot jo, buvo panaši į mane. Jis tikino, kad esu gražiausia moteris Luizianoje, didžiavosi manimi ir vaikais. Jis mėgdavo, kad puoščiau juos, važinėdavo su jais atviroje karietoje, ir jam patikdavo klausytis, kaip mumis žavisi žmonės, nuolat kartodavo man pagyrimus, kuriuos jam tekdavo nugirsti. O, kokia

laiminga aš buvau tomis dienomis! Buvau laimingiausia moteris pasaulyje! Bet netrukus atėjo sunkus metas.

Į Naująjį Orleaną atvažiavo Henrio pusbrolis Batleris, ir mano vyras labai su juo susibičiuliavo. O aš iš karto, nežinau kodėl, jo išsigandau. Jaučiau, kad užtrauks mums nelaimę. Jis išsivesdavo Henri, ir Henris ėmė kažkur leisti naktis – grįždavo namo ne anksčiau, kaip antrą ar trečią valandą ryto. Bet nedrįsau pasakyti nė žodžio: Henris buvo labai ūmus, ir aš jo bijojau. Pusbrolis jį vedžiodavo po įvairias lošimo lindynes, ir Henris taip įprato lošti kortomis, kad nebegalėjo jų mesti. Paskui jis supažindino jį su kita moterimi, ir aš greit pastebėjau, kad Henrio meilė man atšalo. Jis nepripažino, bet aš pati viską išpėjau. Man širdis plyšo iš skausmo, tačiau nedrįsau pasakyti nė žodžio. Pagaliau niekšas prikaltėjo Henri parduoti mane ir vaikus, kad galėtų apmokėti skolas, kurių prisidarė lošdamas, ir vesti kitą moterį. Skolos kliudė vedyboms, ir Henris mus pardavė. Kartą jis pasakė man turįs vienu reikalu išvykti į kaimą; grįšias tik po dviejų ar trijų savaičių. Jis kalbėjo su manim neįprastai meiliai, žadėjo sugrįžti, bet jam nepavyko manęs apgauti. Aš stovėjau sustingusi kaip akmuo; negalėjau nei kalbėti,

nei verkti. Jis pabučiavo mane, išbučiavo vaikus ir išėjo. Mačiau, kaip užšoko ant arklio, sekiau akimis, kol jis dingo; tada, netekusi sąmonės, sukniubau.

Kitą dieną atėjo tas bjaurybė Batleris! Jis atėjo pasiimti savo nuosavybės. Pasakė nupirkęs mane ir mano vaikus ir parodė dokumentą. Aš prakeikiau jį ir atsakiau geriau sutiksianti mirti, negu gyventi su juo.

- Kaip tau patinka, - pasakė jis. - Bet jeigu neatėisi į protą, aš parduosiu abu tavo vaikus, ir tu jų niekad daugiau nebematysi.

Jis prisipažino, kad jau seniai įsigeidęs mane nusipirkti - tą pačią dieną, kai pirmą kartą pamatė. Jis tyčia įklampinęs Henriį į skolas, kad tas mane parduotų. Prisipažino tyčia suvedęs Henriį su kita moterimi ir patarė man neverkti, nes ašaros čia nieko nepadėsiančios. Aš pasidaviau, nes rankos buvo surištos. Mano vaikai buvo jo valdžioje, ir kiekvieną kartą, kai bandydavau jam nepaklusti, jis grasindavo juos parduosiąs, ir aš nusileisdavau. O, koks tai buvo gyvenimas! Diena po dienos gyventi sužeista širdimi, mylėti, mylėti, nors toji meilė virto nelaime, ir būti pririštai prie žmogaus, kurio neapkenti! Aš buvau įpratusi skaityti Henriui, žaisti, šokti su juo valsus, dainuoti jam; o daryti ką nors šitam Batleriui

atrodė man didžiausia kančia; bet sutikdavau tenkinti visus jo norus todėl, kad jo bijojau. Vaikams jis buvo žiaurus ir storžievis. Eliza buvo tyli, romi mergaitė, o Henris, atvirksčiai, drąsus ir karštas, kaip ir jo tėvas, ir niekad niekam nenusileisdavo. Tasai žmogus nuolat kibdavo prie jo ir bausdavo jį. Aš stengiausi įpratinti vaiką būti paklusnų ir nuolaidų; stengiausi, kad berniukas kuo mažiau susitiktų su juo akis į akį, nes abu vaikai man buvo brangesni už gyvybę, bet tuo nieko nelaimėjau. Batleris pardavė abu vaikus. Kartą jis pasiėmė mane pasivažinėti, ir grįžusi namo, vaikų neberadau! Jis pasakė man, kad abu vaikai parduoti; parodė už jų kūną ir kraują gautus pinigus. Aš įsiutau ir taip ėmiau keikti ir jį, ir Dievą, ir žmones, jog jis, rodos, net išsigando manęs, bet nenusileido. Pasakė, kad dabar nuo mano elgesio priklausysią, ar aš dar pamatysiu juos kada nors; jeigu nenurimsiu, tai tik pabloginsiu jų likimą.

Na ką gi! Jūs galite su moterimi elgtis, kaip jums patinka, jeigu turite savo rankose jos vaikus. Jis privertė mane nusilenkti. Taip praslinko savaitė, kita. Kartą man teko eiti pro kalėjimą. Prie vartų aš pastebėjau minią žmonių ir išgirdau vaiko riksmą; ir tą pačią akimirką pamačiau savo sūnų Henri, kuris, išsiveržęs iš trijų jį laikusių vyrų rankų, šaukdamas

pribėgo prie manęs ir įsikibo į mano drabužius. Baisiai keikdamiesi, jie puolė prie jo, ir vienas žmogus, kurio veido aš neužmiršiu niekad, riktelėjo jam: „Kalėjime mes tave taip pamokysime, jog tau daugiau niekad nekils noras bėgti.“ Aš prašiau, maldavau jų, bet jie tik juokėsi iš manęs. Vargšas berniukas šaukė, žiūrėdamas man į akis, įsikibo į mane taip stipriai, jog net mano suknelės kraštai liko jo rankose. Kai jie pagaliau atplėšė jį ir nusivedė, jis vis dar šaukė: „Mama! Mama! Mama!“ Tik vienas praeivis su pagaila žiūrėjo į mane. Aš pasiūliau jam visus savo pinigus, kad apgintų berniuką. Bet jis papurtė galvą ir pasakė, jog mano sūnaus šeimnininkas tvirtinąs, kad berniukas visą laiką storžieviškai su juo kalba ir jo neklauso, kad tik kalėjimas jį pataisysiąs. Aš apsigrėžiau ir nubėgau. Ir visą kelią iki pat namų ausyse skambėjo berniuko riksmas. Įėjau į namus, įbėgau į svetainę ir ten radau savo kankintoją Batlerį. Aš viską jam papasakojau ir paprašiau apginti berniuką. Bet jis nusikvatojo ir pasakė, kad mano sūnus gavęs tai, ko nusipelnęs. Vaiko atkaklumą reikia palaužti, ir juo anksčiau, juo geriau.

Aš netekau proto. Prisimenu, ant stalo pamaciau didelį aštrų lenktą peilį; pačiupau jį ir puoliau

niekšą, ir staiga viską apgaubė tamsa, o kas buvo toliau, nebeatmenu.

Po daugelio dienų atsipeikėjau labai gražiame kambaryje. Sena negrė slaugė mane, dažnai lankėsi daktaras, ir apskritai manimi buvo labai rūpinamasi. Paskui sužinojau, kad mano šeimininkas Batleris išvažiavo ir paliko mane šiuose namuose parduoti. Štai kodėl manimi taip buvo rūpinamasi.

Aš nenorėjau pasveikti ir vyliausi mirsianti. Bet prieš mano valią karštligė praėjo, aš pasveikau ir pagaliau vėl atsistojau ant kojų. Kasdien mane versdavo puošniai rengtis. Atsilankydavo džentelmenai, apžiūrinėdavo mane, rūkydami cigarus, klausinėdavo ir ginčydavosi tarp savęs, kiek galima už mane užmokėti. Aš buvau tokia niūri ir nebyli, jog niekas nenorėjo manęs pirkti. Man pagrasino duoti rykščių, jeigu nebūsiu linksmesnė ir meilesnė. Kartą atėjo ponas, pavarde Stiuartas. Atrodė, kad jam pagailo manęs, jis pastebėjo mano sielvartą, pradėjo dažnai lankytis vienas, ir pagaliau aš jam viską papasakojau. Jis nupirko mane ir pažadėjo padaryti viską, ką galės, kad išpirktų mano vaikus. Jis nuėjo į tuos namus, kuriuose dirbo mano Henris; ten sužinojo, kad Henris parduotas kažkokiam plantatoriui prie Perlą upės. Daugiau apie sūnų aš nieko nebegirdė-

jau. Bet Stiuartui pavyko surasti mano dukterį; ji gyveno pas kažkokią senę. Stiuartas pasiūlė už ją stambią sumą, bet ta jos nesutiko parduoti. Batleris nugirdo, kad kažkas mergaitę norįs nupirkti man, ir liepė pranešti, kad aš jos niekad nebepamatysianti. Kapitonas Stiuartas su manim elgėsi labai gerai. Jis turėjo puikią plantaciją ir nusivežė mane ten. Po metų man gimė sūnus. Kaip aš mylėjau tą berniuką! Jis buvo panašus į mano Henri! Bet aš nenorėjau, kad jis užaugtų, ne, nenorėjau. Kai jam sukako dvi savaitės, aš paėmiau jį ant rankų, pabučiavau ir pravirkau, paskui įpyliau jam į burnytę opijaus ir prispaudžiau prie savo krūtinės. Jis užmigo ir mirė. Kaip aš jo gedėjau ir raudojau! Visi tikėjo, kad opijum jį pagirdžiau per apsirikimą. O aš ir dabar džiaugiuosi, kad jį nužudžiau. Išvadavau iš kančių. Ar galėjau savo kūdikiui duoti ką nors geresnio už mirtį? Netrukus kapitonas Stiuartas mirė, choleros pakirstas. Visi, kurie norėjo gyventi, mirė, o aš... aš norėjau mirti ir gyvenau! Mane vėl pardavė, ir aš ėjau iš rankų į rankas, kol pradėjau senti, o mano veidą išvagojo raukšlės... Ir aš susirgau drugiu... Tada mane nupirko šis niekšas Legris ir atsivežė čionai... Ir štai aš esu čia!

Su kažkokiu įkarščiu, skubėdama pasakojo Kasė savo gyvenimo istoriją. Čia ji kreipdavosi į Tomą, čia vėl, rodos, pati sau kalbėjo. Jos žodžiuose buvo tiek aistros, ji kalbėjo taip įtaigiai, jog Tomas kartais užmiršdavo savo skausmus. Kartkartėmis jis kilstelėdavo, pasirėmęs ant alkūnės, ir žiūrėdavo, kaip ji staigiais judesiais vaikšto iš kampo į kampa, ir kaip ilgi, sunkūs juodi jos plaukai plaikstosi ant nugaros.

- Jie mano, kad mūsų ir mūsų vaikų kančios yra niekai. Eini, būdavo, gatve, o tavo širdyje tiek sielvarto, jog jame galėtų paskęsti visas miestas. Aš norėdavau, kad namai griūtų man ant galvos, kad grindinys prasmegtų po kojomis! Ir Paskutinio Teismo dieną aš atsistosis prieš Dievą, kaltindama tuos, kurie pražudė mane ir mano vaikus, mano sielą ir mano kūną.

Ji ėmė grąžyti rankas, juodose akyse blykstelėjo pamišimo liepsna. Paskui vėl prakalbo:

- Tu man sakei, kad danguje yra Dievas, kuris žiūri į žemę ir viską mato, kas joje dedasi. Tai kodėl jis leidžia tokias baisybes? Ne, aš nelauksiu jo pagalbos, aš pati atkeršysiu už save ir už savo vaikus, ir greitai atkeršysiu! O Legrį nusiūsiu į pragarą... tiesiog velniui į nasrus. Tegul mane už tai sudegins gyvą, aš nebijau.

Tuščioje stoginėje pasigirdo jos laukinis kvatojimas, sumišęs su isteriška rauda: ji krito ant žemės ir ėmė daužytis, mėšlungio tąsoma.

Po valandėlės ji atsigavo. Susitvardžiusi palengva pakilo.

- Ar tau nieko daugiau nereikia, vargšeli? - paklausė ji, priėjusi prie Tomo. - Dar nori vandens?

Jos balsas dabar skambėjo maloniai, o judesiai vėl buvo švelnūs.

Tomas gėrė vandenį ir su pagaila žiūrėjo jai į veidą. Jis norėjo kažką pasakyti, bet ji sukuždėjo:

- Tylėk, vargšeli. Užmik, jei gali.

Pastačiusi jam arčiau ąsotį su vandeniu ir pataisiusi guolį, Kasė išėjo iš stoginės.

TALISMANAS

Legrio namų svetainė buvo erdvus, ilgas kambarys su dideliu židiniu. Kažkada jis buvo išlipintas prašmatniais ir brangiais apmušalais, kurie dabar išbluko, suplyšo ir kabojo atsiknoję nuo drėgnų sienų. Kambaryje buvo jaučiamas tirštas nesveikas drėgmės, purvo ir pelėsių kvapas; taip paprastai trenkia seniai apleistuose namuose, kur uždaryti langai ir durys. Ant apmušalų margavo vyno ir alaus dėmės, kažkokie kreida įrašyti žodžiai ir ilgos skaičių eilės, tarsi kas būtų sprendęs ant sienų aritmetikos uždavinius. Židinyje ruseno žarijos, nes šiame dideliame kambary, net šiltam orui esant, vakarais būdavo drėgna ir šalta; be to, Legris nuolat pasigedavo ugnies, norėdamas užsirūkyti cigarą ir pašildyti vandens punšui. Skaisčiai raudona židinio šviesa apšvietė nykiai užgriozdintą kambarį: balnai, kamanos, pakinktai, rimbai, visokiausi drabužiai mėtėsi kur pakliuvo, čia pat slankiojo šunys, apie kuriuos jau anksčiau kalbėjome; šie čia jautėsi lyg šeimininkai.

Legris gaminosi punšą ir, iš įtrūkusio virdulio su numuštu čiaupu pildamasis verdančio vandens, iš papratimo niurzgė:

- Velniai griebtų tą Sembą! Sukurstė mane sumušti tą naująjį negra! Pats darbymetis, o tasai guli ir dar kiaurą savaitę negalės eiti į darbą!

- Toks jau tavo bjaurus būdas, - išgirdo jis kažkieno balsą.

Tai buvo Kasė, nepastebimai įėjusi į kambarį.

- A, čia tu, ragana! Tai ką, grįžai?

- Grįžau, - šaltai atsakė ji. - Ir elgsiuos taip, kaip man patinka.

- Meluoji, ragana! Aš ištesėsiu savo žodį. Arba elkis kaip pridera, arba eik į baraką, valgyk ir dirbk drauge su kitais.

- Tūkstantį kartų geriau gyventi purviniausiam barake negu tavo priespaudoje! - pasakė moteris.

- Ir vis dėlto atėjai pas mane į šiuos namus, - pasakė jis, atsigręždamas į ją su pikta šypsena lūpose. - O jeigu jau taip, sėsk man ant kelių, brangioji, ir pasiklausyk, ką aš tau pasakysiu, - pridūrė jis, paimdamas ją už rankos.

- Saugokis, Saimonai Legri! - pasakė moteris, ir jos akyse blykstelėjo įniršis. - Tu bijai manęs, Sai-

monai! – pridūrė ji. – Ir ne be reikalo! Saugokis, nes manyje tūno šėtonas!

Pastaruosius žodžius ji sušnabždėjo jam į ausį.

– Tai tiesa, kad tavyje tūno šėtonas! – pasakė Legris, atstumdamas Kasę nuo savęs ir bailiai žiūrėdamas į ją. – Klausyk, Kase, kodėl gi mums vėl netapus draugais kaip anksčiau?

– Kaip anksčiau? – su kartėliu pakartojo ji, iš baisaus pykčio negalėdama daugiau nė žodžio ištarti.

Legris visada pasiduodavo Kasės įtakai, kaip bet kuris, net ir šiurkščiausias, vyras paklūsta tvirto ir ūmaus būdo moteriai, bet pastaraisiais metais, kai Kasė, vilkdama siaubingą vergijos jungą, darėsi vis labiau suirzusi ir nervinga, o tas jos susierzinimas pratrūkdavo kone pamišimo priepuoliais, jis ėmė jos bijoti, nes beprotybės baimė būdinga visiems tamsuoliams. Kai Legris parsivedė į namus Emeiliną, Kasės širdy maištingai sukilo įžeistas moteriškumas, ir ji stoji ginti merginos. Dėl to kilo aštrus ginčas su Legriu, kuris įsiutęs prisiekė išsiųsti ją dirbti į laukus, jeigu ji nenusiraminsianti. Kasė su išdidžia panieka pareiškė mielai eisianti lauko darbų dirbti. Ir, kaip jau matėme, ji iš tikro dirbo laukuose ištisą dieną, norėdama parodyti savo panieką grašinimams.

Visą tą dieną Saimonas Legris buvo neramus, vis galvojo apie Kasę. Kai ji pastatė savo pintinę ant svarstyklių, jis tikėjosi, kad dabar bus nuolaidesnė, ir juokais prakalbino ją. Bet ji atsakė jam kuo skaudžiausiai ir su panieka.

Žvėriškas jo elgesys su Tomu dar labiau ją suerzino, ir ji nuėjo paskui Legrį į jo namus, norėdama išbarti jį už šį nežmonišką poelgį.

- Aš noriu, Kase, - pasakė Legris, - kad tu būtum ramesnė ir nuosaikesnė.

- Ramesnė ir nuosaikesnė? O pats kaip elgiesi? Pačiame darbymetyje sužalojai geriausią darbininką! Ir vis per tą savo velnišką pyktį!

- Iš tikrųjų pasielgiau kaip kvailys. Man nereikėjo su juo ginčytis, - pasakė Legris. - Bet jeigu vergas užsispiria, juk reikia palaužti jo atkaklumą.

- Tau nepavyks jo palaužti.

- Man nepavyks? - suriko pašokdamas Legris. - Pažiūrėsime! Dar nebuvo tokio negro, kurio nebūčiau priveikęs! Vieną po kito sulaužysiu jam visus kaulus, ir jis turės pasiduoti!

Tą akimirką atsivėrė durys, ir įėjo Sembas. Žemai nusilenkęs, jis priėjo prie Legrio ir padavė jam kažkokį į popierių suvyniotą daiktėlį.

- Kas čia, šunie? - paklausė Legris.

- Burtai, šeimininke.

- Kas?

- Burtai. Talismanas. Užkerėti daiktai, kuriuos negrai gauna iš raganų. Kas turi tokį daiktą, tą gali mušti, kiek nori, vis tiek jis nieko nejaučia. Šis daiktas kabėjo Tomui ant krūtinės, parištas juoda virvele.

Kaip ir visi žiaurūs tamsuoliai, Legris buvo prietaringas. Jis paėmė popierių ir bailiai jį išskleidė.

Iš jo iškrito sidabrinis doleris; paskui išslydo ilga šviesių plaukų garbana ir tarsi gyva apsigijo Legriui aplink pirštus.

- Prakeikimas! - suklykė Legris, trepsendamas kojomis ir purtydamas nuo pirštų plaukus, tarsi jie būtų jį apdeginę. - Iš kur tu visa tai gavai? Išmesk! Sudegink! Sudegink! - suriko jis ir sviedė plaukus į židinį. - Kuriam galui man juos atnešei?

Sembas net išsižiojo iš nustebimo. Kasė sustojo ant slenksčio nesuprasdama, kas atsitiko.

- Nedrįsk čia man daugiau nešioti visokios velniavos! - sušuko Legris, kumščiu užsimodamas ant Sembo, o šis atatupstas traukėsi prie durų.

Paėmęs nuo grindų dolerį, Legris sviedė jį pro langą į tamsą.

Sembas džiaugėsi išnešęs kailį. Jam išėjus, Legris susigėdo savo išgąščio. Jis susmuko į krėslą ir paniuręs ėmė siurbčioti punšą.

Kasė nepastebimai išsmuko iš kambario ir, kaip mes jau pasakojome, nuėjo pas Tomą palengvinti jam skausmo.

Bet kas gi atsitiko Legriui? Kodėl tą žiaurų žmogų taip išgąsdino paprasčiausia šviesių plaukų garbana?

Norėdami į tai atsakyti, mes turime papasakoti jo ankstesnį gyvenimą.

Šitą žiaurų ir negailestingą niekšą kažkada glamonėjo švelnios motinos rankos. Tolimoje Naujojoje Anglijoje šviesiaplaukė moteris su meile, rūpestingai supo lopšyje vienintelį savo sūnų. Bet sūnus, kuriam ji parodė tiek meilės, nevertino jos ir nuėjo tėvo, kietaširdžio, žiauraus žmogaus, pėdomis. Būdamas smarkus, nesusivaldąs ir užsispyręs, sūnus nepaklausė jokių motinos patarimų ir atkalbinėjimų, anksti ją paliko ir išvyko į jūrą laimės ieškoti. Tik vieną kartą buvo grįžęs namo. Motina visa savo meilės trokštančia širdimi bandė nukreipti jį nuo pikto, nedoro kelio.

Jis dar galėjo pasitaisyti, kurią laiką svyravo, bet blogis nugalėjo. Ėmė girtauti ir blevyzgoti, pasidarė

dar storžieviškesnis negu anksčiau. Ir vieną naktį, kai motina, nevilties apimta, apkabino jo kelius, maldaudama pasitaisyti, jis paspyrė ją ant grindų ir, bjauriai keikdamasis, išskubėjo į laivą. Po kelių mėnesių, begirtaudamas su draugais, Legris gavo laišką. Jis atplėšė voką, ir iš jo iškrito ilga plaukų garbana, kuri apsvyniojo jam aplink pirštus. Laiške buvo pranešama, kad jo motina mirdama jam atleido ir jį palaimino.

Prietaringas tamsuolis Legris išsigando. Laišką ir garbaną jis sviedė į ugnį; bet žiūrėdamas, kaip plaukai šnypščia ir raitosi ugnyje, jis pasibaisėjęs pagalvojo, kad ir jam štai šitaip teks degti pragaro liepsnose. Jis stengėsi dažniau pasigerti ir lėbauti, norėdamas nuvyti neramias mintis, bet kartais gūdžioje nakties tyloje jam staiga imdavo vaidentis, prabildavo sąžinė, šalia lovos pasirodydavo išblyškusi motina, ir jis jausdavo, kaip jos plaukai apsiveja aplink jo pirštus. Tada jis iš siaubo pašokdavo iš lovos, išpiltas šalto prakaito.

Dabar, sėdėdamas prie punšo, Legris murmėjo pats sau.

- Velniai griebtų tą prakeiktą negra! Iš kur jis gavo tuos plaukus? Visiškai tokie pat! O aš tikėjauši viską užmiršęs. Argi, po velnių, man nepavyks nieko

užmiršti? Ne, negerai, kad aš čia sėdžiu vienas. Gal pasišaukti Ema? Ji manęs neapkenčia, ta piktoji beždžionė. Bet man vis tiek! Aš ją priversiu ateiti!

Legris išėjo į didelį prieangį, iš kurio aukštytyn kilo kažkada buvę prabangūs sraigtiniai laiptai; koridorius buvo purvinas ir tamsus, užverstas dėžėmis ir įvairiais gremėzdais. Kilimu neužtiesti laiptai buvo neapšviesti. Pro iškultą langelį virš durų veržėsi blyški mėnulio šviesa. Oras buvo drėgnas ir suplėkęs kaip rūsy.

Legris sustojo ant apatinės laiptų pakopos ir išgirdo kažką giedant. Keistai ir baugiai skambėjo giesmė šitose senose niūriose patalpose. O gal dėl to, kad visi Legrio nervai buvo labai įtempti? Ššš... Kas gi tai?

Stipriu švelniu balsu kažkas giedojo vergų labai mėgstamą giesmę:

*Verks, raudos ir aimanuos minia
Paskutiniam Viešpaties Teisme.*

- Prakeikta mergiotė! - tarė Legris. - Aš ją pasmaugsiu! Ema! Ema! - šiurkščiu balsu pašaukė jis.

Bet jam atsakė tik pašaipus aidas. Švelnus balsas tęsė:

*Atskirti vaikai bus nuo tėvų,
Niekados nebeišvys vieni kitų!*

Tarp tuščių sienų aiškiai ir garsiai skambėjo priegiesmis:

*Verks, raudos ir aimanuos minia
Paskutiniam Viešpaties Teisme.*

Legris apmirė. Jam gėda būtų buvę prisipažinti, bet stambūs prakaito lašai išpylė kaktą, širdis iš baimės ėmė smarkiai daužytis krūtinėje. Tamsoje jam pasivaideno kažkoks baltas, blankus siluetas; jis sudrebėjo pagalvojęs, ką darytų, jei prieš jį staiga atsistotų jo mirusi motina.

„Dabar viskas aišku, – tarė jis pats sau, paskui nukrypavo į svetainę ir vėl atsisėdo, kur sėdėjęs. – Po to, kas atsitiko, teks palikti tą negražą ramybėje! Kam aš čiupinėjau tą jo prakeiktą popiergalį? Dabar tikriausiai esu užkerėtas. Aš vis dar drebu... Mane visą išpylė prakaitas! Iš kur jis gavo tuos plaukus? Negali būti, kad tai mano motinos plaukai! Tuos

plaukus aš sudeginau, gerai prisimenu! Argi jie galėjo atgimti iš pelenu!“

- Ei jūs! - švilptelėjęs sušuko jis šunims. - Nubuskite ir pabūkite drauge su manim.

Bet šunys tik pravėrė mieguistas akis ir vėl užsnūdo.

- Pakviesiu Sembą ir Kvimbą, tegul jie man padainuoja, tegul pašoka kokį nors prakeiktą savo šoki, tegul išblaško mane, - sumurmėjo Legris pats sau.

Tai sakydamas, jis užsidėjo skrybėlę, išėjo į verandą ir ėmė pūsti ragą, kuriuo paprastai šaukdavo abu savo pakalikus.

Kai būdavo gerai nusiteikęs, Legris dažnai kviesdavo juos į svetainę ir, įkaitinęs degtine, mėgaudavosi jų dainomis, šokiais ir peštynėmis.

Buvo jau antra valanda nakties, kai Kasė grįžo, aplankiusi vargšą Tomą; iš svetainės skambėjo laukinis staugimas ir pamišėliškas trepsenimas, lydimas šunų lojimo. Lėbavimas buvo pačiame įkarštyje.

Kasė užkopė į verandą ir pažvelgė pro langą. Legris ir abu prižiūrėtojai, visiškai girti, dainavo, rėkė, vartydami kėdes, rodė vienas kitam juokingas ir šlykščias grimasas.

Maža, švelnia ranka ji atsirėmė į langinę ir įdėmiai pažvelgė į juos. Juodose jos akyse spindėjo panieka, kančia ir baisus pykis.

„Nejaugi nuodėmė išvaduoti pasaulį nuo šitokio niekšo?!“ – paklausė ji pati save.

Paskui greitai apsigrėžė, nuėjo prie užpakalinių durų, užlipo laiptais ir pasibeldė į Emelinos kambario duris.

EMELINA IR KASĖ

Pabalusi iš baimės, Emelina sėdėjo tolimiausioje kambario kertėje. Kai Kasė įėjo, mergaitė bailiai pašoko, bet pažinusi puolė jos pasitikti ir sugriebė už rankos.

- Ar tai tu, Kase? Kaip aš džiaugiuosi, kad atėjai! Bijojau, kad tai... Kad tu žinotum, kaip baisiai jie ten, apačioje, visą vakarą triukšmavo!

- Kaip nežinosiu! - šaltai atšovė Kasė. - Ne pirmą kartą girdžiu.

- O Kase! Sakyk, argi mes negalėtume kaip nors iš čia ištrūkti? Vis tiek kur, nors ir į pelkes, kur pilna gyvačių. Ar negalėtume pabėgti kur nors toliau iš čia?..

- Tik į kapus, - atsakė Kasė.

- O ar tu niekad nebandei bėgti?

- Mačiau, kaip kiti bandė, ir žinau, kuo visa tai baigėsi, - pasakė Kasė.

- Aš jau geriau gyvenčiau pelkėse, graužčiau medžių žievę. Aš nebijau gyvačių! Jau geriau gyvatės negu jis, - karštai sušuko Emelina.

- Čia buvo daug tokių, kurie panašiai manė, - atsakė Kasė. - Juk negalėsi pasilikti pelkėse, tavo suseks su šunimis, sugaus, gražins atgal, o tada... tada...

- O ką gi jis man tada padarytų? - paklausė mergina ir, sulaikiusi kvapą, pažvelgė į Kasę.

- Geriau paklaustum, ko jis tau nepadarytų, - atsakė Kasė. - Savo amato jis išmoko iš Vest Indijos piratų. Negalėsi miegoti, jeigu tau pasakysiu, kokių išdaigų jis kai kada prasimano ir paskui dar laido apie tai sąmojus. Aš čia girdėjau tokių vaitojimų, kurie savaites skambėdavo man ausyse. Netoli namų yra tyrlaukis, kur stovi juodas išdžiūvęs medis, o aplink jį visa žemė nuklota pelenais. Niekas neišdrįs pasakyti, kas ten daroma.

- O kas gi ten daroma?

- Nenoriu tau sakyti. Man baisu apie tai pagalvoti. Ir Dievas žino, ką mes rytoj pamatysim, jeigu vargšas Tomas ir toliau spyriosis.

- Kaip baisu! - sušuko Emelina, ir kraujas pradingo iš jos veido. - O Kase, pamokyk mane, ką turiu daryti!

- Tai, ką ir aš dariau. Stenkis viską daryti, kas liepta. Nusilenk jam, bet keikdama ir neapkęsdama.

- Jis nori, kad aš gerčiau su juo tą šlykščią degtinę, - pasakė Emelina. - O aš jos taip neapkenčiu...

- Gerk, - pasakė jai Kasė. - Aš irgi neapkenčiau degtinės. O dabar be jos gyventi negaliu. Kiekvienas ku nors turi malšinti savo skausmą. Čia taip baisu, jog be degtinės neištversi.

- Motina liepė man niekados negerti!..

- Motina liepė! - sušuko Kasė, žodį „motina“ ištardama kažkaip niūriai ir su kartėliu. - Ir kam tos motinos duoda savo vaikams patarimus? Tave nupirko, sumokėjo pinigus, ir tu priklausai tam, kuris tave nupirko. Aš tau patariu - gerk. Gerk, kiek gali, ir bus lengviau.

- O Kase, pasigailėk manęs!

- Pasigailėti tavęs? Argi aš tavęs nesigailiu? Ar aš pati neturiu dukters? Dievas žino, kur ji ir kam priklauso. Ji žengia tuo pačiu keliu, koku ejo jos motina, ir koku eis jos vaikai. Šiam prakeikimui nebus galo per amžių amžius.

- Kam aš gimiau! - sušuko Emelina, gražydama rankas.

- Ir aš daug kartų gailėjausi, kam gimiau, - pasakė Kasė. - Būčiau pasidariusi galą, bet drąsos nepakako, - pridūrė ji, žvelgdama į tamsą su ta

tylios nevilties išraiška, kuri pasirodydavo jos veide, kai ji būdavo rami.

- Savižudybė - baisus nusikaltimas, - pasakė Emelina.

- Nesuprantu kodėl. Geriau nusižudyti, negu diena po dienos gyventi taip, kaip mes gyvename.

Emelina nusigręžė ir užsidengė rankomis veidą...

Kol kambaryje vyko šis pasikalbėjimas, apačioje, svetainėje, visiškai nusigėręs, Legris užmigo. Jis retai kada gerdavo be saiko. Būdamas sveikas ir stiprus, galėjo tiek išgerti, jog kitas jo vietoje seniai būtų išprotėjęs ir miręs. Bet paprastai jis būdavo atsargus ir saugodavosi pasigerti iki sąmonės netekimo. Tą naktį, kai jį apniko liūdnos mintys, ir pradėjo graužti sąžinė, jis taip pasigėrė, jog visiškai nebeteko nuovokos. Atleidęs savo tarnus, sudribo ant suolo ir kietai užmigo.

Legris sapnavo. Slogiame karštligiškame sapne jam pasivaideno, kad prie jo priėjo kažkokia moteris, apsigaubusi veidą, ir padėjo jam ant peties sunkią šaltą ranką. Ši moteris atrodė pažištama, nors jos veido nebuvo matyti; jis krūptelėjo iš siaubo. Pajuto, kad toji plaukų sruoga apsideja jo pirštus... ne, ne pirštus, o kaklą; jie smaugia jį lyg kilpa, ir jis nebegali alsuoti. Paskui išgirdo kažkieno šnabž-

desį – toki, kad net kraujas iš siaubo sustingo gyslose. Staiga pasijuto einąs bedugnės kraštu, kovodamas su mirtina baime, o kažkieno juodos rankos stengėsi nustumti jį žemyn; čia pat užpakalyje stovėjo Kasė ir juokėsi; ji irgi stūmė jį bedugnėn. Iš bedugnės iškilo moteris su šydu. Ji atsidengė veidą. Tai jo motina. Ji nusigrėžė nuo jo, ir jis ėmė kristi žemyn, žemyn, žemyn, o aplink pasigirdo aimanos, vaitojimai, ir nugriaudėjo velniškas kvatojimas. Ir Legris nubudo...

Rami rausva aušros gaisų šviesa jau skverbėsi į kambarį. Skaisti rytmečio žvaigždė lyg auksinė akis žvelgė į jį iš pašviesėjusio dangaus. Kokia didingai graži gimsta kiekviena nauja diena! Bet sužvėrėjęs Legris nepastebėjo rytmečio grožio. Atsikėlęs jis prisipylė stiklinę degtinės ir išgėrė ją ligi pusės.

– Velniškai bjauriai praleidau šią naktį! – pasakė jis ką tik į kambarį įėjusiai Kasei.

– Palauk, greit tu praleisi dar daug tokių naktų, – ramiai atsakė ji.

– Ką nori tuo pasakyti, nenaudėle?

– Greit sužinosi, – atšovė ji. – Klausyk, Saimonai, aš noriu tau duoti vieną patarimą.

– Velniop tavo patarimus!

- Palik Tomą ramybėje, štai ką aš tau patariu, - tvirtai pasakė Kasė, tvarkydama kambarį.

- O kas tau darbo?

- Iš tikrųjų man tai visiškai nerūpi. Kas man, kad tu moki už žmogų tūkstantį du šimtus dolerių, o pas-kui laužai jam kaulus, ir jis negali tau dirbti pačiame darbymetyje! Aš sutvarsčiau jo žaizdas.

- Sutvarstei žaizdas? Kas tau leido kištis į mano reikalus?

- Aišku, niekas! Aš išgelbėjau tau ne vieną tūks-tantį dolerių, slaugydama tavo vergus, o štai kaip tu man atsidėkoji. Tavo derlius bus mažesnis už kitų, ir tu praloši lažybas. Tompkinsas išjuoks tave.

Legris, kaip ir daugelis kitų plantatorių, mėgo gir-tis savo derliais ir gretimame miestelyje lažindavosi, kad surinks geriausią derlių. Kasė savo moteriška gudrybe užgavo jautriausią jo stygą.

- Gerai, daugiau jo neliesiu, - pasakė Legris. - Tik tegul jis paprašo atleidimo ir pasižada geriau elgtis.

- Jis neprašys atleidimo, - pasakė Kasė.

- Ką? Neprašys?

- Ne, neprašys.

- Norėčiau žinoti, ponია, kodėl? - su panieka paklausė Legris.

- Todėl, kad jo teisybė, ir jis tai žino. Už ką turėtų prašyti atleidimo?

- Kas man rūpi, ar jis žino, ar ne? Negras privalo sakyti tai, ką aš jam įsakau, arba...

- Arba tu surinksi menką medvilnės derlių ir pralaimėsi lažybas, neleisdamas jam dirbti pačiame darbytėje.

- Vis tiek aš jį palaušiu. Tikrai palaušiu! Bene aš nepažįstu negrų? Dar šį rytą jis kaip koks šunytis prašys atleidimo.

- Ne, neprašys, Saimonai. Tokių žmonių tau dar neteko sutikti. Gali jį sudraskyti į gabalus, jis vis tiek nenusilenks.

- Na, pažiūrėsime... Kur jis? - paklausė Legris, eidamas prie durų.

- Medvilnės sandėlyje, šalia mašinų stoginės, - atsakė Kasė.

Nors Legris ir šiaušėsi prieš Kasę, bet, išeidamas iš namų, pajuto kažkokį nerimą, kurio ligi šiol niekad dar nebuvo patyręs. Baisūs nakties sapnai ir protingi Kasės patarimai paveikė jį. Jis nusprendė, kad niekas neturi girdėti jo ir Tomo pasikalbėjimo. Jeigu Tomas užsispirs ir laikysis savo, jis susidoros su juo vėliau, tinkamesniu laiku.

Didinga aušros šviesa prasiskverbė pro išmuštą langą į tą stoginę, kurioje gulėjo Tomas. Jis nesudrebėjo, išgirdęs besiartinančio savo kankintojo žingsnius.

- Sveikas, bičiuli! - tarė Legris, su panieka paspyręs jį koja. - Kaip laikaisi? Na ką, ar aš tau nesaikiau, kad galiu tave šio to pamokyti? Kaip tau patiko pamoka, ką? Per naktį turbūt įgavai proto? Gal daugiau nesakysi pamokslų nusidėjėliui, ką?

Tomas nieko neatsakė.

- Kelkis, gyvuly! - sušuko Legris, vėl paragindamas jį koja.

Sunku buvo atsikelti tokiam sumuštam ir nusilpusiam, bet Tomas vis dėlto pabandė atsistoti. Legris nusikvatojo:

- Tu šiandien ne per daug vikrus, Tomai? Ar tik vakar vakare kartais nepersišaldei?

Tomas pagaliau atsikėlė ir kaip sustingęs atsistojo prieš savo šeimininką.

- Ė, po velnių, tu dar gali pastovėti! - pasakė Legris, apžiūrinėdamas jį. - Vadinasi, mažokai tave vakar apdorojo. Na, klaupkis ir prašyk atleidimo.

Tomas nejudėjo.

- Klaupkis, šunie! - suriko Legris ir kirto jam rimbu.

- Pone Legri, - tarė Tomas, - aš neturiu už ką prašyti jūsų atleidimo. Aš pasielgiau taip, kaip maniau turįs pasielgti. Ir kitą kartą taip pasielgsiu. Aš nieko neplaksiu, kad ir kaip jūs man grasintumėte.

- Ne, gerbiamasis, tu, matyt, nežinai, ką aš tau galiu padaryti. Vakarykštė bausmė - vieni niekai. Pažiūrėsim, ką tu užgiedosi, kai pririšiu tave prie medžio ir imsiu spirginti ant mažos ugnies. Bus malonu, ką, Tomai?

- Šeimininke, - tarė Tomas, - jūs mane nupirkote, ir aš būsiu jums ištikimas tarnas. Mano darbas, rankos, laikas ir visos mano jėgos priklauso jums. Bet mano siela ne jūsų galioje. Jūs galite mane užplakti, numarinti badu, sudeginti. Mirti man nebaisu.

- Velniop! - suriko Legris ir kumščio smūgiu parmušė Tomą.

Kažkieno šalta, švelni ranka nusileido ant Legrio peties. Jis atsigrižo. Priešais jį stovėjo Kasė. Jos šaltas, švelnus prisilytėjimas priminė jam baisųjį nakties sapną, ir siaubas sukaustė širdį.

- Nebūk kvailas, - tarė jam Kasė prancūziškai. - Palik jį! Pavesk man! Kitaip jis nebedirbs lauko darbų. Aš juk tau sakiau, kad jis nenusileis. Na, ar ne mano tiesa?

Sakoma, kad net krokodilas ir raganosis, nors jie ir su kietais šarvais, turi sužeidžiamą vietą. Taip ir žiaurus, sąžinės netekęs niekšas irgi turi sužeidžiamą vietą – prietaringą bailumą.

Legris nusigręžė, nusprendęs atidėti bausmę ir susidoroti su Tomu patogesne proga.

- Tebūnie taip, kaip tu nori, - burbtelėjo jis. - O tu žinok, - suriko jis Tomui, - šį kartą neliesiu tavęs tik todėl, kad dabar pats darbymetis, ir man reikalingos darbo rankos. Bet aš niekad neužmiršiu! Kada nors mudu atsiskaitysime, ir tada tu už viską sumokėsi man savo juoda sena oda! Atsimink!

Legris apsigręžė ir išėjo.

- Ateis ir tavo eilė! - pasakė Kasė, niūriai lydėdama jį akimis. - Na, kaip jautiesi, vargšeli?

- Dievas atsiuntė savo angelą ir kol kas sutramdė šį liūtą, - atsakė Tomas.

- Taip! Tikrai kol kas, - tarė ji. - Bet dabar saugokis, jis kerštingas. Jis kaip šuo persekios tave diena po dienos, gers tavo kraują lašas po lašo, išsekins gyvybę. Aš jį pažįstu!

LAISVĖ

Palikime kurį laiką Tomą jo kankintojų rankose ir grįžkime prie Džordžo ir Elizos, kuriuos mes palikome su draugais toje fermoje prie kelio.

Tomas Lokeris vaitojo ir blaškėsi ant baltutėlės patalynės kaip sužeistas bizonas, motiniškai slaugomas tetos Dorkas.

Įsivaizduokite aukštą, orią, susimąščiusią protingų pilkų akių moterį aukšta kakta su sklástymu perskirtais sidabro plaukais, paslėptais po švarutėliu muslino kyku. Ant krūtinės kryžmai perrišta balta skarelė; vaikštinėjant jai po kambarį, tyliai šnara rudo šilkinio sijono klostės.

- Po velnių! - sušuko Tomas Lokeris, atmesdamas antklodę.

- Labai prašau tavęs, Tomai, nesikeikti, - tarė teta Dorkas, ramiai taisydama jo patalynę.

- Pasistengsiu, močiute, - atsakė Tomas. - Bet kaip nesikeiksi, kai tokia kaitra!

Teta Dorkas nuėmė antklodę ir taip jį apkamšė, jog jis pasidarė panašus į vikšrą.

- Prašau tave, drauguži, liaukis keikėsis. Ir apskritai tau reikėtų pagalvoti apie savo elgesį, - tarė ji.

- O kuriems galams, - atkirto Tomas Lokeris, - man apie jį galvoti? Lyg neturėčiau kitų rūpesčių, velniai parautų!

Ir jis vėl pradėjo blaškytis, muistytis ir sujaukė visą patalynę.

- Tas vyrukas su žmona turbūt čia? - niūriai paklausė jis, truputį patylėjęs.

- Taip, čia, - atsakė teta Dorkas.

- Tegu važiuoja prie ežero, - pridūrė Tomas. - Ir juo greičiau, juo geriau.

- Jie turbūt taip ir padarys, - atsakė teta Dorkas, ramiai megzdama.

- Klausyk, - vėl tarė Tomas, - Sandaskio uoste mes turime savo agentus, kurie seka visus garlavius. Dabar jau man nėra ko slėpti. Aš pats noriu, kad jie išsigelbėtų, to prakeikto Merkso pasiutimui, kad jį velniai griebtų!..

- Tomai! Ir vėl!

- Negaliu, močiute, nesikeikti. Jeigu mane stipriai užkimši, galiu sprogti kaip butelis... Beje, dėl tos moters... Pasakyk, kad ji kaip nors persirengtų. Jos aprašymas nusiųstas į Sandaskį.

- Mes apie tai pagalvosime, - kaip visada ramiai atsakė teta Dorkas.

Kadangi dabar mes atsisveikinsime su Tomu Lokeriu, tai pasakysime, kad kvakerių namelyje jis išgulėjo tris savaites, kol užgijo žaizdos ir praėjo karštligė; po ligos jis pasidarė daug protingesnis ir santūresnis. Liovėsi medžiojęs negrus, įsikūrė vienoje atokioje gyvenvietėje ir taip sėkmingai medžiojo lokius, vilkus ir kitus miško gyventojus, jog greit plačiai pagarsėjo visoje šalyje.

Tomo Lokerio įspėti, kad bus sekami Sandaskio uoste, pabėgėliai nusprendė išsiskirti. Džimas su senute motina išvyko anksčiau, o po trijų dienų naktį paskui juos leidosi į kelionę Džordžas su Eliza ir vaiku; Sandaskyje juos priglobė viena svetinga šeima, ir jie ėmė ruoštis į paskutinę kelionę - per ežerą.

Naktis greit prabėgo, ir aukštai danguje išsižiebė rytmetinė laisvės žvaigždė. Laisvė! Magiškas žodis! Ką jis reiškia? Kodėl, išgirdus šį žodį, Amerikos vyrų ir moterų širdys pradeda smarkiai plakti? Kodėl už

ši žodį jų tėvai liejo savo kraują, o motinos siuntė mirti geriausiai savo sūnus?¹⁹

Argi atskiram žmogui laisvė mažiau reikalinga negu visam kraštui? Argi viso krašto laisvė nėra taip pat ir kiekvieno piliečio laisvė? Kas yra laisvė štai šitam jaunuoliui, kurio gyslomis dar teka afrikičio kraujas, ir kuris sėdi, sudėjęs rankas ant plačios krūtinės, išmeigęs į toli liepsnojančias juodas akis – kas yra laisvė Džordžui Hariui? Jūsų tėvams laisvė – tai valstybės teisė būti nepriklausomai. O jam laisvė – tai žmogaus teisė būti žmogumi, o ne darbiniu gyvuliu; teisė vadinti žmoną savo žmona ir ginti ją nuo smurto; teisė auginti ir auklėti savo vaiką; teisė turėti savo kampą, savo tikėjimą, savo skonį, nepriklausomą nuo kitų valios. Štai apie ką galvojo Džordžas, parėmęs galvą ranka ir žiūrėdamas, kaip jo gležna, daili žmona rengiasi vyro drabužiais, norėdama apgauti šnipus.

– Teks nusikirpti plaukus, – pasakė ji, stovėdama prieš veidrodį ir paleisdama sunkias, šilkinės juodas garbanas. – O juk gaila, Džordžai, tikrai gaila, – pri-

¹⁹ Čia kalbama apie amerikiečių laisvės kovas (1775–1783 m.). Ligi to karo Amerika priklausė anglams.

dūrė ji, paėmusi ant delno keletą storų sruogų. – Gaila, kad reikia juos kirpti.

Džordžas liūdnai nusišypsojo, bet nieko neatsakė.

Eliza vėl pasisuko į veidrodį ir ėmė kirpti vieną garbaną po kitos.

– Štai ir viskas, – pasakė ji, imdama plaukų šepetį. – Dabar lieka tik susišukuoti.

Ji nuraudo ir juokdamasi atsigrėžė į vyrą:

– Pažvelk, koks aš gražus berniukas!

– Tu visada, bet kokiais drabužiais apsirengusi, būsi graži, – pasakė Džordžas.

– O ko gi tu toks nuliūdęs? – paklausė Eliza, klaupdamasi ant vieno kelio ir imdama jį už rankos. – Po dvidešimt keturių valandų mes jau būsime Kanadoje. Viena diena ir naktis ežere, o paskui... Ak, paskui...

– Taip, Eliza, – atsakė Džordžas, glausdamas ją prie savęs, – visas likimas priklauso nuo persikėlimo per ežerą. Būti taip arti tikslo ir staiga visko netekti!.. Aš nusižudysiu, Eliza, jeigu mane pačiups.

– Nebijok, – atsakė ji vilties kupinu balsu.

– Telaimina tave Dievas, Eliza! – pasakė Džordžas, stipriai ją apkabindamas. – Nejaugi visi tie kančių metai netrukus pasibaigs? Nejaugi mes būsime laisvi?

- Aš tuo tikra, Džordžai, - atsakė Eliza, ryžtingai žiūrėdama į priekį, ir džiaugsmo ašaros sužibo ant jos ilgų juodų blakstienų.

- Noriu tavim tikėti, Eliza, - pasakė Džordžas, staiga pakildamas. - Noriu tikėti. Eime! Jau metas!

Jis per žingsnį pasitraukė nuo jos, bet nepaleido rankos ir, su pasigėrėjimu žiūrėdamas į ją, pridūrė:

- Iš tikrųjų tapai žavingu jaunuoliu. Trumpi plaukai tau labai tinka. Užsidėk skrybėlę. Taip! Truputį nusmuk į šitą pusę. Dar niekad nebuvai tokia graži! Bet jau laikas pažiūrėti kariatės. Kažin, ar ponias Smit jau perrengė mūsų Hari?

Atsidarė durys, ir ori moteris įsivedė už rankos mažąjį Hari, aprengtą mergytės drabužiais.

- Kokia graži mergytė iš to mūsų berniuko! - sušuko Eliza, apžiūrinėdama jį. - Dabar vadinsime jį Harieta. Iš tikrųjų šaunus vardas!

Berniukas iš paniūrų pasižiūrėjo į persirengusią motiną ir giliai atsiduso.

- Haris nepažįsta mamos? - paklausė Eliza, tiesdama į jį rankas.

Bet vaikas droviai prisiglaudė prie ponios Smit.

- Neverta stengtis, kad jis tave pažintų, Eliza, - pasakė Džordžas. - Juk laive jam negalima bus nė iš tolo prie mūsų prieiti.

- Žinau, kad tai kvaila, - tarė Eliza, - ir vis dėlto man skaudu, kad jis nuo manęs nusigręžia. O kur mano apsiaustas? Džordžai, parodyk man, kaip vyrai apsivelka apsiaustą.

- Štai šitaip, - atsakė vyras, užsimesdamas apsiaustą.

- Taip? - paklausė Eliza, pamėgdžiodama jo jude-sius. - Dabar man teks žingsniuoti plačiais žingsniais, kaukšėti batų kulnėmis ir išūliai dairytis į žmones.

- Žiūrėk, nepersistenk, - pasakė Džordžas. - Geriau vaidink drovų jaunuolį. Toks vaidmuo tau labiau tiks.

- Kokios didelės pirštinės! - sušuko Eliza. - Mano rankos paskęs jose!

- Patariu tau jų nenusimauti, - pasakė Džordžas. - Tavo švelnios smulktės rankos gali visus mus pradžudyti. Na, ponია Smit, neužmirškite, kad jūs esate Hario teta ir keliaujate, mūsų globojama.

- Aš girdėjau, - tarė ponია Smit, - kad į prielauką buvo atėję kažkokie vyrai ir visiems kapitonomams įsakę sekti vyrą, keliaujantį su žmona ir berniuku.

- Tegu seka! - atsakė Džordžas. - Jeigu mes kur nors sutiksime vyrą su žmona ir berniuku, tučtuojau pranešime kapitonui.

Karieta privažiavo ligi prieangio, ir svetingoji šeima, priglaudusi pabėgėlius, atsisveikino su jais.

Pasinaudoję Tomo Lokerio patarimu, pabėgėliai iš tikrųjų taip persirengė, kad neįmanoma buvo jų pažinti. Ponia Smit, garbinga moteris iš Kanados, grįždama į tėvynę, sutiko kelionėje per ežerą suvaidinti mažojo Hario tetos vaidmenį. Norėdama mažylį prisipratinti, ji dvi pastarąsias dienas niekur su juo nesiskyrė. Meilumu, meduoliais ir saldainiais ji įgijo visišką vaiko pasitikėjimą.

Karieta įvažiavo į uostą. Du jaunuoliai tilteliu užlipo į laivą. Eliza mandagiai pasiūlė poniai Smit ranką, o Džordžas nešė bagažą.

Pirkdamas bilietus, Džordžas šalia kasos išgirdo dviejų vyrų pokalbį.

- Aš apžiūrėjau visus keleivius, lipančius į laivą, - tarė vienas. - Šiame laive jų nėra.

Kalbantysis buvo laivo tarnautojas; jis šnekėjo su mūsų senu pažįstamu Merksu, kuris su jam būdingu atkaklumu pats atvyko į Sandaskį, tikėdamasis užklupti čia savo grobį.

- Moterį sunku atskirti nuo baltosios, - pasakė Merksas, - vyras irgi labai šviesus mulatas. Ant jo rankos yra išdeginta žymė.

Džordžo ranka, laikanti bilietus ir gražą, truputį suvirpėjo, tačiau jis ramiai apsigrėžė, abejingai pažvelgė Merksui į akis ir neskubėdamas nuėjo deniu į kitą laivo galą prie jo laukiančios Elizos.

Ponia Smit su mažuoju Hariu, apvilktu mergytės suknele, tučtuojau įsikūrė moterų kajutėje, ir čia mažos juodbruvės mergytės grožis sužavėjo visus keleivius.

Pasigirdo paskutinis skambutis.

Merksas nusileido laiptais į krantą, ir Džordžas lengviau atsiduso, kai laivas jau pajudėjo, ir nuotolis tarp kranto ir denio ėmė didėti.

Buvo nuostabi diena. Mėlynos Erio ežero bangos, nutviekstos saulės spindulių, šoko, žėrėjo ir putojo. Nuo kranto pūtė gairūs vėjas, ir puikus laivas greit nėrė pirmyn.

O, kiek nežinomų paslapčių slypi kiekvieno žmogaus širdyje! Kas, žiūrėdamas į Džordžą, kaip jis palengva vaikšto deniu su savo droviu bendrakeleiviu, galėjo įspėti, kokios mintys pinasi jo galvoje, ir kokie jausmai audrina jo širdį? Laimė, į kurią jis artėjo, Džordžui atrodė tokia nuostabi, tokia nepa-

prasta, jog jam sunku buvo ja patikėti; juo arčiau buvo ilgai lauktoji laisvė, juo labiau jis baiminosi jos netekti.

Bet laivas vis plaukė pirmyn. Slinko valandos, ir pagaliau tolumoje pasirodė Kanados krantas.

Džordžas ir jo žmona laikėsi už rankų, o laivas tuo metu artėjo prie nedidelio Kanados miesto Amherstbergo. Džordžas duso iš susijaudinimo; jo akis aptraukė migla; tylėdamas jis spaudė mažą virpančią rankelę. Pasigirdo skambutis, ir laivas sustojo. Džordžas tarsi pro miegus susirinko savo bagažą ir pašaukė bendrakeleivius. Mažas būrelis išlipo į krantą ir stovėjo tol, kol laivas vėl atsiskyrė nuo kranto.

Ponia Smit nuvedė juos pas vieną misionierių, kuris buvo pasiaukojęs kilniam darbui – globoti sieną perbėgusius vergus.

Kaip aprašyti pirmosios laisvės dienos žavumą? Argi kiekvienas žmogus neturi ypatingo laisvės pojūčio, šeštojo pojūčio, dar subtilesnio ir kilnesnio už kitus penkis? Judėti, kalbėti, alsuoti, išeiti, pareiti, nebijoti, kad tave seka, nieko nebijoti! Kas pajėgs apsaugoti, su koku džiaugsmu žiūrėjo motina į savo miegantį vaiką, prisimindama tūkstančius baisių pavojų, kurie jam grėsė! Po viso to, kas buvo patirta,

vaikas atrodē jai dar brangesnis. Džordžas ir Eliza neužmigo nē vienos minūtēs. Tā laimingajā naktī miegas jiems nerūpējo! Tiesa, abu laimingieji neturējo nē pēdos žemēs, neturējo kur galvos priglausti, išleido visus pinigus iki paskutinio dolerio. Ir vis dēlto jie negalējo užmigti iš laimēs.

PERGALĖ

Argi maža pasaulyje žmonių, kuriems ne kartą gyvenime sunkią valandą kilo mintis, kad mirti būtų daug geriau, negu gyventi?

Stovėdamas priešais savo kankintoją ir klausydamasis jo grasinimų, Tomas nepabūgo; jis buvo pasiryžęs drąsiai sutikti bet kokius kankinimus, bet kokius skausmus. Bet kai tik budelis išėjo, kai laikinas dvasios pakilimas atslūgo, Tomas sumuštame kūne vėl pajuto skausmus, visą savo bejėgiškumą ir neviltį – vėl jį apėmė nusiminimas.

Dar neužgijus žaizdoms, Legris įsakė jį siųsti į laukų darbus. Slinko dienos, pilnos kančių, nepake- liamo darbo, neužtarnautų skriaudų ir patyčių, kurių prasimanydavo jo piktasis šeimininkas. Tomas jau nebesistebėjo savo draugų niūrumu; ne, jis jautė, kad ir pats prarado pirmąsį savo geraširdiškumą, švelnumą ir gyvenimo džiaugsmą. Laisvalaikio jis nebeturėjo. Per darbymetį Legris versdavo vergus dirbti net sekmadieniais. Ko čia žiūrėti! Juo daugiau jie dirbs, juo daugiau Legris surinks medvilnės; juo

daugiau jis surinks medvilnės, juo daugiau uždirbs pinigų. O jeigu koks vergas iš pervargimo numirs, menka bėda – jis nusipirks naują.

Dar prieš keletą savaičių, grįžęs iš darbo, Tomas paskaitydavo prie laužo šviesos vieną kitą Biblijos puslapį, bet dabar grįždavo į gyvenvietę toks nusi-kamavęs, jog jam svaigdavo galva, ausyse ūždavo ir raibdavo akys, kai bandydavo skaityti; jis tik trokš-davo kuo greičiau atsigulti ir užmigti šalia savo draugų.

Dažnai prisimindamas panelės Ofelijos laišką, rašytą jo buvusiems šeimininkams Kentukyje, Tomas maldavo Dievą jį išgelbėti. Bet slinko diena po die-nos, jis vis laukė, o niekas neatvažiavo, ir jo širdį suspaudė neapsakomas kartėlis.

Kartais jis sutikdavo Kasę; retkarčiais, kokiu reikalu pašauktas į namus, pamatydavo įbaugintą, nuliūdusią Emeliną, bet per tuos trumpus susitiki-mus dažniausiai neištardavo nė žodžio – nebūdavo kada.

Kartą vakare pavargęs, nusiminęs Tomas sėdėjo prie laužo, ant kurio virė menka jo vakarienė. Ugnis baigė degti. Jis užmetė ant žarijų saują žabų, kad būtų šviesiau, ir išsiėmė iš kišenės savo aptriušusią Bibliją. Štai pažymėtos mėgstamos vietos, kurios

anksčiau jaudindavo jo širdį. Kas atsitiko, argi žodis neteko savo jėgos, argi jis nebeturi galios jo atbukusiems jausmams? Sunkiai atsidusęs, jis įsikišo Bibliją į kišenę. Staiga pasigirdo šiurkštus juokas, ir Tomas pakėlė galvą. Priešais stovėjo Legris.

- Na kaip, seni? - tarė Saimonas. - Maldos, atrodo, nebepadeda? Vadinasi, aš pagaliau įtikinau tave?

Tomas tylėjo.

- Kvaily tu, kvaily! - kalbėjo Legris. - Aš juk norėjau apiberti tave savo malonėmis! Tu gyventum sau švilpaudamas, geriau už Sembą ir Kvimbą, ir, užuot beveik kasdien gavęs rimbų, pats galėtum būti kitų negrų viršininkas ir kartais išgerti su šeimininku. Atsipeikėk, seni, paklausk gero patarimo. Mesk tą savo seną Bibliją į ugnį!

- Ne, ne, saugok Dieve! - sušuko Tomas.

- Na, ar ne kvailys! - pasakė Legris ir spjovė Tomui į veidą, paskui spyrė koja, bet nueidamas dar pridūrė: - Gerai! Aš dar tave paklupdysiu, pamatysi!

Lyg apsvaigęs Tomas ilgai sėdėjo prie laužo, kovodamas pats su savimi. Ir staiga jo akys aptemo, jis ištiesė rankas į tamsą ir krito be sąmonės.

Kiek laiko truko šis alpulis, Tomas nežinojo. Kai atsipeikėjo, laužas jau buvo užgesęs, drabužiai kiau-

rai sudrėkę nuo rasos, bet visos abejonės išnykusios, ir jis jautė tokią džiaugsmą, jog dabar niekas jo nebegąsdino – nei badas, nei šaltis, nei pažemini- mai, nei vienatvė.

Kai priešaušrio pilkuma pažadino kitus vergus, ir jie patraukė į laukus, šioje apgailėtinoje, nuo šalčio virpančioje minioje buvo vienas žmogus, kuris žengė tvirtu žingsniu, aukštai iškėlęs galvą.

Tomo pasikeitimą pastebėjo visi. Jis vėl, kaip ir anksčiau, buvo guvus, ramus, ir niekas – nei paty- čios, nei mušimai – negalėjo jo palaužti.

– Kas gi, po velnių, Tomui pasidarė? – paklausė Legris Sembą. – Pastaruoju metu vaikščiojo kaip vandens į burną prisisėmęs, o dabar linksmas kaip žiogas!

– Nežinau, šeimininke. Gal sumanė pabėgti?

– Tegul tik pabando! – piktai nusišiepė Legris. – Įdomu, kaip jam tai pavyks, ką, Sembai?

– Cha cha cha! – nusižvengė tasai. – Tegul pabando, o mes pažiūrėsime, kaip jis klimps pel- kėse, brausis per brūzgynus, dums nuo šunų. Kai gaudėme Molę, aš vos juokais nesprogau – maniau, kad šunys ją į gabalus sudraskys! Ligi šiol tebėra dantų žymės.

- Ji jas ir į kapus nusineš, - pasakė Legris. - Bet dabar, Sembai, gerai žiūrėk, nežiopsok! Jeigu Tomas iš tikrųjų sugalvojo pabėgti, kailį nulupti jam bus per maža!

- Būkite ramus, šeimininke, jam tai neišeis į sveikatą! Cha cha cha!

Šis pokalbis vyko tuo metu, kai Legris sėdo į balną, ruošdamasis joti į kaimyninį miestą.

Grižęs namo jau sutemus, jis pasuko į vergų gyvenvietę patikrinti, ar visur tvarka.

Buvo šviesi mėnesienos naktis. Uosių šešėliai smulkiais raštais gulė ant žolės; aplink buvo gili, netrikdoma tylą. Jodamas prie lūšnelių, Legris jau iš tolo išgirdo giedant. Tai buvo čia taip neįprasta, jog jis sulaukė arklių ir ėmė klausytis. Švelnus vyriškas balsas giedojo:

*Lai priešas negaili manęs,
Pakelsiu aš skausmus visus.
Širdis tikėjimo pilna -
Grandinių jungas nebaisus.*

„Aha! Štai kaip įsidrąsino!“ - tarė sau Legris ir, prijojęs prie Tomo, užsimojo rimbu.

- Ei negre! Miegoti laikas, o tu čia himnus trauki!
Užsičiaupk ir marš į vietą!

- Klausau, šeimininke, - ramiai atsakė Tomas, keldamasis eiti į lūšnelę.

Jo ramumas taip įsiutino Legrį, jog šis prijojo prie Tomo ir ėmė rimbu kapoti jį per galvą ir pečius.

- Štai tau, šunie! Pažiūrėsiu, kaip dabar pasilinksminsi!

Bet šie smūgiai skaudino tik Tomo kūną, o širdies nepalietė. Tomas stovėjo visai ramus, ir Legris negalėjo nesuprasti, kad jam nepavyko palenksti šio negro.

Tomas iš visos širdies gailėjosi tų nelaimingų žmonių, su kuriais kartu gyveno, ir stengėsi bent šiuo tuo palengvinti jų kančias. Tiesa, mažai ką tegalėjo padaryti, bet vis dėlto, eidamas į laukus ar grįždamas į gyvenvietę, ar darbe kada galėdamas ištiesdavo pagalbos ranką pavargusiems, nukankintiems ir nusiminiusiems. Iš pradžių šios apgailėtinos, beveik žmogaus išvaizdą praradusios būtybės nesuprasdavo Tomo, bet slinko savaitė po savaitės, mėnesis po mėnesio, ir pagaliau jų širdyse suskambo seniai nutilusios stygos. Palengva, nepastebimai tas tylus, kantrus, nesuprantamas žmogus, visada pasiruošęs padėti kitam, nereikalaudamas

atpildo, visada pasitenkinąs mažiausia dalimi ir net ja pasidalijąs su tais, kurie jos labiau reikalingi, žmogus, šaltomis naktimis atiduodąs savo suplyšusią antklodę sergančiam moteriai, o laukuose silpniesiems pakišąs medvilnės į pintinę, nebijodamas, kad jam pačiam gali trūkti svorio – tasai žmogus savotiškai juos užvaldė. Ir net apsėstoji, pusiau pamišusi Kasė pajusdavo dvasios ramybę, būdama šalia jo.

Ši nelaiminga moteris puoselėjo viltį atkeršyti savo kankintojui Legriui – atkeršyti už visa pikta, ką jis padarė jai ir kitiems.

Kartą naktį, kai lūšnelėse visi jau miegojo, Tomas pabudo ir tarp dviejų sienų iškirstoje angoje, kuri atstojo langą, pamatė Kasės veidą. Ji tyliai ženklais šaukė jį išeiti į kiemą.

Tomas išėjo. Buvo antra valanda nakties. Tyli ir aiški mėnesiena. Juodos Kasės akys keistai spindėjo – kur dingo niūrus, beviltiškas jos žvilgsnis?

– Eik šen, dėde Tomai, – tarė ji, padėjusi jam ant peties mažą ranką, ir taip stipriai stūmė jį pirmyn, tarsi jos ranka būtų buvusi plieninė. – Eik šen, turiu tau naujieną.

– Kas atsitiko, ponio Kase? – paklausė sunerimęs Tomas.

– Tomai, sakyk, ar nori būti laisvas?

- Tikiuosi, kad ateis laikas, ponias, ir aš būsiu laisvas.
- Tas laikas šiandien atėjo! - aistringai pasakė Kasė. - Eime!

Tomas neryžtingai sustojo.

- Eime! - sušnabždėjo ji, išmeigusi į jį juodas akis. - Na, eikš gi! Jis miega. Kietai miega. Aš kai ko įberiau jam į degtinę, kad ilgiau pamiegotų. Gaila, kad tu vaistų per mažai turėjau, tada tavo pagalbos man visiškai nereikėtų. Kirvį aš palikau priemenėje. Durys į jo kambarį neužrakintos. Aš parodysiu tau kelią. Aš pati viską būčiau atlikusi, tik bijau, kad mano per silpnos rankos. Eime!

- Neisiu net už visus pasaulio lobius! - tvirtai pasakė Tomas ir sustojo, laikydamas ją, nors ji veržėsi į priekį.

- Pagalvok apie šiuos nelaiminguosius, - tarė Kasė. - Mes juos visus išlaisvintume, išeitume į pelkes, rastume salelę ir gyventume ten. Aš girdėjau, kad tokių atsitikimų ne kartą yra buvę. Vis tiek ten bus geriau negu čia.

- Ne, - griežtai pakartojo Tomas. - Pikta niekad nedavė gerų vaisių. Jau geriau nusikirsčiau dešinę ranką.

- Tad aš pati tai padarysiu, - pasakė Kasė.

- O ponias Kase! - sušuko Tomas. - Neparduokite velniui savo sielos! Reikia kentėti ir laukti.

- Laukti! - pakartojo ji. - Aš jau tiek laiko laukiau, kad man protas sutriko, ir širdis vos neplyšta. Sakai - kentėti! Ar mes dar mažai nuo jo prisikentėjome? Kiek šimtų nelaimingųjų jis privertė kentėti! O ir tave patį - juk iš tavęs čiulpia kraują lašas po lašo! Ne, aš atliksiu savo pareigą - išmušė jo valanda! Dabar aš gersiu jo kraują.

- Nereikia! - Tomas paėmė jos mažas mėšlungiškai sugniaužtas rankas. - Nereikia! Neapsunkinkite savo sielos nuodėme! Viešpatie, išmokyk mus mylėti savo priešus!

- Mylėti! - Kasė sužaubavo į jį akimis. - Mylėti tokius priešus? Bet juk tai prieš žmogaus prigimtį!

- Ne, ne, ponija Kase, netiesa! Viešpats gailestingas, jis suteikia mums jėgų save nugalėti!

Jaudinamai nuoširdūs Tomo žodžiai, jo švelnus balsas, ašaros tarsi palaiminga rasa krito į išskamuotą, nerimastingą vargšės moters sielą. Jos žvilgsnis sušvelnėjo. Ji nuleido galvą, ir Tomas pajuto, kaip silpsta jos rankos.

- Tomai, drauguži mano, aš nebeturiu jėgų melstis. Tą dieną, kai pardavė mano vaikus, aš pamiršau maldas. Ir vietoj jų bemoku tik keiktis... keiktis ir neapkęsti. Melstis negaliu!

- Ponia Kase, - neryžtingai tarė Tomas po ilgos tylos, - jeigu tai būtų galima... jeigu jums pavyktų iš čia pabėgti, bėkite, bėkite kartu su Emelina, bet tesaugo jus Dievas nuo žmogžudystės!

- O tu... ar bėgsi su mumis?

- Ne, - atsakė jis. - Buvo laikas, kai būčiau bėgęs. Dabar jau ne. Aš pasiliksiu čia su savo nelaimingais broliais ir kartu su jais nešiu kryžių ligi galo. Jūs - kas kita. Jums čia pražūtis... Tai ne jūsų jėgoms... Gelbėkitės, jei galite.

- Iš čia mus išgelbės tik mirtis, - pasakė Kasė. - Kiekvienas žvėris, kiekvienas paukštis turi savo slėptuvę. Net gyvatės ir krokodilai žino tokią vietą, kur gali ramiai pailsėti. Bet mums nėra kur pasislėpti. Net neįžengiamiausiose pelkėse šunys suseks mus. Visi prieš mus - net ir žvėrys! Kurgi mums bėgti?

Tomas tylėjo.

Kasė jau seniai valandų valandas svarstydavo įvairias pabėgimo galimybes, tačiau visi atvejai jai atrodė beviltiški ir neįvykdomi. Bet štai jos galvoje netikėtai kilo sumanymas, toks paprastas ir aiškus, jog iš karto vėl grįžo viltis.

- Dėde Tomai, aš pabandyčiau! - staiga tarė ji.

- Tepadedu jums Dievas! - pasakė Tomas.

GUDRUS SUMANYMAS

Legrio namų pastogė, kaip ir daugelis pastogių, buvo erdvi, apleista, nešvari, pilna voratinklių ir įvairaus šlamšto. Turtinga šeima, kuriai kitados klestėjimo metais priklausė ši plantacija, buvo apstačiusi namus puikiausiais baldais; išvažiuodami jie dalį pasiėmė, dalį paliko apipelėjusiuose tuščiuose kambariuose, o visa kita buvo sukrauta pastogėje. Ten stovėjo ir dvi didžiulės dėžės – jose kadaise buvo atgabenti baldai. Pastogėje buvo tik vienas langeilis, ir pro jo nešvarų stiklą skverbėsi blausi šviesa ir krito ant kėdžių su aukštais atlošais ir apdulėjusių stalų, kitados mačiusių geresnes dienas. Žodžiu, ši pastogė priminė nejaukią vaiduoklių vietą. Prietaingai negrai apie ją skleidė įvairias siaubą keliančias paskalas. Prieš kelerius metus viena vergė, supykynusi Legrį, buvo uždaryta pastogėje ir vienu viena praleido ten daugelį savaičių. Kas jai ten atsitiko, nežinia; negrai pašnabždomis rezgė įvairius spėliojimus; tiek težinoma, kad pagaliau nelaimingosios lavonas buvo išneštas iš pastogės ir palaidotas;

sklido kalbos, kad nuo to laiko naktimis pastogėje girdėti prakeikimai, aimanos, maldavimai ir vaitojimai. Išgirdęs tokias paskalas, Legris įsiuto ir prisiekė, kad pirmasis, prasižiojęs apie pastogę, gaus progą susipažinti su visomis jos paslaptimis, nes, sukaustytas grandinėmis, turės išsėdėti uždarytas tenai ištisą savaitę. Šio grasinimo pakako užčiaupti burnoms, tačiau niekas nenustojo tikėjęs, kad pastogėje klajoja vaiduoklis.

Palengva visi ėmė vengti ne tik pastogės, jos laiptų, bet net ir priemenės, kurioje buvo tų laiptų pradžia. Legenda pamažu buvo pamiršta. Ir štai Kasei netikėtai atėjo į galvą mintis, pasinaudojus prietaringa Legrio baime, pačiai išsivaduoti ir išvaduoti savo nelaimės draugę Emeliną.

Kasės miegamasis buvo kaip tik po pačia pastoge. Kartą, neatsiklaususi Legrio, ji įsakė visus savo daiktus ir baldus perkraustyti iš to miegamojo į kitą kambarį, esantį tolimiausiame namų gale. Buvo pats kraustymo įkarštis. Kai Legris pasijodinėjęs grįžo namo, tarnai lankė ten ir atgal, tampydami jos daiktus ir baldus.

- Ei, Kase! - suriko Legris. - Ką čia sugalvojai?

- Nieko, - irzliai atsakė Kasė. - Kraustausi į kitą kambarį.

- Kodėl? - paklausė Legris.
- Šiaip sau, - atsakė Kasė.
- Kas per velniava? Kodėl?
- Todėl, kad noriu bent retkarčiais ramiai išsimiegoti.

- Išsimiegoti? O kas gi tau trukdo miegoti?
- Jei nori, galiu papasakoti, - abejingai atšovė Kasė.

- Sakyk, ragana! - sušuko Legris.
- Žinoma, tu ten ramiausiai miegotum. Kiekvieną naktį nuo dvyliktos ligi aušros pastogėje kažkas vai-toja. Kažkokie žmonės pešasi ten, kelia triukšmą, raičiojasi ant grindų.

- Žmonės pastogėje! - sušuko Legris, prisiversdamas nusijuokti. - Kokie gi ten žmonės, Kase?

Kasė pervėrė Legrį degančiomis juodomis akimis, kurių žvilgsnis nusmelkė jį ligi kaulų, ir pasakė:

- Kokie žmonės, Saimonai? Na, tu turėtum geriau žinoti. O gal nežinai?

Baisiai keikdamasis, Legris užsimojo rimbu, bet Kasė pasilenkė ir smuko pro duris, o tarpdury dar atsigręžusi pasakė:

- Jei nori sužinoti, kas darosi tavo namų pastogėje, pernaktok šiame kambaryje.

Ir, greit uždariusi duris, užrakino jas.

Legris šaukė, keikėsi, grasino išlaušias duris, bet paskui, matyt, apsigalvojo ir neramia širdimi nuėjo į svetainę. Kasė suprato, kad ji pasiekė savo tikslą, ir nuo šios minutės gąsdino Legrį vis naujais ir naujais prasimanymais.

Ji surado pastogėje plyšį ir įstatė į jį numuštą butelio kakliuką; nuo mažiausio vėjo pūstelėjimo iš kakliuko sklido graudus, liūdnas garsas, panašus į vaitojimą, o kai stiprus vėjas jame sustaugdavo, prietaringo žmogaus ausims tai atrodė siaubo ir nevilties kupina aimana.

Išgirdę šį staugimą, negrai tučtuoju prisiminė legendą apie pastogėje gyvenantį vaiduoklį. Prietaringa baimė apėmė visus namus, ir nors su Legriu niekas nedrįsdavo apie tai kalbėti, visų siaubas nenoromis persiduodavo ir jam.

Praslinkus dviem dienoms po pasikalbėjimo su Kase, Legris sėdėjo svetainėje prie židinio ugnies, kurios blausūs atšvaitai virpėjo ant sienų. Buvo vakaras. Siautė audra, stūgavo vėjas. Tokiais audringais vakarais visuose apleistuose, senuose namuose pasigirsta keisti garsai. Langai barbėjo, langinės pokšėjo, vėjas kaukė ir staugė kamine, pūsdamas į kambarį dūmų kamuolius, tarsi dvasių legionus. Legris iš pradžių kažką skaičiavo, paskui skaitė lai-

kraštį, o Kasė tylėdama sėdėjo kampe ir niūriai žiūrėjo į ugnį. Pagaliau jis padėjo laikraštį į šalį, paėmė nuo stalo seną knygą ir pradėjo ją sklaidyti; jis prisiminė, kad pavakare šią knygą skaitė Kasė. Tai buvo pigiai išleistas pasakojimų rinkinys apie kruvinas žmogžudystes, apie vaiduoklius, numirėlius ir dvasias, pasirodančias iš kito pasaulio. Knygoje buvo nemaža paveikslų.

Legris prunkstė, raukėsi, bet skaitė, versdamas lapą po lapo. Pagaliau sviedė knygą žemėn ir nusikeikė.

- Juk tu netiki vaiduokliais, Kase? - paklausė jis, žarstekliu maišydamas židinyje žarijas. - Tokiai protingai moteriai gėda bijoti triukšmo pastogėje.

- Argi tau ne vis tiek, ar aš tikiu, ar netikiu? - niūriai atsakė Kasė.

- Kai buvau jūrininkas, draugai mėgindavo įbauginti mane visokiausiomis baisybėmis, - kalbėjo Legris, - bet aš ne toks kvailas, kad tikėčiau nesąmonėmis.

Kasė įdėmiai pažvelgė į jį iš tamsaus kampo. Jos akyse žybčiojo ta keista ugnelė, kuri visada gąsdino Legrį.

- Visą tą triukšmą kelia žiurkės ir vėjas, - pasakė Legris. - Ypač tos prakeiktos žiurkės. Aš dažnai gir-

dėdavau, ką jos išdarinėja laivo triume. O vėjas...
Dieve mano, ko tik neišgirsi vėjui gaudžiant!

Kasė puikiai žinojo, kad Legris bijo mįslingų jos akių, ir ji žiūrėjo į jį, nieko nesakydama.

- Ko gi tu tyli? Ar ne tiesą kalbu?

- Argi žiurkės gali atidaryti užrakintas ir kėde užremtas duris? - paklausė Kasė. - Argi žiurkės gali slinkti vis arčiau, arčiau prie tavo lovos ir staiga paliesti tavo ranka štai šitaip?

Spindinčios Kasės akys buvo įsmeigtos į Legrį, ir jis žiūrėjo į ją lyg klaikiame sapne. Kai ji palietė jį savo šalta ledine ranka, jis atšoko ir nusikeikė.

- Kokias tu čia nesąmones pliauški, moteriške? Argi tau kada nors taip buvo?

- Ne... žinoma, nebuvo. Argi aš sakau, kad buvo? - atsakė Kasė ir šaltai su panieka nusišypsojo.

- Bet... sakyk... ar tu ką matei? Sakyk, Kase, ar matei?

- Pernakvok pats šiame kambaryje, - pasakė Kasė, - ir viską sužinosi.

- Ar jis nusileidžia iš pastogės, Kase?

- Jis? Kas tasai „jis“? - paklausė Kasė.

- Juk tu pati ką tiktai sakei...

- Nieko aš tau nesakiau, - rūščiai atkirto Kasė.

Legris susijaudinęs ėmė žingsniuoti po kambarį.

- Aš visa tai patikrinsiu. Dar šiąnakt viską išaiškinsiu. Pasiimsiu pistoletus...

- Tikrink, - pasakė Kasė. - Atsigulk mano buvusiamė kambaryje. Aš labai norėčiau, kad tu ten atsigultum. Šaudyk pistoletais. Tikrink.

Legris treptelėjo koja ir nusikeikė.

- Nesikeik, - pasakė Kasė. - Nežinia, kas tavę klausosi šią akimirką. Tyliau! Kas ten?

- Kur? - krūptelėjo Legris.

Kampe senas olandiškas laikrodė palengva išmušė dvylika.

Legris kažkodėl tylėjo, apimtas siaubo. Kasė žiūrėjo jam į veidą pašaipiai žaižaruojančiomis akimis ir skaičiavo dūžius.

- Dvylika, - pasakė ji. - Dabar mes viską pamatysime.

Ji atidarė duris į priemenę ir įsiklausydama sustojo ant slenksčio.

- Girdi? Kas tai? - tyliai sušvokštė ji, pakeldama pirštą.

- Vėjas, - atsakė Legris. - Argi negirdi, kaip jis staugia šiąnakt lyg pasiutęs.

- Eikš šen, Saimonai, - pašnabždomis pašaukė ji Kasė, pačiuo už rankos ir nusitempė prie laiptų. - O kas gi čia? Klausyk!

Viršuje pasigirdo laukinis klyksmas. Legrio keliai sulinko, veidas išblyško iš baimės.

- Ko gi tu neimi savo pistoletų? - paklausė Kasė su tokia pajuoka, jog net kraujas sustingo Legrio gyslose. - Dabar pats metas! Tu juk ketinai pats patikrinti. Lipk aukštyn, jie ten.

- Nelipsiu! - sušuko Legris ir nusikeikė.

- Kodėl nelipsi? Juk tu pats sakai, kad vaiduoklių nėra. Eime!

Kasė užbėgo kelias pakopas vingiuotais laiptais ir atsigrėžusi nusijuokė.

- Eikš su manim!

- Tu pati velnias! - suriko Legris. - Grįžk, ragana! Grįžk, Kasė! Nedrįsk ten lipti!

Patrakusiai kvatodama, Kasė nubėgo aukštyn. Jis girdėjo, kaip ji atidarė duris į pastogę. Stiprus vėjo gūsis užpūtė žvakę, kurią jis laikė rankoje. Baisūs nežmoniški dejavimai apkurtino jį.

Pakvaišęs iš baimės, Legris įbėgo į svetainę, ir tučtuojau paskui jį grįžo Kasė, išblyškusi, bet rami, šalta tartum keršto dvasia. Jos akys kaip ir anksčiau šiurpiai spindėjo.

- Na kaip? Tikiuosi, kitų įrodymų tau nereikia? - paklausė ji.

- Terauna tave velniai, Kasė! - atsakė Legris.

- Už ką? - vėl paklausė ji. - Aš tik nubėgau aukštyn ir uždariau duris. Kaip tu manai, Saimonai, kas ten pastogėje galėtų būti?

- Ne tavo reikalas! - pasakė Legris.

- Ak, ne mano? Juo geriau. Bet aš niekad daugiau nemiegosiu tame kambaryje.

Kasės išdaiga buvo labai paprasta. Numatydama būsiant vėjuotą naktį, ji iš vakaro užlipusi atidarė pastogėje langą. Ir, žinoma, kai ji atvėrė duris, patraukė skersvėjis ir užpūtė žvakę.

Taip Kasė mulkino Legrį, kol šis pagaliau mieliau būtų sutikęs įkišti galvą liūtui į nasrus, negu užlipti į pastogę. Naktimis, kai visi miegodavo, Kasė patylomis vilko ten įvairius maisto produktus. Paskui pernešė savo ir Emelinos drabužius. Pagaliau viskas buvo paruošta, ir jos tik laukė patogios progos įvykdyti savo planui.

Pastaruoju metu ji pasidarė Legriui itin meili. Pasinaudojusi gera jo nuotaika, prikalbėjo jį pasiimti ir ją į gretimą miestelį Raudonosios upės pakrantėje. Atidžiai žvalgydamasi, ji įsidėmėjo kiekvieną kelio posūkį ir apskaičiavo, kiek reikia laiko šiam keliui nueiti pėsčiomis.

Grižusi nusprendė, kad jau galima pradėti.

Diena slinko vakarop. Legrio nebuvo namie – jis buvo išvykęs į kaimyninę fermą. Jau daugelį dienų Kasė elgėsi nepaprastai švelniai ir nuolankiai; jie išsiskyrė kuo maloniausiai.

Nueikime dabar į Emelinos kambarį, kur jos abi riša savo daiktus į du nedidelius ryšulius.

– Daugiau mums nieko nereikia, – pasakė Kasė. – Užsidėk kepuraitę, ir keliaukime! Metas!

– Dar šviesu, – tarė Emelina. – Mus gali pamatyti.

– Tegul sau mato, – ramiai atsakė Kasė. – Argi tu nežinai, kad reikia duoti jiems progą mus medžioti? Štai koks mano planas: mes išeisime pro užpakalines duris ir bėgsime palei lūšnas. Sembas ir Kvimbas būtinai mus pastebės ir pradės vytis, o mes nubėgsime į pelkes. Per pelkes vieniems eiti baugu, reikės sušaukti žmones, atrišti šunis, prasidės lakstymas, sąmyšis, o mes tuo metu įbrisisime į upelį ir grįšime vandeniui atgal namo; šunys pames mūsų pėdsakus, nes vanduo juos suklaidina. Visi išbėgs mūsų gaudyti, ir namai liks tušti: mes įslinksime pro užpakalines duris į priemenę ir užlipsime į pastogę. Ten didelėje dėžėje aš paruošiau puikų guolį. Pastogėje mums teks ilgokai išbūti, nes Legris, mūsų ieškodamas, dangų su žeme sumaišys. Sušauks visus kaimyninių plantacijų prižiūrėtojus ir surengs gaudynes;

jie apieškos pelkėse kiekvieną sprindį – juk jis taip mėgsta girtis, kad dar nė vienam jo negrui nepavyko pabėgti. Tegul sau pamedžioja, jeigu turi laiko.

– Tai nuostabus planas, Kase! – sušuko Emelina. – Tik tu viena ir galėjai taip sugalvoti!

Kasė pažvelgė į ją be jokio džiaugsmo, o jos akyse spindėjo žūtbūtinis ryžtas.

– Eime! – tarė ji, paėmusi Emeliną už rankos.

Pabėgėlės tyliai išsmuko iš namų ir, apgaubtos tirštėjančių vakaro sutemų, nubėgo palei lūšnas. Vakaruose švietė sidabrinis pusmėnulis, šiek tiek sulaikydamas artėjančią tamsą. Jos jau beveik buvo pasiekusios plantaciją supančias pelkes, kai išgirdo šaukiant. Jas vijosi ne Kvimbas, o pats Legris; jis jojo paskui baisiai įsiutęs. Išgirdusi jo balsą, Emelina visiškai suglumo. Ji paleido Kasės ranką ir sušnabždėjo:

– Man bloga.

– Bėkim, nes aš tave užmušiu! – sušnabždėjo Kasė ir, išsitraukusi nedidelį blizgantį durklą, švystelėjo juo mergaitei prieš pat akis.

Grasinimas padėjo. Emelina susitvardė ir nubėgo paskui Kasę į pelkių brūzgynus, kurie buvo tokie tankūs ir tamsūs, jog Legris nesiryžo sekti paskui jas be padėjėjų.

- Gerai, - pasakė jis, piktai nusijuokdamas. - Jos pačios įlindo į sąstus. Tegul patupi tenai truputį. Greit aš su jomis atsiskaitysiu.

Jis grįžo prie lūšnų, kur jau buvo susirinkę vyrai ir moterys, ką tik parėję iš darbo, ir suriko:

- Ei, Sembai, Kvimbai! Ei, negrai! Dvi moterys pabėgo į pelkes. Duosiu penkis dolerius tam, kas jas sugaus. Paleiskite šunis. Atriškite Tigrą, Furiją ir visus kitus.

Negrai subruzdavo. Vieni siūlė savo paslaugas pažadėto apdovanojimo suvilioti, kiti - tiesiog norėdami vergiškai įsiteikti šeiminkui. Kai kurie uždegė sakuotas pušines lazdas ir mosavo jomis lyg deglais, kiti atrišinėjo šunis, kurių piktas lojimas jau aidėjo aplinkui.

- O ar galima jas nušauti, šeimininke, jeigu nepavyks pagauti? - paklausė Sembas, imdamas iš Legrio šautuvą.

- Jei nori, šauk į Kasę. Jai laikas nešdintis pas jos seną bičiulį velnią. O jauniklės neliesk! - pasakė Legris. - Na, vyručiai, negaiškime! Penki doleriai tam, kuris jas sugaus, ir po stiklą degtinės kitiems!

Ryškiai šviečiant deglams, staugdama, spygaujama visa gauja drauge su šunų ruja pasileido pelkių link. Ir kiti negrai - visi, kiek tik jų buvo planta-

cijoje - nuskubėjo paskui juos. Kai Kasė su Emelina grįžo namo, čia buvo visiškai tuščia. Persekiotojų riksmi vis dar skambėjo aplinkui. Pažvelgusios pro svetainės langą, Kasė ir Emelina pamatė pelkių pakraštyje blyksinčius deglus.

- Gaudynės prasidėjo! - pasakė Emelina. - Žiūrėk, kiek žiburių! Klausyk! Tai šunys! Ko būtume susilaukusios, ten pasilikusios! Reikia slėptis. Greičiau!

- Nėra ko skubėti, - ramiai atsakė Kasė. - Jie dabar medžioja, ir šios pramogos jiems pakaks visam vakarui. Kai reikės, mes nueisime į viršų. O kol kas - pridūrė ji, imdama raktą iš švarko, kurią Legris beskubėdamas numetė ant grindų - o kol kas aš pasiimsiu kelionei pinigų.

Ji atrakino rašomojo stalo stalčių, ištraukė pakelį banknotų ir skubiai suskaičiavo juos.

- Nereikia! - sušuko Emelina. - Palik!

- Kodėl nereikia? - pasakė Kasė. - Negi tu nori badu pastipti pelkėse? Su šiais pinigais mes pasieksime laisvasias valstijas. Pinigai, vaikelai, atveria visus kelius!

Ir įsikišo pinigus į užantį.

- Bet juk tai vagystė! - skausmingai sušnabždėjo Emelina.

- Vagystė?! - sušuko Kasė ir su panieka nusi-juokė. - Vogti iš to, kuris pavogė iš mūsų ir kūną, ir sielą, nėra vagystė. Kiekvienas šių dolerių pavogtas. Pavogtas iš nelaimingų badmiriaujančių žmonių, kurie žūva, kraudami šeiminkui turtą. Vagia jis, ne mes!.. Na, metas į pastogę. Aš nunešiau ten žvakių ir keletą knygų, taigi mums neteks nuobodžiauti, o jie nedrįs mūsų ieškoti pastogėje. Bet jeigu vis dėlto kas bandys įlįsti, tai aš pati pasiversiu vaiduokliu.

Pastogėje Emelina pamatė, kad didelė dėžė, kurioje kadaise buvo atvežti baldai, atsukta atviru šonu į sieną arba, tikriau sakant, į stogo nuožulnumą. Kasė uždegė mažą lempelę, ir ties nuožulniu stogo kraštu jos išliaužė į dėžę. Dėžėje buvo du nedideli čiuziniai ir pagalvės; čia pat stovėjo pintinė su žvakėmis ir maisto produktais: visus kelionei reikalingus drabužius Kasė sugebėjo supakuoti į du mažyčius ryšulėlius.

- Čia mes gyvensime, - pasakė Kasė, kabindama lempelę ant vinies, iš anksto įkaltos dėžės sienoje. - Kaip tau čia patinka?

- Ar tu esi tikra, kad jie pastogėje mūsų neieškos?

- Norėčiau pamatyti, kaip Saimonas Legris lips į pastogę! - atsakė Kasė. - Ne, jis čia nelips. Jokiu

būdu nelips. O ir negrai geriau leisis sušaudomi, negu lips į pastogę.

Truputį nurimusi, Emelina padėjo galvą ant pagalvės.

- Kodėl tu sakei, kad mane nužudysi, Kase? - navičiai paklausė ji.

- Kad tu neapalptum, - atsakė Kasė. - Jeigu būtum apalpusi, aš būčiau turėjusi tave nužudyti. Nedrįsk alpti, Emelina! Mūsų būklėje alpti negalima. Jeigu aš tada būčiau leidusi tau netekti sąmonės, dabar tu būtum to niekšo rankose.

Emelina krūptelėjo.

Kuri laiką jos tylėjo. Kasė skaitė prancūzišką knygą, o Emelina nusikamavusi užsnūdo. Ją pažadino garsūs balsai, arklių kanopų bildesys, šunų lojimas. Ji krūptelėjo ir tyliai sušuko.

- Medžiotojai grįžo, - ramiai pasakė Kasė. - Nebijok. Pažvelk pro šią angą. Matai, jie visi apačioje. Šiandien Saimonas daugiau nebemedžios. Žiūrėk, koks purvinas jo arklys; nemažai prisiklampojo po pelkes. Šunys irgi vos pasivelka. O, mano gerasis sere! Kiek dar jums teks bėgioti! Jūsų grobis ne ten, kur ieškote.

- Tylėk! - sušuko Emelina. - O jeigu jie tave netyčia išgirs?

- Jeigu išgirs, išlakstys į šalis, - pasakė Kasė. - Mums nėra ko bijoti. Juo daugiau mes triukšmausime, juo mums bus saugiau.

Namuose visi nutilo tik apie vidurnaktį. Pagaliau Legris nuėjo gulti, keikdamas savo nesėkmę, ir prisiekė rytoj būtinai užklupti pabėgėles ir joms atkeršyti.

XL skyrius

KANKINYS

Kasės ir Emelinos pabėgimas įsiutino Legrį, ir, kaip galima buvo numanyti, jis išliejo savo įniršį ant beginklio Tomo galvos.

Kai Legris atbėgęs paskelbė savo vergams apie moterų pabėgimą, Tomo akys nušvito džiaugsmu, o rankos suvirpėjo, ir Legris tai pamatė. Jis pastebėjo dar ir tai, kad Tomas neprisidėjo prie medžioklės.

Varu jį priversti nebuvo laiko; žinodamas, koks Tomas atkaklus, Legris nusprendė su tuo neapkenčiamu negru susidoroti vėliau.

Kai nusivylęs ir susigėdęs dėl nesėkmės Legris sugrįžo namo, visa jo ilgai tramdoma neapykanta šiam vergui tiesiog suliepsnojo. Argi šis nepalenkiamas, atkaklus žmogus neniekino jo visą laiką nuo tos dienos, kai buvo nupirktas? Argi šiame žmoguje neslypėjo nebyli jėga, kuri tarsi pragaro liepsna degino jį?

- Neapkenčiu jo! - pasakė Legris, tą naktį pašokęs iš lovos. - Neapkenčiu jo! Argi jis man nepri-

klauso? Ar aš negaliu daryti su juo, ką panorėjęs? Kas man gali sutrukdyti?

Ir jis sugniaužė kumščius, lyg norėdamas kažką sutriuškinti.

Tačiau Tomas buvo labai vertingas darbininkas. Legris nusprendė kitą rytą sušaukti kaimynus plantatorius su šautuvais ir šunimis, iš visų pusių apsupti pelkes ir suruošti tikras gaudynes. Jeigu pabėgėlės bus sugautos – gerai, jeigu ne – už viską atsakys Tomas. Legris sukando dantis, ir kraujas užvirė jo gyslose, vien pagalvojus apie tai: arba palauš jo atkaklumą, arba...

Niekingas vidinis balsas pasakė Legriui, ką daryti su Tomu, jeigu nepavyks palaužti jo atkaklumo.

Sakoma, kad šeimininko interesai – geriausia vergo apsauga. Bet neatsižvelgiama į tai, jog yra žmonių, kurie, pasiutusio pykčio pagauti, gali užmiršti visus savo interesus.

– Na, – tarė Kasė, pažvelgusi pro plyšį, – šiandien vėl prasideda medžioklė!

Keletas raitujų jodinėjo aplink namus; kelios šunų gaujos skalijo, inkštė, lojo, plėšėsi, ir negrai vos galėjo juos išlaikyti.

Du raiteliai buvo prižiūrėtojai iš kaimyninių plantacijų. Visi kiti – Legrio draugai iš netolimo mieste-

lio, kuriems tai buvo pramoga. Legris nuolat sėdėdavo su jais miestelio smuklėje. Sunku įsivaizduoti niekšingesnę gaują. Legris dosniai vaišino degtine ir baltuosius, ir negrus, surinktus gaudynėms iš aplinkinių plantacijų. Toks jau buvo vergvaldžių paprotys – vergų medžioklę paversti švente tiems negrams, kurie dalyvauja gaudynėse.

Pridėjusi ausį prie plyšio, Kasė klausėsi. Ryto vėjas pūtė tiesiai namų link, ir jai pavyko daug ką išgirsti, kas buvo kalbama kieme. Niūri šypsena pasirodė jos tamsiame veide, kai ji išgirdo, kaip jie skirstosi vietomis, kaip giriasi savo šunų plėšrumu, tariasi, kuriais atvejais šauti, ir samprotauja, ką darysį, kai pabėgėlės pateksiančios jiems į rankas.

Pagaliau Kasė atšoko, sugniaužusi kumščius, ir baisia susijaudinusi, tarė:

- Viešpatie, mes visi esame nuodėmingi! Bet kuo gi mes blogesni, kad su mumis taip elgiamasi! Jeigu ne tu, vaikeli, aš nueičiau pas juos ir padėkočiau tam, kuris mane nušautų. Kam man ta laisvė? Argi ji man gražins mano vaikus, ar gražins jaunystę?

Vaikiškai naivi Emelina išsigando jos baisių žodžių. Apstulbusi ji nieko nepasakė, tik švelniai paėmė Kasę už rankos.

- Nereikia! - sušuko Kasė, bandydama ją atstumti. - Tu gundai mane, o aš daviau žodį nieko daugiau nemylėti!

- Vargše Kase! - pasakė Emelina. - Negalvok taip. Jei Viešpats padės mums atgauti laisvę, galbūt tu surasi savo dukterį. O jei nerasi, aš būsiu tavo duktė. Man jau turbūt nebelemta pamatyti savo nelaimingos motinos! Aš mylėsiu tave, Kase, net jei tu ir nepamiksi manęs!

Kasė nugalėjo romus, vaikiškas prieraišumas. Ji atsisėdo šalia Emelinos, apkabino ją ir ėmė glostyti jos švelnius kaštoninius plaukus. Ir Emelina stebėjosi gražiomis jos akimis, kuriose blizgėjo ašaros.

- O Ema! - sušuko Kasė. - Kaip aš ilgiuosi savo vaikų! Kaip aš trokštu juos pamatyti! - Ji sudavė sau ranka į krūtinę. - Kad tu žinotum, kaip čia tuščia!

* * *

Medžioklė tęsėsi ilgai, visi labai stengėsi, bet nesėkmingai. Kasė, niūriai šypsodamasi, žiūrėjo į pavargusį ir nusiminusį Legrį, kai tasai prie namų nulipo nuo arklio.

- Ei, Kvimbai! - sušuko Legris, išsitiesdamas ant kanapos svetainėje. - Atvesk šen Tomą, greit! Tasai

senas sukčius žino, kur jos. Aš išpurtysiu iš juodo jo kailio viską, ligi paskutinio žodžio!

Sembas ir Kvimbas, neapkenčią vienas antro, abu visa širdimi neapkentė Tomo. Legris iš pat pradžių pasakė jiems ketinąs Tomą paskirti vyresniuoju prižiūrėtoju. Tai ir buvo tos neapykantos priežastis, o pastebėję, kad Tomas pateko į šeimininko nemalonę, jie ėmė jo dar labiau nekęsti, nes buvo įtaikūs, mėgstą prisigerinti ir per daugelį vergavimo metų sunuožmėję.

Štai kodėl Kvimbas taip noriai nuskubėjo vykdyti Legrio įsakymo.

Tomas iš karto suprato, kam yra šaukiamas. Jis žinojo abiejų pabėgėlių planą, žinojo, kur jos šiuo metu yra; žinojo taip pat, koks nevaldomas kraugeris yra tas žmogus, su kuriuo jam teks susitikti akis į akį, bet ryžosi verčiau mirti, negu išduoti beginkles moteris.

Jis pastatė savo pintinę tarp medvilnės eilių ir visiškai nesipriešino, kai Kvimbas piktai sugriebė jį už apykaklės.

- Na ir įkrės gi tau! - pasakė milžinas negras, stumdamas jį. - Šį kartą neišsisuksi! Ne! Žinosi, kaip padėti bėgliams! Na ir įkrės gi tau!

- Na, Tomai! - įsiutęs pro sukąstus dantis sušvokštė Legris, puldamas prie jo ir griebdamas jį už apykaklės. - Ar žinai, kad aš pasiryžau šiandien tave pribaugti?

- Jaučiu, kad taip, šeimininke, - ramiai atsakė Tomas.

- Pasiryžau... tave... užmušti, - pakartojo Legris su šiurpiu ramumu. - Ir tuojau pat... užmušiu... tave, jeigu nepapasakosi man, ką žinai apie abi moteris.

Tomas tylėjo.

- Girdi? - sustaugė Legris kaip pasiutęs liūtas. - Sakyk!

- Neturiu ko sakyti, šeimininke, - lėtai, tvirtai ir ryžtingai pasakė Tomas.

- Ir tu drįsti man tvirtinti, kad nežinai, kur jos? - sušuko Legris.

Tomas tylėjo.

- Sakyk! - sustaugė Legris, griebdamas jį už apykaklės ir smarkiai purtydamas. - Ar nieko nežinai?

- Žinau, šeimininke, bet negaliu pasakyti... Esu pasirošęs mirti.

Legriui užėmė kvapą. Vos tvardydamas įniršį, jis pačiupo Tomą už rankos ir sušvokštė jam į pat veidą:

- Klausyk, Tomai! Tu manai, kad jeigu vieną kartą aš tau dovanojau, tai ir šiandien geruoju baigsis?

Ne, dabar jau galutinai nuspręsta, ir net nuostoliai apskaičiuoti. Tu visada man prieštaravai. Bet šiandien arba paklusi man, arba aš tave užmušiu. Išsunksiu tau kraują, bet savo pasieksiu!

Ir apsiputojęs jis partrenkė savo auką ant žemės.

Žiaurumą aprašinėjimas žeidžia mums širdį ir ausis, kelia pasipiktinimą. Mes šlykštimės klausydamiesi, kaip elgiasi sunuožmėję žmonės. Bet, deja, Amerika, šias piktadarybes gina tavo įstatymai! Žino apie jas ir bažnyčia – žino ir žiūri į jas beveik tylo mis.

* * *

– Jis jau vos gyvas, šeimininke, – tarė Sembas, ilgai ir žiauriai kankinęs Tomą ir nenoromis sujaudintas jo nuolankumo.

– Daryk, kas tau liepta! – sušuko Legris. – Mušk, kol pasakys.

Tomas atmerkė akis ir pažvelgė į savo šeimininką.

– Nelaimingas žmogau! – tarė jis. – Tu nieko man daugiau nebegali padaryti... – Ir neteko sąmonės.

– Atrodo, kad jis iš tikrųjų pastipo, – priėjęs prie Tomo ir pažvelgęs jam į veidą, tarė Legris. – Taip,

baigta. Na, bent jau nebeatvers daugiau savo nasru, ir tai gerai.

Bet Tomas dar nebuvo miręs.

Nuostabi Tomo drąsa sujaukino abiejų jį kankinusių negrų širdis, ir, kai Legris išėjo, jie ėmė gairinti Tomą.

- Oi, ką mes padarėme! - pasakė Sembas. - Tikiuosi, kad aname pasaulyje už tai atsakys šeimininkas, ne mes.

Jie nuplovė jo žaizdas, iš medvilnės atliekų pataisė šiurkštų guolį ir atsargiai jį paguldė. Vienas jų nubėgo į namus ir išprašė iš Legrio truputį degtinės tarsi sau už darbą. Sugrižęs supylė ją Tomui į burną.

- O Tomai, - tarė Kvimbas, - mes visiškai tave nukankinome!

- Aš iš visos širdies jums atleidžiu! - vos girdimu balsu pasakė Tomas.

JAUNASIS ŠEIMININKAS

Po dviejų dienų kinmedžių alėjoje pasirodė lengva puskarietė. Ant pasostės sėdintis vaikinys skubiai numetė vadeles arkliams ant sprando, nušoko žemėn ir pasiteiravo šeimininko.

Tai buvo Džordžas Šelbis. Norėdami paaiškinti, kaip jis čia atsidūrė, mes turime grįžti truputį atgal.

Panelės Ofelijos laiškas, kurį ji nusiuntė poniai Šelbi, apie du mėnesius atsitiktinai išgulėjo kažkokiam nuokampaus pašto skyriuje. Kai jis pasiekė adresatą, Tomas jau buvo išvežtas į tolimas Raudonosios upės pelkes.

Žinia giliai sujaudino ponią Šelbi, bet tą akimirką ji negalėjo imtis jokių žygių – slaugė savo sergantį vyrą, kuris kliedėjo, kamuojamas karštligės. Džordžas Šelbis – per tą laiką iš berniuko virtęs aukštu grakščiu jaunuoliu – buvo jos nuolatinis ištikimas padėjėjas. Jis buvo vienintelis tėvo reikalų patikėtinis. Laimė, savo laiške panelė Ofelija neužmiršo paminėti Sen Klerų advokato pavardės, ir ponias Šelbi tuoj pat išsiuntė tam advokatui laišką, teir-

audamasi apie Tomą. Staigi pono Šelbio mirtis po kelių dienų suteikė jiems, žinoma, naujų rūpesčių.

Ponas Šelbis išreiškė pasitikėjimą žmonos sugebėjimais, palikęs ją savo testamentu vykdytoja, tuo būdu užtraukdamas jai didelę rūpesčių našta.

Ponia Šelbi su jai būdinga energija ėmė narplioti painų reikalų voratinklį. Kurį laiką juodu su Džordžu rinko ir tikrino sąskaitas, pardavinėjo inventorių ir mokėjo skolas, nes pirmiausia ponias Šelbi norėjo žūtbūt atsilyginti visiems skolininkams. Ir kaip tik tuo metu ji gavo iš advokato laišką, kuriuo tas pranešė žinąs tik tiek, jog Tomas buvęs parduotas iš varžytynių ir kad už jį sumokėti pinigai.

Nei Džordžo, nei ponios Šelbi nepatenkino toks atsakymas. Po šešių mėnesių, vykdamas motinos reikalais į Pietus, Džordžas pasiryžo pats nuvažiuoti į Naująjį Orleaną, tikėdamasis sužinoti, kur yra Tomas, ir jį išpirkti.

Kelis mėnesius nesėkmingai ieškojęs, Naujajame Orleane jis nelauktai sutiko žmogų, kuris žinojo viską, ko jam reikėjo. Su pinigais kišenėje mūsų herojus nuplaukė garlaiviu prie Raudonosios upės, tvirtai pasiryžęs surasti savo senąjį draugą ir jį išvaduoti.

Greitai jis buvo nuvestas į namus, kur svetainėje rado Legrį.

Legris priėmė svečią kiek galėdamas svetingiau.

- Aš sužinojau, - tarė jaunuolis, - kad jūs Naujajame Orleane nupirkote negra, vardu Tomas. Kitados jis gyveno mano tėvo ūkyje, ir aš norėčiau jį atpirkti...

Legris apsiblausė ir ūmai pertraukė jį:

- Aš tikrai nupirkau tą vergą, kad jis kiaurai žemę prasmegtų! Tai maištininkas, užsispyręs šuo! Sukurstė mano vergus bėgti; išvedė iš namų dvi moteris, kurių kiekviena kaštuoja po aštuonis šimtus ar tūkstantį dolerių. O kai paklausiau, kur jos yra, jis atsisakė pasakyti, nors ir žinojo. Ir nepasakė, nors aš taip jį sumušiau, kaip niekad nesu nieko mušęs. Dabar jis apsimeta mirštąs, bet manęs neapgausi!

- Kur jis? - karštai ir griežtai sušuko Džordžas. - Leiskite mane pas jį!

Jaunuolio skruostai paraudo, akys sužaubavo, bet jis susitvardė ir nieko daugiau nepasakė.

- Jis ten, stoginėje, - pasakė negriukas, laikęs Džordžo arklį.

Legris išplūdo berniuką, o Džordžas, netardamas daugiau nė žodžio, apsigrėžė ir nuėjo į stoginę.

Nuo tos nelemtos nakties Tomas išgulėjo stoginėje jau dvi paras. Jis nejautė skausmo, nes visus nervus atbukino kankinimai. Beveik visą laiką jis buvo be sąmonės. Nakties tamsoje pas jį vogčiomis įslinkdavo vargšai vergai, aukodami savo trumpo poilsio valandas ir bent tuo atsilygindami jam už jo meilę. Tiesa, šie vargšai jo mokiniai galėdavo jam atnešti tik puodelį šalto vandens. Bet jis buvo duodamas iš visos širdies.

Jų ašaros krito ant jo doro, jau nieko nebejaučiančio veido.

Kasė taip pat sužinojo, kaip jų labai pasiaukoję Tomas, ir, nepaisydama pavojaus, vakar vakare buvo išslinkusi iš savo slėptuvės. Tie keli atsisveikinimo žodžiai, kuriuos Tomas dar pajėgė ištarti šiai sunuožmėjusiai moteriai, ištirpdė ledą, kausčiusį jos sielą ištisus metus, ir viskuo nusivylusi moteris pravirko.

Kai Džordžas įėjo į stoginę, jam skaudžiai suspaudė širdį ir ėmė svaigti galva.

- Negali būti... negali būti!.. - kartojo jis, klaupdamasis ant kelių prie Tomo. - Dėde Tomai, vargše mano senasis drauge!

Pažįstamas balsas pasiekė mirštančiojo ausis. Tomas truputį pajudino galvą ir nusišypsojo.

Vyro širdžiai garbę teikiančios ašaros pabiro iš akių jaunuoliui, kai jis pasilenkė prie savo vargšo draugo.

- O mielas dėde Tomai! Atsipeikėk!.. Ištark nors žodelį! Pažvelk! Aš Džordžas, tavo mažasis Džordžas! Argi tu manęs nebepažįsti?

- Ponaitis Džordžas! - atsimerkęs silpnu balsu tarė Tomas. Jis atrodė suglumęs. - Ponaitis Džordžas!

Palengva jam grįžo sąmonė. Užgesusios akys pagyvėjo ir nušvito, visas veidas suspindėjo. Jis susidėjo ant krūtinės savo pūslėtas rankas, o skruostais ėmė tekėti ašaros.

- Ačiū Viešpačiui! Man daugiau... daugiau nieko nereikia! Jis manęs neužmiršo! Kaip man gera, kaip lengva senai širdžiai. Dabar aš galiu ramiai numirti. Garbė Viešpačiui!

- Tu nemirsi! Tu negali mirti, nereikia apie tai net galvoti. Aš tave išpirksiu ir išsivešiu namo!.. - karštai sušuko Džordžas.

- O ponaiti Džordžai, jau per vėlai. Per vėlai...

- Nemirk! Aš neištversiu! Man širdis plyšta, vien pagalvojus apie tai, kiek tu iškentėjai... Štai kur aš tave radau, šitoje nešvarioje stoginėje... Vargšas tu, vargšas!

Tomas palietė jo ranką ir tarė:

- Tiktai nepasakokit vargšelei Chlojai, kokį mane radote. Jai bus labai skaudu... Ak, mano vargšai vaikučiai. Kaip man skaudėdavo širdį, kai pagalvodavau apie juos! Pasveikinkit mano vardu šeiminingą ir mielą gerąją šeiminingę, ir visus... visus. Kad žinotumėt, kaip aš juos visus, visus myliu!

Tuo metu prie stoginės durų priėjo Legris. Jis neva abejingai pažvelgė pro duris ir nusigrėžė.

- Išgama! - nebevaldydamas pykčio, sušuko Džordžas. - Vienintelė paguoda, kad kurią nors dieną jis sumokės už tai.

Pasimatymas su jaunuoju šeiminingu mirštančiam Tomui įkvėpė naujų jėgų, bet neilgam. Jis staiga nusilpo. Akys užsimerkė, veidas pasidarė ramus ir didingas; keletą kartų plati jo krūtinė giliai įkvėpė oro, lūpose šmėstelėjo šypsena, ir jis tarsi užmigo.

Džordžas sėdėjo, pagarbiai į jį žiūrėdamas. Ir kai Tomas mirė, Džordžas pats užspaudė jam akis, atsikėlė ir atsigrėžęs pamatė Legrį, kuris paniuręs stovėjo jam už nugaros.

Mirtis, kurios liudininkas Džordžas buvo, sutramdė jo jaunuolišką įkarštį. Šis žmogus jam kėlė pasišlykštėjimą, ir jis norėjo kuo greičiau užbaigti su juo reikalus.

- Jūs atėmėte iš jo viską, ką galėjote, - pasakė Džordžas, rodydamas į numirėlį. - Kiek reikalaujate už jo kūną? Aš noriu jį palaidoti.

- Mirusiais aš neprekiuju, - niauriai atkirto Legris. - Galite laidoti, kur norite.

- Vyručiai! - įsakmiu balsu sušuko Džordžas trims negrams, kurie žiūrėjo į mirusį Tomą. - Padėkite man nunešti jį į puskarietę. Ir atneškite kastuvą.

Vienas negras nubėgo kastuvo, kiti du pakėlė kūną.

Džordžas nė žodžio nepasakė Legriui, netgi nepažvelgė į jį, bet ir tasai nesikišo į jo patvarkymus ir tik švilpavo, dėdamasis esąs abejingas. Pasipūtęs jis nusekė paskui juos iki puskarietės, kuri stovėjo prie namų durų.

Džordžas išėmė pasostę, kad būtų erdviau, patiesė savo apsiaustą ir ant jo atsargiai paguldė Tomo kūną. Paskui atsigrėžė, įsmeigė į Legrį akis ir, sunkiai valdydamasis, tarė:

- Aš dar nepasakiau, ką galvoju apie jūsų piktadarystę. Čia ne vieta ir ne laikas aiškintis. Bet, sere, teisingumas atkeršys jums už šį nekaltą kraują. Artimiausiame mieste aš pranešiu valdžiai apie šią žmogžudystę.

- Praneškite, - pareiškė Legris, su panieka spragtelėjęs pirštais. - Norėčiau pamatyti, ką jūs tuo pasieksite. Ar turite liudininkų, kurie galėtų patvirtinti jūsų parodymus?.. Praneškite!

Džordžas iš karto suprato, kad Legrio tiesa. Visoje apylinkėje nebuvo nė vieno baltojo. O pietiečiai teisėjai nepripažįsta negrų liudijimų. Džordžas norėjo, kad dangus sudrebėtų nuo jo šauksmo: „Kur teisybė?“ Bet žinojo, kad viskas veltui.

- Tiek triukšmo dėl padvėsusio negro! - pasakė Legris.

Šie žodžiai buvo kibirkštis, nukritusi į parako statinę. Kentukietis jaunuolis nepasižymėjo santūrumu. Užsimojęs jis smogė kumščiu Legriui į veidą. Legris parkrito žemėn, o Džordžas, paraudęs iš pykčio, stovėjo ties juo, tarsi riteris, nugalėjęs slibiną.

Yra žmonių, kuriems smūgiai išseina į naudą: jie iš karto pajunta pagarbą tam, kas juos muša ir pargriauna nosim į purvą. Toks žmogus buvo ir Legris. Atsikėlęs ir nusipurtes nuo drabužių dulkes, jis pagarbiu žvilgsniu nulydėjo tolstančią puskarietę ir nė burnos nepravėrė, kol ta dingo iš akių.

Pravažiavus plantacijos ribas, Džordžui krito į akis sausa smėlinga kalva, ant kurios augo keletas medžių. Ten buvo iškastas kapas Tomui.

- O ką daryti su jūsų apsiaustu, šeimininke? Paimti? - paklausė negrai, kai kapas buvo iškastas.

- Ne, ne! Palaidokite jį su šiuo apsiaustu. Aš nieko daugiau negaliu tau duoti, Tomai, paimk bent mano apsiaustą.

Kūną negrai nuleido į duobę, tylėdami užbėrė jį žemėmis, supylė kapą ir apdengė žaliomis velėnomis.

- Galite eiti, vyrai,- pasakė Džordžas, duodamas kiekvienam po ketvirtį dolerio.

Tačiau jie delsė.

- Kad taip jaunas šeimininkas mus nupirktų... - pasakė vienas iš jų.

- Mes ištikimai jums tarnausime, - pridūrė antras.

- Čia labai sunku, šeimininke, - vėl pasakė pirmasis. - Nupirkite mus, šeimininke, būkite malonus!

- Negaliu nupirkti, negaliu! - sunkiai, vos girdimai ištarė Džordžas ir numojo ranka. - Tai neįmanoma.

Vargšai labai nusiminė ir tylėdami nuėjo.

- Viešpatie gailestingas! Prisiekiu! - sušuko jis. - Prisiekiu nuo šios akimirkos visą savo gyvenimą paaukoti tam, kad nuo mano tėvynės būtų nuplauta ši gėdinga vergijos dėmė!

TIKROJI ISTORIJA APIE VAIDUOKLĮ

Dar niekad Legrio tarnai tiek daug nekalbėjo apie šmėklas, kaip tomis dienomis. Ir ne šiaip sau.

Pašnabždomis buvo tvirtinama, kad vėlai naktį girdėti, kaip kažkas nusileidžia palėpės laiptais ir vaikšto po namus. Veltui buvo rakinamos viršutinės durys. Šmėkla arba turėjo antrąjį raktą, arba naudojosi sena visų šmėklų privilegija – rakto skylute, nes ir toliau kasnakt laisvai vaikščiojo po namus, mirtinai visus įbaugindama.

Mačiusiųjų nuomonės dėl šmėklos išvaizdos nesutapo, mat negrai, kaip mums yra žinoma, o ir daugelis baltųjų, turi paprotį, vos pasirodžius šmėklai, užsidengti galvą antklode, suknele arba kuo nors kitu... O kas to nežino, kad sielos akys tampa įžvalgesnės ir budresnės, vos tik kūno akys užsimerkia!.. Taip buvo ir ši kartą: kiekvienas apie šmėklą pasakojo vis kitaip, dievagodamasis, kad ji buvusi tokia, kaip jis pasakoja. Tik dėl vieno dalyko – kuris, matyt, būdingas visoms šmėkloms – niekas nesiginčijo: šmėkla apsilvilkusi baltomis įkapėmis.

Kaip ten bebūtų, tikrai yra žinoma, kad šmėkloms įprastu laiku po Legrio namus klaidžiodavo kažkokia aukšta baltas drabužiais apsivilkusi figūra – ji atidarinėdavo duris, čia pasirodydavo, čia vėl išnykdavo ir pagaliau, užlipusi laiptais, pasislėpdavo nelemtoje palėpėje; o iš ryto visos durys vėl būdavo uždarytos ir užrakintos visais užraktais, lyg nieko nebūtų įvykę.

Legris negalėjo negirdėti tų gandų. Juo stropiau buvo stengiamasi juos nutylėti, juo labiau jie jaudino jį. Jis girtavo daugiau negu visada, dieną dėjosi drąsus, dar labiau keikėsi, bet naktimis jį kamavo baisūs sapnai. Tos dienos vakarą, kai mirė Tomas, Legris nuvažiavo į miestą ir be saiko ten lėbavo. Grįžo namo labai vėlai ir pavargęs, užrakino duris, ištraukė raktą ir atsigulė. Taip, jis užrakino duris, užrėmė jas kėde, galvūgaly įžiebė naktinę lempelę, šalia lovos pasidėjo savo pistoletus, patikrino visas langines ir sklendes, prisiekė nebijęs nei šėtono, nei jokių velnių ir nuėjo miegoti.

Na ką gi, jis giliai užmigo, nes buvo pavargęs. Tačiau net ir per sapnus jį kankino siaubingi vaizdai. Jis tarsi matė Kasę, kuri priešais jį laikė jo motinos įkapes. Girdėjo kažkokius šauksmus ir dejavimus. Jis suprato vis dar miegąs ir stengėsi pabusti. Taip

jis gulėjo pusiau miegodamas ir tarsi girdėjo, kaip kažkas įėjo į kambarį. Jis jautė, kaip atsidarė durys, bet negalėjo pajudinti nei rankų, nei kojų. Pagaliau išsivadavo iš sustingimo ir apsivertė ant kito šono; durys buvo atdaros, ir jis pamatė, kaip kažkieno ranka užgesino lempą.

Pilkšva mėnulio šviesa, prasimušusi pro miglas, krito į langą. Ir tada jam pasirodė kažkoks baltas pavidalas, slenkąs į kambarį! Jis net išgirdo šnarėjimą – šnarėjo šmėklos įkapės. Šmėkla ramiai atsi-
stojo prie jo lovos, šalta ranka palietė jo ranką, ir kraupus prislopintas balsas triskart sušnabždėjo:

- Eime! Eime! Eime!

Ir kol Legris gulėjo, visas išpiltas prakaito, šmėkla išnyko. Jis šoko iš lovos ir puolė prie durų. Jos buvo uždarytos ir užrakintos. Ir Legris krito be sąmonės.

Nuo to laiko Legris pradėjo girtauti dar daugiau negu anksčiau. Jis gėrė, užmiršęs bet kokį saiką ir atsargumą, gėrė visai nebesivaldydamas.

Netrukus pasklido gandai, kad Legris greit mirsiąs. Jis susirgo baltąja karštine. Niekas nedrįso jo lankyti, toks jis buvo baisus – keikėsi, raudėjo, šaukė, taip siaubingai pasakojo apie šmėklas, jog klausantis kraujas stingo gyslose. Ir jam vis vaide-

nosi, kad naktimis prie jo mirties patalo ateina rūsti baltoji šmėkla ir be pasigailejimo atkakliai kartoja:

- Eime! Eime! Eime!

Kažkaip atsitiktinai rytą po tos nakties, kai šmėkla buvo atėjusi pas Legrį, verandos durys buvo rastos atdaros, ir kai kas iš negrų sakėsi matęs, kaip dvi baltos figūros nuslinkusios alėja į didįjį kelią.

Tik auštant Kasė ir Emelina sustojo, pasiekusios nedidelę giraitę netoli miesto.

Kasė buvo apsirengusi, kaip rengiasi ispanų kreolės²⁰ – juodos spalvos drabužiais. Juoda, nėriniais papuošta skrybėlaitė su juodu šydu visiškai dengė jos veidą. Pabėgėlės susitarė, kad Kasė vaidins kilmingą kreolę, o Emelina – jos tarnaitę.

Iš pat mažens Kasė augo turtinguose namuose, ir dabar jai nebuvo sunku elgtis ir kalbėti taip, kaip dera kilmingai damai. Jai dar buvo likę šiokių tokių prabangių drabužių ir papuošalų.

Priemiestyje ji nusipirko gražų lagaminą. Čia pat pasisamdė žmogų jam nešti. Taigi, lydima tarno su

²⁰ *Kreolai* – Ispanijos, Portugalijos ir Prancūzijos išeivių palikuonys, įsikūrę šitų valstybių kolonijose Šiaurės ir Pietų Amerikoje.

lagaminu ir Emelinos su popierinėmis dėžutėmis ir krepšiais, ji kaip tikra ledi atvyko į mažą viešbutį.

Ir pirmasis jos sutiktas žmogus buvo Džordžas Šelbis, kuris ten laukė garlaivio.

Kasė buvo pastebėjusi jaunuolį pro savo pastogės langą, piktai džiūgaudama matė, kaip jis smogė Legriui ir kaip nusivežė Tomo kūną. Klaidžiodama namuose, pasivertusi šmėkla, ji girdėjo viską, ką negrai kalbėjo apie Džordžą, ir žinojo, kas jis ir kaip elgėsi su Tomu. Ji iš karto pajuto jam pasitikėjimą ir džiaugėsi, kad jis taip pat laukia garlaivio.

Kasės išvaizda, laikysena, jos manieros, o svarbiausia – pinigai, kurių ji nešykštėjo, užkirto kelią bet kokiems įtarimams viešbutyje. Kadangi, daugelio žmonių akimis, turtas yra didžiausia žmogaus vertybė, tai niekas neįtaria to, kas gerai moka. Kasė jau seniai žinojo šią žmonių ypatybę ir todėl apsirūpino pinigais.

Į pavakarę pasigirdo atplaukiančio garlaivio švilpukas. Džordžas Šelbis su kentukiečiams būdingu mandagumu paėmė Kasę už parankės, palydėjo ją ligi denio ir parūpino jai atskirą erdvįą kajutę.

Kasė apsimetė serganti ir, kol jie plaukė Raudonąja upe, nė karto neišėjo iš kajutės. Jos tarnaitė uoliai ją slaugė.

Kai jie pasiekė Misisipę, Džordžas sužinojo, kad nepažįstamoji, kaip ir jis, ketina plaukti į aukštupį, tad pasisiūlė parūpinti jai atskirą kajutę tame garlaivyje, į kurią pats rengėsi persėsti. Jis labai užjautė ją dėl silpnos sveikatos ir pasiūlė savo paslaugas visoje kelionėje.

Taigi visi trys laimingai persėdo į patogų garlaivį „Cincinatį“, kuris visu greičiu nuplaukė prieš srovę.

Kasės sveikata ėmė gerėti. Ji sėdėdavo ant denio, pietaudavo prie bendro stalo, ir garlaivyje keliautojai ėmė kalbėti, kad jaunystėje ji, matyt, buvusi nepaprasta gražuolė.

Iš pirmo žvilgsnio Džordžui ji pasirodė nuostabiai į kažką panaši, bet į ką, jis niekaip negalėjo prisiminti. Ir nejučiomis nuolat ją stebėjo. Sėdėdama prie stalo arba prie savo kajutės durų, ji visą laiką jausdavo, kad jaunuolio akys įsmeigtos į ją, ir tik tada, kai, suraukusi antakius, ji duodavo jam suprasti, kad tai ją varžo, jis kukliai nukreipdavo žvilgsnį.

Kasė ėmė nerimauti. Ji pradėjo galvoti, kad jis kažką įtaria. Pagaliau nusprendė pasikliauti jo kilniaširdiškumu ir viską jam papasakojo.

Džordžas visa širdimi užjautė kiekvieną, pabėgusį iš plantacijos, priklausančios Legriui, kurio

jis negalėjo be pykčio prisiminti, ir, nepaisydamas jokių pasekmių – tai būdinga daugeliui jo amžiaus jaunuolių – pažadėjo kiek galėdamas padėti Kasei ir Emelinai.

Greta Kasės kajutės įsikūrė prancūzė madam de Tu, kurią lydėjo jos miela dvylikos metų dukrelė.

Išgirdusi, kad Džordžas kilęs iš Kentukio, toji dama panoro su juo susipažinti. Suartėti padėjo jos linksma gražutė dukra, kuri džiugino visus keleivius per ilgą nuobodžią dviejų savaitių kelionę.

Džordžas dažnai sėdėdavo ant kėdės prie pat madam de Tu kajutės durų, o Kasė, sėdėdama denyje, girdėdavo jų pokalbius.

Madam de Tu smulkiai klausinėdavo jį apie Kentukį, kur, kaip ji sakėsi, jai tekę gyventi daugelį metų. Didžiai nustebęs, Džordžas sužinojo, kad ji kitados gyvenusi jų dvaro kaimynystėje. Ji tiesiog apstulbino jį, prisimindama daugelį įvykių ir jo gimtojo krašto gyventojų.

- Ar jūs nepažįstate kaimynystėje žmogaus, pavarde Haris? - kartą paklausė jį madam de Tu. - Jis gyvena netoli jūsų.

- Taip, netoli mano tėvo dvaro gyvena toks senis, - atsakė Džordžas. - Bet mes retai kada su juo susitinkame.

- Jis, rodos, stambus vergvaldys? - vėl paklausė madam de Tu, veltui stengdamasi paslėpti savo susijaudinimą.

- Taip, - atsakė Džordžas ir nustebeęs pažvelgė į ją.

- O gal girdėjote... jis turėjo vergą, jaunuolį... mulatą, vardu Džordžas?..

- Na kaipgi! Džordžą Hari! Aš jį gerai pažįstu. Jis vedė mano motinos kambarinę, o dabar pabėgo į Kanada.

- Pabėgo? - skubiai pertraukė jį madam de Tu. - Ačiū Dievui!

Džordžas nustebeęs ir susidomėjęs pažvelgė į ją, bet nieko nepasakė.

Madam de Tu užsidengė veidą rankomis ir pravitirko.

- Jis mano brolis, - tarė ji.

- Jūsų brolis, madam?! - sušuko Džordžas, dar labiau nustebeęs.

- Taip, - atsakė madam de Tu, išdidžiai pakeldama galvą ir šluostydamosi ašaras. - Pone Šelbi, Džordžas Haris - mano brolis!

- Kaip tai netikėta! - pasakė Džordžas, atitraukdamas atgal savo kėdę ir žiūrėdamas į madam de Tu.

- Mane pardavė į Pietus, kai jis buvo dar visai mažas berniukas, - pasakė ji. - Mane nupirko vienas geras ir kilnios širdies žmogus, išsivežė į Vest Indiją, suteikė man laisvę ir vedė mane. Neseniai jis mirė, ir dabar aš vykstu į Kentukį ieškoti savo brolio ir jo išpirkti.

- Jis pasakojo man apie savo seserį Emiliją, kuri buvo parduota į Pietus, - pareiškė Džordžas.

- Tikrai? Emilija esu aš! - pasakė madam de Tu. - Papasakokite, koks jis užaugo...

- Jis gražus jaunuolis, - atsakė Džordžas, - nors ir buvo ilgą laiką vergas. Nuostabiai protingas, kilnus. Aš jį gerai pažįstu, nes jis vedė moterį iš mūsų namų.

- O kokia jo žmona? - gyvai paklausė madam de Tu.

- Tikras lobis! - sušuko Džordžas. - Graži, protinga, meili. Mano motina pati ją auklėjo kaip tikrą dukterį. Ji moka skaityti ir rašyti, puikiai siuvinėja ir siuva. Ir gražiai dainuoja.

- Ji gimė jūsų namuose? - paklausė madam de Tu.

- Ne. Tėvas nupirko ją kartą keliaudamas į Naująjį Orleaną ir atvežęs padovanojo motinai. Tada ji buvo aštuonerių ar devynerių metų. Tėvas niekad nesakė motinai, kiek už ją sumokėjo, bet kartą, raudamiesi jo dokumentuose, mes radome seną sąskaitą ir sužinojome, kad jis sumokėjo už ją stambią sumą. Turbūt todėl, kad ji buvo nepaprastai graži.

Džordžas sėdėjo nugara į Kasę ir nematė, kaip atidžiai ji klausosi visų šitų smulkmenų.

Staiga ji palietė jo petį ir, išblyškusi iš susijaudinimo, paklausė:

- Kuo vardu buvo tie žmonės, kurie ją pardavė?

- Jei neklystu, sandėris buvo sudarytas su kažkokiu Simonsu. Šiaip ar taip, bet pirkimo aktą pasirašė Simonsas.

- Dieve! - sušuko Kasė ir be sąmonės sukniubo ant kajutės grindų.

Džordžas ir madam de Tu pašoko nesuprasdami, kas atsitiko. Nors ir nežinodami, nuo ko ji apalpo, jie padarė visa, kas tokiais atvejais daroma. Žmoniškumo įkarščio apimtas, Džordžas parvertė ašotį su vandeniu ir sukūlė dvi stiklines; damos, išgirdusios, kad kažkas apalpo, susispietė prie kajutės durų ir neleido tyram orui įeiti. Žodžiu, buvo padaryta viskas, kas tik įmanoma.

Vargšė Kasė! Atsipeikėjusi ji nusigręžė į sieną ir pravirko kaip mažas vaikas. Gal jūs, motinos, galėtumėt pasakyti, ką ji jautė? Tą valandą ji buvo tikra, kad likimas jos pasigailėjo, ir ji pamatys savo dukterį. Ir tikrai ją pamatė po kelių mėnesių... Bet mes per toli užbėgome į priekį.

KUO VISKAS BAIGĖSI

Beliko nedaug kas pasakoti. Džordžas Šelbis, kaip ir dera jaunuoliui, viso šio romantiško įvykio buvo itin sujaudintas. Būdamas labai geros širdies, jis pasirūpino kuo skubiau Kasei išsiųsti Elizos pardavimo dokumentą; data ir parašas dokumente visiškai sutapo su tuo, ką pati Kasė jau žinojo apie savo dukters likimą, ir dabar jos širdyje nebeliko jokios abejonės, kad Eliza – jos duktė. Jai reikėjo tik surasti pabėgėlių pėdsakus, kurie vedė į Kanadą.

Kasė ir madam de Tu, taip netikėtai likimo suvestos draugėn, tučtuojau išvyko į Kanadą ir ėmė teirautis tose stotyse, kur paprastai rasdavo sau prieglobstį pabėgę negrai. Amherstberge jos surado tą gerąjį misionierių, pas kurį, peržengę Kanados sieną, pirmiausia buvo sustoję Džordžas ir Eliza. Jis nukreipė jas į Monrealį.

Džordžas ir Eliza jau penkerius metus gyveno laisvi. Džordžas dirbo vieno mechaniko dirbtuvėje ir galėjo aprūpinti savo šeimą, kuri per tą laiką padidėjo, nes Eliza susilaukė dukters.

Mažasis Haris, gražus ir gabus berniukas, lankė mokyklą ir gerai mokėsi.

Garbingasis Amherstbergo misionierius, kuris buvo priglaudęs Džordžą, taip užjautė madam de Tu ir Kasę, jog sutiko važiuoti su jomis į Monrealį Džordžo ieškoti. Visas kelionės išlaidas sutiko apmokėti madam de Tu.

Įsivaizduokite sau mažą švarų namelį Monrealio priemiestyje. Artėja vakaras. Židinyje jaukiai spragsi ugnis. Ant stalo, užtiesto balta it sniegas staltiese, jau viskas paruošta vakarienei. Kampe stovi kitas stalas, apdengtas žalia gelumbe: ant jo braižymo lenta, plunksnos, popierius, o virš jo – lentynėlė su knygomis.

Šis kampelis – Džordžo kabinetas. Žinių troškimas, kuris kitados, sunkiausiais laikais, padėjo jam išmokti skaityti ir rašyti, dar ir dabar jį skatino laisvalaikį paskirti mokslui.

Štai jis sėdi prie stalo ir daro išrašus iš kažkokios storos knygos.

– Užteks, Džordžai, – sako jam Eliza. – Tu ir taip visą dieną nebuvai namie. Padėk knygą į šalį ir pasikalbėkime, kol užkaisu arbata.

Mažoji Eliza prisideda prie motinos prašymo; lipa tėvui ant kelių ir mėgina atimti jam iš rankų knygą.

- Ak tu, išdaigininke! - sako Džordžas paklusdamas, kaip ir dera vyrui tokiais atvejais.

- Taip bus geriau, - sako Eliza ir ima raikyti duoną.

Ji atrodo truputį vyresnė, apvalesnė. Ir jos šukuosena tokia, kaip vyresnio amžiaus moterų. Bet veide spindi ramumas ir laimė.

- Hari, vaikeli mano, ar išsprendei uždavinį? - klausia Džordžas, dėdamas ranką sūnui ant galvos.

Haris jau nebeturi garbanų, bet jo kakta, blakstienos ir akys tokios pat. Rausdamas iš pasididžiavimo, jis atsako:

- Išsprendžiau. Pats išsprendžiau. Niekas man nepadėjo!

- Vyras! - sako Džordžas. - Viską daryk pats, sūnau. Tu turi geresnes sąlygas mokytis, negu tavo vargšas tėvas turėjo.

Čia pasigirsta beldimas į duris. Eliza prieina prie durų, atidaro jas ir džiaugsmingai sušunka:

- Kaip, tai jūs?!

Į prieškambarį išeina ir jos vyras. Garbingasis Amherstbergo misionierius šiuose namuose laukiamas svečias. Paskui jį į kambarį įeina dvi moterys, ir Eliza pakviečia jas sėstis.

Tiesą pasakius, gerasis misionierius iš anksto apsvarstė šito susitikimo programą ir visą kelią įkalbinėjo moteris tiksliai laikytis jo nurodymų.

Jis pasodino jas, išsiėmė iš kišenės nosinę, nusišluostė lūpas ir jau ruošėsi pradėti seniai apgalvotą kalbą. Bet kaip tik tą minutę madam de Tu, suardžiusi visus jo planus, apkabino Džordžą ir sušuko:

– O Džordžai! Argi nepažįsti manęs? Aš tavo sesuo Emilija.

Kasė daug geriau tvardėsi ir galbūt būtų suvaidinusi savo vaidmenį iki galo, bet šalia jos staiga atsirado mažoji Eliza, veido bruožais, ūgiu, kiekviena plaukų garbanėle taip primenantį josios mažąją Elizą, jog Kasė priglaudė prie krūtinės savo anūkę ir, tvirtai tikėdama sakanti teisybę, tarė:

– Brangioji, aš tavo mama!

Taip, sunku tokiu atveju laikytis iš anksto apsvartyto plano, bet kai visi truputį nurimo, gerasis misionierius vis dėlto pasakė savo kalbą, kuria ketino pradėti pasimatymą. Ši kalba, nors ir pavėluota, padarė gilų įspūdį: klausytojai taip dūsavo ir verkė, jog bet kuris šių dienų arba senų laikų oratorius būtų buvęs labai patenkintas dėl tokio pasisekimo.

Ir štai mūsų bičiuliai sėdi prie stalo. Sukrėsti netikėto džiaugsmo, jie gyvai šnekučiuojasi. Ant

stalo įvairiausi valgiai. Tik viena Kasė, laikydama ant kelių mažąją Elizą ir stipriai spausdama ją, sėdi sučiaupusi lūpas ir atsisako pyrago, kuri mergaitė gabalėliais kemša jai į burną. Nustebindama mažąją Elizą, ji tvirtina, jog šiandien ir be pyrago soti ligi kaklo ir kad dabar ji turinti tai, kam neprilygs jokie pyragai.

Ir iš tikrųjų, po dviejų trijų laisvės dienų Kasė taip pasikeitė, jog skaitytojui būtų sunku ją atpažinti. Niūrus, nevilties kupinas žvilgsnis sušvelnėjo, pasidarė meilus. Pagaliau ji turi šeimą ir gali visa širdimi atsidėti vaikams, kurių taip ilgėjosi nelaisvėje! Mažoji Eliza jai buvo dar mielesnė už tikrą dukterį, nes mažytė atrodė nuostabiai panaši į tą mergaitę, kurią ji kitados prarado. Mažoji buvo tas ryšys tarp motinos ir dukters, kuris dar glaudžiau jas suartino ir leido arčiau pažinti vienai kitą.

Kitą dieną madam de Tu išsamiau supažindino brolių su savo reikalais. Vyras palikęs jai didelį turta, ir ji kilniai pasiūlė Džordžui jį pasidalyti. Kai ji paklausė, ko jis pageidautų, Džordžas atsakė:

– Suteik man sąlygas mokytis, Emilija. Mokslas – mano sena svajonė! Visa kita aš pats pasieksiu.

Viską gerai apsvarsčius, buvo nutarta su visa šeima keleriems metams persikelti į Prancūziją. Netrukus jie ir išvyko, drauge pasiėmę ir Emeliną.

Laive, plaukiant per vandenyną, Emelinos grožis sužavėjo pirmąjį kapitono padėjėją, ir netrukus, atvykę į krantą, jie susituokė.

Džordžas ketverius metus mokėsi viename Prancūzijos universitete ir, nenuilstamai bei uoliai dirbdamas, pasiekė savo tikslą – įgijo mokslą.

Savo įsitikinimus ir pažiūras Džordžas geriausiai išdėstė laiške vienam draugui:

„Mano ateitis man vis dar neaiški. Tiesa, tu man sakei, kad baltieji mane pakęs, nes mano odos spalva ne tamsi, o žmonos ir vaikų visai šviesi. Galbūt aš ir galėčiau likti tarp jų. Bet įsivaizduok, kad aš visai to nenoriu. Mano simpatijos yra ne tėvo, bet motinos rasės pusėje. Jam buvau tiek reikalingas, kiek geras šuo arba arklys, o vargšei užguitai motinai aš buvau vaikas; ir nors savo motinos niekad nemačiau gyvos nuo to laiko, kai mus išskyrė žiaurūs pirkliai, vis dėlto aš žinau, kad ji mane labai mylėjo. Mano širdis tai jaučia. Kai aš pagalvoju, ką ji iškentėjo, kai pagalvoju apie

savo jaunystės kančias, apie savo narsios žmonos nusivylimus ir kovą, apie Naujojo Orleano vergų prekyvietėje parduotos sesers kančias, neturiu noro dėtis amerikiečiu, nenoriu turėti su jais nieko bendro.

Bet tu pasakysi, kad mūsų tauta turi teisę egzistuoti Amerikos respublikoje, kaip airiai, vokiečiai, švedai! Sakykime, kad tai tiesa. Mes privalome gauti lygias teises, kaip ir visi kiti, nepaisant rasės, odos spalvos. O tie, kurie atima mums tą teisę, yra neištikimi savo skelbiamiems žmonių lygybės principams.

Mes ypač daug privalome reikalauti iš Amerikos valstybės, nes ji visų mūsų nelaimių kaltininkė. Bet aš kartoju: aš nereikalauju atpildo už praeities skriaudas. Aš noriu gyventi savo šalyje, tarp savo žmonių!

Tu pavadinsi mane entuziastu. Pasakysi, kad aš apgaubiau Liberiją²¹ romantiškomis svajomis. Tai netiesa. Aš viską numačiau, viską apgalvojau. Aš ten dirbsiu, nepaisydamas jokių kliūčių ir nepasisėkimų. Dirbsiu visą savo

²¹ Liberija – Vakarų Afrikos valstybė.

gyvenimą iki pat mirties. Ir esu tikras, kad man neteks gailėtis dėl savo apsisprendimo.

Džordžas Haris.“

Po kelių savaičių Džordžas su žmona, jos motina ir vaikai išvažiavo į Afriką. Jei mes neklystame, pasaulis dar išgirs apie juos.

Mums beliko pasakyti keletą žodžių apie panelę Ofeliją ir Topšę. O Džordžui Šelbiui mes paskirsime atsisveikinimo skirsnį.

Panelė Ofelija parsivežė Topšę į savo tėviškę, į Vermontą, tuo nustebindama niūrius ir garbingus Naujosios Anglijos gyventojus. Į Topsės atvykimą iš pradžių jie žiūrėjo nepalankiai, bet panelė Ofelija, ištikima savo pareigai, atkakliai mokė ir auklėjo mergaitę ir susilaukė tokios sėkmės, jog Topšę pamilo ir namiškiai, ir visi kaimynai.

P. S. Galbūt kai kurioms motinoms bus malonu sužinoti, kad madam de Tu netrukus surado ir Kasės sūnų. Būdamas labai energingas jaunuolis, jis pabėgo keleriais metais anksčiau negu jo motina. Šiaurėje, engiamųjų draugų padedamas, jis baigė mokslą ir taip pat greitai išvyko į Afriką pas savo artimuosius.

IŠLAISVINTOJAS

Džordžas Šelbis nusiuntė motinai trumpą laiškėlį, pranešdamas jai apie savo grįžimą. Jam nepakako jėgų parašyti apie Tomo mirtį. Keletą kartų bandė, bet ašaros užsmaugdavo jį. Suplėšęs laišką, šluostydamasis akis, jis bėgdavo kur nors nusiraminti.

Tą dieną, kai turėjo grįžti jaunasis ponas Džordžas, Šelbio namuose visi džiaugsmingai triūsė.

Ponia Šelbi sėdėjo jaukioje svetainėje prie židinio, kur šilta ugnis švelnino rudens vakaro šaltį. Senoji Chloja, mūsų pažįstama bičiulė, dengė stalą vakarienei, dėliojo sidabro ir krištolo indus.

Ji dėvėjo naują kartūno suknelę. Balta prijuostė spindėjo švarumu. Aukšto gerai prikramolyto turbano gaubiamas juodas žvilgantis jos veidas švietė iš džiaugsmo. Ji neskubėdama dengė stalą, kad galėtų ilgiau paplepėti su šeimininke.

– Vėluoja. Na ką gi, visiškai suprantama, – pasakė ji. – Padėjau jo lėkštę taip, kaip jis mėgsta, arčiau prie ugnies – jam patinka šiltesnė vieta. O kurgi mūsų gerasis arbatinukas? Kodėl Salė jo neatnešė?

Kur tas mažasis naujas arbatinukas, kurį ponas Džordžas padovanojo šeimininkei gimimo dienos proga? Aš pastatysiu jį čionai! O ponia ar gavo laišką iš pono Džordžo? – paklausė ji.

– Gavau, Chloja. Labai trumpą laišką. Jis rašo, kad, jei galės, grįš šiandien vakare, ir daugiau nė žodžio.

– Nieko nerašo apie mano senį? – paklausė Chloja, dėliodama puodelius iš vienos vietos į kitą.

– Ne, nieko daugiau nerašo, Chloja. Rašo, kad parvažiavęs viską pats papasakos.

– Jis visada taip. Ponas Džordžas mėgsta viską papasakoti pats. Seniai žinau, kad jis pats viską mėgsta papasakoti. Nesuprantu, kodėl gi baltieji žmonės taip mėgsta rašyti ilgus laiškus! Juk rašyti labai sunku, daug darbo.

Ponia Šelbi nusišypsojo.

– O mano senis turbūt savo vaikučių nebepažins. Viešpatie, mūsų Polė jau visai didelė. Gera ir guvi mergaitė. Aš ją palikau namie kukurūzų pyrago prižiūrėti. Savo seniui aš kepu kukurūzų pyragą, jis jį labiausiai mėgsta. Tokį pyragą mes buvome išsikepę tą rytą, kai Tomą išvežė. Dieve mielas, kaip aš sielvartavau tą rytą!

Ponia Šelbi atsiduso. Širdį slėgė sunkus akmuo. Gavusi iš sūnaus trumpą laiškėlį, ji tučtuojau įtarė, kad nutylėta kažkas negera.

- Ar šeimninė paruošė pinigus? - susirūpinusi paklausė Chloja.

- Taip, Chloja, paruošiau.

- Tegul mano senis pamato, kiek aš uždirbau pas cukrainininką. Žinote, ką jis man pasakė! „Aš, - sako jisai, - Chloja, norėčiau, kad tu ilgiau pas mane pasi-
liktum.“ - „Ačiū, šeimninke, - atsakiau aš jam, - bet netrukus grįš mano senis, o ir šeimninkei be manęs sunku.“ Štai ką aš jam pasakiau. Geras žmogus tasai ponas Džonsas!

Chloja primygtinai reikalavo, kad ponia Šelbi laikytų visus tuos pinigus, kuriais cukrainininkas išmokėdavo jai algą, nes norėjo įteikti juos vyrui, kad jis įsitikintų savo žmonos gabumais. Ponia Šelbi mielai išpildė jos norą.

- Mano senis nebepažins Polės... Viešpatie, jau penkeri metai praslinko nuo to laiko, kai jį išvežė. Ji tada buvo visai mažytė... vos stovėjo. Atsimenu, jis vis baimindavosi, kad ji suklups... O, o! Atvažiuoja!

Tuo metu jos išgirdo ratų bildesį.

- Ponas Džordžas! - sušuko teta Chloja, pažvelgusi pro langą.

Ponia Šelbi pribėgo prie durų ir puolė sūnui į glėbį. Teta Chloja susirūpinusi žvelgė į tamsą.

- Vargšė mano teta Chloja! - tarė Džordžas, priėjęs prie jos ir su užuojauta spausdamas juodą jos ranką. - Atiduočiau visą savo turtą, kad galėčiau jį parsivežti. Bet jo jau nebėra šiame pasaulyje.

Ponia Šelbi suriko. Bet teta Chloja nepratarė nė žodžio.

Visi suėjo į svetainę. Pinigai, kuriais teta Chloja taip didžiavosi, tebebuvo ant stalo.

- Pasiimkite juos! - pasakė ji, drebančia ranka rinkdama pinigus ir atiduodama šeimininkei. - Nenoriu daugiau jų matyti. Jautė mano širdis, kad taip bus. Pardavė jį, o ten, plantacijose, nužudė.

Chloja apsigrėžusi norėjo išdidžiai išeiti iš kambario. Ponia Šelbi tyliai pavijo ją, paėmė už rankos, pasodino į krėslą ir pati atsisėdo greta jos.

- Vargšele, mano geroji Chloja! - pasakė ji.

Chloja priglaudė galvą prie jos peties ir raudodama tarė:

- O šeimininke, atleiskite! Man širdis plyšta.

- Žinau, žinau, - tarė ponia Šelbi, ir ašaros pasi-pylė jai iš akių.

Kurių laiką viešpatavo tyła. Visi verkė. Pagaliau Džordžas atsisėdo šalia Chlojos, paėmė ją už rankos

ir paprastais žodžiais papasakojo, kaip mirė Tomas, pakartojo tuos meilės kupinus žodžius, kuriuos Tomas prašė jai pasakyti.

Praslinko beveik mėnuo. Anksti rytą visi Šelbio dvare gyvenantys vergai buvo sukviesti į didžiąją namų salę. Jiems buvo pranešta, kad jaunasis šeimininkas nori pasikalbėti su jais.

Visų nuostabai, jis įėjo į salę, krūva popierių nešinas. Tai buvo dokumentai, suteikią vergams laisvę. Džordžas iš eilės skaitė kiekvieną dokumentą ir įteikė į rankas kiekvienam negrui atskirai. Buvo girdėti verksmas, džiaugsmingi šauksmai.

Tačiau atsirado ir tokių vergų, kurie stovėjo susibūrę aplink ir maldavo nevyti jų šalin, sunerimę jie grąžino Džordžui savo laisvės raštus.

- Mes ir dabar esame laisvi. Turime visa, ko mums reikia. Nenorime apleisti gimtosios vietos, nenorime palikti šeimininko.

- Mano gerieji draugai, - pasakė Džordžas, kai vėl įsivyravo tylą. - Jūsų niekas neveja šalin. Ūkyje ir namuose reikia tiek pat darbo rankų, kiek jų reikėjo anksčiau. Bet dabar jūs - laisvi žmonės. Už jūsų darbą aš mokėsiu jums tokį atlyginimą, kokį sutarsime. Jeigu aš įbrisiu į skolas arba mirsiu -

ar maža kas gali atsitikti! – jūsų niekas nepalies ir neparduos. Aš gyvensiu su jumis ir išmokysiu jus, kaip naudotis laisvų žmonių teisėmis. Tikiuosi, kad būsite geri mokiniai. O aš pasistengsiu būti geras mokytojas.

Išlaisvintieji džiaugsmingai sveikino vienas kitą.

– Dar keletas žodžių, – pasakė Džordžas. – Ar jūs prisimenate mūsų gerą senąjį dėdę Tomą?

Džordžas trumpai jiems papasakojo, kaip mirė Tomas, perdavė draugiškus atsisveikinimo žodžius, kuriuos Tomas prašė perduoti savo draugams, ir pridūrė:

– Prie jo kapo, bičiuliai, aš prisiekiau, kad nelaišysiu nė vieno vergo, prisiekiau, kad dėl mano kaltės niekad nė vienas žmogus nebus atplėštas nuo šeimos ir nusiųstas mirti plantacijose. Ir jūs, džiaugdamiesi savo laisve, neužmirškite, jog turite būti dėkingi už ją geram senajam dėdei Tomui ir pasistenkit atsidėkoti jam, rūpindamiesi jo žmona ir vaikais. Tegul dėdės Tomo trobelė kiekvieną kartą jums praeinant primena, kad tarp jūsų nebėra vergų. Pasistenkite sekti jo pėdomis, būkit tokie sąžiningi ir ištikimi, koks buvo jūsų dėdė Tomas.